

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ХАБАРШЫ

«Халықаралық өмір және саясат»
сериясы
№ 4 (27), 2011 ж.

Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір.
2002 ж. бастап шығады.

Бас редактор -
ҚР ХҒА акад., тар.ғыл.д., проф.
Е.А. КУЗНЕЦОВ

Редакция алқасы:
саяси ғыл.д., доцент. Ж.К. Симтиков,
тар.ғыл.д., проф. С.З. Нарматов,
саяси ғыл.д., проф. Ж.Р. Жабина,
саяси ғыл.д., проф. С.Ш. Мусатаев,
заң ғыл.к., доц. А.А. Сабитова

Жауапты хатшы
аға оқытушы А.Көлбаев

© Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2011

Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат министрлігінде 2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген № 10105 - Ж

Басуға 06.01.2012 қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 13 е.б.т.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс 433

050010, Алматы қаласы,
Достық даңғылы, 13.
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Ұлағат» баспасында басылды

МАЗМҰНЫ: СОДЕРЖАНИЕ:

ҚАЗІРГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

КАЗАХСТАН В СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

Кузнецов Е.А. Международная глобализация и высшее образование.....	3
Сембинов М.К. К вопросу нового этапа социально-экономической трансформации Республики Казахстан..	7
Симтиков Ж.К. Туристско-рекреационные ресурсы Казахстана и Японии на современном этапе развития	9
Нарматова Г.С. О финансировании системы здравоохранения в Республике Казахстан.....	12
Белялов А.А. О сотрудничестве в рамках диалога «Центральная Азия+Япония».....	17
Көлбаев А.А. Қазақстан Республикасындағы конфессияаралық қатынастардың қазіргі жай-күйі.....	20
Симтиков Ж.К. Қазақстандық туризм саясатының кейбір мәселелері.....	25
Капафина Г.Е. Kazakhstan's Foreign Policy.....	29
Салихова С.К. Қазақстан Республикасы АҚШ-тың стратегиялық әріптесі.....	34
Стружихин В. Экономические связи Великобритании и Казахстана.....	37
Нишанбаев Ж. Жаңа әлемдегі Қазақстанның дүниежүзілік қауымдастықтағы алатын орны мен ролі.....	41
Қалилаева Ж., Кульбаев А.К. Қазақстанның ЕҚЫҰ-дағы қызметінің теориялық және практикалық маңызының кейбір жақтары.....	43

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Чумаченко Т.Н. Информация и ее влияние в современном мире.....	47
Курмангали А.К. К вопросу о роли парламента в политической системе Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии.....	52
Rakhimova G.B. Introduction of innovative technologies in a process of studying and prospects of education development.....	56
Байтурбаева А.Т. О роли мировой политики в международных отношениях.....	59
Дакенов М., Исаева М. Қазіргі кездегі жаһандану үрдісінің кейбір мәселелері.....	62
Сабитова Ш.А. СМИ и демократия, современный газетный дискурс РК.....	65
Mussina I. Afghanistan: Economic Aspect.....	68
Утебаев М.М., Нарматова Г.С. Современная геополитика США в странах СНГ.....	71

Казахский национальный
педагогический
университет имени Абая

ВЕСТНИК

Серия
«Международная жизнь и политика»
№ 4 (27), 2011 г.

Периодичность - 4 номера в год.
Выходит с 2002 года.

Главный редактор
Акад. МАН ВШ, д.и.н., проф.
Е.А. КУЗНЕЦОВ

Члены редколлегии:
д.полит.н., доцент Ж.К. Симтиков,
д.и.н., проф. С.З. Нарматов.
д.полит.н., проф. Ж.Р. Жабина,
д.полит.н., проф. С.Ш. Мусатаев,
к.ю.н., доцент А.А. Сабитова

Ответственный секретарь:
ст.преподаватель А.Кульбаев

© **Казахский национальный
педагогический университет
им. Абая, 2011**

Зарегистрировано
в Министерстве культуры и информации
Республики Казахстан
8 мая 2009 г. № 10105-Ж

Подписано в печать 06.01.2012.
Формат 60x84 1/8. Объем 13 уч.-изд.л.
Тираж 300 экз. Заказ 433

050010, г. Алматы,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая

Издательство «Ұлағат»
Казахского национального
педагогического университета имени Абая

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҢ ТЕОРИЯ ЖӘНЕ
ТӘЖІРІБЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**

Тлеужанова А.И. Основы финансово-правового сотрудничества Республики Казахстан в рамках ЕврАзЭС.....	74
Тимченко Л., Кононенко В. Влияние географического статуса Каспийского моря на делимитацию его континентального шельфа.....	77
Sabitova A.A. International Law and conflict of Laws.....	89
Абдиева Қ., Кульбаев А.К. Қазақстан Республикасының құқық қорғау жүйесін реформалаудың кейбір жақтары.....	91
Dilmurat R., Sabitova A.A. The United Nation Organization – The Universal Organization.....	96
Tyumebaeva A., Sabitova A.A. The international cooperation concerning protection of human rights.....	101

КАЗІРГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН КАЗАХСТАН В СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

УДК 327 (574)

МЕЖДУНАРОДНАЯ ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Е.А. Кузнецов – *д.и.н., профессор, зав. кафедрой МО КазНПУ им. Абая*

В своем выступлении на торжественном заседании посвященном 20-летию Независимости Казахстана Н.А. Назарбаев отметил, что становление и развитие Казахстана в конце XX века и первые годы XXI века осуществляются в условиях глобализации. [1]

Действительно, одним из важнейших процессов, оказывающих значительное влияние на все направления развития человечества стала глобализация.

Глобализация затрагивает все области общественной жизни включая экономику, политику, международные отношения, культуру и др.

Во всех этих сферах наблюдается процесс усиления взаимозависимости и взаимовлияния. Ни одна область в современном мире не может оставаться в стороне от глобализации.

Не обошла она стороной, естественно, и образование.

До настоящего времени нет общепризнанной концепции глобализации, которая еще нуждается в серьезном историческом исследовании. [2]

Глобализация – согласно терминологии ООН, - это расширение глобальных связей, организации социальной жизни в глобальном масштабе и рост глобального сознания. [3]

Глобализация – это объективный исторический процесс укрепления взаимосвязей и взаимозависимости между людьми, обществами и государствами во всех сферах человеческой деятельности, проявляющийся преимущественно в интеграции, в экономической сфере, в области информационных технологий и массовых коммуникаций.

Таким образом, современные информационные и коммуникационные технологии стали основной частью глобальной системы, которая интенсивно внедряется в повседневную жизнь каждого человека. В результате во всем мире резко возрастает образовательный уровень, интеллект вытесняет материальное производство, технологические инновации выходят на передний план. Каждый из нас это ощущает в повседневной жизни. Интернет, телекоммуникация перестроили привычный образ жизни человека. И эти ключевые характеристики современного мира стали полностью зависеть от образования самого человека. Образование в эпоху глобализации формирует высокие доходы, хотя стоимость самого обучения тоже растет с каждым днем. Например, в США затраты на образование в 5 раз превосходят все прочие бытовые расходы. Однако эти затраты потом окупают себя. Поэтому повышаются требования к уровню образования.

Глобализация образования в ракурсе нашей республики зависит от эффективной образовательной политики государства. Для этого, прежде всего, решаются вопросы финансирования образования и эффективного использования денежных средств. Для использования всех преимуществ глобальной информационной сети Казахстан создает компьютерные центры в учебных заведениях, в отдельных регионах и сельских образовательных учреждениях, подключает их к интернету, обучает пользователей. Разрабатываются общенациональные программы по переподготовке и повышению квалификации специалистов всех отраслей.

Глобализация – процесс многомерный: она вовлекает в свой процесс самыми разными способами и средствами.

Происходящий процесс глобализации в высшем образовании ведет к возрастанию академической мобильности профессоров и студентов, унификации учебных планов и методов обучения, международных образовательных проектов, международных учебных заведений.

Образование является сферой, наиболее чувствительной к глобализации. Хотя глобализация способствует сближению людей, она не должна вести к унификации культур или господству одной или нескольких культур над всеми остальными. Напротив, глобализация должна стимулировать плюрализм, целью которой является диалог и взаимное духовное обогащение.

Глобализация открывает доступ к культуре с ее богатым творческим потенциалом, к идеям и знаниям.

Сегодня над человечеством навис глобальный купол проблем. Хранимые государствами тысячи ядерных зарядов могут выйти из-под контроля, все более грозную опасность представляет дегра-

дация окружающей среды. И это далеко не все глобальные проблемы, угрожающие человеческой цивилизации. Впервые в истории стал вопрос о выживании человека.

И эти глобальные проблемы могут быть решены лишь совместными усилиями всех госу-дарств мира. Международное сообщество должно стать ядром спасения человечества. Для этого необходим более высокий уровень управления социальными процессами как на национальном, так и на глобальном уровне. Вопросы существенного совершенствования управления стали одни-ми из главных проблем. В результате возрастает роль таких инструментов управления, как госу-дарство, международные организации, образовательная политика и законодательное право.

Эти вызовы современной эпохи, особенности международной жизни порождают и тенденции в высшем образовании.

Важнейшей тенденцией, связанной с возрастанием роли науки в производстве и обществе, является рост масштабов образования. Оно все более становится массовым. В разных странах уровень поступления выпускников школ в высшие учебные заведения составил в среднем 60 про-центов, а в Северной Америке – 84 процента. Идет стремительный количественный рост студен-тов вузов.

Другой важной тенденцией, развивающейся особенно динамично со второй половины XX века, является диверсификация высшего образования по институциональным формам, уровням и содержанию. В условиях роста многообразия учебных заведений, дающих знания и навыки в сфере умственного труда, значение классических университетов, однако, не только не уменьши-лось, но и возрасло. Они с полным основанием претендуют на роль центров по формированию социокультурной среды в регионе.

И третьей, динамично набирающей силу, является тенденция интернационализации высшего образования, основанная на универсальном характере знаний, на мобилизации коллективных усилий международного научного сообщества. Это проявляется в возрастающей роли междуна-родного сотрудничества в деятельности национальных образовательных заведений и организа-ций, программ и фондов.

Интернационализация высшего образования представляет собой объективный, динамично развивающийся процесс. По мнению многих ученых и деятелей высшей школы, интернационали-зация высшего образования приобретает черты качественно нового этапа – интеграции, о чем свидетельствует появление соответствующей политико-правовой надстройки интеграционного комплекса. По своему содержанию интеграция высшего образования представляет собой всемер-ное сближение национальных систем, их взаимодополняемость, превращение высшего образова-ния в мировую социальную систему.

Вместе с тем, глобализация требует от национальных систем высшего образования новой целевой ориентации. Следует учитывать все актуальные потребности в международной солидар-ности на ценностях общечеловеческой этики.

Расширение демократии и усиление правового государства повышают роль образования в деле воспитания молодежи в духе гражданственности. Изначально свойственные науке и высшему обра-зованию идеи академической свободы и равноправия с ростом масштабов высшего образования транслируются на все общество, универсализируя политическое устройство в разных странах.

Интеграция высшего образования в мировую систему – объективно развивающийся процесс. Как любое объективное явление, процесс международной интеграции в той или иной мере транс-формирует национальные образовательные системы. Тенденции развития высшего образования влекут за собой как положительные, так и отрицательные последствия.

Как было отмечено выше, расширение масштабов высшего образования ставит остро пробле-му международного сотрудничества. Современное общество нуждается в высокообразованных и мобильных специалистах. И именно общество может и должно стимулировать качественное выс-шее образование, воздействуя на рынок труда молодых специалистов, а для этого необходимо использовать и зарубежный опыт.

Международное сотрудничество является мощным рычагом развития мировой системы выс-шего образования. Оно призвано решать ряд актуальных задач. Таких как:

- соблюдение адекватности содержания и уровня высшего образования потребностям эконо-мики, политики социокультурной сферы общества;
- выравнивание уровней подготовки специалистов в разных странах и регионах;
- укрепление международной солидарности и партнерства в сфере высшего образования;
- совместное использование знаний и навыков в разных странах и на разных континентах;
- содействие развитию высших учебных заведений, особенно в развивающихся странах, в

том числе с помощью финансирования из международных фондов;

- координация деятельности образовательных учреждений в целях развития высшего образования;
- стимулирование общего повышения гибкости, охвата и качества высшего образования, способствующего устранению причин «утечки умов»;
- поощрение конкуренции научных школ и образовательных систем в сочетании с академической солидарностью и взаимопомощью. [4]

Международное сотрудничество в области образования в условиях глобализации осуществляет абсолютное большинство современных государств, в том числе и наша страна.

В настоящее время Казахстаном подписаны соглашения о сотрудничестве более чем с 50 странами ближнего, дальнего зарубежья и международными организациями.

Республика принимает участие в реализации программ международных организаций ЮНЕСКО, FCTR/ACCELS, ПРООН, Корпус Мира, Информационная служба США (ЮСИС), Фонд СОРОС, Детский Фонд ООН (ЮНИСЕФ), Совет по международным Исследованиям и обменов (IREX), Британский Совет в Казахстане, Германская служба академических обменов (ДААД), Национальный центр школьных и университетских программ Франции (CNOUS), Бюро по лингвистическому и педагогическому сотрудничеству Посольства Франции в Казахстане, Международный Фонд Избирательных Систем (МФИС).

В течение ряда лет Министерство образования и науки работает с Американскими Советами по сотрудничеству в области образования и изучения языков (АСПРЯЛ/АКСЕЛС). Это участие в таких программах, как FLEX для учащихся старших классов средних школ, JFDO – стажировка для преподавателей вузов, для учителей средних школ, Американско-Казахстанский конкурс для преподавателей английского языка и страноведения (США), Евразийская программа студенческого обмена, программа расширения доступа и обучения в Интернет, Программа Стипендий Эдмунда Маски предоставляет возможность специалистам с высшим образованием получить магистерскую степень в университетах США.

Казахстан в перспективе планирует участвовать в международных программах по сравнительным исследованиям уровня знаний обучающихся PISA, PIRLS и др. В соответствии с Государственной программой развития образования Казахстан в 2007 году впервые принял участие в исследованиях TIMSS, которое проводится Международной ассоциацией по оценке качества образовательных достижений учащихся (IEA). Результаты учащихся Казахстана среди 36 стран-участниц оказались очень высокими и значительно превысили средние международные показатели. Казахстанские вузы присоединились к Болонской системе образования.

Особенно следует отметить, что в первые годы Независимости Главой государства было принято дальновидное, опережающее время решение: учреждена стипендиальная программа «Болашак». Для талантливой молодежи со всех уголков страны открылись двери лучших университетов мира. Когда за рубеж выехали первые стипендиаты, Казахстан во многих странах не имел даже своих дипломатических представительств. Сегодня Республику Казахстан знают не только как одну из наиболее динамично развивающихся стран мира, но и в первую очередь как государство, вкладывающее значительные инвестиции в образование своей молодежи. Спустя годы убеждаешься, насколько глубоко продуманным шагом было это решение нашего Президента.

За 18 лет почти 8000 выпускников школ и вузов страны, государственных служащих, преподавателей и научных сотрудников стали стипендиатами и выпускниками программы в вузах 32 стран мира. В целом в истории «Болашака» можно выделить несколько ключевых этапов.

В 1993-2004 годах происходило становление программы. Первые стипендиаты уже через несколько лет вернулись на Родину и начали применять свои знания в различных отраслях экономики, в государственном управлении. Для 8000 выпускников стипендий «Болашак» стала своеобразным гарантом профессиональной самореализации и успешного карьерного роста.

В 2005 году в своем Послании народу Казахстана Глава государства объявил об увеличении квоты до 3000 человек в год, придав программе действительно всенародный статус. За эти годы стипендия была присуждена дополнительно 7000 претендентам, значительно расширились география программы, список приоритетных специальностей.

На сегодня из 8000 стипендиатов более 4500 завершило обучение и работает в таких отраслях, как машиностроение, нефтегазовое дело, энергетика, сельское хозяйство, транспорт и коммуникации, информационные технологии, а также космические исследования, наука, культура, искусство, масс-медиа, здравоохранение, образование и финансы.

Основным стержнем текущего этапа программы «Болашак» является индустриально-иннова-

ционное развитие страны. Государством сделан акцент на подготовку магистров и докторов PhD. налажено взаимодействие госорганов, работодателей и стипендиатов, позволяющее каждому болашаковцу вернуться после обучения на конкретное рабочее место. Программа призвана обеспечить высококвалифицированными кадрами в первую очередь реальный сектор экономики.

Уже сегодня 20% болашаковцев работают в бюджетной сфере, более четверти – в национальных компаниях, более половины – в других отраслях экономики. [5] Кроме своей основной работы, они вносят значимый вклад в жизнь общества. Так, по инициативе выпускников десять лет назад была создана Ассоциация стипендиатов программы «Болашак». Символично, что в год 20-летия Независимости страны она отмечает свой первый юбилей.

В целом программа «Болашак» наряду с другими инициативами Первого Президента по развитию дошкольного образования, созданию сети интеллектуальных школ, современных колледжей и университетов мирового уровня, в том числе Назарбаев Университета, внесла значительный вклад в решение одной из ключевых задач национального масштаба – формирования интеллектуальной нации и создания конкурентоспособной экономики, основанной на знаниях.

В Казахском Национальном Педагогическом Университете международное сотрудничество достигло высокого уровня. Университет ежегодно приглашает известных ученых для чтения лекций, проведения совместных исследований, обмена опытом из вузов Франции, Германии, Бельгии, Канады, Италии, России, Литвы, Турции и других стран. Заключены договоры с 98 высшими учебными заведениями мира, в них много внимания уделено двухдипломному образованию, отвечающему современному требованию подготовки кадров. [6]

Существенную роль в расширении международных связей КазНПУ им. Абая принадлежит созданному в сентябре 2011 г. факультету иностранных языков и международных отношений. Большой положительный резонанс вызвала, проведенная факультетом в декабре 2011 г. Международная научно-практическая конференция «Инновации и перспективы преподавания иностранных языков в контексте глобализации и диалога культур», посвященная 20-летию Независимости Республики Казахстан на которой интересные доклады и сообщения сделали ректор КазНПУ им. Абая, академик Пралиев С.Ж., декан факультета, доктор филологических наук, профессор Аяпова Т.Т., ученые из Германии, России, Литвы, Таджикистана, Турции, Ирана и других стран. Материалы конференции изданы специальным сборником. [7]

Таким образом, глобализация, являясь одним из существенных процессов, оказывает большое внимание и на образование. Она затрагивает учебно-методическую, воспитательную работу, научные исследования, международное сотрудничество.

1. Назарбаев Н.А. Выступление на торжественном собрании, посвященном 20-летию Независимости Казахстана // *Казахстанская правда*. – 2011, 16 декабря.

2. Насынбаев А.Н. Глобализация и транзитное общество. // в кн. *Материалы научно-практической конференции «Казахстан в условиях глобализации» 5-6 октября 2001 г.* – Алматы. 2001 – С. 3.

3. Арыстанбекова А.Х. Глобализация. – Алматы: Дайк-Пресс, 2007. – С. 280.

4. Садыков Т.С. Интеллектуальный облик будущего. – Алматы, 2005. – С. 95-96.

5. *Казахстанская правда*. 2011 – 10 декабря.

6. Пралиев С. Учитель новой формации // *Казахстанская правда*. 2011 – 26 мая.

7. *Материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 20-летию Независимости республики Казахстан «Инновации и перспективы преподавания иностранных языков в контексте глобализации и диалога культур» 9-10 декабря 2011г.* – Алматы, 2011. – С. 224.

Түйін

Бұл мақалада автор халықаралық жаһандану үрдісінің жоғары білімнің сипаты мен мазмұнына тигізіп отырған әсерін қарастырады.

Резюме

В данной статье автор рассматривает вопросы влияния международной глобализации на характер и содержание высшего образования.

Summary

In this article the author examines the impact of international globalization on the nature and content of higher education.

К ВОПРОСУ НОВОГО ЭТАПА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

М.К. Сембинов – к.и.н. профессор кафедры международных отношений КазНПУ им. Абая

В ежегодном Послании Президента РК народу Казахстана особое внимание уделено вопросам инновационной политики, и это не случайно. Именно инновационная политика позволит нашему государству решить проблему поступательного и динамичного экономического развития.

Если посмотреть на деятельность государств вступивших на путь общественно-политической и социально-экономической трансформации во второй половине XX века. То можно с уверенностью сказать, что именно политика в сфере инноваций играла в этих процессах определяющую роль. Особенно ярко это видно на примере стран АТР, где процессами экономической модернизации были охвачены практически все страны региона в послевоенный период.

Еще в годы «Холодной войны» когда страны региона были разделены на две части, модернизацией экономик были охвачены в первую очередь те страны, которые остались за пределами «железного занавеса».

Южная Корея, Япония, Индонезия, Сингапур и другие страны, каждая в свое время пережили период модернизации, и именно правильная инновационная политика позволила им занять достойное место в мировой хозяйственной системе. За период модернизации в этих странах была создана замкнутая циклы производства высокотехнологичной продукции, что помогло им оторваться от сырьевой ориентированности в экономике.

Что бы понять важность этой проблемы для нашего государства, как и для других стран бывшего СССР можно привести следующие данные которые в полной мере характеризуют то положение, в котором оказались ННГ по сравнению со странами свободной рыночной экономики.

Так, доля инновационно-ориентированной высокотехнологичной продукции в товарном экспорте России составляет на сегодня – 8%, Казахстана – 3%, Украины – 5%, тогда как в США и Великобритании этот показатель равен 32-31%, в соседнем Китае этот показатель уже равен –20%.

Доля в мировом экспорте информационного оборудования РФ составляет – 0,04%, доля других стран СНГ еще меньше и практически не поддается учету. Тогда как для США составляет – 13%, Япония – 9,7%, Китая – 7,1% Ужасающее положение сложилось в странах СНГ в сфере промышленного производства. Средний возраст машин и оборудования практически во всех странах СНГ составляет более 20 лет. Степень износа основных фондов промышленности увеличился с 46,4% в 1990 г. до 51,4% в 2001 г. (1).

Эти, как и другие цифры дают основание предполагать, что именно инновационная политика становится наиболее актуальной составляющей в общем курсе экономической трансформации Казахстана в свете реализации стратегии выдвинутой президентом РК Н.А. Назарбаевым, входящая Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира.

Физически и морально устаревшее технологическое оборудование, низкий уровень технологий и высокие затраты не позволяют в полной мере в настоящее время большинству казахстанских фирм и предприятий решать задачу технико-экономического уровня выпускаемой продукции и повышения ее конкурентоспособности.

В Послании Президента РК Н.А. Назарбаева народу Казахстана одной из наиболее важных направлений, которого отражает именно инновационную составляющую экономической политики, является программа «Тридцать корпоративных лидеров». Именно она направлена на практическое развитие несырьевого сектора экономики.

Президент РК Н.А. Назарбаев отмечает, что в Казахстане уже реализуется ряд проектов способных вывести казахстанскую экономику на новый уровень.

В Послании президент РК Н.А. Назарбаев отмечает, что уже реализуется такие важнейшие для экономики проекты как строительство третьего Жалажолского газоперерабатывающего завода, горно-обогатительного и медеплавильного комбинатов в Актюбинской области, строительство алюминиевого завода и завода по производству хлора, каустической соды в Павлодарской области, организация сортопрокатного производства и производства металлургического кремния в Карагандинской области и многие другие проекты (2).

Если к этому добавить систему развития производственных кластеров, создания технопарков, реформирование системы образования то, можно выстроить полную картину казахстанской модели социально-экономической модернизации.

В то же время хочется обратить внимание еще на одну сторону этого процесса. Это, прежде всего создание среды для научного инновационного творчества. Системы НИОКР, которая позволит осуществлять постоянный научно-технологический поиск в производственной среде.

Одной из сложных задач модернизации и инновационной политики является внедрение, и развитие наукоемких отраслей, так как потенциал экспорта наукоемких отраслей в настоящее время в отечественной экономике значительно ограничен. В то же время известно, что место страны в системе мирохозяйственных связей все в большей степени определяется возможностями развития наукоемких технологий.

Так, по оценкам западных экспертов, в производстве наукоемкой продукции в мире используется около 50 макротехнологий, представляющих комплекс знаний и производственных возможностей для поставок на мировой рынок самолетов, судов, атомных реакторов, новых конструкционных материалов, телекоммуникационного оборудования, компьютерных программ. На сегодня семь наиболее развитых стран мира обладающих 45 макротехнологиями, контролируют 80% рынков высокотехнологичной продукции. Внедрится на этот рынок означает перевести экономику на постиндустриальный уровень развития, а так же колоссальный прирост прибыли, увеличение общего уровня благосостояния народа. Так, США ежегодно получает от реализации наукоемкой продукции 700 млрд. долларов, Германия – около 530 млрд. долларов, Япония – свыше 400 млрд. долларов. Все это говорит о том, что внимание к инновационной политике в Казахстане, как и в других странах СНГ, должно быть приоритетным в общей политике развития.

Мировой финансовый кризис, охвативший на сегодня практически все регионы со всей очевидностью, показал хрупкость мировой хозяйственной системы, ее слабые стороны. Однако уже сейчас можно констатировать тенденцию, наметившуюся на современном этапе, от кризиса в первую очередь пострадали страны с сырьевой экономикой.

Необходимо отметить что Глава нашего государства предпринимает конкретные усилия по расширению сотрудничества нашего государства с мировыми лидерами в области новейших технологий.

Выступая на открытии второй сессии парламента РК, Глава государства Н.А. Назарбаев остановился и на проблемах ситуации на мировой арене и внешнеполитических задачах, которые стоят перед нашим государством сегодня. В его выступлении основное внимание было уделено вопросам подготовки к предстоящему председательству нашей страны в тройке ОБСЕ с января 2009 г. Это знаменательное событие для всего народа Казахстана, так как наша страна первая из стран СНГ будет председательствовать в такой влиятельной организации.

К настоящему моменту уже проделана большая подготовительная работа. Подписан указ президента об открытии постоянного представительства Казахстана при ОБСЕ, в МИДе создан новый департамент по сотрудничеству с ОБСЕ.

Вторым вопросом внешней политики, который озвучил глава нашего государства на открытии сессии, стал вопрос о начале реализации государственной программы «Путь в Европу» рамки, выполнения которой охватывают продолжительный период с 2008 по 2011 годы.

Целью данной программы является выход нашей страны на уровень стратегического партнерства с европейскими странами по всем направлениям сотрудничества.

Программа предусматривает координальное и качественное расширение сотрудничества с европейским союзом в торгово-экономической сфере, в области инновационных технологий, энергетике, транспорте, технического регулирования, в сфере малого и среднего бизнеса, в области повышения стандартов качества жизни населения, в гуманитарной сфере.

В этой масштабной работе будут задействованы все государственные органы и учреждения. Большую роль в выполнении данной программы будут играть Министерство образования и науки и ведущие университеты нашей страны.

В пункте пятом данной программы определены приоритетные направления по расширению сотрудничества между Казахстаном и Европейским союзом в области качества жизни.

Под качеством жизни понимается совокупность основных показателей отражающих социальные результаты экономического развития государства, в том числе в области охраны окружающей среды, здравоохранения, образования и социальной защищенности населения.

Касаясь участия учреждений образования и университетов в частности в реализации данной программы можно сказать, что оно самое широкое и многогранное.

Предусматривается развитие сотрудничества в сфере начального, основного среднего, общего среднего, технического и профессионального образования, и особенно взаимодействие в области высшего образования. Это и расширение обмена студентами и преподавателями по программам ЕРАЗМУС, ТЕМПУС, а также по новым программам.

Можно ожидать значительное расширение и финансирование двухстороннего сотрудничества между отдельными университетами ЕС и Казахстана.

Достижение этих и других целей в сфере образования будет происходить путем реализации практических мер и проектов, включая содействие со стороны правительств европейских государств и Казахстана расширению связей между казахстанскими и европейскими учебными заведениями, создания университетских систем управления качеством образования, изучения европейского опыта профессиональной подготовки.

Таким образом, только ориентированность на создание экономики высоких технологий даст шанс нашей стране занять достойное место среди экономически развитых стран мира.

1. Вопросы развития экспортного потенциала высокотехнологичной продукции // Промышленная политика России. №2, 2009, - С. 10.

2. Назарбаев Н.А. Повышение благосостояния граждан Казахстана – главная цель государственной политики. // Казахстанская правда. – 2008. – 7 февраля.

Түйін

Мақалада автор Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық жаңарудың жаңа кезеңін қарастырады және бұл үрдіске талдау жасайды.

Резюме

В данной статье автор рассматривает вопросы нового этапа социально-экономической трансформации Республики Казахстан и дает анализ этому процессу.

Resume

In given article the author considers questions of a new stage of social and economic transformation of Republic Kazakhstan and gives the analysis to this process.

УДК 327.7 (574)+510

ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ КАЗАХСТАНА И ЯПОНИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЙ

Ж.К. Симтиков – д. полит. н., профессор

Туристско-рекреационные ресурсы – понятие историческое, так как на протяжении веков изменялась роль отдельных видов ресурсов и их структуры, объем туристских потребностей, что приводило и приводит к вовлечению в оборот все новых элементов как природного, так социально-экономического характера.

Рекреация как специфическая сфера человеческой деятельности и соответствующая инфраструктура сложилась исторически недавно с ростом производительности общественного труда и с развитием транспорта, удешевлением и ускорением поездок, с социальными завоеваниями – правом оплачиваемый отпуск.

Впервые в научной литературе термин рекреация появился в США в конце 90-х годов XIX века. Он появился только с введением нормированного рабочего дня, второго выходного дня, летних отпусков. Несколько специфично определение, данное рекреации специалистами Центра исследований политики национального туризма США. Под рекреацией понимается деятельность людей, занимающихся созданием и персональным использованием свободного времени. Рекреация соответственно, это восстановление, оздоровление и пространство, где осуществляются эти виды деятельности. Рекреация в переводе с латыни означает отдых, восстановление.

В советской литературе понятия рекреация и отдыха различались, и основное их отличие заключалось в том, что рекреация – это часть свободного времени связанная с восстановлением сил человека на специализированных территориях, в основном за пределами основного места его проживания. Чтобы отдых стал рекреацией, нужно покинуть пределы своего непосредственного места проживания и переместиться в некое специализированное место, ориентированное именно на восстановление сил.

Следовательно, рекреационный туризм – это передвижение людей в свободное время в целях отдыха, необходимого для восстановления физических и духовных сил человека. Другими словами, рекреационный туризм – это путешествия с целью отдыха и развлечения. Для многих стран мира этот вид туризма является наиболее распространенным и массовым.

Рекреационный туризм – явление интегрированное, которое не может существовать, вне взаимосвязи с другими компонентами туристской системы.

Анализируя вышесказанное, можно сделать вывод, что рекреационный туризм представляет собой совокупность явлений и отношений, возникающих в ходе путешествия с целью отдыха, развлечения, лечения и оздоровления.

Место рекреационного туризма в туристской системе значительно, так как именно данный вид туризма является всеохватывающим и проникающим в другие формы и виды туризма.

Именно рекреационный туризм является сутью того понятия «туризм», которое изначально в нем закладывалось, другими словами – это не шоп-туры, не деловые поездки по работе, не поезд-ки за границу с целью получения образования, то есть по своей сути рекреационный туризм – это «чистый» туризм, при помощи которого реализуются потребности человека непосредственно в отдыхе, развлечениях и оздоровлении.

Казахстан богат туристско-рекреационными ресурсами, особо следует отметить наличие привлекательных горных, рекреационных, природных, водных, экскурсионных зон. Данная база создает условия для беспрепятственного развития въездного туризма. Природно-рекреационный потенциал Казахстана, а также национальные традиции и особенности, менталитет, обычаи обладают привлекательностью для иностранных туристов, так как они уже насытились предложенными туристскими услугами на рынках Европы и Азии.

В связи с этим можно сопоставить некоторые географические, климатические аспекты для развития туризма Японии Казахстана.

Казахстан в отличие от Японии является равнинной страной, где большую площадь занимают пустынные и полупустынные районы, что плохо сказывается на освоении этих территорий в целях развития туризма. Но, несмотря на это, Казахстан, как и Япония, в целом обладает туристской привлекательностью рельефа. Отличительной чертой Казахстана является наличие высоких, покрытых вечными снегами гор, в то время как в Японии преобладают низкие и средневысотные горы.

Сравнив климатические условия Казахстана и Японии можно отметить, что наиболее благоприятным типом климата для развития туризма обладает Страна восходящего солнца. Немаленьким минусом климата нашей республики является его континентальность. В целом, климат Казахстана не вреден для здоровья людей, а во многих местах даже целителен.

В целом, Казахстан и Япония относятся к числу вододефицитных районов. Несмотря на это, преимуществами двух стран является наличие большого количества озер, источников термальных вод, последних в Японии значительно больше, что, безусловно, является большим плюсом с точки зрения развития туризма. Моря, омывающие Японию, - незамерзающие, что способствует развитию туризма и внешней торговли, дает ей возможность вести рыбный промысел круглогодично [2].

Растительный и животный мир каждой страны по-своему уникален. Если рассматривать флору и фауну сквозь призму туризма, то вряд ли можно обойти вниманием ту или иную страну. И в Казахстане, и в Японии есть эндемики, которые могут привлечь внимание туристов. Но, тем не менее, хотелось бы отметить, что Япония располагает большей площадью лесов в отличие от Казахстана, что является большим преимуществом.

Отличительной чертой Японии является наличие огромного количества горячих источников, что, безусловно, выделяет ее на фоне остальных стран. Возможности развития водного туризма у Страны восходящего солнца, конечно же, более реальные, чем у Казахстана. Да, и в целом Япония обладает более развитыми природными рекреационными ресурсами, нежели наша республика. Казалось бы, Япония выигрывает в споре «Чья природа лучше?» но ведь и Казахстан обладает такими природными объектами, которых нет в Стране восходящего солнца. Таким образом,

несмотря на явное лидерство Японии в сравнении двух стран, стоит отметить, что Казахстан обладает хорошими рекреационными ресурсами, именно различия двух стран могут стать причиной поездки японского туриста в Казахстан. По мнению японских специалистов, Казахстан обладает хорошими туристскими ресурсами, которые, однако, нужно уметь использовать.

В настоящий момент туризм Казахстана находится на первых этапах своего развития, что же касается Японии, то развитию туристской индустрии в этой стране способствует не только наличие рекреационных ресурсов, но и развитая экономика. Соответственно темпы роста Японии как страны туристской выше, чем у Республики Казахстан.

В силу обладания Казахстаном и Японией разнообразными рекреационными ресурсами, в странах представлены почти все виды туризма в той или иной степени развития. Особенности рекреационных ресурсов каждой страны делают их привлекательными с точки зрения международного туризма. Именно различия между Казахстаном и Японией играют большую роль в привлечении туристов Страны восходящего солнца в нашу республику.

Для Казахстана важно развитие въездного туризма. Это объясняется тем, что въездной туризм имеет ряд преимуществ с экономической точки зрения, среди которых:

- поступления финансовых средств в страну в виде иностранной валюты за счет продажи путевок и за счет покупки услуг и товаров в стране посещения;
- развитие гостиничного сектора в стране;
- формирование развитой инфраструктуры туризма;
- развитие смежных с туризмом отраслей;
- создание дополнительных рабочих мест;
- проведение полномасштабных социологических и маркетинговых исследований для создания необходимого туристского продукта.

В Казахстане туристская отрасль ориентирована на развитии выездного туризма, не уделяется должного внимания развитию въездного и внутреннего туризма.

Отказ туристских фирм от предпринимательства в сфере въездного туризма объясняется отсутствием необходимых финансовых средств, соответствующей инфраструктуры. В целом, в Казахстане уровень развития туризма не соответствует международному стандарту.

Темпы развития выездного туризма более динамичны, нежели внутреннего и въездного. Это объясняется повышающимся уровнем жизни населения нашей страны и отсутствием конкурентоспособных туристских предложений внутри страны, которые сочетали бы показатели цены и качества.

Въездной и внутренний туризм являются наиболее выгодными для государства, так как при их развитии происходит приток денежных масс в страну, тем самым, пополняя ее бюджет.

Таким образом, констатируя факты состояния туризма Казахстана на современном этапе, следует отметить необходимость уделения особого внимания развитого внутреннего и въездного туризма.

Абуков А.Х. Туризм сегодня и туризм завтра. – М., 1999. – С. 257.

Вуколов В.Н. История и теория международного туризма. – Алматы, 2002.

Такахаси Хидэmine. Едем на горячие источники // Япония. – 2003. – вып. 26.

Түйін

Берілген мақалада Қазақстан мен Жапониядағы туристік-рекреациялық ресурстарға, туризмнің дамуындағы географиялық, ауа-райының кейбір аспектілеріне салыстырмалы талдау жасалынған.

Резюме

В представленной статье рассматриваются вопросы туристско-рекреационных ресурсов, и дается сравнительно-сопоставительный анализ некоторым географическим, климатическим аспектам для развития рекреационного туризма Японии и Казахстана в современности.

Summary

In the present article deals with the tourist and recreational resources, and provides comparative analysis of some geographic, climatic aspects for the development of recreational tourism in Japan and Kazakhstan in the present.

О ФИНАНСИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Г.С. Нарматова – к.и.н., профессор кафедры международных отношений

В 1990 годы финансирование здравоохранения было очень слабым, а имеющиеся ограниченные ресурсы отрасли использовались неэффективно. Столь сильное сокращение государственных расходов на здравоохранение было обусловлено несколькими факторами: резким падением ВВП, высоким уровнем инфляции, прекращением субсидий из Москвы, плохой собираемостью налогов. Связанное с этим резкое сокращение бюджета здравоохранения привело к тому, что система здравоохранения с трудом поддерживала свое существование. В 1994 г. реальные расходы на здравоохранение составляли всего 37% от уровня, который был зарегистрирован до обретения страной независимости. Как доля ВВП, расходы на здравоохранение были ниже всего в 2002 г. - всего 1,93%. В богатых странах по сравнению с бедными на долю сектора здравоохранения, как правило, приходится большая доля ВВП, а доля государственных расходов в общих расходах на здравоохранение положительно коррелирует с ростом национального дохода. Это означает, что в более бедных странах большая доля расходов на здравоохранение приходится на частные расходы и зачастую это происходит за счет личных платежей граждан. В последние годы бюджетные ассигнования в сектор здравоохранения в Казахстане были значительно увеличены - как в абсолютном выражении, так и в относительном, как доля ВВП. В период между 2000 и 2006 гг. государственные расходы на здравоохранение существенно возросли - с 23 до 128 долларов США на душу населения в год, что означает почти пятикратное увеличение, а рост бюджетного финансирования сопровождался введением комплексной программы реформ здравоохранения. Как доля ВВП, бюджетные расходы на здравоохранение выросли в Казахстане с 2,0% в 2000 г. до 2,7% в 2005 г. Необходимо признать, что эти данные включают только расходы из госбюджета и не учитывают расходов пациентов на оплату медицинских услуг и лекарственных средств, при этом, что эти расходы, по всей вероятности, достаточно велики. На момент составления данного обзора, каких бы то ни было специальных исследований, касающихся оплаты медицинских услуг за счет пациентов, в Казахстане не проводилось. Оценки Государственного агентства по статистике, по видимому, носят ограниченный характер. По оценкам ВОЗ, общие расходы на здравоохранение в Казахстане, включая частные расходы, в период с 2000 по 2004 г., на самом деле снижались - с 4,1 до 3,8%. Следует отметить также, что увеличение расходов на здравоохранение из государственных источников не означает, что это автоматически пошло на пользу здоровью населения. В Государственной программе реформирования и развития здравоохранения на 2005-2010 гг. указано, что увеличение финансирования на душу населения в период 2002-2003 гг. не дало ожидаемого результата, кроме увеличения количества пролеченных больных в стационарах на 5-7% в год, что могло свести на нет усилия по рационализации работы больничного сектора и укреплению первичного звена медицинской помощи, хотя в определенном смысле увеличение числа пролеченных больных могло также стать результатом улучшения доступности стационарной медицинской помощи. Другой проблемой является несоответствие фактических объемов финансирования здравоохранения плановым показателям. Утвержденные бюджеты здравоохранения нередко урезаются в ходе текущего финансового года. Например, фактические расходы на здравоохранение в 1996 г. составили всего 85% от запланированных в бюджете. Как и в других странах бывшего СССР, основная часть финансирования здравоохранения в Казахстане приходится на стационарную помощь. По некоторым оценкам, в 1980-х гг. больничный сектор на территории нынешнего Казахстана получал 85% от общего объема финансирования здравоохранения. По данным базы данных Европейского регионального бюро ВОЗ «Здоровье для всех», в 2000 г. расходы на стационарную помощь в Казахстане составляли 53,6% от общих расходов на здравоохранение. Приоритетность первичного звена медицинской помощи по сравнению со стационарной была признана одним из элементов национальной политики Казахстана в области здравоохранения. В соответствии с программой реформ в последние годы объем финансирования первичного звена был увеличен. По источникам Министерства здравоохранения, в 2005 г. сектор ПМСП получил 28% общего объема государственного финансирования здравоохранения (для

сравнения, в середине 1990-х гг. эта доля составляла примерно 10%). Ожидается, что объем финансирования ПМСП в дальнейшем составит не менее 40% от общего объема средств, выделяемых на программу государственных гарантий предоставления бесплатной медицинской помощи населению. Но, несмотря на то, что в соответствии с национальной политикой здравоохранения доля первичного звена в расходах на здравоохранение растет, большая часть финансирования по-прежнему уходит на стационарную помощь, что способствует расширению показаний к стационарному лечению, ежегодному росту количества коек и, следовательно, удорожанию медицинской помощи. Объем расходов на стационарную помощь в рамках ПГГ на местном уровне в три раза превышает расходы на ПМСП, а сама система оказания медицинской помощи ориентирована преимущественно на стационарное лечение.

Одной из серьезных проблем при оценке структуры расходов на здравоохранение является то, что в Казахстане, как и в других республиках бывшего СССР, расходы на здравоохранение традиционно классифицируются по статьям бюджета, и поэтому определить, сколько именно приходится на стационарную, первичную или специализированную амбулаторно-поликлиническую помощь, довольно трудно. Так как многие поликлиники функционируют при больницах, то услуги специализированной амбулаторно-поликлинической помощи проходят по статье «ПМСП». Планируемое к 2010 г. увеличение объема бюджетного финансирования первичного звена медицинской помощи до 40% от общего объема средств, выделяемых на ПГГ, охватывает не только ПМСП, но также и специализированную амбулаторно-поликлиническую помощь, и большая часть этого увеличения может пойти именно на нее, а не на ПМСП. Одной из главных проблем системы здравоохранения Казахстана является региональное неравенство государственного подушевого финансирования здравоохранения. В 2003 г. на финансирование ПГГ выделялось по 6095 тг на душу населения. Уровни подушевого финансирования значительно варьировались по регионам - от 3500 тг в Алматинской области до 10 400 тг в Мангистауской области, что свидетельствует об отсутствии действенного механизма межрегионального выравнивания. С того времени неравенство между регионами несколько уменьшилось. В 2006 г. разброс уровней подушевого финансирования составлял уже от 4500 тг в Алматинской области до 20 400 тг в г Астане. К этим данным, однако, следует относиться с известной осторожностью, поскольку они могут не учитывать значительных объемов капитальных вложений – например, на строительство нового Кардиологического центра в Астане. Что касается использования средств медицинскими учреждениями, то скудость финансирования здравоохранения в годы переходного периода наложила свой негативный отпечаток и на структуру использования ресурсов. Анализ расходов на здравоохранение в 1999-2003 гг., результаты которого хранятся в базе данных Министерства Здравоохранения, показал, что большая часть расходов медицинских учреждений приходилась на оплату текущих расходов, а на оказание медицинских услуг оставалась лишь малая часть. На зарплату персонала уходило 53,9-64,3% средств, значительная часть бюджетов медицинских учреждений тратилась на оплату коммунальных услуг – воды, электричества, отопления, а собственно на медицинскую помощь оставалось менее 10-15% бюджета. Такое распределение расходов говорит об ухудшении качества медицинской помощи. В результате многие пациенты, по всей видимости, не обращались за стационарной помощью, как они бы сделали это ранее. Как и во многих других республиках бывшего СССР, с сокращением общего бюджета здравоохранения инвестиции в здания и оборудование медицинских учреждений резко сократились. Особенно заметно это было в сельских регионах Казахстана, где многие медицинские учреждения стремительно ветшали и испытывали нехватку даже самого необходимого оборудования. Для того чтобы решить эту проблему, в последние годы государство стало выделять на строительство новых медицинских учреждений в стране значительные объемы ресурсов, более 35% которых поступает из республиканского бюджета здравоохранения. После 2003 г. в Казахстане было построено несколько новых больниц, в том числе 27 противотуберкулезных учреждений. В 2006 г. в стадии строительства или реконструкции находилось в общей сложности 52 объекта. Несмотря на то, что капитальные вложения в создание этих объектов весьма внушительны, при их строительстве вопросы рентабельности и реальной необходимости не всегда учитываются. В советской модели здравоохранения медицинская помощь в принципе была бесплатной и общедоступной. После обретения независимости и катастрофического сокращения бюджетного финансирования здравоохранения уровень медицинского обслуживания, оказываемого на бесплатной основе, ухудшался, и резко возросли частные платежи граждан за медицинские услуги. Модель обязательного медицинского

страхования, действовавшая в Казахстане с 1996 по 1998 гг., еще сильнее изменила ожидания в этой связи. При этой системе было введено две программы бесплатной медицинской помощи: программа государственных гарантий предоставления бесплатной медицинской помощи населению (ПГГ); базовая программа медицинских услуг. Бесплатная медицинская помощь в рамках ПГГ предоставлялась всем гражданам страны за счет государственных средств. В эту программу входили такие услуги, как скорая медицинская помощь при неотложных состояниях (состояниях, угрожающих жизни здоровью), услуги по переливанию крови, услуги специализированных республиканских больниц и научно-исследовательских центров (например, онкологического или психиатрического профиля), услуги, оказываемые отдельным группам населения (инвалидам, ветеранам войны, престарелым и детям), и помощь при инфекционных заболеваниях (например, туберкулезе). Она включала в себя также услуги общественного здравоохранения (иммунизацию и деятельность служб санэпиднадзора). При системе обязательного медицинского страхования, действовавшей с 1996 по 1998 г., вторая программа – базовая программа медицинских услуг – обеспечивала предоставление медицинской помощи только для застрахованного населения, хотя теоретически медицинское страхование было обязательным для всего населения. Базовая программа медицинских услуг включала амбулаторную помощь и большую часть стационарной помощи. В целом же четкого разграничения между этими двумя программами услуг не было, что приводило к путанице и возникновению ложных стимулов для поставщиков медицинских услуг. После того как в 1998 г. система обязательного медицинского страхования (ОМС) была отменена, в 2000 г. был утвержден перечень медицинских услуг, оказываемых населению в государственных медицинских учреждениях бесплатно. Одной из целей Государственной программы реформирования и развития здравоохранения на 2005-2010 гг. было введение гарантированного государством бесплатного объема медицинской помощи. Эта программа должна была быть сформирована на основе следующих принципов: (а) соответствие финансовым возможностям государства; (б) социальная справедливость и доступность медицинской помощи и (в) разделение ответственности государства, работодателя и самих граждан за сохранение и укрепление здоровья. В приказе министра здравоохранения №815 от 17 ноября 2004 г. «Об утверждении Правил оказания медицинской помощи в рамках программы государственных гарантий» указаны правила оказания помощи и установлены рамки оказываемых бесплатно услуг стационарной медицинской помощи. Постановлением Правительства Республики Казахстан от 28 декабря 2005 г. №1296 был утвержден перечень ГОБМП на 2006-2007 гг. Базовый пакет медицинских услуг включает те услуги, которые оплачиваются из средств республиканского бюджета. К ним относятся услуги скорой, амбулаторно-поликлинической и стационарной помощи; раз в два года программа должна пересматриваться. Оплата пациентами услуг, входящих в ПГГ, является незаконной; платными могут быть только те услуги, которые не включены в ПГГ. Кроме того, была введена система льготного лекарственного обеспечения при амбулаторном лечении, которая формировалась по двум критериям: по видам заболеваний и категориям граждан. Так, дети, подростки и женщины репродуктивного возраста теперь имеют право на бесплатное лекарственное обеспечение. В 2006 г. 12% всех государственных средств, выделенных на оказание ПГГ, были использованы именно на этот вид расходов. Предоставление медицинской помощи сверх ПГГ должно осуществляться: за счет собственных средств граждан; в рамках системы добровольного медицинского страхования (ДМС); за счет средств работодателя; за счет других источников, не запрещенных законодательством Республики Казахстан. Лекарства по-прежнему остаются главным видом льгот, требующих участия пациентов в их оплате (соплатежей). При стационарном лечении лекарства приобретаются за счет лечебного учреждения (хотя в прошлом многие больницы не могли себе этого позволить), а при амбулаторном лечении пациенты, за исключением социально уязвимых групп населения и страдающих отдельными заболеваниями – такими как рак, – должны приобретать лекарства за собственный счет. Это обстоятельство является одной из главных причин стремления граждан к госпитализации. Объем лекарственного обеспечения также очень отличается в разных областях страны. В Государственной программе реформирования и развития здравоохранения на 2005-2010 гг. отмечено, что структурные преобразования в секторе здравоохранения, в том числе изменения системы финансирования, не всегда носили последовательный характер. После провозглашения независимости в 1991 г. в стране было несколько этапов реорганизации системы финансирования казахстанской системы здравоохранения, включая короткий неудачный эксперимент с введением системы ОМС. Унаследовав советскую систему, в

начале 1990-х в Казахстане здравоохранение финансировалось полностью за счет средств госбюджета, за исключением неформальных платежей пациентов за медицинские услуги. Финансовый кризис начала 1990-х гг. побудил к поиску дополнительных источников средств. В 1996 г. был учрежден Фонд обязательного медицинского страхования (ФОМС), и для всего населения страны (за исключением военнослужащих, у которых были свои параллельные системы здравоохранения), была создана единая государственная система обязательного медицинского страхования. Работодатели уплачивали 3% от фонда заработной платы (т.е. фактически налог с фонда заработной платы), областные администрации должны были оплачивать взносы на ОМС за социально уязвимые группы населения (включая детей, студентов, безработных и пенсионеров), а индивидуальные предприниматели были обязаны оплачивать взносы самостоятельно. Управление системой ОМС производилось через Алматинское городское отделение ФОМС и 14 областных. В период с 1996 по 1998 г. по системе ОМС было обеспечено дополнительное финансирование здравоохранения в размере 24,5 млрд. тенге. Однако в 1998 г. ОМС было отменено в силу нескольких причин. Во-первых, ФОМС испытывал сильнейший дефицит средств и в 1998 г. оказался не в состоянии выполнить некоторые из своих договорных обязательств. В 1996 г. ФОМС вносил в общие государственные расходы на здравоохранение 15% вместо планируемых 25%, а в 1998 г. эта доля составляла примерно 40%, хотя в последнем случае половина из этой суммы поступала от государства, которое оплачивало взносы на ОМС неработающего населения. Дефицит средств был обусловлен несколькими факторами. Многие предприятия имели большие долги и были не в состоянии выплачивать налог с фонда заработной платы. Кроме того, примерно четверть населения была не охвачена системой ОМС (в том числе индивидуальные предприниматели и мелкие фермеры), и многие не платили взносов на ОМС.

Но главная причина состояла в том, что области не выплачивали необходимых взносов на страхование неработающего населения. В результате к концу 1998 г. долг областных администраций перед ФОМС составлял 27 млрд. тенге. ФОМС оказался не в состоянии выполнить свои договорные обязательства и задолжал медицинским учреждениям в общей сложности 8 млрд. тг. В 1998 г. страна оказалась затронута происшедшим в России финансовым кризисом, и международные финансовые организации (МВФ и Всемирный банк) порекомендовали закрыть все внебюджетные фонды, включая и ФОМС, и перейти к системе целевого бюджетного финансирования здравоохранения. Наконец, доверие к ФОМС было подорвано в связи с обвинениями его чиновников в коррупции и незаконном присвоении средств. После российского финансового кризиса 1998 г. в Казахстане снова было введено бюджетное финансирование здравоохранения, а внебюджетные фонды – такие как ФОМС – были упразднены. В 1999 г. Казахстан вернулся к прежней системе бюджетного финансирования здравоохранения за счет налогов. Но, хотя это и смягчило имевшиеся на тот момент экономические трудности, все проблемы, присущие старой системе (неэффективность и жесткое постатейное бюджетирование), снова вышли на поверхность. Государственная программа реформирования и развития здравоохранения на 2005-2010 гг. предусматривает введение новой политики финансирования здравоохранения, направленной на эффективное использование средств, привлечение инвестиций в отрасль и межрегиональное выравнивание. В стране внедрена национальная система мониторинга качества и эффективности использования ресурсов, построенная на основе системы показателей и индикаторов, позволяющих производить оценку результативности и задействовать финансовые компоненты стимулирования и наказания. В области финансирования приоритет был отдан следующим программам: укрепление сектора ПМСП; строительство и реконструкция учреждений ПМСП и учреждений по охране здоровья матери и ребенка; закупки медицинского оборудования и средств транспорта для сектора ПМСП, служб родовспоможения и скорой помощи в соответствии с утвержденными минимальными стандартами; медицинская помощь пациентам, направленным на стационарное лечение врачами первичного звена; медицинская помощь пациентам, страдающим «социально значимыми заболеваниями и заболеваниями, представляющими опасность для окружающих»; лекарственное обеспечение отдельных групп населения и категорий пациентов; обеспечение медицинской помощи в чрезвычайных ситуациях. В настоящее время средства на здравоохранение поступают из трех основных источников: государственный бюджет, официальная оплата медицинских услуг за счет личных средств граждан и неформальные платежи. Дополнительными источниками финансирования здравоохранения являются ДМС и средства, поступающие от

международных организаций. Однако сейчас в стране снова планируется ввести систему ОМС; подготовка к этому началась в 2000 г. с разработки Концепции дальнейшего развития здравоохранения Республики Казахстан в 2001-2005 гг., которая была одобрена постановлением правительства №790 от 25 мая 2000 г. В соответствии с правительственным постановлением 2002 г. обязательное медицинское страхование должно было стать одним из главных источников финансирования здравоохранения, а к реализации новой системы ОМС планировалось приступить в 2008 г. Государственная программа реформирования и развития здравоохранения на 2005-2010 гг. предусматривает также введение схем ДМС и рассмотрение вопроса о возможности введения системы обязательного медицинского страхования. Однако с учетом роста бюджетных ассигнований в сектор здравоохранения на момент составления данного обзора повторное введение системы ОМС в Казахстане представляется маловероятным. Внедрение Системы национальных счетов здравоохранения планировалось на 2006-2007 гг. Предполагается, что эта система позволит иметь полную и надежную информацию о финансовых ресурсах системы здравоохранения, источниках финансирования и использовании финансовых средств.

В настоящее время больницы и другие медицинские учреждения официально имеют право взимать оплату за некоторые свои услуги, не входящие в ППГ. Оплата товаров и услуг, предоставляемых в государственных медицинских учреждениях, была легализована в 1995 г. Областные администрации имеют право определять размеры этих платежей, и многие из них составили прецеденты цен на услуги, не вошедшие в ППГ. Эти прецеденты предусматривают оплату в полном объеме услуг, не считающихся жизненно важными, - например, некоторые стоматологические услуги и услуги косметической хирургии. Однако многие медицинские учреждения нуждаются в оплате своих услуг за счет пациентов просто потому, что эти средства необходимы им для закупки товаров и услуг, которых не хватает вследствие дефицита бюджета. В частности, в больницах пациенты часто платят за питание и лекарства, хотя официально эти услуги они должны получать бесплатно; кроме того, пациентам очень часто дают списки лекарств и медицинских материалов, которые они должны иметь при себе, направляясь на госпитализацию. Обычно пациенты платили за лекарства, вспомогательные медицинские аппараты и зубные протезы при амбулаторно-поликлиническом обслуживании. Предполагается, что размер этих официальных соплатежей должен быть довольно значительным. Например, в Алматинской области в 1996 г. доходы здравоохранения благодаря поступлению этих средств выросли на 10%. Правительство оказывает всемерное содействие внедрению системы ДМС, рассматривая его в качестве дополнительного источника привлечения средств в сектор здравоохранения, как со стороны работодателей, так и со стороны самого населения. В настоящее время системой ДМС охвачены работники крупных промышленных предприятий, финансового и нефтегазового секторов. В 2005 г. ДМС было охвачено примерно 5% населения. Правительство также поощряет заключение договоров между предприятиями и поставщиками медицинских услуг на проведение профилактических медицинских осмотров работников.

Түйін

Мақалада Қазақстанның денсаулық сақтау жүйесін қаржыландыру туралы айтылады және бұған талдау жасалынған

Summary

This article is about financing the system of health care in Kazakhstan.

Резюме

В статье говорится о финансировании системы казахстанского здравоохранения

О СОТРУДНИЧЕСТВЕ В РАМКАХ ДИАЛОГА «ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ+ЯПОНИЯ»

А.А. Белялов – старший преподаватель кафедры
«международных отношений» КазНПУ им. Абая

Геополитическое положение Центральной Азии, природные богатства привлекают многие высокоразвитые страны, включая Японию, которая еще в 1997 г. разработала план политических действий в отношении центрально-азиатских государств под символическим названием «Шелковый путь». Страна восходящего солнца осуществляет двустороннее сотрудничество с каждым из государств, а также ведет коллективный диалог, инициировав в 2004 г. проведение форума «Центральная Азия+Япония».

Появившись 20 лет на международной арене в качестве независимого государства, Казахстан под руководством Президента Н.Назарбаева в первую очередь стал решать вопрос о выборе внешнеполитических приоритетов, установлении дружественных отношений и обеспечении плодотворного сотрудничества со странами, которые могли бы всемерно способствовать укреплению безопасности республики, решению текущих и стратегических задач развития.

Япония признала независимость Казахстана 28 декабря 1991 г., а дипломатические отношения установлены в 1992-м. Начало двустороннему политическому диалогу положил приезд в Казахстан заместителя Премьер-Министра – министра иностранных дел Японии М.Ватанабэ в мае 1992 г. Основопологающими в двусторонних отношениях стали визиты в Японию Главы нашего государства Н.Назарбаева в 1994 и 1999 годах. В рамках первого визита подписано совместное заявление и состоялся обмен нотами о признании договоров и соглашений между СССР и Японией. В ходе второго подписано Совместное заявление о дружбе, партнерстве и сотрудничестве.

В третий раз Президент РК посетил Страну восходящего солнца 19-22 июня 2008 года. Итоги визита способствовали укреплению стратегического партнерства между странами. Во время аудиенции у Императора казахстанский лидер был награжден высшей государственной наградой Японии – орденом Хризантемы на Большой ленте – за личный вклад в укрепление дружбы и взаимопонимания между двумя народами. В свою очередь Император Акихито удостоен высшей государственной награды Казахстана – ордена «Алтын Кыран». [1]

Значимыми для развития сотрудничества стали визит тогдашнего государственного секретаря – министра иностранных дел РК К.Токаева в Японию в 2002 г. и визит министра иностранных дел Японии Й.Кавагучи в нашу страну в августе 2004-го.

Стоит напомнить, что диалог «Центральная Азия+Япония» (ДЦАЯ) инициирован японской стороной в ходе серии визитов министра иностранных дел Страны восходящего солнца в республике ЦА в 2004 г. Первое совещание министров иностранных прошло 28 августа того года в Астане, а второй СМЖД – 5 июня 2006 г. в столице Японии. [2]

Важной вехой в развитии и укреплении взаимопонимания между нашими странами был официальный визит тогдашнего государственного секретаря – министра иностранных дел РК К.Саудабаева. Визит придал импульс реализации договоренностей, достигнутых между Казахстаном и Японией в ходе визита Президента Н.Назарбаева в Токио в 2008 г.

Состоялись встречи госсекретаря со спикерами палаты представителей парламента Томохиро Йокомичи и палаты советников Сацуки Эда, а также министром экономики, торговли и индустрии Масаюки Наосима. С.Эда, в частности отметил, что между Японией и Казахстаном развивается хороший диалог. Стороны намерены и дальше укреплять стратегическое партнерство. В ходе встречи с японским коллегой представитель внешнеполитического ведомства Японии подчеркнул, что Казахстан – политически стабильная и экономически мощная региональная держава, важнейший партнер Японии в Центральной Азии. [3]

По итогам переговоров руководители внешнеполитических ведомств обнародовали совместное заявление для прессы.

7 августа 2010 года в Ташкенте состоялось Третье совещание министров иностранных дел в рамках диалога «Центральная Азия+Япония». Участники ташкентской встречи подвели итоги реализации плана действий, принятого на втором совещании, обсудили текущую политическую и

экономическую ситуацию в регионе и определили приоритетные направления сотрудничества. Отметим, что за прошедшее с момента возникновения настоящего диалога сделано очень много по всем направлениям, представляющим интерес для всех стран-участниц, включая решение проблем региональной безопасности и стабильности, наркотрафика и интеграции экономики через налаживание хозяйственных связей. На расширенном совещании обсуждался широкий спектр вопросов, в том числе повышение благосостояния населения региона, борьба с экстремизмом, экологическая реабилитация Аральского региона, взаимодействие в транспортно-коммуникационной и водноэнергетической сферах, участие в процессе восстановления Афганистана. Одной из важных проблем, требующих координации усилий всех стран, является противодействие наркотрафику. В Казахстане принята трехлетняя стратегическая программа борьбы с наркотиками. На ее реализацию выделено 260 млн. долларов. [4]

Казахстанская сторона считает, что все государства региона заинтересованы развивать конструктивное и равноправное региональное сотрудничество, в том числе с участием внерегиональных игроков, чье содействие может быть полезным в решении ряда актуальных проблем. Для дальнейшего стабильного развития сотрудничества между нашими государствами в Диалоге необходимо выработать конкретный механизм взаимодействия. Было бы целесообразным создание определенной договорно-правовой базы.

Главы внешнеполитических ведомств подтвердили важность поиска центральноазиатскими странами путей совместного решения задач и продвижения сотрудничества для обеспечения стабильности и экономического процветания народов. К слову, двусторонние казахстанско-японские торговые отношения успешно развиваются. К примеру, в 2009 г. товарооборот между странами достиг 882,6 млн. долларов. Совокупный валовый приток инвестиций из Японии в Казахстан составил 3,9 млрд. долларов, в том числе прямых инвестиций – 2,4 млрд. Валовый объем инвестиций из Казахстана в Страну восходящего солнца равняется 2,6 млрд. долларов. [5]

В актив двусторонних экономических связей можно также записать то, что в декабре 2009 г. вступила в силу Конвенция между РК и Японией об избежании двойного налогообложения и предотвращении уклонения от налогообложения в отношении налогов на доход. Сейчас ведутся переговоры по заключению Соглашения о либерализации, поощрении и взаимной защите инвестиций.

Для дальнейшего расширения торговых связей и инвестиционного сотрудничества Кацуя Окада, министр иностранных дел Японии внес предложение о проведении «Японско-Центрально-Азиатского экономического форума в ходе работы следующего очередного Диалога «Центральная Азия+Япония».

Ташкентский форум подвел итоги работы по выполнению основных положений Плана действий, принятого на втором совещании министров иностранных дел в июле 2006 г. конкретизировал порядок председательства на мероприятиях, проводимого в рамках Диалога, определил новые направления регионального сотрудничества при поддержке Японии.

Углублению стратегического партнерства между странами содействует укрепление межпарламентских связей. Последовательно развивается взаимодействие между высшими законодательными органами двух стран. В Японии более 10 лет существует Парламентская лига дружбы с Казахстаном, которая является совещательным органом дружественно настроенных к РК депутатов парламента Страны восходящего солнца. Председателем лиги в настоящее время является бывший Премьер-Министр Японии Ю.Хатояма. В 2004 г. депутаты Сената Парламента РК сформировали группу по развитию сотрудничества с Японией, в июне 2005-го аналогичную группу создали мажилисмены.

В конце прошлого года председатель нижней палаты У.Мухамеджанов во главе группы казахстанских депутатов посетил с официальным визитом Японию. В ходе визита проведены встречи с Премьер-Министром Н.Каном, спикером палаты представителей парламента Т.Йокомичи, президентом палаты советников парламента Т.Нишиока, министром экономики, торговли и индустрии А.Охата, членами японской Парламентской лиги дружбы с Казахстаном.

В Токио У.Мухамеджанов встретился с генеральным секретарем Демократической партии Японии Кацуя Окада. Поздравив генсека с назначением на это важный партийный пост, спикер отметил, что для казахстанцев интересен опыт партийного строительства в Японии. Представляется целесообразным установление партнерских отношений между правящими партиями двух стран. Первым шагом мог бы стать визит в Астану делегации Демократической партии Японии. [6]

О том, что укрепление межпарламентских связей способно на практике существенно расширить развитие казахстанско-японских отношений в целом, говорилось на встрече с председателем Парламента Японии Такахио Йокомочи, а также с президентом палаты советников законодательного органа Такео Нишиока. Стороны отмечали, что углубление стратегического партнерства между странами является одним из приоритетов Астаны и Токио. [7]

В свою очередь японские парламентарии посетили Казахстан в октябре нынешнего 2011 г. Члены Лиги дружбы Й.Кавагучи, Х.Каваучи, Т.Шина и Н.Такэмото приняли участие в Международном форуме «За безъядерный мир», состоявшийся в Астане. В ходе визита в Астану японские парламентарии встретились с председателем Мажилиса У.Мухамеджановым.

Казахстан и Япония имеют схожие позиции по вопросам международной безопасности. В Стране восходящего солнца приветствовали присоединение нашей республики в ДНЯО, положительно относятся к интеграционным инициативам нашей страны в международных и региональных организациях. Япония – единственная из группы развитых государств стала соавтором резолюции Генассамблеи ООН, провозгласившей 29 августа Международным днем действий против ядерных испытаний.

Последние несколько лет стали прорывными в двусторонних экономических отношениях в результате активизации сотрудничества в индустриальной, энергетической и финансовой сферах. Свидетельство тому – состоявшийся в 2007 г. визит в Казахстан беспрецедентной по составу делегации руководителей и ведущих менеджеров крупнейших национальных корпораций, электроэнергетических, торговых компаний и финансовых институтов Японии во главе с министром экономики, торговли и индустрии А.Амари. В декабре 2008 г. крупнейший японский банк Bank of Tokyo Mitsubishi UFJ открыл представительство в Алматы. В 2009 г. в рамках участия в I-м заседании Совместной комиссии правительственного и частного секторов Казахстана и Японии по экономическому сотрудничеству в Астану в составе японской делегации прибыло более 90 руководителей и ведущих менеджеров свыше 25 японских организаций. Результатом успешных переговоров стало подписание ряда межгосударственных и межведомственных соглашений. По данным японской внешнеторговой ассоциации JETRO, за 2010 год товарооборот между двумя странами увеличился на 171,7% по сравнению с предыдущим годом и составил 825 млн. долларов, из них казахстанский экспорт – 604 млн. долларов (вырос на 81,9%), импорт из Японии – 221 млн. (рост на 48,8%). Для сравнения – в 1996 году товарооборот между двумя странами составлял 105,29 млн. долларов. [8]

Значительные успехи достигнуты в развитии культурно-гуманитарного сотрудничества. Посольством РК в Японии периодически в разных городах страны пребывания проводятся фото-выставки на различные темы, в том числе посвященные социально-экономическому развитию Казахстана, его природному богатству, вкладу республики в укрепление глобальной безопасности, межэтнического согласия. Ежегодно дипмиссия принимает активное участие в крупных культурных фестивалях.

Активно развивается сотрудничество в академической сфере. В целях повышения осведомленности представителей японских академических кругов, а также студенческой молодежи на постоянной основе проводятся специальные лекции посла Казахстана о социально-экономическом, политическом, культурно-гуманитарном развитии нашей страны в крупнейших университетах. Посольством налажены тесные связи с профессорско-преподавательским составом известных японских вузов, что позволяет привлекать ученых и экспертов для участия в организуемых дипмиссией мероприятиях информационно-имиджевого характера.

В Токио состоялось очередное 6-е заседание старших должностных лиц государств – членов диалога «Центральная Азия+Япония». В мероприятии приняли участие заместители министров иностранных дел Кыргызстана, Таджикистана, Узбекистана, а также руководство внешнеполитического ведомства Японии. Казахстанскую делегацию возглавил заместитель министра иностранных дел Кайрат Сарыбай.

В ходе встречи обсуждены совместные действия в таких важных областях, как межрегиональное экономическое сотрудничество, торговля и инвестиции, региональная безопасность, борьба с экстремизмом и наркотрафиком, транспорт и коммуникации, энергетика, здравоохранение и защита окружающей среды, а также вопросы совместного привлечения экономического потенциала стран Центральной Азии к процессу восстановления Афганистана. Для выработки механизма взаимодействия между странами региона в экономической области предложено создание

Делового совета с участием государственных и бизнес-кругов заинтересованных стран.

В рамках заседания состоялась встреча с министром иностранных дел Японии К.Генбой, по итогам которой было принято решение о проведении IV Совещания министров иностранных дел государств – членов диалога «Центральная Азия+Япония» в 2012 году в Токио. [9]

В целом успехи в укреплении стратегического партнерства Казахстана и Японии обусловлены рядом факторов. Это политический диалог для углубления доверия и взаимопонимания, экономическое сотрудничество, а также общность позиций по международной повестке дня – нераспространению ядерного оружия, продвижению вопросов демократизации и общественной стабилизации. То есть успех сотрудничества наших стран зиждется на обоюдных интересах в самых разных областях. [10]

1. «Казахстанская правда» от 23 ноября 2011 года.
2. «Казахстанская правда» от 7 августа 2010 года.
3. «Казахстанская правда» от 26 марта 2010 года.
4. «Казахстанская правда» от 10 августа 2010 года.
5. «Казахстанская правда» от 10 августа 2010 года.
6. «Казахстанская правда» от 29 ноября 2010 года.
7. «Казахстанская правда» от 29 ноября 2010 года.
8. «Казахстанская правда» от 23 ноября 2011 года.
9. «Казахстанская правда» от 6 декабря 2011 года.
10. «Казахстанская правда» от 23 ноября 2010 года.

Түйін

Бұл мақалада автор «Орталық Азия+Жапония» үнқатысу үрдісін қарастырады.

Резюме.

В данной статье автор рассматривает процесс диалога «Центральная Азия+Япония»

Summary

In this article the author examines the process of dialogue "Central Asia+Japan"

ӘОЖ 323.1:21/29 (574)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ КОНФЕССИЯАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАЙ-КҮЙІ

*А.А. Көлбаев – Абай атындағы ҚазҰПУ «Халықаралық
қатынастар» кафедрасының аға оқытушысы*

Демократиялық қоғам құру үрдісінің басты принциптерінің бірі мемлекеттің ішкі саяси тұрақтылық пен бейбітшілікті сақтау екенін ескерсек, Қазақстан Республикасының көп этносты және көпконфессиялы мемлекет ретінде ұлтаралық және дінаралық татулықты сақтаудың маңызы зор.

Әлемдегі саяси жағдай дәлелдегендей, дінаралық татулық пен ұлтаралық қатынастың бұзылуы мемлекеттің ішкі саяси тұрақтылығына нұқсан келтіріп, сенімсіздік пен іштей бытыраңқылыққа апарып соқтырады анық. Мәселен, тынышы кеткен Таяу Шығыстағы Палестина мен Израиль қақтығысы, Ирактағы ұлтаралық және дінаралық қоздырғылар, Ресей мен Шешенстандағы жағдай, Пәкістан мен Индия арасындағы кашмир дауы, Ирландиядағы діни араздық жағдай, тіпті дін арқылы әлдебір мақсатты көздеген қара ниетті террорлық топтардың лаңкестік әрекеті секілді фактілерді тізіп шығуға болады.

Осы орайда, қауіпсіздік пен бейбітшілікті сақтауда діннің рөлі жоғары орын алатынын айта кету керек. Себебі, әлемдегі орыналып жатқан көптеген саяси толқулар мен қатығыстар және шешімі күрделі жанжалдардың атымен байланысты екені ақиқат.

Алайда, әлемдегі саяси ахуал жоғарыдағыдай өрнектеліп жатқан тұста, Қазақстандағы жағдай қандай? өзін зайырлы деп жариялаған еліміздегі діни хал-ахуал қалай?

Жалпы, Қазақстан әлемде соғыссыз, қантөгіссіз бейбіт өмір мен ішкі саяси тұрақтылықты сақ-

тап отырған бірден бір мемлекет. Экономикалық көрсеткіштері жылдан жылға артып, халықтың әлеуметтік жағдайы оңалуда. Алдағы уақытта «бәсекеге барынша қабілетті 50 мемлекеттің қатарына ену» жоспарын қойған еліміз ішкі саяси тұрақтылықты сақтау мен дінаралық татулықты сақтаудың маңыздылығын жете түсінді. Демократиялық қоғам құру принципі бойынша қоғам мүшелерінің діни сенімі мен нанымына еркіндік беру арқылы демократиялық жүйедегі ашық сатылы қоғам құру міндеті – алдыңғы қатардағы дамыған және бәсекеге барынша қабілетті санатынан орын алуға жетелеутін жол.

Дін басылырдың съезінде «Бүгіндері – құдайдың атын жамылумен түрлі жантүршігерлік істер жасалуда... Кез-келген мәселені шешуде мен «түсіністік принципін» ұсынар едім», - деп Қазақ-стан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев жиналғандарды бірден бітіргерлікке шақырған еді. Конституция арқылы азаматтардың тең құқығын, бостандығын және заң жүзінде қорғалу-ын қамтамасыз етіліп, 1992 ж. қабылданған «Діни бірлестіктер мен діни сенім бостандығы тура-лы» Қазақстан Республикасының заңымен азаматтардың дінді еркін таңдап, құлшылық етуіне жағдай жасалған.

Егемендік алған тұста, елімізде орын алған күрделі саяси-экономикалық жаңарулар мен өзгертулер ағымында мемлекет билігінің қайнар көзі болып табылатын халқымыздың рухани өмірі мен діни көзқарастары бір жағынан толығып, ал енді бір жағынан алуан бағыттар бойынша дамып, бүгінгі көптеген этникалық топтар мен түрлі діндерді ұстанатын зайырлы Қазақстан қоғамы қалыптасты. Көптеген этникалық топтар мен діни сенімдерден құралған Қазақстан қоғамындағы өтпелі кезеңде дін атаулының мемлекеттің ішкі тұрақтылығы мен қауіпсіздігін қамсыздандырудағы рөлі, өндіруші күш болып табылатын халықты ұйымдастыру құдыреті, халықаралық қатынастағы саяси орны мен беделі және болашағына тікелей әсері өте анық көрініс береді.

Мемлекет – дін қатынастарының күрделілігі мен маңыздылығын түсіну үшін алдымен еліміздегі діни ахуалға төмендегіше сараптасак.

ҚР 300-ден астам діни ұйымдар мен 40-қа жуық деноминация өкілдері мекен еткен зайырлы, демократиялық бағыттағы мемлекет. Алайда, елімізде негізінен үлес салмағы басым басты екі дін бар. Олар – ислам және христиандық. Ислам дінін ұстанушылар халық санының шамамен 67-70 пайызын құрайтын 24 этникалық топ еншісінде. Республика халқының 58 пайызы қазақтар және оларға қоса ұйғыр, татар, өзбек, түрік, әзірбайжан және т.б. халықтар ислам дінін және оның ішіндегі суннит жолын ұстанады. Кейбір ұлт өкілдері ғана азшылық тобын құрап, шиит жолын ұстанады. 2004 басындағы ресми мәліметтерге қарағанда елімізде 1648 мұсылман діни бірлестігі мен 1534 мешіт жұмыс істеген.

Қазақстандағы екінші орын алатын дін христиандықтың бүгінгі ахуалы тым күрделі. Біздегі христиандық алуан түрлі конфессиялар мен секталардан құралған және бір діни орталыққа бағынбайтын бытыраңқы көрініс береді. Христиандықтардың басым бөлігі славяндық православия бағытында. 1956 ж. республика көлемінде 55 православие жамағаты (приход) болса бүгінгі күні 240 діни бірлестік және 8 монастырь жұмыс істейді. Қазақстандағы православие шіркеуінің тікелей Мәскеу Патриархына және Қасиетті Синодына бағынатын митрополиттік деңгейдегі бөлім болып табылады.

Христиандықтардың еліміздегі екінші тармағы католицизмді ұстанатын шағын топ. Олардың өзі екі топқа бөлінеді: Рим католик шіркеуі және Грек католик шіркеуі. Бұл екі католик шіркеуі негізінен Астана, Алматы және Қарағанды қалаларында белсенді жұмыс істеуде. Республика көлеміндегі католик жамағаттарының саны 38, діни бірлестіктер саны 80-ге жуық. Шетелдегі католик шіркеулері әсіресе Ватикан және АҚШ-та орналасқан католик ұйымдары Қазақстандағы миссионерлік іс-әрекеттегі белсенді түрде жүргізіп келеді.

Христиандардың саны аз болғанымен ең көп тармаққа бөлінген тобы – протестанттар. Қазақстандағы ең басты протестант шіркеулері Евангелиялық христиан баптистері, жетінші күннің адвентисттері және Лютерандар. Еліміздегі баптисттердің саны шамамен 10-15 мың адам, дегенмен олардың жамағаттарының саны 300 мөлшерінде. Кейбір баптист топтардың ресми органдарда тіркеуден бас тартып, келе жатқанында ескерген жөн. Лютерандардың орталығы Астана қала-сында орналасқан, 70-тей діни жамағаттары бар. Негізінен неміс ұлты арасында кең таралған. Адвентисттердің орталығы да Астана қаласында. Осы аталған протестант конфессиялары елімізде тек XX ғасырда пайда болған. Кеңес билігі кезінде (1917-1991) қоныс аударған келімсектер арқылы елімізге келгені белгілі.

Протестанттықтың жаңа формалары әсіресе, тәуелсіздік жылдары елімізде өте белсенді мис-

сионерлік іс-қимылдарды жүзеге асырып, бірсыпыра азаматтарды өз қатарына тарта білді. Прозелиатизм деп аталатын бұл процесс қоғамның еркіндігі мен демократияның кейбір процестерін асыра пайдалану үрдісі етек жайды. Олар негізінен, Протестант миссионерлік ұйымдар. Елулік-тер (Пятидесятниктер қауымы), Методисттер (Біріккен Методист шіркеуі – АҚШ, Флорида шта-ты.), Мун сектасы (Оңтүстік Корея), Меннондар, Пресвитерияндар (АҚШ), Жаңа апостолдар шіркеуі, Әлемдік қырман шіркеуі, Агапе, Жаңа өмір шіркеуі, Изгі хабар, Иегова куәгерлері (АҚШ) т.т. Елімізде протестанттықтардың 20 шақты сектасы және мыңнан астам діни бірлестік-тері мен қоғамдарының қызмет етіп жатқаны ішкі қауіпсіздік пен рухани бірлікке өз әсерін тигізери анық. Күн сайын шет елдердегі протестант шіркеулерінің жаңа тармақтары елімізге миссионерлерін жөнелтуде. Олардың ең басты мақсаты – Қазақстанды евангелизациялау және қазақ халқын түгелдей өз нанымдарына иландыру болып табылады. Осы арада АҚШ-тағы діни фундаментализмнің негізін қалаған протестант шіркеулері екенін ескере кеткен жөн.

Қазақстандағы мұсылмандар мен христиандар жалпы халықтың шамамен 97 пайызын құрай-ды. Бұларға қоса елімізде көптәңірлі (политеистік) және атеисттік бағыттағы нанымдарды ұста-натын шағын топтармен қатар біртәңірлі (монотеистік) иудаизм дінінің өкілдері де бар. Әсіресе иудаизм мен олардың діни бірлестіктерінің саны тәуелсіздік жылдарында шектен тыс артқан. Тәуелсіздікке дейін елімізде бірде бір діни ұйымы болмаған иудаизмнің бүгінгі күні 25 діни бір-лестігі және борлық облыс орталықтарында біршама синагогалар жұмы істеп жатыр. Орталық Азия бойынша ең үлкен синагога жуырда Астана қаласында ашылған. Израиль, АҚШ және өзге елдердегі бас раввиндер елімізге жиі келіп, ресми адамдар, кәсіпкерлер мен жамағат уәкілдерімен кездесулер өткізіп тұрады. Қазақстан еврейлер құрылтайы «Шалом» деп аталатын газет шығарды.

Соңғы жылдары елімізде үгіт насихат жұмыстарын күшейткен дәстүрлі емес діни ағымдар қатарынан «Сайнтология шіркеуі», Бахавизм, Ахмадия, Кришна қоғамы, Сатанизм, Виссориан-ство шіркеуі сияқтыларды атауға болады.

Қазақстан территориясында тіркелген 40-тан астам діни конфессия мен мен деноминация аты-нан өкілдік ететін діни бірлестіктер, сонымен қатар, әртүрлі діни ағымдар мен миссионерлер де қызмет етеді. Елімізде діни бірлестіктердің саны жылдан жылға артып келе жатыр.

Өздеріңіз білесіздер, бүгінгі таңда еліміздегі діни бірлестіктердің саны 4551-ге жеткен. Мұның көбі – «Діни сенім бостандығы және діни бірлестіктер туралы» Заң қабылданбай тұрып тіркеліп кеткендер. Осы күні талай шаңырақты ойран қылып, отауын ортасына түсірген секталар да осы көп бірлестіктердің арасында жүр. Заң енді олардың бұлайша ойқастауына тосқауыл болмақ. Соның нәтижесінде діни бірлестіктердің саны азаймақ. «Біздің пайымдауымызша, діни бірлестік-тер қайта тіркеуден өткеннен кейін, олардың қызметіне сараптама жасалғаннан соң, олардың саны азаяды. Себебі көптеген діни бірлестіктер Әділет департаменті арқылы тіркелген. Ал олар-дың ол кезде қызметі және немен айналысатыны айқын болмады», – дейді Қайрат Лама Шәріп. Оның айтуынша, 1991 жылға (Тәуелсіздікке дейін) дейін 670 діни бірлестік тіркеліп кеткен. Бүгінде олардың қандай бағытта жұмыс істейтінін анықтау күн тәртібінде тұр. Сондай-ақ агент-тік көптеген діни бірлестіктердің жарғыларын, діни әдебиеттерін зерттеуді қолға алмақ. «Заңға қайшы келетін болса, оларды тіркеуден бас тартамыз», – дейді төраға.

Десек те, діни бірлестіктерді тіркеу талаптары Еуропамен салыстырғанда әлі де болса осал көрінді. Қайрат Лама Шәріптің келтірген деректері бойынша, Румынияда 2007 жылы қаңтардың 8-інде қабылданған «Діни сенім және культтерге арналған жалпы тәртіп туралы» Заңға сәйкес, жаңа діни қауымды тіркеу үшін 12 жыл күту керек екен және таңсық емес діни нанымға сенуші-лердің саны 22 мыңнан болуы тиіс. Сондықтан да Румынияда тіркелген діни бірлестіктердің саны небәрі 18 көрінеді. Ал Чехияда 2002 жылы қабылданған жаңа заң бойынша діни бірлестіктегі мүшелер саны жалпы халық санының 0,1 пайызын құраса, яғни 10 мыңнан асса ғана тіркеуден өте алады екен. [1]

Бельгияда діни ағымның ресми танылуы үшін сол елдің жалпы халық санына қатысты қойылатын өлшем бойынша кем дегенде бірнеше он мыңдаған дінге сенуші жиналуы керек. Қытайда және Грекияда кез келген миссионерлік қызметке жол берілмейді. Осының бәрін сараптай келгенде, бұлардың қасында біздікі «айналайын екен ғой» деген ой туады.

Депутат Алдан Смайылдың осы мәселеге байланысты берген сұқбатына назар салсақ, ол құзырлы органдардың: «Осындай бір заңсыз қызмет еткен сектаны тауып алып, жауып таста-дық», – деп айқайлап айтып жатқан мысалдары тағы жоқ. Ал қолданыстағы заңда да, мына жоба-да да миссионерлік қызметке нақтылы анықтама берілген. Мына қызықты қараңыз, сөйте тұра

миссионерлік қызметті Қазақстанда біздің азаматтар да, шетелдіктер де, тіпті ешқандай мемлекеттің азаматтығын алмаған адамдар да жүргізе алады. Мен: «Неге ешбір мемлекеттің азаматтығын алмаған адам бізге келіп, миссионерлік қызмет жүргізеді?» – деген мәселені көтердім. Бірақ, әлі күнге дейін нақты жауап алған жоқпын. Жарайды, Голландияның, Испанияның не Қырғыз-станның азаматы жүргізсін делік... Ал ешбір елдің азаматы болып саналмайтын адамның бізге уағыз айтқанын өз басым түсінбеймін. Екінші мәселе. Ескі заңдағы бір кемшілік, миссионерлік қызмет ететін адам Қазақстанда тіркелген діни бірлестіктің атынан жұмыс істеуі керек пе, әлде, керек емес пе деген мәселенің басы ашылмаған болатын. Осыған орай, жаңа жобаға өзгеріс енгіздік. Яғни шетелден келген миссионер кім болса да, Қазақстанда тіркелген діни бірлестік атынан ғана миссионерлік жұмысын жүргізе алады. Неге десеңіз, ол бірдеңе бүлдірсе, діни бірлестік жауап беруі керек. Бұлай міндеттемесек, олар ешкімнің алдында жауап бермейді. Ойына келгенін істеуі мүмкін. Мені кейде мынадай ойлар қинайды: Ислам діни туралы қазақ баласының түсінігі мол. Православие туралы орыс баласының түсінігі жетерлік. Сонда шетелден келіп, миссионер болып, бізге қажет емес дінді әкеліп, қазақ ұлтының немесе басқа ұлттың өкіліне уағыздаудың қажеті қанша?! Өзімнің әрі азамат, әрі депутат ретінде ұстанымым мынау: Біз ислам, правосла-вие және т.б. әлемдік діндерден басқаның бәрінен бірте-бірте арылып, құтылуымыз керек. Егер де алдағы уақытта рухани жаңылыспай ұрпақ тәрбиелеп өсіргіміз келсе, өзімізге жат діндерден құтылмай болмайды. Экстремизмнен қорғану үшін экстремистік бағыттағы діни ағымдардан құтылуымыз керек. Оларды тіркемей, жұмысын шектеуге тиіспіз. «Діни қызмет және діни бірлес-тіктер туралы» заң осыған септігін тигізеді, ықпал етеді, – деп толық айтуға болады. Заң қабыл-данғаннан кейін, бізде осы күнге дейін тіркелген діни бірлестіктер өзінің жарғысын, қызметін, бағытын жаңа заңға лайықтап, қайтадан тіркелетін болады. Тіркелудің үстінде сұрыпталады. Көрдіңіз бе, заңның негізгі ерекшелігі осында. Яғни оның жарғысы, қызметі, мақсаты қайта қара-лады. Енді соның үстінде көп нәрселер анықталады ғой. Осы бағытқа арнайы әзірленген жоба. Оны депутаттар көптеген пайдалы ұсыныстармен толықтырып жатыр.[2]

Қазақстан президенті Нұрсұлтан Назарбаев дін туралы жаңа заңға қол қойғанға дейін, 11 қазан күні сыртқы істер министрі Ержан Қазыханов Еуропалық құқықтан демократияға комиссияның құрамына енуге өтініш берді. «1990 жылдары демократиялық қозғалыстар басталғалы бері Қазақ-стан комиссия ұстанатын принциптерді берік ұстанып келеді. Біз конституция негізінде, 1996 жылы конституциялық кеңес құру арқылы адам құқықтарын қорғауға көштік» деген өтініштен үзінді келтіреді «Форум-18» ұйымы.

Венециялық комиссия конституцияға байланысты барлық мәселені қарастырады. Әсіресе комиссия құрамына енетін мемлекеттердің өтініші бойынша конституция мен демократиялық институттардың жұмыс жасауына қажетті өзге де заңнамаларды қабылдау, түзету енгізу, түсінді-ру жұмыстарына қатысты көмек көрсетіп, ұсыныстар жасап отырады. «Еуропалық Комиссия мен ЕҚЫҰ-ның Демократиялық институттар мен адам құқықтары бойынша бюросы Венециялық комиссияның пленарлық отырыстарына тұрақты түрде қатысып отырады» деп жазылған Қазақ-станның сыртқы істер министрлігінің сайтындағы баспасөз баянында. ЕҚЫҰ-ның Демократия-лық институттар мен адам құқықтары бойынша бюросының өкілдері дін туралы жаңа заң елдегі сенім бостандығын шектейтінін бірнеше рет айтып, ондағы баптарды қайта қарауға шақырған болатын.

13 қазанда дін туралы жаңа заңға қол қойылғанына түсінік берген ЕҚЫҰ Демократиялық институттар мен адам құқықтары бойынша бюросының баспасөз хатшысы Йенс Эшенбэхер «Форум-18» ұйымының тілшісіне: «Біз Қазақстан билігіне заңның дін мен дін ұстану еркіндігін шектейтіндігін айттық. Біз сондай-ақ 2009 жылғы заң жобасына қатысты берген пікірімізге де сүйендік» деді.

2009 жылы Қазақстанның конституциялық кеңесі дін туралы заңнаманы жаңартуды «консти-туцияның талаптарына сай келмейді» деп жариялаған еді.

Осыған байланысты қазақстандық бірнеше құқық қорғаушы билікті «Венециялық комиссия-ның негізгі ұстанымдарына адал екендігін» іс жүзінде дәлелдеуге және сол заңды комиссияның сараптамасына жіберуге өткізуге шақырды. Басқа сарапшылар қазақстанның Венециялық комис-сияға кіруге дайын еместігін айтады. «Фридом Хаус» халықаралық құқық қорғау ұйымының Алматыдағы өкілі Вячеслав Абрамович «Бұл Қазақстан үшін тағы бір беделді халықаралық ұйымның тізіміне еніп, бедел жинаудан басқа ештеңе емес» дейді. Қазақстанның өтініші қабыл-данса, «Қазақстан адам құқықтарын бұза беретінін және сонымен бірге беделді ұйымның мүшесі

бола беретінін айқын білдіреді» дейді Вячеслав Абрамович.

Қазақстанның өтініші Еуропа министрлер кеңесінің Комитетінде қаралады. [3]

Биліктің дінді зайырлы мемлекеттік мекемелерге жібергісі келмегеніне қарамастан, Азат Еуропа Радиосы / Азаттық Радиосының қыркүйек айының соңында жариялаған репортажында діндарлық деңгейінің жоғары екендігі көрсетіледі. Репортажда Қазақстанның астанасы Астанада күн сайын 30 мың (немесе одан көп) ер адамның мешітке баратындығы, ал олардың 60-70 пайы-зының үкімет қызметкерлері екені туралы айтылады.

Қазақстан мұсылмандары одағының төрағасы Мұрат Телібеков заңның өзгерістер әкеле қоятынына күмәнмен қарайды.

«Бұл бюрократиялық синдром. Президентке кешенді шаралар жөнінде есеп беру үшін, оның айналасы осы шараларды ойлап тапты. Ал іс жүзінде өзгеріс бола қоймайды», - деді ол жаңа заң туралы.

Телібековтың ойынша, экстремизмнің шынайы себептері экономикалық тұрақсыздыққа байланысты. Дәл қазіргі уақытта елді алаңдатып отырған осы, діни мәселелер емес деп санайды ол [4].

Дін біріктірудің, интеграциялық үдерістердің күшті факторы бола алады. Ол үшін діндерден қайшылықтарды емес, керісінше, ортақ белгілер мен қағидаттарды, ортақ негіздер мен ортақ құндылықтарды, біріктіруші бастауды іздеуге міндеттіміз.

Айта кету керек, Қазақстан діни толеранттылық пен конфессияаралық келісім ісінде игі дәстүрлерге ие. Қазақстан көне заманнан бері саналуан мәдениеттер мен діндердің тоғысу мекені болған. Қазіргі Қазақстанның аумағында бірнеше ғасырлар бойы тәңіршілдік, зороастризм, манихейлік, буддизм, христиандық (оның әсіресе нестериондық және яковиттік тармақтары) және ислам сияқты әртүрлі нанымдар бейбіт қатар өмір сүрген, яғни толеранттылық пен конфессия-аралық келісімнің үлгісі болған. Сондықтан Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев атап айтқанындай: "...бізге төзімсіздік немесе діни фанатизм жат. Бұл рухани дәстүр, бұл қандай шеңберде болма-сын Құдайдың Сөзіне деген ашықтық. Бұл — Қазақстандағы конфессияаралық келісімнің ең маңызды негіздерінің бірі. Біз әлемге өзіміздің толеранттығымызбен, ұлтаралық, конфессияара-лық келісім мен диалогты сақтауымызбен танылдық. Біздің еліміздің өскелең дүниетанымдық әлеуеті бұдан әрі қарай да сақталуға, дамуға тиіс".

1. Сенат сектанттардың жолын кесетін заң жобасын мақұлдады. / Алаш айнасы. 30 қыркүйек 2011.
2. Арамза пизгыл ауыздықталсын. / Жас қазақ. 16 қыркүйек 2011.
3. http://origin.kz.azattyq.org/content/kazakhstan_religion_law/24369896.html.
4. Рысалиев А. Қазақстан саясатындағы дінге қатысты қатаң ұстаным. / IWPR Central Asia. 8 қараша 2011.

Түйін

Бұл мақалада автор Қазақстандағы конфессияаралық қатынастардың қазіргі жай-күйі туралы мәселесін қарастырып, бұл үрдіске талдау жасайды.

Резюме

В этой статье автор рассматривает вопросы современного состояния межконфессиональных отношений в Республике Казахстан и дает анализ этому процессу.

Resume

In this article the author considers questions of a current state interconfessional the relation in Republic Kazakhstan and gives the analysis to this process.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ТУРИЗМ САЯСАТЫНЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ж.Қ. Симтиков – саяси ғылымдарының докторы, профессор

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев еліміздегі туризмнің дамуына ерекше назар аударады. Өзінің жыл сайынғы Қазақстан халқына Жолдауларында, әсіресе 2005 жылғы Жолдауында туризмді ел экономикасының орнықты дамуының басымды саласының бірі ретінде атап көрсеткен болатын. Туризмді дамыту жаңа жұмыс орындарын ашуға, өңірдің инфрақұрылымын дамытуға, сондай-ақ жеңіл өнеркәсіп, құрылыс бизнесі және тағы басқа салаларға оң ықпалын тигізеді.

Қазақстан туристік орталық болу үшін барлық алғышарттар бар. Атап айтқанда тарихи ескерт-кіштердің көптігі, еліміздің ерекше көрікті табиғаты, ЮНЕСКО-ның Дүниежүзілік мәдени мұра тізіміне енгізілген объектілері осының айғағы. Осыған орай, еліміздің бәсекелестік артықшылығын және кластерлік бастамашылығын ескере отырып, туристік индустрияны дамытудың ұзақ мерзімге арналған стратегиясын іске асырудың үлкен маңызы бар.

Мемлекеттің табысты экономикалық дамуы көбінесе оның халықаралық аренадағы ұстанымы-на, оның мәртебесі мен рейтингіне және имиджіне байланысты болады. Қазақстанды әлемдік аренада таныту мақсатында көптеген шаралар жасалуда. Оның өзі түптің түбінде шетелдік туристерді көптеп тартуға ықпал етері сөзсіз. Бүгінгі таңда еліміздің ұлттық туристік брендін әзірлеуге қатысты түлі жұмыстар жүргізілуде. Оған дипломатиялық корпусты тарта отырып жұмыс өзінің тиімділігін берері анық. Үдемелі индустриялық-инновациялық дамытудың мемлекеттік бағдарла-масы (ҮИИДМБ) шеңберінде еліміздің туристік индустриясының перспективалы бағыттарын дамыту жөніндегі 4-жылдық салалық бағдарлама әзірленді. Бұл салалық бағдарлама ішкі және сырттан келетін туризмді дамытуға бағытталған. Салалық бағдарламаға сәйкес жаңа туристік инфрақұрылымдар жасалып, қалыптасқан инфрақұрылымдар заман талабына орай қайта жаңар-тылатын болады. Жаңа туристік бағыт ретінде Қазақстанның тартымдылығын арттыру үшін оның он имиджі қалыптастырылады.

Халықаралық тәжірибеде туризмді дамытуды басым бағыт деп санайтын оны басты жолға қоятын елдерде әдетте, **туристік инфрақұрылымды**, оның ішінде қонақ үйлерді дамытуды ынталандыратын заңнамалық сипаттағы шаралар қабылданады. Қолдаудың негізгі шараларына, мысалы қонақ үй саласында төмендегілер жатады:

- құрылыс салу үшін жер телімін бөлуге көмек;
- маркетингтік зерттеулер жүргізуге көмек;
- жоғары кредиттік ставкалар бойынша күрделі салымдарды қайтару;
- жобаның бастапқы кезеңіндегі шығындарды жобадан табыс алу кезеңіне жатқызу (төлемдердің мерзімін ұзарту);
- жобалар инфрақұрылымын мемлекеттің дамытуы;
- елде өндірілмейтін жобалау жабдықтарын жеткізу кезіндегі салықтық және кедендік жеңілдіктер.

Өзге де жеңілдіктерге табыс салығының болмауын (БАӘ, Эстония) және жалпы салық салу-дың үндестігін (Балтық елдерінде) жатқызуға болады. Кейбір елдерде туристік инфрақұрылым қаржылық сипаттағы маңызды жеңілдіктерге ие.

Түркияда қонақ үй-туристік кешеніне мемлекет 40% қаржылық демеу көрсетеді. Бұл бәсекеге қабілетті бағаларды белгілеуге мүмкіндік берері анық. Сонымен бірге, туристер үшін ыңғайлы жергілікті ақша бірлігімен қатар шетелдік валюталардың еркін жүруі қабылданған.

Израильде қонақ үй саласындағы инвестициялардың 30%-ына дейінгі көлемін инвесторға мемлекет тікелей аударымдар арқылы және салық жеңілдіктері арқылы (туристерді тартудың белгілі бір көлеміне қол жеткізген жағдайда) қайтарады.

Мексикада Акапулько және Канкун курорттарының маңында франко аймақтары (салық салу-дан босатылған) құрылған.

Испанияда испандық туристік өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру жоспары қабылданған, онда негізгі курорттық аймақтарда қонақ үйлерді қайта жаңарту мен жаңғырту, жағажайы жоқ аудандарда (Валенсия) ауыл туризмін дамыту басымдықты бағыт ретінде белгіленген. Тенериф

аралы франко аймағы болып жарияланған, ол тек туристік қызмет көрсету құнының (оның ішінде қонақ үйлердің) төмендеуінен ғана емес, сонымен қатар басқа да өнімдердің, атап айтқанда жанармай құнының төмендеуінен көрінеді. Үкімет арал инфрақұрылымының дамуына ірі қаржы-мен инвестициялық көмек көрсетеді.

Мароккода дамудың басым жобаларына (ірі ойын-сауық саябақтары, қонақ үй кешендері және басқалары) тікелей бюджеттік инвестицияларды көздейтін (20-40%) туризмді дамыту жоспары қабылданған.

Индонезияда Бали аралы еркін экономикалық аймақ болып танылған. Бұл жағдай туристік ұсыныстардың бағасын төмендетері сөзсіз. Онда инфрақұрылымның дамуында тікелей бюджет-тік инвестициялар қолданылады. Әдетте, әлеуетті инвесторлардың алдына алдын-ала шарттар қойылады. Бұл дамушы деп танылған өңірлерде жүзеге асырылатын жобаларды инвестициялау. Осыларға қоса, төмендегідей талаптар қойылады: тұрақты валюта түрінде алынған кірістер мен табыстарды елде пайдалану; жергілікті қызметкерлерді тарту; оларды оқытуды жүзеге асыру және т.б. Кейде жобаның сыртқы түріне де (жергілікті сәулетпен үйлесу) талаптар қойылады.

Экологиялық туризм Қазақстан үшін әлемдік аренаға шығудың алғышарттарының бірі болып табылады. Қазақстанда экологиялық туризм жақсы әлеуетке ие, бірақ жеткілікті дамымаған.

Жалпы талдау жасай отырып Қазақстанға қызығушылық танытатын туристердің нысаналы топтарын төмендегідей бөлуге болады:

- жабайы, адам қолы тимеген табиғатты және таңғажайып ландшафтты ұнатушылар;
- зерттелмеген туристік бағыттарды ұнатушылар, алғашқы ашушы болуға ниетті білімқұмар туристер.

Экотуризм географиясы дәстүрлі туризмнің географиясынан ерекшеленеді. Негізгі халықара-лық экотуристік ағындар дамыған елдерден дамушы елдерге қарай бағытталған. Бірақ бұл ретте дамушы елдерде туристік салада туризмнің үлесі жоғары, себебі Еуропа және Солтүстік Америка елдерінде ішкі экотуризм кеңінен таралған деп пайымдауға болмайды.

Экотуристерді тарту жөніндегі әлемдегі алғашқы елдердің бірі Кения болып табылады. Кения келген он адамның сегізі экотуристік мақсатта келеді. Экотуризм туристік нарығы тез даму үстіндегі Латын Америкасы елдерінде және Оңтүстік Америкада да ерекше байқалады, бұл елдер инфрақұрылым құру, адам дамуы, дамуы кенже қалған «қара» аудандарды көтеру, қоғамды одан әрі демократияландыру салаларында экотуризмге маңызды үміт артып отыр.

АҚШ-та халықаралық экотуризм сұранысының 1/2-інен астамы тоғысқан. Экологиялық туризмнің сан алуан түрлері елдің өзінде де белсенді дамып келеді. АҚШ-та ішкі де, халықара-лық та экотуризммен байланысты әлемдегі ең көп ұйымдар орналасқан. АҚШ-та және басқа да дамыған елдерде экотуризмнің мемлекеттік деңгейдегі ролі шағын болса да, оның өңірлік және жергілікті деңгейдегі ролі тұрақты түрде өсіп отырады. Экосаяхаттардан түскен кірістер халық-аралық туризмнен түсетін кірістің кемінде 10%-ын құрайды.

Тұтастай алғанда, экологиялық туризмге деген әлеуетті қызығушылық халықаралық нарықта 8,9 млн. адамды (немесе жалпы әлеуеттің 63%) құрайды. Бұл туристік өнім әлемдік туризм нарығында ең үздік тұғырға ие және Қазақстанда дамыту үшін негізгілердің бірі болуы тиіс.

Қазақстанда туризмді дамыту жөніндегі 2007-2011 жылдарға мемлекеттік бағдарламада экотуризм басым бағыттардың бірі ретінде айқындалған болатын және оны дамыту жөнінде ұлттық, өңірлік және жергілікті саясатты әзірлеу көзделген болатын. Алайда, бүгінгі таңда саясат та, бір-ыңғай ұйымдастыру тәсілдері де қалыптастырылу үстінде.

Экотуризм табиғи аумақтарға туристік ағындарды көбейтуге бағдарланбаған, ол табиғатты сақтап қалуға мүмкіндік береді, тиісінше қоршаған ортаға теріс әсер етуі ықтимал инвестиция-лық жобаларды іске асыруды талап етпейді.

Қазақстанның аумағында 118 ерекше қорғалатын табиғи аумақ бар, оның ішінде 11-і мемлекеттік ұлттық парк, оларда экотуризмді дамытуға бағытталған реттеліп туристік пайдалануға жол берілген. Оның объектілерінің табиғи да, мәдени де көрнекті жерлер, табиғи және табиғи-антропогенді ландшафтар болуы мүмкін екенін есепке алсақ, сондай-ақ онда дәстүрлі мәдениет қоршаған табиғи ортамен бірыңғай тұтастықты құрайтынын есепке алсақ, экологиялық туризмді дамыту табиғи аумақтарға қаржылық қолдауды қамтамасыз етіп қана қоймай, сонымен қатар оларды сақтауға деген мүдделілікті туғызуға мүмкіндік береді.

Ауыл экотуризмнің де дамуға әлеуеті бар. Оны дамыту ауылдық аумақтармен шектеліп отыр және ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру жөніндегі қызметпен түсіндіріледі.

Көрсетілген туризм түрі шеңберінде Қазақстанда қонақжай үйлер дами бастады, туристер оларға тоқтай отырып, ауылдық өмір салтын сүреді, қазақтың күнделікті мәдениетімен және табиғи көрнекті жерлерімен танысады.

2005 жылдан бастап Алматы қаласында Экологиялық туризмнің ақпараттық ресурстық орталығы қызмет етеді, орталық аталған қонақжай үйлерді құру және дамыту жөнінде жұмыс істейді. Бұл үйлер Қазақстан Республикасында экологиялық, орнықты туризмді дамыту тұжырымдамасының құрамдас бөлігі болып табылады.

Аталған мәселе бойынша халықаралық тәжірибені зерделеу, экотуризмнің әлеуметтік-экономикалық рөлі түрлі функциялы аудандарда ерекшеленетінін көрсетіп отыр. Ауыл шаруашылығы аумағында экотуризм өндірістік, ландшафты және жергілікті халықтың дәстүрлі өмірі үшін қосымша кіріс көзі болып табылады. Басты функциясы табиғи және мәдени-тарихи мұраны қорғау болып табылатын аумақтарда экотуризм – осы функцияны атқаруды экономикалық тұрғыдан ақтайтын басты кіріс көздерінің бірі болып табылады. Өнеркәсіптік аудандарда экотуризмнің рөлі аз өзгеріске ұшыраған табиғат учаскелерін қорғауда және халықтың физиологиялық және психологиялық тепе-теңдігін ұстап тұруда болып табылады.

Сонымен қатар, Қазақстанда мәдени-танымдық туризмді тиімді дамыту өзінің жемісін берері хақ. Сақ қорғандары, Есіктегі Алтын адам және көптеген басқалары сияқты жиырма жеті мың көне ескерткіштің болуы Қазақстанның көне және бірегей тарихына куә.

Ұлы Жібек жолының қазақстандық учаскесі тарихи ескерткіштердің, археология, сәулет, қала құрылысы және монумент өнері ескерткіштерінің бірегей кешенін білдіреді. Олар тек сауда орталықтары ғана емес, сондай-ақ ғылым мен мәдениеттің орталығы болған Отырар, Тараз, Сайрам, (Испиджаб), Түркістан (Яссы), Баласағұн және басқа да көне қалалар болып табылады.

Осының барлығы мәдени-танымдық туризмді тиімді дамытуға ықпал жасауы тиіс, бірақ аталған сектордың жарнамалық-ақпараттық материалдың болмауы, нашар инфрақұрылым, соның ішінде туризм объектілерінің жанындағы орналастыру орындарының аздығы, журу жолдарының төмен сапасы сияқты көптеген факторларға тәуелді болуын ескерсек, оның төмен бәсекеге қабілеттілігі байқалады.

Қазақстан бірегей табиғи-минералдық және климаттық ресурстарға ие бола отырып, емдеу-сауықтыру және тау шаңғысы туризмін де дамыта алады.

Емдеу-сауықтыру қызметтерін көрсету мен дамыту нарығындағы жағдай туристік-рекреациялық бағыттағы кәсіпорындар санының өсуіне қарай өзгеруде.

Аталған мәселенің жай-күйін талдау 1999 жылдан бастап санаторийлік-курорттық мекемелер мен демалыс ұйымдарының саны бірте-бірте көтеріліп және дамып келе жатқанын көрсетеді, олардың саны 2007 жылдың қорытындысы бойынша 127-ге дейін өскен.

Қазақстан үшін аса өзекті осы мәселе бойынша халықаралық тәжірибені зерделеу санаторийлік-курорттық емделуге туристік келулер бойынша көшбасшылық ең ірі және әйгілі әлемдік Карловы-Вары шипажайының арқасында Чехияға тиесілі екенін көрсетіп отыр. Чехияның ұлттық туристік әкімшілігінің деректері бойынша, жыл сайын оған әлемнің 70-тен астам елінен 50 мыңға жуық адам емделу үшін және 2 млн-ға жуық турист рекреациялық-сауығу мақсатында келеді екен.

Швейцария – соңғы он жылда тау шаңғысы туризмі бойынша танымал ел, тау шаңғысы туризмі елге 20 млрд. АҚШ долларына дейінгі көлемде кіріс әкеледі. Туризмнің осы түрі Альпі тауларына белсенді пайдаланатын Италия мен Францияда, сондай-ақ Австрия, Словения және Монте-негрода дамыған. Туризмнің осы бағытын дамытуды жандандыруды Болгария мен Түркия сияқты елдер де жоспарлап отыр.

Қазақстан үшін тау шаңғысы туризмін дамытудың жоғары өзектілігі бар, оны дамыту жекелеген өңірлерде әлеуметтік-экономикалық дамудың негізіне айналуы мүмкін.

Бірегей табиғи жағдайлар жайлылық пен қызмет көрсетудің жоғары деңгейіне ие, заманауи ірі тау шаңғысы кешендерін салуға мүмкіндік береді.

Туризмнің жоғарыда көрсетілген түрлерін дамыту барлық туристік-рекреациялық кешеннің экономикалық тұрақтылығын және табыстылығын қамтамасыз етуге, елдің құнды табиғи емдік ресурстарын сақтауға және ұтымды пайдалануға, туристік-рекреациялық қызметтерді көрсету деңгейін арттыруға, елде бәсекеге қабілетті туристік индустрияны қалыптастыру және дамыту үшін жағдайлар туғызуға ықпал жасайтын болады.

Туризм инфрақұрылымның дамуына қарамастан, көптеген туристік объектілерде қызмет көрсету сапасы төмен деңгейде қалып отыр. Бұл туристік сала үшін кадрларды даярлау жүйесін

жетілдіру жөніндегі шараларды іске асыру уақытты талап ететінімен байланысты.

2008 ж. 5 шілдеде «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне туристік қызмет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды.

Аталған Заңды іске асыру шеңберінде жұмыс берушілерде білім беру қауымдастықтармен және ұйымдарымен бірлесіп, өздеріне қажетті туристік кадрларды кәсіби даярлау, қайта даярлау, біліктілігін арттыру курстарын енгізуге нақты мүмкіндік тудыру үшін нормативтік база жасалды. Бұған «Туризм саласындағы мамандарды кәсіптік даярлауға, қайта даярлауға және олардың біліктілігін арттыруға қойылатын жалпы талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 ж. 23 қыркүйектегі №878 қаулысы бағытталды.

Елдің туристік сала үшін кадрлар даярлайтын жоғары оқу орындарында Дүниежүзілік туристік ұйым ұсынған «WTO-TedQual» туристік білім беру сапасы жүйесін енгізу проблемалық мәселе күйінде қалып отыр.

Осы мақсатта ЮНДТУ сарапшылары мен Білім және ғылым министрлігі сертификаттаудың аталған жүйесін Қазақстанның бір жетекші мемлекеттік жоғары оқу орнының базасында енгізу жөніндегі пилоттық жобаны іске асыру туралы мәселені зерделеу жөніндегі жұмысты жалғастыруда.

Өңірдің туризм орталығы болуды жоспарлап отырған Қазақстанға, қызмет көрсету секторында талап етілетін орта және жоғары буындағы білікті кәсіби мамандардың жетіспеушілігі ерекше өткір байқалатын туризм индустриясы саласында кадрларды даярлау жүйесін жетілдіру жөнінде шаралар кешенін қабылдау қажет.

Туристік сала үшін мамандарды даярлау техникалық және кәсіптік білім берудің 77 оқу орнында 11 мамандық және 33 біліктілік бойынша жүзеге асырылуда, онда 16,6 мың адам оқиды.

Туризм және спорт министрлігі бизнес-қауымдастықтардың, жұмыс берушілердің, сондай-ақ, туризм индустриясы үшін кадрлар даярлайтын жоғары, техникалық және кәсіптік орта оқу орындары басшыларының қатысуымен Еуропалық білім беру қорының (ЕБК) «Орталық Азия елдеріндегі ұлттық біліктілік шеңберлері» жобасы шеңберінде туризм саласының жаңа біліктілік құрылымын әзірледі. Оны бекіту үшін эксперименталды сынақ өткізу керек.

Осы мақсатта Туризм және спорт министрлігінің қолдауымен және тікелей қатысуымен пилоттық жоба ретінде туризм саласында икемді біліктілік құрылымды енгізу жөніндегі пилоттық жоба іске асырылуда.

Соңғы жылдары ішінде Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі, Білім және ғылым министрлігі мен Статистика агенттігі бірлесіп, Экономикалық қызмет түрлері жіктегішіне және Салалар бойынша мамандар даярлау бағыттарының жіктегішіне Министрлік бастама жасаған туризмді кластерлік дамытуды іске асыруға байланысты өзгерістер мен толықтыруларды енгізу жөнінде жұмыс жүргізілді.

Сонымен қатар, соның негізінде туризм статистикасы қалыптастырылатын және туризм саласының мемлекет экономикасын дамытуға қосатын үлесін бағалауға мүмкіндік беретін Туризмдегі қосымша шот енгізілді. Алайда, экономикасында туризмнің үлесі 50%-дан астамды құрайтын елдермен қатар, статистикалық есепке алуды жетілдіруді әлі де жалғастыру талап етіледі.

Қазақстанда ішкі туризмді дамытудың негізгі міндеттері инфрақұрылымның дамуын және ұсынылатын қызметтер сапасын жақсартуды қамтитын, бәсекелестікке қабілетті туристік сала құру болып табылады. Республикада жыл сайын ішкі туризмді дамыту мақсатында «Сарқылмас саяхат» атты қазақстандық туристік жәрмеңке, «Ертіс меридианы» атты республикалық Қазақстан мен ТМД елдері туристерінің достығы слеті, Іле-Балқаш регатасы, «Туризм есірткіге қарсы» атты республикалық туристік саяхат, «Туризм есірткіге қарсы» ұранымен республикалық туристік слеттер және тағы басқа іс-шаралар өткізілуде. Бұл іс-шараларды Қазақстанда өткізу әріптес-тік байланыстар орнату үшін және өзара тиімді келісімшарттар жасасу үшін қолайлы жағдайлар туғызады. Жыл өткен сайын қатысушылардың ғана емес қатысушы елдер саны да артып отыр. Қазақстанның аса бай және алуан түрлі туристік әлеуетін ескере отырып, туризмнің барлық түрлерін дамытуға біздің бірегей мүмкіндіктеріміз бар екендігін көрсетеді. Мәдени-тарихи объектілерге барумен байланысты танымдық туризмнен бастап, туризмнің басқа түрлерін дамыту үшін де барлық мүмкіндіктер бар. Осы тәуелсіздік жылдары ішінде қазақстандық туристік индустрияның өкілдері өңірлік, республикалық және халықаралық бағдарламалар мен жобаларды іске асыруда, туризмнің материалдық-техникалық базасын дамытуда және нығайтуда, көрсетілетін қызметтер сапасын жақсартуда айтарлықтай жетістіктерге ие болды. Бүгінгі таңда республикада

туристік нарықтың 1901 кәсіпорны, оның ішінде 683 туроператор, 1218 турагенттер туристік қыз-метті жүзеге асырумен айналысады. Бұл тәелсіз еліміз үшін жаман көрсеткіш емес. Қазіргі таңда тиісті инфрақұрылым жасау жолымен, ақпараттық имидждік жұмыстар жүргізу және ішкі туризмді дамыту жөніндегі күш салулар біріктірілуде. Ол деген біздің отандық туристік өнімге сұраныстың көбеюіне әкеледі. Туризм саласындағы мемлекеттік-жекеменшік әріптестік тетіктері тиімді іске асырылғанда, таяу жылдары туризм шикізат ресурстарына тәуелділікті қысқарту сая-сатында елеулі факторға айналып, еліміздің үдемелі индустриялық-инновациялық дамуына ықпал ететіндігіне сенім мол.

Түйін

Мақалада ҚР туризм саясатының кейбір мәселелеріне, атап айтқанда туристік инфрақұрылымды, оның ішінде қонақ үйлерді дамытуды ынталандыратын заңнамалық сипаттағы шаралар, экологиялық туризм мәселесі, мәдени-танымдық туризмді тиімді дамыту, туристік сала үшін кадрларды даярлау жүйесін жетілдіру жөніндегі шараларды іске асыру мәселелеріне көңіл бөлініп талдау жасалынған.

Резюме

В представленной статье рассматриваются некоторые аспекты политики области развития туризма в Казахстане. Особое внимание обращается к развитию инфраструктуры и гостиничного бизнеса, проблемы экотуризма, развития культурно-познавательного туризма, а также подготовке кадров Казахстана в современности.

Summary

In the present article discusses some aspects of the policy of tourism development in Kazakhstan. Particular attention is drawn to infrastructure development and hospitality industry, the problems of ecotourism, the development of cultural-cognitive tourism, as well as training in Kazakhstan today.

ӘОЖ 327 (574)

KAZAKHSTAN'S FOREIGN POLICY

*Senior lecture Kanafina G.E. –
The department of international relations*

Kazakhstan's foreign policy was formulated shortly after Kazakhstan gained its independence on December 16, 1991. The first President of the independent Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, indicated that diplomacy's main objective was to create and maintain favorable conditions for steady development of the Kazakhstan based on political and economic reforms. The nature of these reforms determines the nation's foreign policy priorities, impartiality, and a desire to be fully involved in both international and regional events.

The primary goals of Kazakhstan's foreign policy are as follows:

- * Protect national interests.
- * Provide favorable conditions for political and economic development.
- * Develop strategic cooperation with leading countries and regions of the world.
- * Improve cooperation with international organizations.
- * Strengthen democratic principles within the new world order.
- * Contribute to global and regional security and stability while opposing new threats such as, terrorism, drug trafficking, and organized crime.
- * Participate in the processes of regional and global economic integration.
- * Promote democracy as well as social and human development.
- * Protect the environment and sustain development.

Key Decisions

The Government made key decisions and adopted policies regarding:

- * The military
- * Politics
- * Economics
- * Democratic reforms
- * A new state governing system

These decisions were essential in easing Kazakhstan's transition to the world community and helped create a foreign policy in harmony with the global political trend towards liberalization.

One of the most important decisions Kazakhstan made during the last 15 years was to become a non-nuclear state and pursue a policy of nonproliferation. Kazakhstan's diplomacy was successful in developing positive relations with 140 countries and helping it to become a member of 64 international political and economic organizations. In March 1992, Kazakhstan was accepted into the United Nations Organization and has played an active role in its initiatives for the past 18 years. There have been no conflicts or confrontations between Kazakhstan and other countries to date, thus further underscoring the effectiveness of the nation's diplomacy.

Global Integration

Kazakhstan has signed more than 1,300 international and intergovernmental contracts and agreements establishing a practical, contractual, and legal framework for relations with other countries. Furthermore, to create conditions required for integration into global and regional processes, Kazakhstan has established active cooperation with the majority of North American, European, and Asian countries as well as their chief regional organizations, including the:

- * Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)
- * Economic Cooperation Organization (ECO)
- * Organization of the Islamic Conference (OIC)

Participation in regional and global affairs and events is necessary to strengthening Kazakhstan's independence. The nation is involved in several global transformation processes that highlight the issue of interdependence. Problems that were once considered domestic or regional now have a larger impact on the world, causing globalization to become the dominant factor in world politics. Although interdependence is a factor in areas such as finance, technology, and information technology (IT), the globalization of the economy is gaining influence and importance in society as it affects major political decisions.

Foreign policy has become an integral part of Kazakhstan's state policy. Consequently, the Republic has found ways to coordinate its own interests with those of other countries. Kazakhstan is represented by more than 70 diplomatic and consular offices worldwide. In the realm of diplomacy, the Republic has achieved several important milestones:

- * Enactment of the Law on Diplomatic Service of the Republic of Kazakhstan
- * Establishment of Kazakhstan's foreign policy and international cooperation
- * Gaining respect in the international community
- * Increasing recognition of the Republic's foreign policy's principles within the diplomatic community.

For the first time in its history, Kazakhstan was elected to the United Nations Economic and Social Council (ECOSOC) in November 2006. It gained the support of 187 of 192 UN member states at the General Assembly – significantly more than the required two-thirds vote.

Regional Alliances.

Kazakhstan continues to develop regional alliances in every corner of the world because of the increasing significance of globalization and economic integration. Many countries recognize their national goals can only be achieved through developing regional cooperation. For this reason, Kazakhstan has undertaken efforts to promote regional economic integration. For example, the city of Astana has increased its cooperation with the:

- * Commonwealth of Independent States (CIS)
- * Eurasian Economic Association
- * Central Asian Economic Association
- * Shanghai Cooperation Organization

In early 2005, Kazakhstan called on its neighbors to help establish the Central Asian Union based on the following shared characteristics:

- * History
- * Ethnicity
- * Culture
- * Economy
- * Challenges
- * Future interests

During 1992 meeting with the UN, President Nazarbayev called for an initiative to establish the Conference on Interaction and Confidence-building measures in Asia (CICA), designed to develop and strengthen security and related organizations. Many Asian nations encouraged this initiative and a number of international organizations, including the United Nations, supported the process. In June 2002, the first CICA summit took place, and the "Almaty Act," which outlines the principles of security and cooperation in Asia, was adopted.

Kazakhstan continues to develop regional alliances in every corner of the world because of the increasing significance of globalization and economic integration. Many countries recognize their national goals can only be achieved through developing regional cooperation. For this reason, Kazakhstan has undertaken efforts to promote regional economic integration. For example, the city of Astana has increased its cooperation with the:

- * Commonwealth of Independent States (CIS)
 - * Eurasian Economic Association
 - * Central Asian Economic Association
 - * Shanghai Cooperation Organization
- Kazakhstan's Stance on Current International Issues

Kazakhstan believes new threats to regional and global peace and stability require collective political will and global effort. Such threats include:

- * International terrorism
- * Drug trafficking
- * Interethnic and religious conflicts
- * Humanitarian crises
- * Poverty and epidemics
- * Illegal migration
- * Man-made environmental disasters

The root causes of these threats lie in economic and political underdevelopment and degradation. Therefore, comprehensive agreement on collective mechanisms and instruments is essential to successfully address these threats.

Contributions to International Security

Nonproliferation has been the cornerstone of relations between two countries that traveled a long way from newly born cooperation to mature strategic partnership between Kazakhstan and the United States.

Kazakhstan's adherence to building peaceful world resulted in open and constructive Kazakh-US cooperation in nuclear nonproliferation based on the Nunn-Lugar Initiative "Cooperative Threat Reduction Program".

In August 1991 President Nazarbayev has signed a historic decree to close the Semipalatinsk nuclear test site. Kazakhstan by then dismantled its infrastructure, and had signed agreements concerning nuclear armaments. Now Kazakhstan is implementing the proposals made by the President N.Nazarbayev during the Disarmament Conference to include Kazakhstan's seismic stations in the International Monitoring System.

On the 29th of December 1991 the leaders of Belarus, Kazakhstan, Russia and Ukraine signed the Almaty Declaration in which they agreed on the control mechanisms over the operation of the nuclear arsenal of the former USSR and affirmed their international obligations concerning the strategic arms reduction.

On the 23rd of May 1992 in Lisbon the representatives of Kazakhstan, Belarus, Ukraine, Russia and USA signed a five party Protocol to the Strategic Arms Reduction Treaty. At the same time Belarus, Ukraine and Kazakhstan, as the states possessing nuclear weapons, committed themselves to the Non-Proliferation Treaty. Thus Kazakhstan has made a historical decision to renounce its nuclear heritage which was an important step strengthening the statehood of our country as an integral part of existing world civilisation.

In accordance with the Lisbon Protocol, Kazakhstan, Belarus and Ukraine, as successor states to the USSR in terms of the Strategic Arms Reduction Treaty, have agreed to participate, along with Russia and USA, in the work of the joint Commission on observance and inspection. They have also agreed to conclude agreements on the limits and restrictions specified by the Treaty. Kazakhstan ratified the Treaty and the Lisbon Protocol, which is an integral part of the Treaty, on the 2nd of July 1992. The Strategic Arms Reduction Treaty came into force in 1994 and paved the way to disarmament and the elimination of more than 9,000 nuclear warheads under strict supervision.

Kazakhstan was the first among the participants of the Lisbon Protocol to implement the provisions concerning removal of nuclear warheads. On the 21st of April 1996 the process of removal of 1416 nuclear warheads from Kazakhstan territory was completed. On the 30th of May 1995 the last nuclear test warhead, which was located in a gallery on the Semipalatinsk test site, was destroyed. Finally Kazakhstan had got rid of its nuclear inheritance forever.

During the Soviet era, Kazakhstan was the site of the world's fourth largest nuclear arsenal of more than 1000 deadly ICBMs which posed a menacing, if not dangerous, threat to international peace, depending on the leadership and direction of that country when it became independent in 1991. Fortunately, that leader was Nursultan Nazarbayev who acted decisively to order the dismantling and removal of the country's entire nuclear weapons system. In 1994, Kazakhstan transferred more than a

half-ton of weapons-grade uranium to the U.S. In 1995, Kazakhstan removed its last nuclear warhead and, with U.S. assistance, completed the sealing of 181 nuclear test tunnels in May 2000. Kazakhstan has signed the START Treaty (1992), the Nuclear Non-Proliferation Treaty (1993), the Chemical Weapons Convention, and the Comprehensive Test Ban Treaty (2001).

On March, 21, 2009 the Treaty on Nuclear Weapon Free Zone in Central Asia, signed on September, 8, 2006 in Semei, Kazakhstan, went into force. Kazakhstan welcomes the Treaty's becoming effective and believes that it will contribute to global non-proliferation process and promote regional and international security. The new denuclearized zone in Central Asia has a number of unique features. First, one of the zone's state namely, Kazakhstan, in the past possessed the forth largest nuclear arsenal. Secondly, for the first time the denuclearized zone is created in Northern hemisphere. Thirdly, this Treaty becomes the first multilateral agreement in security area which brings together all five Central Asian countries. And finally, for the first time the denuclearized zone has been created in the region which borders upon two nuclear states. The Protocol on negative security assurances is an integral part of the Treaty. Under the Protocol, the nuclear weapon states pledge not to use or threaten to use nuclear weapons against any states member to the Treaty.

On June 18, 2009 over 25,000 locals, Kazakh dignitaries and world media gathered in Semey city to celebrate the 20th anniversary of Kazakhstan's decision to stop nuclear tests at the Semipalatinsk Test Site. The meeting was held in Semey where President Nursultan Nazarbayev addressed an appeal to the international community to back up the peaceful mission of Kazakhstan. In his speech, President Nazarbayev emphasized that refusal to conduct nuclear testing has become possible due to courage and enthusiasm of millions of Kazakhs that put an end to the crimes against lives and health of the whole people of Kazakhstan. Besides he noted that "starting from the first days of the country's independence, Kazakhstan did not leave its citizens alone with their problems. The work on social rehabilitation of the population and the territories suffered the harm of the nuclear tests is being constantly carried out. For these purposes the state utilized nearly KZT 34 billion (approximately \$215 million)".

In December 2009, the UN General Assembly unanimously accepted a resolution put forward by Kazakhstan proclaiming August 29, the day when in 1991 President Nursultan Nazarbayev signed a decree on the closure of Semipalatinsk Test Site, as the 'International Day against Nuclear Tests'. Recognizing the negative impact of nuclear testing on human life and the environment, as well as the importance of ending nuclear tests as one of the key means of achieving a nuclear-weapon-free world, the Resolution sets out to commemorate a significant date in Kazakhstan's – and, indeed, - the world's history.

The international community has fully appreciated Kazakhstan's contribution to this nuclear disarmament programme.

Paying a visit to Kazakhstan in April 2010 U.N. Secretary General Ban Kim-moon said "I highly commend the extraordinary leadership of president Nazarbayev of Kazakhstan, who courageously closed this nuclear test site and initiated the nuclear weapon-free zone in Central Asia. That's a big milestone".

During the Nuclear Security Summit in Washington, D.C. in April, 2010 Obama praised President Nazarbayev "as really one of the model leaders in the world on nonproliferation and nuclear-safety issues". U.S. President B. Obama and other leaders also took positive view on President Nazarbayev's proposition to establish an International Nuclear Fuel Bank on the Kazakh territory. President Nazarbayev highly appraised the antinuclear initiatives and achievements of the U.S. President in ensuring international security, namely, convocation of the Global Nuclear Security Summit, signing the New START Treaty with Russia, adoption of the new US nuclear posture review which had become a great step towards establishment of the nuclear-free world.

The Government of Kazakhstan's contribution to the nuclear disarmament program demonstrates its commitment to the objectives of global security, establishing Kazakhstan as a critical member of the world community.

Domestic and OSCE Political Agenda

In May 2007, Kazakhstan modified its Constitution by:

- * Allowing for two consecutive presidential terms of five years each
- * Increasing the powers of Parliament
- * Introducing a proportional representation to elect members of the Majilis (Lower House)
- * Establishing a party-based parliamentary system

Kazakhstan's Foreign Minister Marat Tazhin outlined the agenda of Kazakhstan's priorities and further political reforms at the Organization for Security and Co-operation in Europe's (OSCE) Ministerial Meeting on November 29, 2007 in Madrid. The Madrid commitments were incorporated into the 2008 "State-of-the-Nation" address, in which President Nazarbayev declared that the government, judiciary, and legislature, in close cooperation with the ODHIR/OSCE, international NGOs, and Kazakh civil society, are to define and implement upcoming political reforms.

OSCE Chairmanship

In its role as the 2010 OSCE Chairman-in-Office (CiO), the Republic of Kazakhstan intends to follow the “Ministerial Troika” of 2009-2011 and the newly developed “Quintet” format. Kazakhstan, the first non-European CiO, will pay specific attention to its Chairmanship agenda by focusing on longstanding OSCE agenda items, such as:

- * Democracy
- * Human rights
- * Unresolved conflicts

At the same time, Kazakhstan intends to introduce its own agenda:

* Security – Strengthening security in Central Asia is one of the most important priorities of Kazakhstan’s efforts within the OSCE. In addition, Kosovo’s independence can potentially help end unresolved conflicts in Transcaucasia (Nagorno-Karabakh, Abkhazia) and other European regions (Crimea, Moldavia).

* Inter-religious tolerance – Kazakhstan will enhance international laws that strengthen inter-religious and ethnic tolerance within the OSCE’s zone of responsibility. Foreign Minister Tazhin’s 2008 commitments to cooperate with the OIC and OSCE also illustrate Kazakhstan’s determination in strengthening inter-religious and interethnic dialogue at all levels.

* Energy security – In support of the European Union energy security agenda, Kazakhstan will strengthen alternative energy. This corresponds with the United States’ policies of energy security, such as the Clean Technology Fund, that focus on alternative energy and the development of clean energy technologies.

* Economic dimension – The core of Kazakhstan’s economic vision consists of the following goals:

- * Promote systemic market reforms
- * Enhance healthy financial systems and markets
- * Improve governance
- * Increase transparency
- * Expand anti-corruption efforts

These goals, along with additional assistance and significant investments, will be directed towards OSCE member countries, including:

* Georgia * Kyrgyzstan * Tajikistan * Armenia * Ukraine * Romania * Bulgaria * Turkey

Political integration

Kazakhstan is the only Central Asian (CA) country to adopt a government plan to provide \$3 million in aid to assist Afghanistan. Accordingly, Kazakhstan will construct a highway, build a school and hospital, and supply agricultural stock to Afghanistan. This nation has also become one of Kazakhstan’s national security priorities; consequently, methods to enhance cooperation are being discussed in the following fields:

- * Trade
- * The mining sector
- * International auto and air communication
- * Mutual protection of investments.

Түйін

Мақалада Қазақстан Республикасының сыртқы саясатының кейбір жақтары қарастырылады.

Резюме

Статья рассматривает некоторые аспекты внешней политики Республики Казахстан.

Resume

The article is devoted some aspects Kazakhstan’s foreign policy.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АҚШ-ТЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ӘРІПТЕСІ

С.К. Салихова –

Абай атындағы ҚазҰПУ-дің «Халықаралық қатынастар» мамандығының II курс магистранты

Америка Құрама Штаттарымен қарым-қатынас – Қазақстан Республикасы сыртқы саясатындағы жетекші басымдықтардың бірі. АҚШ-тың жаһандық даму мен әлемдік экономикадағы рөлін және жаһандық қауіпсіздікті орнықтыру жолындағы айрықша жауапкершілігін ескерер болсақ, осынау алып державамен достық және тұрақты қатынас республиканың ұлттық мүдделеріне сай келеді және біздің мемлекеттің сындарлы да болжамды арнада тұрлаулы дамуын қамтамасыз ете отырып, оның қауіпсіздігін, егемендігі мен экономикалық өркенділігін нығайтуға жағдай жасайды.

Америка Құрама Штаттарымен ықпалдастықты дамыту Қазақстан Республикасы сыртқы саясатының стратегиялық бағыттарының біріне жатады. Көптеген жылдар бойы Қазақстан Республикасы АҚШ-тың стратегиялық әріптесі болып келеді. Қазақстан мен Америка Құрама Штаттарының қауіпсіздік жөніндегі көзқарастары мен ұстанымдары бір жақты болып келеді. Оның ішінде атап айтар болсақ, терроризмге және есірткі бизнесіне қарсы бірлесіп күресу.

Қазақстан мен АҚШ өңірлік және халықаралық қауіпсіздікті, ең алдымен жаппай қырып-жою қаруын таратуға қарсы күрес мәселесі бойынша қауіпсіздікті нығайту ісіндегі жемісті диалогты ұстанып келеді. Біздің еліміздің халықаралық қауіпсіздікті нығайтуды және ядролық салада өзіне алған халықаралық міндеттемелерді мүлтіксіз орындауды берік жақтаушылығы әлем жұртшылығы тарапынан мойындалып, халықаралық қоғамдастыққа Қазақстанның халықаралық бейбітшілік пен тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін қолдан келгенін бәрін істеуге ұмтылатын мемлекет ретіндегі рөлін нығайтты. Қазақстанның ядролық қарусыз мемлекет ретінде Ядролық қаруды таратпау туралы шартқа қосылуын және Құрама Штаттардың басқа да жетекші әлемдік держава-лармен бірге республикаға тәуелсіздігін, егемендігі мен аумақтық тұтастығын қамтамасыз етуге кепілдік беруін айрықша атап көрсеткен жөн.

Екі жақты ынтымақтастықтың іргетасы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 1992 жылдың мамырында АҚШ-қа алғашқы сапарының барысында, екі мемлекеттің басшылары “жаңа қатынастар” орнату туралы жариялаған кезден қаланған болатын. Кейіннен екі жақты қатынастарда жаңа факторлардың қалыптасуына орай олардың сапалық маз-мұны айтарлықтай толыса түсті. 1994 жылғы ақпанда Вашингтонда екі мемлекеттің басшылары “Демократиялық әріптестік туралы хартияға” – ҚР мен АҚШ-тың әріптестік қатынастарын дамыту үшін негіз қалаған өзекті құжатқа қол қойды. Хартияда көзделген сауданы, саясатты, экономика-каны, денсаулық сақтауды, мәдениетті қоса алғанда барлық салалардағы өзара ықпалдастықты дамыту ниеті кешенді түрде іске асырылуда. [1]

Өзінің қорғаныс қабілеттілігін арттыру және аймақтық қауіпсіздікті нығайту мақсатында Қазақстан НАТО-мен тиімді ынтымақтастықты дамытуға мүдделі болып отыр.

Қазақстан мен Солтүстік Атлантикалық Одақ НАТО-ның әскери-саяси жүйедегі кең ауқымды бірлескен әрекетін қамтитын «Бейбітшілік жолындағы серіктестік» бағдарламасы аясындағы серіктестер болып табылады. НАТО-ның «Бейбітшілік жолындағы серіктестік» бағдарламасы Еуропалық және Атлантикалық кеңестік ауқымында саяси және әскери ынтымақтастықтың кеңеюіне және нығаюына, қауіпсіздік саласында тұрақтылық пен қарым-қатынастардың күшеюіне ықпал етеді. [2]

Халықаралық жағдай жағынан Қазақстан бейбітшілік сүйгіш елдердің қатарында және өзінің барлық көршілерімен – Ресеймен және Қытаймен, Орталық Азия елдерімен, стратегиялық серік-тесі – АҚШ-пен құқықты, әрі өзара тиімді қатынастарды дамытумен келеді.

Жалпы, АҚШ-тың Орталық Азиядағы саясаты әуел бастан ақ үш құрамдасқа ие: экономика-лық, әскери және саяси. Америка Құрама Штаттарының саяси бағытының экономикалық құрам-дасы бұл аймаққа Вашингтонға доступ қамтамасыз еткен белгілі бір деңгейде сәтті кіріспе бол-ды. Орталық Азия елдері тәуелсіздікті алғаннан бері АҚШ-тың аймағы саясаты экономикалық және мемлекеттік институционалды реформаларға ықпалдасуға, әскери ынтымақтастықты жақ-сартуға, сонымен қатар әлеуметтік бағдарламаларды өткізудегі көмекке шоғырланды. 2001 жыл-дың 11 қыркүйегінен кейінгі оқиғадан кейін АҚШ- тың аймақтағы саясатының негізгі бағыттары-

ның бірі халықаралық терроризммен күрес бойынша біріккен қимылдар жүргізу болды.

Женевадағы Біріккен Ұлттар Ұйымы бөлімшесінің Бас директоры, БҰҰ бас хатшысының орынбасары Қасымжомарт Тоқаев бүкіл әлемді дүр сілкіндірген АҚШ-тағы лаңкестіктің он жыл-дығына арналған мақаласында қазіргі дәуір дүниежүзілік қауымдастықтағы барлық мемлекеттердің жаһандық өзара тәуелділігімен және дәстүрлі емес сынақтар мен қатерлердің пайда болуымен сипатталатыны жайлы жазған болатын. Жаһандану әлі зерттеліп болмаған жағымды нәтижелердің де, жағымсыз салдардың да туындауына себеп болуда. Оның аса қауіпті салдарының бірі – халықаралық лаңкесшілдіктің ақпараттық және өзге де қазіргі заманғы технологияларға қол жеткізу есебінен әлемдік дүние тәртібіне ықпал ету қабілетінің арта түскендігі.

АҚШ территориясында террорлық әрекеттерді болдырмауға бағытталған ұлттық күштер ретінде анықталатын, американың тарихында алғаш рет «ұлттық қауіпсіздік» (national security) терминімен қатар арнайы түрде «ішкі қауіпсіздік» (homeland security) термині қолданыла бастады. Алғаш рет өзінің тарихында американдық заңгерлер «Халықаралық терроризм» және «Ішкі терроризм» түсініктерін ажырата бастады. [3]

Анығын айтқанда, қазіргі кезде дүние жүзі халықаралық лаңкесшілдіктің құпия күштері осы заманғы өркениеттің негіздеріне қарсы ұйымдастырып отырған жаңа соғысты бастан кешуде. Бұл текетіреттің принципті жағы тараптардың ешқайсысында айқын басымдықтың жоқтығы болып табылады. Халықаралық лаңкесшілдіктің жойқын күші үдеп бара жатқаны аландатпай қоймайды, жазықсыз адамдар ғана емес, тіпті, бірқатар мемлекеттердің саяси жүйесі де оның шылауына айнала бастады. Әлемдік экономикаға да халықаралық лаңкесшілдіктің төндіріп отырған қатері аз емес. Оның үстіне біз қазіргі кезде "мемлекеттік лаңкестік" деп аталатын құбылысты байқап отырмыз. Ресми мемлекеттік саясатқа айналуы ықтимал бұл құбылыстың қатері айқын болып тұр.

Құрама Штаттарының қауіпсіздік мәселелері бойынша ынтымақтастыққа мүдделерінің кенет артуы аймақтағы америкалық белсенділіктің қаржы – экономикалық кеңеюімен нығайтылды.

АҚШ-тың Орталық Азия елдерімен өткен жылдардағы экономикалық қатынастарының анализі олардың дамуы біркелкі емес өтіп жатқандығын және елеулі қиындықтармен кездесіп жатқандығын көрсетеді. [4]

2001 жылдың соңына қарай АҚШ талибтерге қарсы әскери операциясының негізгі бөлігін аяқтады, бұл елде халықаралық бақылау және ауыспалы үкімет орнатуға көмектесті және 2002 жылы қаңтардың басында-ақ Ауғанстанда тұрақтылықты сақталуының кепілі мақсатымен Американың Орталық Азия аймағындағы әскери-саяси орналасуы туралы мәселе тұрды.

Орталық азиялық аймаққа қазіргі таңда аймақтық және одан географиялық тұрғыдан алыс мемлекеттер үлкен қызығушылықтарын танытуда. Бұл аймақта геосаяси қуаттылық, потенциалды ірі байлықтарға жету мүмкіндіктері, діни, ұлттық мақсаттар мен айрықшылықтардың алға жылжуы, сонымен бірге түрлі аспектілердегі қауіпсіздік «тәуекелге қойылған». Бұл мағынада Орталық Азия АҚШ-тың сыртқы саясатынан да тыс қалмайды. АҚШ-тың Орталық Азия мемлекеттерімен ынтымақтастығының басты аспектілерінің бірі қауіпсіздік сферасы болып табылады.

АҚШ-тың Орталық Азия елдерімен қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастығының негізгі бағыттарына келетін болсақ, соңғы жылдары АҚШ-тың Орталық Азия елдеріне қатысты сыртқы саясатында аймақ елдерімен қауіпсіздік саласында ынтымақтастықты дамытуға үлкен қызығушылық көрінуде.

Соңғы уақытта қалыптасқан тенденциялар болашақта АҚШ-тың ғаламдық деңгейде, сондай-ақ Орталық Азиядағы қазіргі кезеңдегі заңды. Бүгінгі таңда Қазақстан дүние жүзінде болып жатқан үрдістерге қатысып, әлемнің көптеген елдерімен тұрақты саяси және экономикалық байланыс орнату арқылы халықаралық қоғамдық институттардың беделді мүшесіне айналды және күрделі экономикалық және саяси мәселелерді табысты шешуде басқа елдерге үлгі болатындай деңгейге көтерілді.

Қазақстан Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен кейін де мұнымен тоқтамай, АҚШ-пен Нанна-Лура-ға бағдарламасы аясында әріптестік танытып, ел шекарасындағы ядролық қарудың көзін жойды. Дүние жүзінде қуаты жағынан төртінші орынды алатын ядролық қаруға ие Қазақстан халықаралық аренада өзінің сыртқы саясаты стратегиясының өзегі саналатын көп векторлық, яғни, көп-жақты әріптестікті негізге алған бағдарды ұстанды. Ондағы мақсат әлемнің алыс-жақын елдерімен өзара тиімді ынтымақтастықты орнату, еліміздің тәуелсіздігі, оның аумақтық тұтастығы мен шекарасының бұзылмауы екені белгілі. [5]

2010 жылдың сәуір айында Президент Назарбаев 47 мемлекет және халықаралық ұйым бас-

шыларымен бірге Вашингтонда өткен ядролық қауіпсіздік жөніндегі жаһандық саммитке қатыс-ты. Мұнда ол ядролық қауіпсіздік және ядролық қарудан азат әлем құрудағы бірінші кезекте атқарылар шараларға қатысты Қазақстанның ұстанымын белгілеп берді.

Бұл игі іс Украина мен Беларуссияның де өз құзырындағы ядролық қарудан бас тартуына түрткі болды. Қазақстан аумағында ол таңда 1400 ядролық оқтұмсық болатын. Ал бұл Франция, Ұлыбритания және Қытайды қоса есептегендегіден де көп еді. Содан бері Қазақстан ядролық қару мен оның инфрақұрылымынан түгелдей тазаланды. АҚШ пен Ресеймен әріптестік орнатып, сонымен бірге МАГАТЭ ұйымымен орнаған тығыз байланыстың арқасында Қазақстан уранды байыту деңгейін төмендету және ядролық материалдар мен құрылғылардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету бағытындағы шараларды жүзеге асыруда. Бұл жұмыстар жалғасын тауып, жаңа жобалардың жоспары әзірленуде. Бұл Қазақстанның ядролық қаруды таратпау бағытындағы жұмыстарға қосқан үлесі тоқтамағанын көрсетеді.

Қазақстан мұрагерлікке алған жаппай қырып-жоятын қарудан құтылып, қарусыздану мен қару таратпауды берік қолдаушыға айналды. Бұл ел өркениетті әлемнің мүшесі ретінде өзінің халықаралық міндеттемелеріне жауапкершілікпен қарайды және лаңкестікпен күресте мүмкін болған көмектің бәрін көрсетеді.

Жаһанның лайықты болашағын қамтамасыз ету жолында өзінің жауапкершілігін сезіне отырып, Қазақстан Азия үшін бұрын-соңды болмаған қауіпсіздік органын құру жөнінде идея ұсын-ды. Бүгінде Азиядағы өзара әрекет пен сенім шаралары жөніндегі Кеңес деп аталатын бұл про-цеске Жер шары халқының жартысынан көбі тұратын Еуразияның 16 мемлекеті қатысады.

Халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің жаңа жүйесін құру үрдісі аймаққа өте маңызды, себебі дәл ол перспективада аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз ету механизмдеріне негіз бола-ды. Сондықтан Орталық Азия мемлекеттерге аймақтағы қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімді және эффективті механизмдерді құру үрдісіне белсенді қосылу қажет.

Қазақстан Еуро-Атлантикалық серіктестік кеңесінің мүшесі және «Бейбітшілік жолындағы серіктестік» бағдарламасының қатысушысы ретінде АҚШ пен Еуропалық одақтастарымен ынтымақтасып, тек ұлттық қауіпсіздікті ғана емес, сонымен қатар халықаралық қауіпсіздік саласында-ғы көпжақты ынтымақтастық ісіне де өз үлесін қоса алады.

Қазақстан өзінің геосаяси факторларына және экономикалық әлеуетіне орай американдипломатиясының назарынан тыс қала алмайды. АҚШ- тың Қазақстанға мүдделілігінің бірнеше деңгейі бар. Бұл бірінші кезекте, халықаралық аренада АҚШ- пен бәсекеге түсетін бірнеше мемлекеттің мүдделері тоғысқан аймақта АҚШ- тың стратегиялық қатысуын қамтамасыз етуімен байланысты геосаяси фактор. Келесі фактор мәдени-идеологиялық фактор. Тағы бір деңгей ол АҚШ-қа және оның одақтастарына Орталық Азия аймағынан төнетін қатердің алдын алуды қамтиды. Олардың қатарына қару-жарақты, ядролық материалдарды тарату, есірткі саудасы, терроршылдық, діни экстремизм проблемалары жатады.

Қорыта айтқанда, бейбіт өмірді сақтап тұрудағы оның сан алуан қырларын қарастырып, шынайы бағалау – бүгінгі күннің басты мақсаты. Әлемдік тәжірибеден белгілі болғандай, тұрақ-тылықты сақтау, қауіпсіздікті қамтамасыз ету, экономиканы реформалау үшін, әлемдік бірлестік-тің интеграциялануы үшін бірлесу қажет еді. Америка Құрама Штаттарымен ынтымақтастықты дамыту Қазақстанның ұлттық мүдделеріне сәйкес келеді. Қазақстанның халықаралық қатынастар жүйесіне әрі қарай интеграциялану қарқыны мен сапасына жоғары деңгейдегі кездесулер мен келіссөздер өз ықпалын тигізуде.

1. Назарбаев Н. Сындарлы он жыл. – Алматы: Атамұра, 2003. – 240 б.
2. Ә.Б. Күзембаева. « Қазақстан және НАТО: ынтымақтастық даму үстінде» // КазНУ Хабаршысы. – 2010. №5-6. – 78-81 б.
3. Скаковский Л.Р. Понятие « национальной безопасность» в американской политической науке: теоретико-методологические аспекты: Казахстан – Спектр. – 2009. №3. – С. 60-66.
4. Қ.Айтжанова «Өмір, тіршілік адамдардың ғана емес, мемлекеттердің де бір-бірімен етене араласуын, қарым-қатынас жасауын қажет етеді» // Саясат. – 2011. №4. – 65 б.
5. <http://news.nur.kz>.

Түйін

Бұл мақалада Қазақстан Республикасы мен АҚШ-тың өңірлік және халықаралық қауіпсіздікті қамтама-сыз етудегі стратегиялық әріптестегі қарастырылады.

Резюме

В статье рассматривается стратегическое партнерство Казахстана и США в обеспечении региональной и международной безопасности.

Resume

The development of relationship between Kazakhstan and the USA on the problems of ensuring regional and international security is considered in this article.

УДК 327 (574+510)

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ СВЯЗИ ВЕЛИКОБРИТАНИИ И КАЗАХСТАНА

В.Стружихин – магистрант кафедры гуманитарных специальностей
Института магистратуры и докторантуры PhD КазНПУ им. Абая

В Декларации двадцатилетия государственной независимости Республики Казахстан подчеркивается, что «многовекторная внешняя политика республики доказала свою эффективность». [1] Это наглядно подтверждается и развитием экономического сотрудничества между Казахстаном и Великобританией.

Великобритания занимает пятое место по объемам инвестиций в экономику Казахстана, и на ее долю приходится 14% прямых иностранных инвестиций. По объемам торговли Великобритания является третьим европейским торговым партнером Казахстана. [2]

Главными направлениями казахстанско-британского торгово-экономического сотрудничества являются энергетика, разведка и добыча полезных ископаемых, строительство, социальная инфраструктура, здравоохранение, транспорт и связь, консалтинговые услуги, значительно активизировалось сотрудничество в финансовой и банковской сферах.

Основной сферой деятельности британских компаний в Казахстане является нефтегазовая отрасль. Здесь присутствуют Бритиш Газ, Бритиш Петролеум и Шелл, а также множество менее крупных сервисных компаний и поставщиков. В марте 1995 года между Республикой Казахстан и альянсом компаний «Аджип» / «Бритиш Газ» было подписано Соглашение о принципах раздела добычи (СПРД).

Основные статьи казахстанского экспорта представлены минеральными продуктами, феррохромом, сталью, медью, шерстью, кожевенным сырьем, удобрениями, драгоценными и полудрагоценными металлами. В структуре импорта преобладают оборудования и технические аппаратуры, транспортные средства, оптические приборы, химические, алкогольные и табачные продукты, текстиль, продукция пищевой промышленности и др.

Значительное число британских компаний работают в секторе услуг, предоставляя, к примеру, консалтинговые, банковские и юридические услуги. Британцы представлены в сфере гражданской авиации, где компания British Airspace участвовала в создании и владеет 49% акций национального перевозчика Air Astana. Британские компании также работают в области производства табачных изделий, добычи цветных металлов, предоставления образовательных услуг и других секторах. [3]

Для развития экономических отношений в 1993 году был создан Казахстанско-Британский Торгово-промышленный Совет.

Тематика заседаний Совета включает вопросы развития казахстанского топливно-энергетического комплекса, транспортной отрасли, сельского хозяйства, инвестиционного, инновационного сотрудничества, малого бизнеса и сферы образования.

27-29 июня 2007 г. В Лондоне прошла конференция «Kazakhstan Growth Forum» («Казахстан: новые горизонты роста») с участием более шестисот представителей частных и государственных структур, международных организаций и СМИ. Конференция была посвящена ознакомлению с социально-политической ситуацией в стране, инвестиционным климатом, законодательной и

налоговой базой, последними тенденциями развития всех основных секторов экономики, таких как нефть и газ, финансовый сектор, строительство и недвижимость, металлургия, электроэнергетика, транспорт и инфраструктура, инновационные технологии и коммуникации, агропромышленный комплекс, розничная торговля и др. [4]

Активно развивается сотрудничество Казахстана с Национальным контрольно-ревизионным управлением Великобритании (NAO) с целью применения казахстанскими государственными и частными структурами передового опыта контрольно-ревизионной деятельности и корпоративного управления. 12-15 сентября 2007 г. состоялся визит Генерального аудитора и контролера Великобритании сэра Дж. Борна в Астану, в ходе которого было подписано Соглашение о сотрудничестве между Счетным комитетом по контролю за исполнением республиканского бюджета РК и Национальным контрольно-ревизионным управлением Великобритании.

24-25 января 2008 г. состоялся визит исполнительного Вице-президента компании «BG Group» Ч.Бланда и Генерального менеджера по связям с правительствами и общественностью компании «BG Group» Дж. Бака с руководством Сената Парламента РК, министерств иностранных дел, финансов, охраны окружающей среды, энергетики и минеральных ресурсов и других ведомств РК.

В ходе встреч обсуждались вопросы сотрудничества Казахстана и компании «BG», в частности, перспективы дальнейшего развития Карачаганакского месторождения, партнерства с третьими странами, инвестиционного климата в Казахстане и перспективных планов деятельности «BG Group» в РК и регионе в целом.

В рамках стратегии по укреплению экономических связей, Британский Департамент по торговле и инвестициям (UK Trade and Investment) открыл Офис по торговле и инвестициям в Западном Казахстане. UK Trade and Investment также создал Группу, объединенную общим интересом к Казахстану (KOGIG UK), которая будет широко и активно поддерживать британские торговые-инвестиционные интересы в нефтегазовом секторе Казахстана.

В начале 2005 г. Президент Н.Назарбаев объявил о присоединении РК к инициативе Т.Блэйра по прозрачности в добывающих отраслях (EITI), что позитивным образом отразилось на характере двусторонних отношений. Логическим продолжением активного политического диалога двух стран стало подписание межправительственного Меморандума об энергетическом сотрудничестве.

В контексте инвестиционной политики и развития экономических связей важную роль играет присутствие на казахстанском рынке британских компаний «BG Group» и «Shell» (Карачаганак, Кашаган и др.).

В металлургической промышленности на казахстанском рынке активно действуют «Испат-Кармет», который является крупнейшим частным работодателем в РК, а также золотодобывающие компании «Три К. Эксплорейшн» и «Бакырчик Голд» (более 56 тысяч рабочих). Британская «Индепендент Пауэр» стала владельцем Карагандинской ГРЭС-2. Крупные инвестиции вложены английской «Транс Уорлд Групп» в создание Павлодарского комплекса по производству алюминия. [5]

Активно развивается сотрудничество в транспортной отрасли, в частности с компанией «BAE Systems». В августе 2001 г. был подписан контракт об учреждении совместной казахстанско-британской авиакомпания «Air Astana», которая успешно работает на внутреннем рынке РК и на международных маршрутах. 13 декабря 2003 г. открыто прямое авиационное сообщение между Алматы и Лондоном.

Активно развивается сотрудничество в кредитно-финансовой сфере. В 1992 г. в Великобритании были отпечатаны первые банкноты казахстанской валюты – тенге. Национальный Банк и ведущие банки РК поддерживают прямые корреспондентские отношения с Банком Англии, Национальным Вестминстерским банком и другими банками Великобритании. Казахстаном привлечено 6 негосударственных займов под государственные гарантии на сумму около 264,7 млн. долл., из которых освоено 176 млн. (67%).

Крупные компании и банки Казахстана, такие как «Казахмыс», «Казахголд», «Разведка и Добыча», «КазМунайГаз», «ENRC», «Шагала», «Казкоммерцбанк», «Банк Туран-Алем», «Халыкбанк» и «Альянс банк» разместили свои акции на Лондонской Фондовой Бирже, а по уровню капитализации «Казахмыс» вошла в FTSE-100 – список ста крупнейших компаний. FTSE-100 – это самый важный индекс Лондонской фондовой биржи, где все операции совершаются в электронном виде. [6]

В рамках визита Н.А.Назарбаева в Лондон в ноябре 2006 г. состоялась презентация в Лондонском Сити казахстанских институтов развития «Самрук», «Казына» и Агенства по регулированию деятельности регионального финансового центра Алматы (РФЦА), а также подписание Соглашения о сотрудничестве между «London Stock Exchange Plc» и РФЦА.

В последние несколько лет правительства Казахстана пытается обеспечить, чтобы прямые иностранные инвестиции и экономический рост были сопряжены с развитием страны. Все больше внимания уделяется развитию потенциала местных компаний и подготовке казахстанских специалистов.

Великобритания прошла через такой же период развития в 70-е годы двадцатого века, когда всего за десять лет страна из мелкого поставщика нефти превратилась во второго крупнейшего оффшорного производителя.

Диверсификация экономики и развитие нефтегазовых отраслей становятся самыми актуальными вопросами на повестке дня. Правительство теперь подходит к этой проблеме более стратегически, признавая, что использование доходов от нефтяной отрасли для развития устойчивой экономики становится главным долгосрочным приоритетом для Казахстана.

Казахстанское правительство направляет значительные средства на диверсификацию, что открывает новые возможности перед британскими компаниями. [7]

Всего в Казахстане зарегистрировано 365 совместных казахстанско-британских компаний, из них 302 предприятия являются действующими.

Важным аспектом энергетической политики Великобритании является предотвращение негативных последствий изменения климата. Это серьезная экологическая проблема, которую предстоит решить человеку. Целью Великобритании в данной проблеме стало сокращение к 2050 году выбросов CO₂ на 60%. Для этого продолжают развиваться возобновляемые источники, и повышается эффективность использования энергии. Например, Великобритания намерена обеспечить, что-бы к 2020 году 20% потребляемой Британией энергии поступало из возобновляемых источников.

Казахстан также может играть важную роль в достижении этих целей. Сейчас, в сравнении с мировыми показателями, республика не производит большое количество выбросов парниковых газов. Но при этом Казахстан находится в уникальном положении страны, где в условиях быстрого развития экономики и роста доходов возникает необходимость замены многих установок по производству энергии, и где также есть большие возможности для развития возобновляемых ее источников.

17 сентября 2011 г. в Астане прошло 15-е заседание Казахстанско-британского торгово-промышленного совета (КБТПС). В открытии насыщенных и плодотворных дискуссий приняли участие сопредседатель с казахстанской стороны – вице-премьер, министр индустрии и новых технологий РК Асет Исекешев, сопредседатель с британской стороны – заместитель председателя Консультативного совета Price Waterhouse Coopers сэр Джон Статтард и посол Великобритании в Казахстане Дэвид Моран.

Межправительственный орган КБТПС создан в 1993 году для развития торгово-экономического сотрудничества двух стран. За прошедший период оно стало довольно плодотворным и, что немаловажно, основанным на дружеских отношениях. Великобритания для Казахстана – один из стратегических партнеров.

В динамике товарооборота между странами есть тенденция к росту. Согласно статистическим данным, объем торговли за первое полугодие 2011 года составил 1 миллиард 380 миллионов долларов, что на 16% больше, чем за аналогичный период прошлого года. Это позитивный показатель, особенно на фоне непростой мировой экономической ситуации.

Д.Саттард заявил, что о значимости отношений и нынешнего мероприятия говорит количество приехавших в Астану руководителей британских компаний, представляющих долгосрочные интересы в инвестировании в Казахстан – более 20. Это показывает особый характер сотрудничества между двумя странами. Казахские компании активно регистрируются на Лондонской бирже. Участвуют британцы в развитии государственно-частного партнерства, например, в проекте по строительству дороги Шымкент – Ташкент.

Довольны в Великобритании знаниями казахстанских студентов и намерены продолжать сотрудничество с АО «Назарбаев Университет» и привлечь к этому Кембриджский университет.

Британский бизнес верит в Казахстан. Он инвестировал в экономику республики более чем 15 миллиардов долларов с момента обретения ею независимости.

В рамках заседания совета были обсуждены вопросы партнерства в области инвестиций, инноваций, высшего и профессионально-технического образования, медицины и охраны окружающей среды. [8]

День 10 ноября 2011 года на Лондонской фондовой бирже открылся с приветствия делегации Казахстана и Фонда национального благосостояния «Самрук-Казына» одной из крупнейших мировых торговых площадок. Старт торгам дали главы Лондонской фондовой биржи и ФНБ Хавьер Роле и Тимур Кулибаев.

Посол Великобритании в Казахстане Дэвид Моран констатировал плодотворное и долгосрочное сотрудничество с Казахстаном: Англия занимает пятое место по объемам инвестиций в нашу страну. Он выразил уверенность в успешном наращивании этого взаимодействия, в том числе в рамках реализации программы «Народное IPO» между биржами двух стран.

В свою очередь посол Казахстана в Великобритании Кайрат Абусеитов обратил внимание на то, что это первое мероприятие, которое основано на концептуальном подходе business to business. Таким образом, мы подходим к совершенно новой стадии развития экономических отношений двух стран.

К.Абусеитов высказал надежду, что такие встречи будут проходить каждый год: один – в Астане, следующий – в Лондоне.

Именно теме программы «Народное IPO» была посвящена первая сессия казахстанского дня на Лондонской фондовой бирже. Следующие были посвящены не менее важным темам: фармацевтической, химической промышленности, горно-металлургическому комплексу и энергетике. Также прошло заседание «круглого стола» на тему «Инвестиции и инновационное развитие».

Были подписаны два конкретных соглашения между одной из казахстанских национальных компаний и научной лабораторией Кэмбриджа. Они направлены на исследования важных направлений и выпуск продукции, до этого не производимых в Казахстане, но отвечающих мировым стандартам. [9]

Таким образом, в настоящее время экономическое сотрудничество между Казахстаном и Великобританией поднимается на более высокий уровень.

1. Декларация двадцатилетия государственной независимости Республики Казахстан // *Казахстанская правда*. – 2010. 12 декабря.

2. *Континет*. – 2001. №3. – С. 30.

3. Матвеев В.М. *Британская дипломатическая служба*. – М.: МО, 1990. – С. 25.

4. Плат Д.С. *The Cinderella Service*. – London, 2007. – С. 268.

5. Назарбаев Н.А. «*Казахстанский путь*». – Астана, 2006. – С. 274.

6. *Казахстанская правда*. – 2006. – 21 ноября.

7. *Дипломатический курьер*. – 2008. №1. – С. 133.

8. *Казахстанская правда*. – 2011. – 17 сентября.

9. *Казахстанская правда* – 2011. – 11 ноября.

Түйін

Мақалада автор Қазақстан мен Ұлыбритания арасындағы экономикалық байланыстар қарастырылады және бұл үрдіске талдау жасалынды.

Резюме

В данной статье автор рассматривает казахстанско-британские экономические связи и дает этому процессу некоторый анализ.

Resume

In given article the author considers of the Kazakhstan-British economic relations and gives to this process some analysis.

ЖАҢА ӘЛЕМДЕГІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ҚАУЫМДАСТЫҚТАҒЫ АЛАТЫН ОРНЫ МЕН РОЛІ

Ж.Нишанбаев - *Абай атындағы ҚазҰПУ Шетел тілдері және ХҚ факультеті Халықаралық қатынастар кафедрасының 4 курс студенті*
Ғылыми жетекшісі: аға оқытушы А.К. Кульбаев

Ежелден келе жатқан ынтымағы жарасқан елдің болашағы жарқын болады деп бекер айтпаған ата-бабаларымыз. Талай ұлт, талай мемлекет ұлттық тұтастығын, бірлігін сақтай амай тарих сахнасынан жойылып кетіп жатқаны баршамызға мәлім. Олардың айқын көріністерінің ретінде Солтүстік Ирландия, бұрынғы Югославия, Перу, Ауғанстан, Камбоджа, Руанда және басқа да елдер ешбір өркениеттің, ешбір мәдениеттің алауыздықтың ауыр салдарынан сақтандырылмаған-дығын дәлелдеп отыр.

Көптеген елдерге тән этникалық сан алуандылық жағдайында этникалық шептерге сәйкес мемлекеттік шекараларды белгілеу жөніндегі әрекеттер, жас мемлекеттердің өмір сүруін өзіне қауіп төндіретін уақыт пен қасыретті түсінуге мәжбүр етті. Осындай әрекеттермен жымысқы тірліктер жанымызды жаулап бара жатқанда ел билігіне Н.Ә. Назарбаев келіп бірлігіміз бен ынтымағымыздың тұтастығын сақтап қалу үшін білек сыбана іске кірісті. Қазақ елінде 120-дан астам ұлт өкілдерінің ауыз бірлігін, ынтымақтастығын ойлап жыл сайын Қазақстан Халықтары Ассамблеясының сессиясында баяндамалар оқып, ұлттарды бір ортаға жинап, бір мүдде үшін, яғни Қазақстан Республикасының бірлігі үшін күресуге шақырды. Ал, мұның өзі өткенді есте сақтамай отырып, болашаққа көз жүгіртуді басқа халықтармен тату және жарасты өмір сүруді, олардың мәдениетін, салт-дәстүрін құрметтеуді білдіреді. Ата-бабаларымыз: «Береке басы – бірлікте» - деп, тегін айтпаса керек. Ұлтаралық шиеленістермен түрлі дәрежедегі қақтығыстар адамзат дамуының барлық кезеңдері үшін тән құбылыс. Сондықтанда социалистік дүниеден кейінгі қазіргі жанжалдардың өршуі де сөзсіз еді. Шығыс данасы Конфуций айтқаны бар: «Адам баласы өз өткенінен гөрі өз болашағын жақсырақ біледі». [1] Сол айтылғандай, бүкіл адамзат бастан кешірген жалпы тарихтың мәнін танып білу бір бөлек те, уақыт жағынан шектеулі қандайда бір жалқы тарихи кезеңнің мәнімен маңызын пайымдау бір бөлек. Алыстағыны бағамдап, бағасын беруге батылың жетер-ақ, бір-ақ күні кешегі, жаыны тәрқындағы оқиғаларға баға беру қиынның қиыны тәрізді. Уақыт дегеннің өзі қас-қағым сәт болсада көз алдында тарихқа айналатыны бар.

«Қасиетті қазақ жері – ата-бабаларымыздың даңқты тарихын атының тұяғымен жазып кеткен жер». Әдемі айтылған! Бұл сөзге көз тоқтату аз, ой тоқтату қажет. Сонда былай толғанасыз: «Қасиетті қазақ жерінің тұлданған тарихымен тұтастық құпиясын осынша терең түсініп, кеудедегі кіршіксіз ақ та пәк дірілмен дәл осылай тебіренбесе, Н.Ә. Назарбаев бұл даланың елін басқарып не керек, бізге оны Елбасы ғып сайлап не керек» - депті З.Қабдалов. Біз осындай ерекше тұлғаны таңдап, сайлап, тағдырымызды қолына бергеніміз жайдан-жай емес, міне, үшінші мыңжыл-дықтың алғашқы жылдарында, ел тәелсіздігін тағы бір қайталап айтсақ болады. 1991 ж. 1 желтоқ-санда бүкілхалықтық Қазақстан Президентінің сайлауы болып, сайлауда Н.Ә. Назарбаев жеңіске жетті. 10 желтоқсанда Президент Н.Ә. Назарбаев өз міндетіне кірісті. Осы күні Қазақ КСР-ы Қазақстан Республикасы деп атау туралы шешім қабылданды. Елбасымыз өз міндетіне кіріскеннен кейін саясаттағы өз орнын тауіп, тың пікірлер айтып, қазақ елінің жарқын болашағы үшін енбек етіп келе жатыр.

КСРО-ның ыдырау процесін тездеткен 1991 жылғы тамыз бүлігі 1991 жылдың қазанына қарай көптеген республикалардың өз тәуелсіздігін жариялауына септігін тигізді. 1991 ж. 16 желтоқсан-да Республиканың Жоғарғы Кеңесінің жетінші сессиясында «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» Заң қабылданды. Осы күні Қазақстан өз тәуелсіздігін жариялады.

1992 ж. 2 наурызда Қазақстан БҰҰ-ның толық мүшесіне айналды. Елімізді дүниежүзі қауымдастығы мойындады. Сол жылы 5 қазанда Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев БҰҰ-ның Бас Ассамблеясының 47-сессиясында сөз сөйледі. Президент өз сөзінде «Азиядағы бірлескен іс-қимыл және өзара сенім жөніндегі кеңесті» шақыруды ұсынды. [2] Ондағы мақсат Еуропадағы ЕҚЫҰ үлгісін-де Азиялық құрылым жасау болатын.

Қазақстанның тәуелсіз мемлекет болып қалыптасуы кезек күттірмейтін міндет ретінде оның

мемлекеттік нышандарын (символдарын) қабылдауды талап етті. Бүкілхалықтық талқылаудан кейін 1992 жылғы маусымда Жоғарғы Кеңестің сессиясы Республиканың жаңа мемлекеттік Туын мен Елтанбасын бекітті. Ту авторы – суретші Шәкен Ниязбеков, Елтанба авторлары – сәулетші-лер Жандарбек Мәлібеков, Шот-Аман Уәлиханов. 1992 жылғы 11 желтоқсанда Қазақстан Республикасы мемлекеттік Әнұранның мәтіні бекітілді. Мәтінін жазғандар – Мұзафар Әлімбаев, Қадыр Мырзалиев, Тұманбай Молдағалиев, Жадыра Дарибаева. Әуенін жазғандар – Мұқан Төлебаев, Евгений Брусиловский, Латиф Хамиди (1944 ж. нұсқасы сақталды).

1993 жылғы қантардың 28-інде Қазақстан Республикасының тұңғыш Конституциясы қабылданды. Негізгі Заң 4 бөлімнен, 21 тараудан, 131 баптан тұрды. Оның Құрамдас бөлімі еліміздің қоғамдық даму ерекшелігін бейнелейтін өтпелі кезең жадайларына арналған тарау.

1995 жылы 30 тамызда еліміздің жаңа Конституциясы қабылданды. Бұл негізгі Заңымызда республиканың экономикалық күш-қуаты мен мүмкіндіктері ғылыми тұрғыдан тиянақталып, халықтың әлеуметтік топтарына тиісті мәселелерді шешу ескерілді.

2002 ж. 4 маусымда Алматыда ұйымға мүше елдердің басшыларының жоғарғы дәрежедегі бірінші саммиті өтті. Саммитке Н.Ә. Назарбаев төрағалық етті. Кездесуде лаңкестікті жою және өркениеттер арасындағы байланыстар туралы Алматы актісі мен ұйым Декларациясы қабылданды. Әлемдік деңгейдегі маңызды оқиғалардың бірі 2003 ж. ақпан айында Алматыда өткен бірінші Бейбітшілік және келісім жөніндегі халықаралық конференция болды. Елімізде тұрақтылықпен келісім диалогын қамтамасыз ету бағытымыздың жалғасы ретінде 2003 ж. және 2006 ж. қыркүйек айында Астанада өткен әлемдік және дәстүрлі діндердің жетекшілерінің бірінші және екінші съезі болды. Оның жұмысына Азия, Америка, Таяу Шығыс және Еуропадағы барлық әлемдік діндердің өкілдері қатысты. Съезді БҰҰ Бас хатшысы, АҚШ, Франция, Ұлыбритания, Италия, Египет және т.б мемлекет басшылары және әлемнің көптеген белгілі қоғам және саяси қайраткерлері құтықтады.

Биыл еліміз өз тәуелсіздігінің 20 жылдық мерейтойын атап өтуге әзірленуде. Сонау алыста қалған 1991 жылдың 16 желтоқсанында Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі туралы Конституциялық заң қабылданған болатын, бұл қоғамның, адам құқықтары мен бостандықтарының, меншіктің, саяси плюрализмнің және билік бөлінуінің негізгі қағидаларын бейнелейтін құқық-тық, саяси және идеологиялық құжат. Осы іргелі ережелер Конституцияның негізін қалады. Еліміздің азаматтары үшін осы бір ерекше күн ел тарихының ескі сатысының аяқталып, Республика-мыздың дамуының жаңа кезеңінің басталуының белгісі болып табылады. Қазіргі уақытта ҚР кемелді тәуелсіз мемлекетке айналды. Жиырма жылдық мерзім ішінде елімізде кең көлемді мемлекеттік түбегейлі өзгерістер орын алды. 2 палаталы Парламент құрылды, сот жүйесінің негізі қаланды, жаңа елорда салынды. Қарулы күштер, Республикалық ұлан, шекаралық әскерлер және әскери теңіз флоты пайда болды. Қазақстан өз аумағында ядролық қаруды пайдаланудан өз еркі-мен бас тартып, өзін ядролық қарусыз ел ретінде жария етті. Өткен жылы біз Кедендік одаққа кірдік. Еліміздің халықаралық саясаты мемлекеттің егемендігі мен тәуелсіздігінің дүниежүзілік кепілдігіне қол жеткізуге бағытталды. Ауқымды, әрі жемісті жұмыс жасалды. Қазақстанды әлем ресми түрде танып, тату дипломатиялық қарым-қатынас құрды. Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымы мен Еуропадағы Қауіпсіздік және Ынтымақтастық Ұйымының толық құқылы және белсенді мүшесі болып отыр, сондай-ақ еліміз Еуроодақ, Еуропалық Қайта құру және Даму Банкі, Халық-аралық Валюта Қоры, Халықаралық Атомдық Энергия Агенттігі, Қызыл Крест, ЮНИСЕФ және ЮНЕСКО сияқты аса беделді халықаралық ұйымдармен ынтымақтастығын күшейтуде. Бүгінгі күні Қазақстан Халықаралық алаңда атақты, әрі танымал деп сенімді түрде айта аламыз. Президент Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған жарқын және есте қаларлық алғашқы жолдауы 1997 жылдың күз айында жасалды. Экономикалық күшімізді нығайту процесі сол жолдаудан бас-талды. Бұл «Қазақстан-2030», еліміздің өркендеуінің ұзақ мерзімді стратегиясы. Өзінің биылғы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!» атты Жолдауында Елбасымыз әлеуметтік мәселелерді бірінші кезекке қойды. Барлық міндеттерді орындау үшін біз мықты, дені сау және білімді ел болуымыз керек. Сонымен бірге өз Жолдауында Елбасымыз агроөндірістік кешеннің дамуына және ауылдың жалпы дамуына көп көңіл бөлді. Тәуелсіздік – ең алдымен қазақ халқының бостан-дыққа ұмтылған асқақ армандары мен қайсар рухының жемісі. Сондықтан да біз үшін Тәуелсіздік күні – ең қастерлі күн. Еліміз тәуелсіздігін жариялап, дербес мемлекет ретінде әлемге танылды. Елбасының «Қазақстанның тәуелсіздігі қазақтарға тартқан тағдырдың сыйы емес, өзінің ежелгі жерінде қилы кезеңді бастап кешу арқылы қол жеткен өз мемлекеттілігін құруға деген заңды құқығы бұл даусыз және саяси фактіге ешкім күмән келтірмеуі тиіс», - деп атап көрсетуінде

үлкен мағына жатыр.

Міне, айта берсек Елбасымыздың Қазақстан үшін, Қазақстанның әлемдік саясаттағы орны үшін және өзінің дана саясаткер екенін осы жасалған еңбектің айқын жемісі. Бұл Президентіміздің мемлекеттің қалыптасу жолында жасалған алғашқы нақты қадамдарының бірі ғана. Осындай қадамдарды Қазақстан халқы бірлікпен ынтымақпен жүзеге асырған жағдайда ғана еліміздің болашағы жарқын болмақ. Мұның өзі көптеген халықтардың өздерін бір-біріне шеттетудің кезеңінен өтуіне байланысты. Президентіміздің осындай еңбектері үшін марапатталып та жатты. Әлемдік саясат мәселесінде де өзге ұлы саясатшылармен аты теңдей дәрежеде аталып жүр. Бұл біз үшін мақтаныш, қуаныш.

1. *Даналық сөздер.* – Алматы, 1996.

2. *«Егемен Қазақстан».* 6 қазан 1992.

Түйін

Бұл мақалада автор егеменді еліміздің дүниежүзілік қауымдастықтағы алатын орны мен ролін қарастырады.

Резюме

В данной статье автор рассматривает роль и место Казахстана в мировом сообществе и дает этому процессу некоторый анализ.

Summary

In this article the author examines the role and place of Kazakhstan in the international community and gives some analysis of this process.

УДК 327 (574)

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕҚЫҰ-ДАҒЫ ҚЫЗМЕТІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫНЫҢ КЕЙБІР ЖАҚТАРЫ

Ж.Қалилаева – *Абай атындағы ҚазҰПУ Шетел тілдері және ХҚ факультеті Халықаралық қатынастар кафедрасының 4 курс студенті,*
А.К. Кульбаев – *Ғылыми жетекші, аға оқытушы*

Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕҚЫҰ) – Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңес негізінде құрылды. 1994 ж. Будапештте өткен мемлекеттер мен үкіметтер басшыларының кездесуінде оны ЕҚЫҰ деп атау жөнінде шешім қабылданды. Бұл – Еуропа, Батыс Азия және Солтүстік Америка құрлығының 56 мемлекетімен консенсус негізінде келіссөздер, кеңестер өткізіп, саяси шешімдер қабылдауға арналған көптарапты құрылым. ҚР бұрынғы 14 одақтас республикалар қатарында Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі ұйымға мүше болып 1992 ж. қаңтардың 30-ында кірді. Қазақстанның саяси-әскери қауіпсіздігін сақтауда бұл Ұйымның маңызы зор.

Мүше мемлекеттер басшыларының кездесулері тұрақты өткізіледі. Министрлер кеңесі мән жағынан екінші басшылық орган болып саналады. Оның мәжілісі мемлекеттер басшылары кездесуінің аралық кезеңінде жылына 1 рет Прага қаласында өтеді. Ұйымның лауазымды басшысы – Бас хатшы, оны министрлер кеңесі 3 жыл мерзімге тағайындайды. Ұйымның құрамында Аз ұлт-тардың ісі жөнінде 9 жоғары комиссар, Демократиялық институттар мен адам құқықтары жөніндегі бюро және Парламенттік ассамблея бар.

Алғашқы кезде Еуропаның ынтымақтастығы және қауіпсіздігі жөніндегі кеңесі деп аталған бұл ұйымның негізі 1973 ж., бұрынғы Кеңестер Одағының ұйтқысымен қаланған. 1973 ж. шілде айында сол тұста қалыптасқан Шығыс пен Батыс елдері арасындағы шиеленіскен жағдайды қалыпқа түсіру үшін КСРО-ның ұйымдастыруымен Хельсинкиде 33 мемлекеттің басшылары бас қосқан еді. Міне, сол кезде басталған келісім-шарттың соңғы қорытындысына 1975 ж. 1 тамызда Хельсинкиде қол қойылды. Ол тарихқа «Хельсинки келісімі» деген атпен енді. Бүгінде бұл халықаралық ұйымға Еуропа мен Орта Азияның, Солтүстік Американың 56 мемлекеті мүше. Құрылғанына 40 жылдай уақыт болған ЕҚЫҰ – әлемдегі ең беделді ұйымдардың біріне айналды.

Ол үш бағытта жұмыс атқарды – қауіпсіздік, ынтымақтастық және адам құқы. Басты мақсаты – ел мен елдің арасындағы, елдердің өз ішіндегі шиеленістердің алдын алып, оның салдарын жою болып табылатын бұл халықаралық ұйым құрылған кезінен бастап әлемдегі бейбітшілікті сақтау ісіне зор үлесін қосып келеді.

ЕҚЫҰ-ның негізін құрушы басты құжат 1975 ж. әлемнің 33 мемлекеті қол қойған Хельсинкидегі қорытынды акт болып табылады. Бұл құжат сол кездегі Еуропа құрлығындағы қалыптасқан халықаралық жағдайды түпкілікті бекітуге және Батыс пен Шығыстың арасындағы қарым-қатынастардың шиеленістерін шешу бағытындағы іс-қимылдарды одан әрі дамытуға жағдай жасауы тиіс болды. Онда кеңеске қатысушы елдердің өзара қарым-қатынастары мен ынтымақтастықтың нормаларын айқындайтын негізгі принциптері көрініс тапты. Еуропаның қауіпсіздігі мен ынтымақтастығы ұйымы деп аталғанымен оған бұрынғы КСРО, сондай-ақ, АҚШ және Канада сияқты басқа құрлықтағы елдер де енді. Шешім қабылдағанда ұйымға мүше елдердің тең құқықтылығы сақталады. КСРО-ның құлауымен бірге Батыс пен Шығыс арасындағы текетірес те жойылды. Бұрынғы қарама-қарсы бағыт ұстанған социалистік және капиталистік лагерь елдері енді ұйымды Еуропа елдеріндегі шиеленісті реттейтін жалпыеуропалық ұйымға айналдыруға күш сала бастады. ЕҚЫҰ шеңберінде қол қойылған сол кездегі жаңа Еуропаны құруға негіз жасаған Париж хартиясы, «Еуропадағы ашық аспан» сияқты маңызды құжаттардан осы мақсат анық байқалды.

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында Қазақстан әлемдік державалар мен беделді халықаралық ұйымдардың, соның ішінде ЕҚЫҰ-ның қолдауын қажет етті. Бұл кезде дүниежүзілік қоғамдас-тық та тарихтың еркімен қуаты жағынан әлемдегі төртінші ядролық арсеналға ие болып қалған жас мемлекетпен сындарлы сыртқы саясатты жүргізуге мүдделі болды. Осыны ескере отырып, еліміз сыртқы және ішкі саясатта теңдестірілген амал-көзқарастар пайдасына саналы түрде таңдау жасады. Көпжақты әріптестік, экономика мен қоғамды ырықтандыру стратегиясы сол амалдардың өзегіне айналды.

Батыстың жетекші елдерінің Ұйымға кіруге шақыруы Қазақстанда еуропалық қауіпсіздіктің тең құқылы және бөліну сызықтары жоқ жағдайлардағы жаңа архитектурасын қалыптастыруға бағытталған қадам ретінде қабылданды.

Жалпыеуропалық кеңестің толыққанды қатысушысына айналған Қазақстан оны одан әрі дамыту, сонымен бірге халықаралық ұйым болып қайта құрылуы үдерісіне белсене қатысты. Қазақстан Президенті Н.Назарбаев ЕҚЫҰ-ның Хельсинкиде (1992 ж.), Будапештте (1994 ж.), Лиссабонда (1996 ж.) және Стамбұлда (1999 ж.) өткен саммиттерінің жұмысына қатысты. ЕҚЫҰ Министрлер Кеңесінің жылсайынғы отырыстарына Қазақстан атынан сыртқы саясат ведомство-сының басшысы өкілдік етеді. Қазақстандық парламентшілер Ұйымның Парламенттік ассамблея-сының жұмысына белсенді қатысуда.

1994 ж. Будапешт саммитінің қорытындысы бойынша, одан әрі институттандыру мақсатында Кеңес Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі ұйым болып қайта құрылды.

1995 ж. еліміздің ЕҚЫҰ-ға тікелей қатысуын қамтамасыз еткен, Қазақстанның Венадағы халықаралық ұйымдар жанындағы Тұрақты Өкілдігінің іргетасы қаланды. Ал 2008 жылдан бас-тап алдағы төрағалық тұрғысында Елші Қайрат Әбдірахманов басқаратын Қазақстанның ЕҚЫҰ жанындағы Тұрақты өкілдігі жұмыс істеуде.

1995 ж. Ташкенттегі офисімен ЕҚЫҰ-ның Орталық Азиядағы өңірлік Бюросы ашылды. 1999 ж. ЕҚЫҰ-ның Алматыдағы Орталығы ашылды, сосын ол 2007 ж. ЕҚЫҰ-ның Астанадағы Орта-лығы болып қайта құрылды. Орталықты қазір Елші Александр Кельчевски (Франция) басқарады.

Соңғы бірнеше жыл бойында Қазақстан ЕҚЫҰ-ның бірқатар ірі шараларын өткізді, олардың арасында:

«Адам саудасына қарсы күрес – өңірлік жауап» атты өңірлік Орталықазиялық конференция (Астана, 2006 ж. 18-19 мамыр);

Еуропадағы әдеттегі қарулы күштер туралы шарт бойынша III шолу конференциясында Қазақстанның төрағалық етуі (Вена, 2006 ж. 29 мамыр-2 маусым);

ЕҚЫҰ-ның жоғары деңгейдегі «Мәдениетаралық, дінаралық және этникааралық түсінік» атты Кеңесі – Толеранттық жөніндегі кеңес (Алматы, 2006 ж. 12-13 маусым);

«Минасыздандыру саласындағы сенім шаралары мен өңірлік ынтымақтастық» атты өңірлік семинар (Алматы, 2007 ж. 26-27 наурыз);

ЕҚЫҰ-ның Парламенттік ассамблеясының 17-ші жыл сайынғы сессиясы (Астана, 2008 ж. 29

маусым – 3 шілде). [1]

ЕҚЫҰ-мен өзара әс-қимыл шеңберінде Қазақстан экономикалық және экологиялық өлшем саласындағы, оның ішінде трансшекаралық су ресурстарын ұтымды пайдаланудағы ынтымақтас-тыққа айрықша көңіл бөледі. Ұйым шеңберінде көрсеткен белсенділігі және Орталық Азиядағы ауқымды саяси күшін ескере отырып, 2010 ж. ТМД елдері арасында алғаш рет Қазақстан ЕҚЫҰ-ға төраға болу құрметіне ие болды. Осы тұрғыда ҚР Президентінің Жарлығымен «2009-2011 жылдарға арналаған «Еуропаға жол» Мемлекеттік бағдарламасы бекітілді.

Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымындағы төрағалықтың мәртебелі миссиясын еліміз аса зор жауапкершілікпен төрағалық еткені баршамызға белгілі. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев айтқандай, біздің ел төрағалықты қазіргі заман тарихының аса күрделі бір кезеңінде қолына алды. Халықаралық терроризм, жаппай қырып-жою қаруын таратпау режимінің дағдаруы, лаңкестік, гуманитарлық және экологиялық апаттар, аштық, кедейшілік, түрлі эпидемиялар, энергетика ресурстарының азаюы, ұлтаралық және дінаралық қақтығыстар және т.б қатерлер адамзат өміріне төніп тұр. Бұлармен күрес жүргізу ЕҚЫҰ сияқты қызмет аясы көпқырлы және беделді институттардың бар күш-жігерін жұмсауын қажет етеді. Тәуелсіздік алғанымызға да 19 жыл болды. Біз осын-дай жас мемлекет болуымызға қарамай ЕҚЫҰ-ға төрағалық еттік. КСРО-дан бөлініп шыққалы бері Қазақстанның тарихынан қаншама қиыншылықтар мен қуаныштар өтті. Осы тарихи сыннан сүріндірмей келе жатқан дана ойлы қайраткер Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев. Қазақстанның бұл ұйымға төрағалық етуі жайдан жай емес. Бұл көп ұлтты Қазақстан халқының береке бірлігін, достығын, ынтымағын, саяси тұрақтылығынын қамтамасыз еткен Ұлт Көшбасшысы Н.Ә. Назарбаевтің арқасында.

«ЕҚЫҰ-ға төрағалық ету маңызды, әрі біз үшін мәртебе. Қазақстан әлемде танылды. Атап айтқанда, бізді 56 мемлекет таңдады және алдағы тарихта бұл оқиға қайталана ма? Оны ешкім білмейді. Бізге артылған сенімге барлық тұрғыдан сай болу үшін оның маңызын адамдарға түсіндіру керек», - деп атап өтті Елбасымыз. [2] ЕҚЫҰ-ға төрағалық ету біздің ел үшін тәуелсіздік жылдарындағы басты жеңіс деп айтуға болады. ЕҚЫҰ қауіпсіздік мәселесіне көп мән береді. Мәселен, Қазақстан өзінің атом бомбасымен жаракталған стратегиялық ракеталарын жойғаны үшін ядролық державалар: Ресей, АҚШ, Франция және Ұлыбритания – Қазақстанның ядролық қауіпсіздік кепілдіктері туралы меморандумына қол қойды. Меморандумда, сондай-ақ, егер ҚР ядролық қару қолданылатын шабуылға ұшыраса немесе шабуыл қаупінің объектісіне айналса, онда жоғарыда аталған мемлекеттер Қазақстанға тиісті көмек көрсету жөнінде шұғыл іс-шаралар жасайтыны айтылды. ЕҚЫҰ жалпыға бірдей қауіпсіздікті қолдау жөніндегі өзінің мүмкіншілігін атап көрсетті. Ұйымның жарғысында әскери-саяси, экономикалық және экологиялық реформаларға және қоршаған ортаны оңалтуға байланысты мәселелерді шешу – аймақтық дамудың басты мақсаты деп белгіленген. Шілденің 8-інде республика ЕҚЫҰ-ның Хельсинки қорытынды актісіне, ал қыркүйектің 23-інде – Жаңа Еуропа үшін Париж хартиясына қол қойды.

ЕҚЫҰ-ның соңғы жылдардағы қызметіне назар аударып қарасақ, алдына қойған мақсатын биік деңгейде атқарып, әлем халықтарының алдында соншалықты үлкен беделге ие болып жүрмегендігін байқауға болады. Мәселен, ЕҚЫҰ-ның Босния мен Герцеговинаға қатысты міндеті жасалған шарттарға орай аймақтағы бейбітшіліктің орнығуына талдау болса, Косовада елдің шекаралық аумағын қалпына келтіріп, демократия мен жариялылықтың дамуына ықпал жасау болды. Бұл екі жағдайда да шиеленісті тікелей шешумен НАТО айналысты да, ЕҚЫҰ-ның еншісіне екінші дәрежедегі мәселелермен айналысу тиді.

Ұйымның Закавказьедегі үлкен жетістігі ретінде Таулы Карабах шиеленісін шешу үшін Минскіде байланыс тобын құруын атап өтуге болады. Бұл топқа Англия, Германия, Ресей Федерациясы, АҚШ және Франция елдерінің өкілдері енді. Минск тобы 1993 ж. Баку мен Ереванға шиеленісті шешу жағынан қолдау таппады. Тек 1994 ж. Ресейдің арағайындығымен ұрыс қимылдарын тоқтату жөніндегі ресми емес келісімге қол қойылды. Бұл келісім күні бүгінге дейін сақталып отыр. Аталған ұйымға мүше елдердің басшыларының және үкімет басшыларының кездесуі – ЕҚЫҰ самитті сирек өткізіледі. Қырық жылдай уақытта жоғары дәрежедегі осындай саммит тек алты рет қана болыпты, олардың қатарында 1975 жылғы ұйымның негізгі құжатын қабылдаған Хельсинки саммиті, 1990 жылғы Жаңа Еуропа Хартиясына қол қойылған Париж саммиті, 1994 жылғы ұйымның негізгі құрылымын өзгертуге шешім қабылдаған Будапешт саммиті, 1996 жылғы «XXI ғасырдың Еуропасы үшін жалпы және жан-жақты қамтитын қауіпсіздік үлгілері» тура-лы декларация, «Қарулануға бақылау негіздері» және «Қауіпсіздік саласындағы өзара іс-қимыл бойынша форумның күн тәртібін дамыту» туралы құжаттарды бекіткен Лиссабон кездесуі және

1999 жылғы Еуропа қауіпсіздік Хартиясына қол қойылған Стамбул саммиті. Ал 2010 ж. 1-2 желтоқсан айында елордамыз Астана қаласындағы Астана саммиті.

Елордамыз Астана қаласында өткен ЕҚЫҰ саммиті тек Ұйымның тарихында ғана емес, Қазақстанның тарихында қалған елеулі оқиға. Қазақстанның ЕҚЫҰ-ға төрағалық ету миссиясының, ЕҚЫҰ Саммитін Астанада өткенінің бір-ақ түйіні бар. Ол – әлемнің кейбір аймақтарындағы қақтығыстарды тоқтату, халықтардың тату-тәтті өмір сүруіне алып келу, адамзат байлығы болып табылатын мәдениетімізді дамыту, қырып-жоятын қарулардың барлығына тосқауыл қою, сол арқылы жер жүзінде бейбітшілік орнату. Бұған Қазақстан Президенті Н.Назарбаевтың көптеген бастамалары арқау бола алады. 1990 жылдардың басында-ақ Семей сынағы аймағын жабу, ядролық қарудан бас тарту, алпауыт елдерді қатерлі қарулардан бас тартуға шақыру секілді Елбасымыздың бастамалары үлкен қолдауға ие болды. Қазақстан төрағалық барысында нақты мәселе-лерді шешу жолдарын ұсынды. ЕҚЫҰ-ға мүше елдердің үлкен жанжалға кілігіп отырған жері – Ауғаныстан. Ал ЕҚЫҰ-да мұсылман елдері аз. Осы тұрғыдан келгенде әрине мұсылман елдері бір-бірімен келіссөз жүргізуі оңайлау. Өйткені Ауғаныстан халқының біраз халқының Еуропа әскеріне көзқарасы бөлек. Қазақстанның функциясы бұл жерде бітімгершілік. Ауған мәселесінде де Қазақстан осы кезеңде 50 млн. доллар көлемінде көмек көрсетуді мойнына алып отыр. Мың-нан астам ауған азаматтары Қазақстанның жоғары оқу орындарында білім алмақ. Олардың тірші-лігін өзгерту үшін ауған шаруасына алдымен жұмыс тауып беру керек. Бұл алдымен ауыл шаруашылығын дамыту керек. Елбасымыз қолдан келген барлық іс-шараларды жасауда. Бұл – жеміссіз емес. ЕҚЫҰ ға төрағалық барысында тағы бір қолға алынған мәселе – Таулы Карабах дауы. Бұл жерде нәтижеге бірден қол жеткезу қиын. Ол өзі ұзаққа созылған жанжал ғой. Бірақ осы жылдың басында халықаралық агенттіктердің әсіресе, Әзірбайжанның ақпарат агенттіктерінің сайттарын қарасақ, онда жауапты адамдардың Таулы Карабахты тек соғыспен ғана қайтаруға болады деген жауынгерлік рухтағы мәліметтерді байқар едік. Қазақстан осы мәселеге тікелей араласып, тараптарды келіссөзге шақырып оны бәсеңдетуі елеулі нәтиже деуге болады. Жалпы Қазақстанның ЕҚЫҰ-ға төрағалығы кезінде күтпеген және үлкен сын болған мына Қырғызстандағы ахуал. Қырғызстандағы мемлекеттік төңкеріс кезінде Қазақстан бірінші күннен азамат соғысына жол бермеуге үлкен үлес қосты. Ресей және АҚШ пен біріге отырып Құрманбек Бакиевті елден алып шығудың өзі дұрыс түсінген адамға қырғыз халқының мүддесі үшін жасалған іс еді. Бакиев сол жерде қалғанда төңкеріс азамат соғысына айналар еді. Оны уақытында алып кету азамат соғысының тұтауына жол бермеу болды. Қырғыздардың өздерінің ақпарат агенттіктерінің мәліметіне қарағанда Оштың 70 пайызы қирап қалған. Соғыс жағдайында олай қирамаған. Осындай үлкен мәселелердің барлығы Қазақстанның ұсынысымен халықаралық ұйымдардың талқылауына салынып, халықаралық ұйымдардан қаржылық көмек күтіліп отыр.

Ал енді бұл ұйым Қазақстанға не бере алды? – деген сұрақ туындайды әр адамда. Алдымен ұлтаралық, дінаралық, тіларалық келісімнің үздік үлгісін бере алды. Әлемдік және дәстүрлі дін-дер жетекшілерінің екі бірдей съезін өткізе алған әлемдегі жалғыз ел – Қазақстан. ЕҚЫҰ-ға төрағалық ету алдыңғы қатарлы мемлекеттердің бірі ретінде Қазақстанның беделін арта түсуіне жол ашатын, мемлекетімізге деген сенімін арттыратын маңызды саяси оқиға болды. Бұл міндеттерді жүзеге асыру басқа да көп тарапты ұйымдар арасында, екіжақты қатынастар форматында біздің позициямызды нығайтатын болды, отандық дипломаттық қызмет пен мемлекеттік қызметтің кәсіби деңгейін көтерді. Халықаралық беделді ұйымға төрағалық ету еліміз үшін, мәдениет, білім, медицина деңгейін арттыру арқылы Еуропада орнығып үлгірген алдыңғы қатарлы стан-дарттарға жақындауымызға мол мүмкіндіктерде ашылды.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың салиқалы саясатының арқасында бүгінгі күнде еліміз тыныш, жұртымыз аман. Біздің дүние жүзіне үлгі болатындай да жетістіктеріміз бар. Ұлтаралық қақтығыс, терроризм, діни экстремизм деген сияқты басқа мемлекеттердегі белең алып жатқан пробле-малар біздің елде жоқ. Өткен жылы біз ЕҚЫҰ-ға төрағалық еттік, биылғы қыста 7-ші Қысқы Азияда ойындарын өткіздік және ИҚҰ-на төрағалық жасадық, енді келесі жылдары бізде ШЫҰ, ЕурАзЭҚ, ТМД сияқты ірі ұйымдар күтпек. Бұдан артық қандай жетістіктер керек бізге. Жалпы Қазақстан үшін ЕҚЫҰ ға төрағалық ету тарихи оқиға ғана емес, құрметті де жауапты миссия және еліміз 2011 жылы Ислам конференциясы ұйымына да төрағалық жасағанын да естен шығар-мауымыз керек. Себебі, бұл ұйым сипаты жағынан ЕҚЫҰ дан мүлдем өзгеше.

Қорыта келгенде, Қазақстан өзінің сыртқы саяси бағыттары бойынша көпфункционалы мемлекет. Сол себептен, Қазақстанның 2010 жылы ЕҚЫҰ-ға төрағалық етуі туралы шешімнің қабылда-нуы – мемлекетіміздің демократиялық қоғам мен нарықтық экономика құрудағы жетістіктеріне берілген жоғары баға.

1. <http://portal.mfa.kz/portal/page/portal/mfa/ru/content/policy/organizations/OCSE>.
2. Егемен Қазақстан. – 2010.

Түйін

Бұл мақалада автор Қазақстанның ЕҚЫҰ-дағы қызметіндегі теориялық және практикалық маңызының кейбір жақтарын қарастырып бұл үрдіске кешенді талдау жасайды.

Резюме

В данной статье автор прослеживает некоторые аспекты теоретической и практической значимости деятельности Казахстана в ОБСЕ и дает комплексный анализ этому процессу.

Resume

In this article an author traces some aspects of theoretical and practical meaningfulness of activity of Kazakhstan in OSCE and gives a complex analysis to this process.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

УДК 351.862.8:352/354 (574)

ИНФОРМАЦИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Т.Н. Чумаченко – к.полит.н., ст. преподаватель кафедры
международных отношений КазНПУ им. Абая

Современный этап развития человечества характеризуется небывалым ростом объема информационных потоков. Это относится практически к любой сфере деятельности. Для развития современного общества необходимы материальные, инструментальные, энергетические и другие ресурсы, в том числе и информационные. На сегодняшний день, наибольший рост объема информации наблюдается в промышленности, торговле, финансово-банковской и образовательной сферах. [1]

Центральное место в понимании такой дефиниции, как "информация" и механизма информационных процессов в обществе и его институтах занимает понятие информационной среды, которая в свою очередь, является с одной стороны, проводником, преобразователем и распространителем информации, а с другой – источником побудительных причин деятельности людей. В процессе своей деятельности человек активно взаимодействует с информационной средой, получая из нее новые личностные знания, генерируя новые знания и представляя их в форме информации, которую помещает в информационную среду. [2]

Использование современных информационных технологий обеспечивает почти мгновенное подключение к любым электронным информационным массивам (таким как базы данных, электронные справочники и энциклопедии, различные оперативные сводки, аналитические обзоры, законодательные и нормативные акты и т.д.), поступающим из международных, региональных и национальных информационных систем и использование их в интересах успешного ведения бизнеса.

Сейчас информационные технологии (ИТ) превратились в самостоятельный и довольно прибыльный вид бизнеса, который направлен на удовлетворение разнообразных информационных потребностей широкого круга пользователей. Информационная технология – совокупность методов, способов, приемов и средств обработки документированной информации, включая прикладные программные средства, и регламентированного порядка их применения.

Цель создания и широкого распространения ИТ – решение проблемы развития информатизации общества и всей жизнедеятельности в стране. Информатизация общества - повсеместное внедрение комплекса мер, направленных на обеспечение полного и своевременного использования достоверной информации, обобщенных знаний во всех социально значимых видах человеческой деятельности. Существуют и другие определения (например, информатизация общества – организованный социально-экономический и научно-технический процесс создания оптимальных условий для удовлетворения информационных потребностей и реализации прав граждан, органов государствен-

ной власти, органов местного самоуправления, организаций, общественных объединений на основе формирования и использования информационных ресурсов), но суть при этом не меняется. [3]

Важную роль при создании ИТ играет информационная инфраструктура. Под информационной инфраструктурой понимается структура системы информационного обеспечения всех потребителей информации в стране, которая предоставляет им возможность использования новых ИТ на базе широкого применения информационно-вычислительных ресурсов и автоматизированной системы связи.

Кроме того, информация – это единственный неубывающий ресурс жизнеобеспечения, более того, ее объем с течением времени возрастает. Особенно ярко это стало проявляться с середины XX в.

Информационная сфера с конца XX века во многих политических событиях начинает играть решающую роль. Растущая степень открытости экономик, свободы перемещения товаров, капиталов и трудовых ресурсов, межличностного взаимодействия размывает грань между внутренними и внешними политическими, экономическими и информационными процессами.

Технологическая эволюция становится источником принципиально новых угроз, предоставляя недоступные ранее возможности негативного влияния на личность, общество и государство. Усиливается роль и влияние средств массовой информации в глобальных коммуникационных механизмах. Информационные технологии нашли широкое применение в управлении важнейшими объектами жизнеобеспечения, которые становятся более уязвимыми перед случайными и преднамеренными воздействиями.

В межгосударственных отношениях нарастает тенденция использования информационного давления как действенного механизма глобальной конкуренции. Использование различных средств информационной войны и информационной экспансии стали неотъемлемым инструментом решения крупных социальных, экономических и политических конфликтов. Активно используется методы блокирования Интернет-СМИ путем проведения распределенных компьютерных атак. Ведущие страны мира уже создали в составе своих вооруженных сил информационные войска и не скрывают намерений их активного использования.

Начиная со второй половины 80-х гг. XX века по миру прокатились сразу несколько волн «новых» революций. Это и период «бархатных» преобразований в Восточной Европе на рубеже 80-90-х гг., положивших почти повсеместно конец коммунистическим режимам в этой части света. Это «цветная» волна, накрывшая пространство бывшего Советского Союза в начале нового тысячелетия и заменившая одни, представлявшие особенно на Западе, квазидемократические режимы, на другие – более либеральные. Наконец, это события в Северной Африке в начале 2011 года.

Исследователи отмечают, что «Цветные революции» носили, подчеркнуто коммуникативный характер, большинство событий происходили в информационном пространстве и затем находили отражение в реальности, поэтому основными инструментами стали средства массовой коммуникации. Многие неправительственные организации на постсоветском пространстве имели свои печатные или электронные средства массовой информации, а также информационную поддержку со стороны периодических изданий, находившихся в собственности или под контролем отдельных представителей олигархического капитала. Политическая коммуникация – это процесс обмена информацией между субъектами и объектами политики. В узком смысле, революционная коммуникация представляет собой обмен информацией между участниками революционного процесса: политические элиты, СМИ и общество. Важной частью процесса политической коммуникации, в полной мере, раскрывающейся в революции, является феномен пропаганды. Пропаганда – это коммуникация, которая была разработана одной социальной группой с целью – повлиять на мнение, установки и поведение других. [4]

Либеральные и прозападные **СМИ**, издаваемые или поддерживаемые неправительственными организациями, проводили систематическую пропаганду по делигитимизации действовавших властей, работали в направлении привлечения сторонников в лице авторитетных международных организаций, создавали соответствующую психологическую атмосферу внутри страны, способствовавшую поддержанию «революционных» настроений, создавали эффект массовости уличных волнений и формировали образы политических противников. [5]

Зачастую, государство со всеми своими мощными информационными ресурсами чаще всего неспособно противостоять слухам, так как отсутствуют четкие схемы и алгоритм действий у соответствующих служб и ведомств. Отчасти определенную работу за официальные СМИ выполняют блогеры. «Данная ситуация в информационной политике государства не может не

настораживать, поскольку если сегодня можно легко дезинформировать людей, то кто может дать гарантию, что завтра кто-то специально не создаст панику среди населения и не спровоцирует таким образом рост цен, не пустит слух о девальвации или надвигающихся беспорядках. Вопрос в соответствующей подготовке и эффективной роли существующих информационных инструментов. Мы должны помнить, что во многих трагических событиях, имевших место в других странах, начиная от осских событий и заканчивая беспорядками в Лондоне, не последнюю роль играли слухи и несвоевременная реакция компетентных органов на них». [6]

В связи со всем вышеперечисленным перед каждым государством встает вопрос об информационной безопасности своей страны. Поэтому своевременным является принятие в Казахстане концепции информационной безопасности Республики Казахстан (2011-2016 гг.), которая была разработана в целях обеспечения интересов общества и государства в информационной сфере, а также для защиты конституционных прав гражданина.

Данная Концепция отвечает основным положениям Стратегии развития Республики Казахстан до 2030 года "Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев", где обеспечение информационной безопасности как составляющей национальной безопасности определено одним из основных долгосрочных приоритетов. В правовую базу и основу Концепции были положены следующие законы и правовые документы, регулирующие данную сферу деятельности: Конституция Республики Казахстан и законы Республики Казахстан "О национальной безопасности Республики Казахстан", "О государственных секретах", "О противодействии терроризму", "Об электронном документе и электронной цифровой подписи", "Об информатизации", "О техническом регулировании", "О лицензировании", "О средствах массовой информации", "О связи".

Кроме того, разработчиками концепции информационной безопасности был учтен международный опыт в области обеспечения информационной безопасности, таких стран как, США, Великобритания, Канада, Российская Федерация, Индия, Эстония, а также был применен комплексный подход к реализации вопросов обеспечения информационной безопасности, включающий законодательное, нормативно-методическое, организационное, технологическое и кадровое обеспечение, что соответствует международному опыту.

Также в положения Концепции включены основные направления Концепции сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств в сфере обеспечения информационной безопасности, подписанной в г. Бишкеке 10 октября 2008 года, Соглашения между правительствами государств-членов Шанхайской организации сотрудничества о сотрудничестве в области обеспечения международной информационной безопасности, ратифицированного Законом РК от 1 июня 2010 года "О ратификации Соглашения между правительствами государств-членов Шанхайской организации сотрудничества о сотрудничестве в области обеспечения международной информационной безопасности".

По данной Концепции основными национальными интересами РК в информационной сфере являются:

- 1) реализация конституционных прав граждан на получение и распространение информации;
- 2) формирование и поступательное развитие информационного общества;
- 3) равноправное участие государства в мировом информационном обмене;
- 4) формирование, функционирование и защита единого национального информационного пространства страны;
- 5) опережающее развитие информационно-коммуникационных технологий;
- 6) эффективное и своевременное информационное обеспечение органов государственной власти;
- 7) недопущение фактов утрат и разглашения сведений, составляющих государственные секреты, а также иной охраняемой информации;
- 8) обеспечение надежности и устойчивости функционирования критически важных информационных систем, ресурсов и поддерживающей инфраструктуры. [7]

Согласно данным рейтинга готовности стран к использованию технологий электронного правительства Организации Объединенных Наций за 2010 год Казахстан занял 46 место из 192 стран (81 место в 2008 году). Однако, по мнению многих исследователей, Казахстан находится в процессе становления своей информационной политики безопасности.

В концепции отмечается, что назрела необходимость выработки новых концептуальных мер противодействия преступлениям и правонарушениям в сфере информационных технологий, основанных на совершенствовании нормативной правовой базы, осуществлении технического перевооруже-

ния, широкого привлечения общественности, поиска новых форм и методов противодействия.

В связи с открытостью национального информационного пространства и популярностью зарубежных средств массовой информации, в т.ч. телевидения и интернет-ресурсов (почтовых служб, социальных сетей, блогов и видеопорталов), возникает реальная угроза информационного влияния на общественное сознание населения.

Требуется дальнейшее совершенствование процессов и подходов обучения, повышения квалификации специалистов государственных органов, организаций, занятых в сфере защиты государственных секретов, обеспечения информационной безопасности.

В Концепции анализируется, текущее состояние обеспечения информационной безопасности в соответствии с имеющимися угрозами:

1) несовершенства системы обеспечения информационной безопасности и нарушения функционирования критически важных объектов информатизации;

2) низкого уровня производства, внедрения и использования, современных информационно-коммуникационных технологий, не отвечающего объективным потребностям общества;

3) зависимости Республики Казахстан от импорта информационных технологий, средств информатизации и защиты информации, использование которых может причинить ущерб национальным интересам страны;

4) нарастания информационного противоборства между ведущими мировыми центрами силы, подготовки и ведения зарубежными государствами борьбы в информационном пространстве;

5) неконструктивной политики иностранных государств в области глобального информационного мониторинга, распространения информации и новых информационных технологий;

6) развития технологий манипулирования информацией;

7) возможности деструктивного информационного воздействия на общественное сознание и государственные институты, наносящего ущерб национальным интересам страны;

8) распространения недостоверной или умышленно искаженной информации, способной причинить ущерб национальным интересам РК;

9) открытости и уязвимости национального информационного пространства от внешнего воздействия;

10) недостаточной эффективности информационного обеспечения государственной политики;

11) слабой защищенности и низкой конкурентоспособности национального информационного пространства;

12) несоответствия качества национального контента объективным потребностям казахстанского общества и мировому уровню;

13) роста преступности, в том числе транснациональной, а также экстремисткой и террористической деятельности с использованием информационно-коммуникационных технологий;

14) попыток несанкционированного доступа извне к информационным ресурсам Республики Казахстан, приводящих к причинению ущерба ее национальным интересам;

15) деятельности иностранных разведывательных и специальных служб, а также иностранных политических и экономических структур, направленные против интересов РК;

16) нарушений режима секретности при работе со сведениями, составляющими государственные секреты РК, а также преднамеренных неправомерных действий и непреднамеренных ошибок и нарушений при работе с информацией ограниченного доступа;

17) недостаточного развития системы правового регулирования информационной сферы;

18) стихийных бедствий и катастроф;

19) неправомерных действий государственных структур, приводящих к нарушению законных прав и интересов физических и юридических лиц, государства в информационной сфере.

Целью Концепции является создание национальной системы обеспечения информационной безопасности, гарантирующей защиту национальных интересов Республики Казахстан в информационной сфере.

Для достижения указанной цели поставлено решение следующего комплекса задач:

1) развитие системы управления информационной безопасностью, позволяющей обеспечить защищенность национальной информационной инфраструктуры страны и единого национально-го информационного пространства;

2) разработка и реализация единой государственной технической политики в сфере обеспечения информационной безопасности, в т.ч. развитие и укрепление национальной системы защиты

информации;

- 3) защита прав личности и интересов общества и государства в информационной сфере;
- 4) развитие отечественного информационного пространства;
- 5) совершенствование законодательства, регулирующего информационную сферу;
- 6) обеспечение активного участия Республики Казахстан в процессах создания и использования глобальных информационных сетей и систем (международное сотрудничество).

Эффективность реализации Концепции зависит от уровня консолидации усилий заинтересованных государственных органов, коммерческих и общественных организаций, широкой общественной ответственности.

В целом, обеспечение информационной безопасности Республики Казахстан будет осуществлено в течение 5 лет.

По результатам реализации Концепции будет достигнуто следующее:

- 1) развитие информационных технологий и телекоммуникаций;
- 2) будет обеспечено недопущение инцидентов, влекущих за собой несанкционированный доступ, потерю или искажение информации;
- 3) будет обеспечена ежегодная 100% аттестация государственных информационных систем по требованиям информационной безопасности;
- 4) уровень востребованности потребителями отечественной информационной продукции в 2012 году составит 35%, в 2013 году — 40%, в 2014 году — 45%, в 2015 — 50%, в 2016 — 55%;
- 5) доля отечественного контента в СМИ будет поддержана на уровне 50%;
- 6) увеличится доля граждан, имеющих доступ к сети интернет, которая составит в 2012 году — 34,6%, в 2013 — 35,2%, в 2014 году — 35,8%, в 2015 году — 36%, в 2016 году — 36,6%;
- 7) к 2016 году уровень обеспечения устранения простоя информационных систем из-за проблем информационной безопасности сократится до 20 минут;
- 8) будет обеспечено производство отечественного компьютерного оборудования, комплектующих, периферийных устройств и программных продуктов;
- 9) повысится уровень инновационной активности промышленных предприятий;
- 10) будет усовершенствована нормативно-правовая база, регулирующая информационную сферу, в том числе в рамках международного сотрудничества;
- 11) будет усовершенствована система кадрового обеспечения в области информационной безопасности и защиты государственных секретов.

Таким образом, данная Концепция будет способствовать реализации конституционных прав граждан на получение, хранение и распространение полной, достоверной и своевременной информации, равноправному участию Республики Казахстан в мировых информационных отношениях, эффективному информационному обеспечению государственной политики, бесперебойному функционированию и надежной защите единого национального информационного пространства.

Уже сегодня, на проведение государственной информационной политики предусматриваются расходы в общей сумме 73 миллиарда тенге (24,4 миллиарда тенге ежегодно). Кроме того, на развитие цифрового эфирного телевидения в Казахстане на 2012-2014 годы предусматриваются 57 миллиардов тенге. Ожидается выделение средств на создание и развитие межгосударственного шлюза для обмена информацией (Национальный сегмент Интегрированной информационной системы внешней и взаимной торговли Таможенного союза) между Казахстаном, Россией и Беларусью. На эти цели, предположительно, потратят 2,4 миллиарда тенге. [8]

1. Кан С.В. Роль информации в современном обществе // *Современные информационные технологии / 1. Компьютерная инженерия* http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/.

2. Смолян Г.Л. и др. *Информационно-психологическая безопасность (определение и анализ предметной области)*. – М.: Институт системного анализа РАН, 2007.

3. *Информационные технологии* <http://www.fvn2009.narod.ru/>.

4. А.Борейко. Роль СМИ в «Цветных» революциях коммуникативный аспект. // <http://sisp.nkras.ru/issues/2011/3/>.

5. А.Громова. *Роль и место масс-медиа в подготовке и проведении "цветных революций"*. – М., 2009.

6. Карин "[В борьбе с экстремизмом нельзя допускать нагнетания ситуации](#)" // LITER.KZ.

7. *Концепция информационной безопасности Республики Казахстан до 2016 года*. – 14 ноября 2011 указ №174 Президента Республики Казахстан. – Астана, 2011.

8. [Printer-friendly version](#).

Түйін

Бұл мақала қазіргі әлемде ақпараттың алатын роліне арнаған. Мақалада Қазақстанның 2016 жылға дейінгі ақпараттық қауіпсіздік тұжырымдамасы талданады.

Резюме

Эта статья посвящена роли информации в современном мире. Влиянию информационной политики и средств массовой информации на общественное мнение и революционные процессы. В статье анализируется Концепция информационной безопасности Казахстана до 2016 года.

Summary

This article is devoted to the role of information in the modern world, as well as the influence of the information policy and mass media on public opinion and revolutionary processes. The article analyzes the Concept of information security of Kazakhstan until 2016.

УДК 327 (574+510)

К ВОПРОСУ О РОЛИ ПАРЛАМЕНТА В ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ СОЕДИНЕННОГО КОРОЛЕВСТВА ВЕЛИКОБРИТАНИИ И СЕВЕРНОЙ ИРЛАНДИИ

А.К. Курмангали –

к.полит.наук, доцент кафедры международных отношений КазНПУ им. Абая

На современном этапе ведущую роль в английской политической системе играет институт парламента. Этот орган власти формируется и действует на основе сохранения специфики, при-сущей британской политической системе в целом. Имеется в виду сохранение традиционных ценностей в сегодняшней политической действительности. Законодательный орган является по своему структурному устройству двухпалатным. Верхняя его палата известна как Палата лордов. Этот институт сложился как отражение бытовавших в прежние времена наследственных и назна-чаемых законодательных организаций при королях. Возглавляет верхнюю палату лицо, назначае-мое монархом по представлению Премьер-Министра по традиции из числа пэров, что не является узаконенным ограничением. [1] В последнее время участились предложения о введении выбор-ности председателя палаты ее членами. [2]

Палата лордов состоит из пэров, которые разделены по различным признакам: во-первых, духовные лорды, представляющие элиту духовенства – это представители англиканской церкви (епископы, архиепископы Кентерберийский и Йоркский, которые уходят в отставку при дости-жении 70-летнего возраста, за исключением архиепископа Кентерберийского); во-вторых, пред-ставителей знатного происхождения или наследственные лорды. В 1999 г. было принято решение о ликвидации института наследственных пэров. Из их числа только 92 лорда продолжили зани-мать свои кресла в Палате, при этом их полномочия пожизненны. Это правовые лорды или орди-нарные лорды по апелляции, назначаемые на пожизненный срок; пожизненные пэры, статус которых регулируется Актом о пожизненных пэрах 1958 г. В их состав вошли представители политической, культурной и бизнес элиты. Акт о пэрах 1963 г. позволил женщинам стать пожиз-ненными членами верхней палаты Парламента. Безусловно, данная категория заседа-телей Пала-ты лордов стала возможной в условиях современной демократической Англии, стремящейся учесть новые требования и привлечь авторитетные личности на службу короне.

Палата лордов в своем функциональном назначении представляет следующее. Длительное историческое время палаты Парламента находились в равных по политическому влиянию катего-риях, даже с некоторым превосходством Палаты лордов. Со временем это положение измени-лось. В 1911 г. был принят Акт о Парламенте, который придал верхней палате статус консульта-тивной структуры. В ее компетенцию входит завершающая «шлифовка» законов, принятых ниж-ней палатой, рассмотрение второстепенных вопросов. Для обсуждения вопроса достаточно 3, для принятия решений – 30 парламентариев. Однако Палата лордов в политическом значении весьма не так проста и номинальна, как может показаться. Благодаря отсутствию жесткого партийного разделения она играет роль регулятора в возникающих политических трениях. Ее участие в обсуждении законопроекта можно рассматривать как решение «третьей стороны», возвышаю-

щейся над партийным противоборством. Кроме того, представители верхней палаты имеют право непосредственного доступа к монарху, в нижней палате это право предоставлено только ее спикеру. Посредством создаваемого «апелляционного комитета» Палата лордов исполняет роль Верховного суда. Депутатский труд члена Палаты лордов не оплачивается, за исключением апелляционных пэров. Таким образом, верхняя палата Парламента отражает собой консерватизм английской политической системы. Вместе с тем ее деятельность пытаются подвести под современные требования, что может стать основой ее дальнейшего эффективного функционирования [2].

Совсем иное положение занимает Палата общин. На сегодняшний день именно она играет важнейшую роль в процессе законотворчества. Как было отмечено ранее, статус ее стал таковым в силу объективных условий. Численный состав нижней палаты включает 650 членов. Формирование ее происходит почти повсеместно на основе проведения всеобщих, прямых и равных мажоритарных выборов по принципу относительного большинства (в Шотландии и Уэльсе выборы проходят по смешанной системе).

Такая система выборов сконструировала двухпартийную систему, которая приводит к поочередной победе лейбористов и консерваторов и дает им возможность формировать собственное Правительство парламентского большинства. Этот механизм бесперебойно работал, начиная с 1945 г. Однако возникновение в 1988 г. Либерально-демократической партии, набиравшей с тех пор с завидным постоянством политический вес в государстве от выборов к выборам, привело к тому, что на выборах в июне 2010 г. консерваторы не смогли получить привычного квалифицированного большинства палаты, хотя и выиграли у лейбористов, и потому вынуждены были создать правительственную коалицию в содружестве с либерал-демократами. [3]

Причины, способствовавшие такому повороту, лежат в плоскости слабости мажоритарной системы выборов. Поскольку эта формула обеспечивала победу тому, кто набрал большинство голосов, т.е. лейбористам и консерваторам, третьи политические партии оставались практически «за бортом» политики, получая совместно не более 10% мест в британском Парламенте. В связи с этим в обществе постепенно актуализировалась и в итоге материализовалась идея о создании третьей партии, которая может противостоять традиционным победителям на выборах.

Палата общин получила статус «народного представительства». И сегодня ее влияние на политический процесс является преобладающим в сравнении с верхней палатой. Срок временных полномочий депутатов нижней палаты составляет пять лет. Ее членами могут быть исключительно граждане Великобритании. Представители духовенства, члены Палаты лордов (кроме пэров Ирландии), а также нарушители некоторых законов не имеют права быть членами Палаты общин. Кроме того, действие Акта о дисквалификации членов Палаты общин от 1975 г., предписывает невозможность совмещения конкретных государственных должностей наряду с членством в нижней палате. Среди них верховные судьи, действующие военные, гражданские служащие. Вместе с тем глава министерства обязан быть коммонером.

Палата общин возглавляется спикером, который обладает рядом традиционных престижных преимуществ. Он главенствует на проводимых заседаниях палаты, облачен в торжественную одежду, все выступающие обращаются к его персоне лично, соблюдается традиционный этикет. Данная политическая фигура является посредником между коммонерами и монархом, другими властными институтами и гражданами государства. Спикер в случае отставки не может быть переизбран рядовым коммонером, следовательно, автоматически получает титул лорда и право быть членом верхней палаты Парламента. Законопроекты вносятся на обсуждение партийными фракциями, но порядок соблюдения формальных правил заседаний контролирует председатель нижней палаты. В этих целях спикер выходит из партии и голосует только в случае разделения голосов поровну.

Основу деятельности членов нижней палаты Парламента составляет Билль о правах, принятый в 1689 г. Вплоть до 1911 г. коммонеры служили Его Величеству без денежного вознаграждения. Таким образом, подразумевалось, что только материально обеспеченные люди могут полноценно исполнять государственную службу. Вместе с либерализацией британского общества это положение стало рассматриваться как некое препятствие для выходцев из малоимущих слоев, поэтому, начиная с указанного времени, коммонеры начали получать заработную плату.

Законотворческая деятельность Палаты общин осуществляется согласно следующим требованиям:

- 1) необходимый кворум составляет 40 депутатов;
- 2) во время парламентских прений запрещено переходить на личности;

- 3) чтение любой литературы, а также прессы во время заседаний запрещается;
- 4) прения прекращаются тогда, когда председатель палаты встает со своего места.

Деятельность нижней палаты законодательного органа Великобритании основана на партийном фракционном разделении. Уже упоминалось, что в данной политической системе борьбу за власть ведут две ведущие политические партии – консерваторы и лейбористы. Правительство формирует партия парламентского большинства. Партия, получившая меньшее количество депутатских мандатов, осуществляет функции официальной оппозиции. Интересным фактом является то, что работа лидера политической оппозиции оплачивается из государственной казны, т.е. за ним признается исполнение обязанностей государственного чиновника. Как правило, правящая партия располагается справа от председателя Палаты общин. Слева от него находится официальная оппозиция.

Взаимодействие партий-конкурентов осуществляется путем прений между официальным Кабинетом Министров, члены которого являются одновременно депутатами нижней палаты, и сотрудниками так называемого «теневого кабинета». Последний включает в свой состав лидеров официальной оппозиции, специализирующихся в конкретных областях деятельности каждого из министерств. Таким образом, официальная оппозиция ведет дебаты с действующим Правительством на конструктивной основе, формируя собственную политическую программу для следующей выборной кампании. Безусловно, это один из позитивных факторов, присущих британской системе властных институтов и ее законодательному органу.

Одной из наиболее важных политических фигур, организующих внутрипарламентское фракционное взаимодействие, является связующие лица между лидерами партии и ее рядовыми членами, между партией большинства и партией оппозиции, известные как «кнуты». При их помощи процесс внутрифракционной деятельности находится в постоянном активном режиме, включая в рабочий процесс всех членов партии. Кроме того, посредством переговоров с «кнутами» особо острые вопросы, вызывающие бурные дебаты между правящими силами и оппозицией, решаются на компромиссной основе.

Британский парламент включает в свою структуру систему комитетов, каждый из которых имеет свое собственное функциональное назначение. Предлагаем исследовать их более подробно, поскольку за счет этих внутренних структур Палаты общин организуется эффективная деятельность самого законодательного органа политической системы.

Основными комитетами нижней палаты Парламента являются следующие:

– комитет всей палаты, который возник самым первым из остальных. В особых случаях, требующих безотлагательного принятия решения по какому-либо вопросу, Палата общин объявляет себя именно данным комитетом и пропускает соблюдение некоторых процедур. Спикер передает свои полномочия заместителю и включается в общий состав комитета. Однако принятое решение принимается исключительно общим собранием коммунеров;

– выборные или специальные комитеты создаются по конкретным сферам. Их основные задачи заключаются в контроле Кабинета Министров, сборе и предоставлении информации депутатам, проведении расследований. Выборные комитеты могут прекратить свое существование вместе с окончанием текущей сессии, временных полномочий действующего Парламента, с разрешением проблемы.

Вместе с тем есть и постоянно функционирующие специальные комитеты. Это комитет по отбору, распределяющий парламентариев по специальным и постоянным комитетам; комитет по государственной отчетности, возглавляемый членом официальной оппозиции и проверяющий правильность расходных ассигнований; 12 комитетов, контролирующих деятельность министерств; комитет парламентского комиссионера, созданный для принятия решений по гражданским обращениям в адрес деятельности Правительства.

Следует отметить, что постоянные выборные комитеты стали таковыми за счет решения вопросов, входящих в их компетенции. Кроме того, они раскрывают основные направления политического процесса, касающегося курса и деятельности Правительства, расходования средств, учета политических прав граждан:

– постоянные комитеты создаются для облегчения функций законодательства. Данные комитеты созданы по аналогии с общим собранием нижней палаты. В них происходит предварительное обсуждение вносимых законопроектов. Время существования постоянных комитетов такое же, как и у выборных комитетов;

– соединенные комитеты включают в себя равное количество депутатов от каждой из палат Парламента, могут действовать на постоянной основе или прекращают существование с разрешением проблемы.

Учитывая ведущий статус Парламента в английской политической системе, становится понятна и роль всех видов комитетов, входящих в состав Палаты общин. Кроме того, явное сосредоточение основных контролирующих функций в нижней палате еще раз подчеркивает ее приоритетную политическую значимость.

Английский Парламент по-прежнему выполняет две основные функции: контроль деятельности Правительства и принятие законов. Контроль деятельности Правительства осуществляется посредством Палаты общин и представлен в следующих видах:

1. Политическая ответственность Правительства перед Парламентом государства.
2. Потеря парламентской поддержки и высказанный оппозицией вотум недоверия, процедура импичмента могут прервать полномочия действующего Кабинета Министров.
3. Система исследованных парламентских комитетов также осуществляет контроль над исполнительным органом власти.
4. Используются отчеты министров и институт специального парламентского уполномоченного (1967 г.) – назначаемая Правительством персона, формально независимая, но в отдельных случаях может подвергнуться импичменту, еженедельно информирует специальный парламентский комитет об имеющихся проблемах, связанных с деятельностью Правительства.

Таким образом, фактически получается, что одни и те же политические силы, т.е. фракция большинства и Правительство, им формируемое, контролируют сами себя. Создается впечатление о малоэффективности этой меры. Однако не стоит забывать, что данный рычаг системы сдержек и противовесов исследуется на опыте английской модели государственной властной институционализации. Существование в данной политической системе прочных традиций и ценностей демократии и либерализма автоматически устраняют потенциальную негативную тенденцию. Кроме того, официальная оппозиция всегда потенциально готова принять политическую власть и проводит для этого соответствующую работу. В целом наличие этих факторов, несомненно, позитивно для функционирования институтов государственной власти.

Вторая основная функция Парламента – это законодательство. Правовые акты имеют несколько видов. Во-первых, это публичные билли, т.е. правомерные на всей территории государства. Во-вторых, частные билли, носящие местный характер или персональный. В-третьих, гибридные билли, совмещающие общие нормы и интересы отдельных лиц.

Процесс принятия законов в британском Парламенте включает в себя несколько этапов:

– предпарламентский этап, является наиболее важным. В Британии основной поток законопроектных зарождается в Правительстве. В последующем они становятся реальными законами, т.к. Парламент – это институт, где наибольшее политическое влияние принадлежит фракции, участники которой являются одновременно членами Кабинета Министров. На данном этапе на принимаемый законопроект наибольшее влияние оказывают лидеры парламентского большинства, правительственные правоведаы и заинтересованные лица, известные как лобби-группы. Английский вариант лобби показывает, что эти группы пытаются воздействовать на уровне Правительства, а не Парламента, как это происходит в США. Это заставляет задуматься о том, что высший институт исполнительной власти более компетентен в вопросах выбора приоритетных законопроектов;

– парламентский этап, включает в себя законодательную инициативу, несколько чтений, рассмотрение в комитетах, принятие палатой, преодоление возможных межпалатных разногласий, выработку окончательного варианта, легитимацию монаршей подписью и промульгацию, т.е. опубликование для применения в политическом процессе;

– этап комитета, после успешного прохождения законопроекта во втором чтении он передается на углубленный анализ комитету, который вносит только поправки, ведь закон уже одобрен палатой. Однако предлагаемые уточнения могут существенно повлиять на содержание данного проекта;

– этап доклада комиссии о результатах проведенной работы. В случае возвращения законопроекта в палату без изменений он проходит третье чтение. Если же есть вносимые предложения, то доклад информирует об этом депутатский корпус для принятия им следующих конкретных решений;

– этап третьего чтения, в котором принимается решение об утверждении законопроекта в целом. Спикер зрительно определяет большинство проголосовавших, если это невозможно, то проводится голосование «разделения». Отдавшие голос «за» выходят в правый коридор, «про-

тив» – в левый, и клерки составляют поименный список коммонеров. Специальные счетчики объявляют о полученных результатах. Учитывая партийную структуру Парламента, процесс голосования становится прогнозируемым.

Затем принятый нижней палатой законопроект отправляется в Палату лордов. В случае отсутствия поправок лордами он легитимируется монархом. Если же поправки вносятся, то начинается процесс взаимодействия между палатами. В политической практике стороны стремятся к достижению компромиссного решения. Затем принятый проект санкционируется Королевой. В завершении процесса принятия законопроекта необходима его промульгация и затем он вступает в законную силу.

Необходимо отметить, что Парламент Великобритании представляет собой симбиоз традиций и современности. Многие из сегодняшних действующих процедур законодательства были заложены еще в начале появления Парламента. Однако много изменилось под воздействием факторов укрепления либерально-демократических ценностей.

Несомненно, законодательный орган Соединенного Королевства является примером вообще существования парламента в политической системе. Кроме того, он воплощает классический двух-палатный и двухпартийный пример реализации парламентаризма. Исследованный английский Парламент представляется как эффективный опыт институционализации законодательной ветви государственной власти, поэтому обращение к его практике уместно для многих сообществ.

1. Палата лордов в Великобритании // <http://www.rian.ru/world/20091111/192835941.html>.
2. Британская Палата лордов потеряла полномочия Верховного суда // <http://lenta.ru/news/2009/07/31/lords/>.
3. Палата общин Великобритании – Википедия // ru.wikipedia.org/.../Палата_общин_Великобритании.

Түйін

Мақала Ұлыбританияның саяси жүйесіндегі парламенттің ролін ашып көрсетуге арналған. Автор жүргізген зерттеулері негізінде осы елдегі үкіметтік заң орындарының маңызы мен ерекшеліктері жөніндегі өз көзқарасымен бөліседі.

Резюме

Данная статья посвящена раскрытию роли парламента в политической системе Великобритании. Автор на основе проведенного исследования предлагает собственное видение сущности и специфики законодательного органа власти в данной стране.

Summary

Given article is devoted disclosing of a role of parliament in political system of Great Britain. The author on the basis of the conducted research offers own vision of essence and specificity of a legislature of the power in the given country.

УДК 351.862.8:352/354 (574)

INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN A PROCESS OF STUDYING AND PROSPECTS OF EDUCATION DEVELOPMENT

G.B. Rakhimova – *c.p.s., senior lecturer of the international relations chair*

The international quality standard of production of the enterprises can be one of the major bases of effective formation of educational process. Unlike the enterprises quality management of educational process has some specific features. The innovative infrastructure of educational institution, innovative technologies and products in educational process, criterion of an estimation of innovations in educational process, and also organizational maintenance of the centers of creation and advancement of innovations in educational institutions – all is a basis of quality of formation.

Innovative technologies are technologies of creation of an existing or new product on the basis of the new technologies providing other cost and other quality of these products.

Use of innovative technologies in educational process is directed on improvement of quality of preparation of experts and activization of a role of independent work of students.

Among the basic innovative technologies in education it is possible to allocate the following:

technologies based on the use of PC;
internet - technologies;
computer studying and control programme;
information methods of teaching promoting on improvement of education quality;
information technologies allowing to increase efficiency of teaching;
Innovative forms of activation of informative activity of students, transferring the focus of activity towards the trained;

The President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev in his Message to the people of Kazakhstan «Increase of well-being of citizens of Kazakhstan – the main purpose of the state policy» has noted: «In the course of performance of the Government program of a development of education we should expand granting of qualitative services of education. It is the main task of the education sphere» [1]. The use of innovative technologies in the process of the education, raising the quality of formation in many ways promotes the task solution. Innovative technologies are the necessary condition of the development and education improvement in the high schools of Kazakhstan.

The first scientific and practical seminar which has passed in 1993 in the given direction has fixed «the new phenomenon of our public life: aspiration of organizers of formation, scientists to reorganization of daily work of mass school on the basis of innovative strategy» [2, 5-7]. By the present time the next coil of innovations is characterized by search of effective educational technologies and to their synthesis, the educational institutions more sensitively reacting to inquiries of practice [3, 549].

Today innovations have mentioned almost all aspects of educational activity. It concerns the purposes and the education maintenance; the organization and technologies of training; systems of financing and organizational structures of educational institutions. Conferences proceedings, scientific and pedagogical seminars testify that innovative movement gains in strength in a higher school education system.

Strategy of innovative training assumes the realized system organization of management of teaching and educational process. The person of teacher acts as the first of components of the given system. His position in the relation to the student, to himself changes. The teacher acts not only as the carrier of certain in detail and disciplinary knowledge, a data carrier, the keeper of norms and traditions, but also as the assistant of formation and development of the student personality, respecting this person irrespective of a measure of his familiarizing with knowledge.

Changes of function and a structure of knowledge are the second component of the given system of improvement of quality of formation by means of innovative technologies. Process of mastering of knowledge ceases to have character of constant learning, a reproduction. It becomes the tool of knowledge and will be organized in different forms and kinds of lessons.

The third component of reorganization is highlighting the social nature of the student and development of his personality. Orientation connected with it not only on individual, but also on group forms of study, joint activity, on variety of forms of interaction, interpersonal relations and dialogue, on natural cultivation of individuality from "the collective subject".

The fourth component is connected with refusal from repressive suppressing role of estimations.

All it as a whole allows us to allocate some nonconventional forms of the organization, retroforms and modification forms of the innovative training, formations promoting improvement of quality: 1) realization of the individual and personal approach in the course of training from the point of view of adaptation of educational process to inquiries and requirements of the student; 2) orientation to active development by the student of ways of informative activity; 3) a training orientation on socialization of the person of the student for the purpose of formation of skills of effective development of a situation of social changes; 4) a humanization and democratization of process of the training, allowing teachers independently to choose this or that form of study to design new or to alter traditional depending on the purpose of training, an originality of group and personal abilities of students.

Non-traditional forma of lessons are:

- the lessons based on imitation of activity and the organization;
 - the lessons based on forms, genres, the methods of work known in public practice - research, invention, the analysis of primary sources, the comment, brainstorming, interview, the reporting, the review;
 - the lessons reminding public forms of dialogue - "press conference", "auction", "benefit performance", "meeting", "panorama", "telecast", "space bridge", "official report", "the live newspaper", oral magazine.
- [4]

Besides, to innovative forms of study raising the quality of education can also be included discussions and its versions: "a round table", "session of expert group", "forum", "symposium", "debate", "judicial session", together with game forms of conducting educational lessons - competition, tournament, relay race, "duel", business game, a role-playing game, a crossword puzzle, a quiz.

The importance of application of this group of forms of innovative learning is explained both clear educational and developing effect: on the one hand, the student carries out or learns to carry out various social functions in this connection socialization process (“socialization is a process of mastering and active reproduction of public experience by the individual, in which result he becomes the person and acquires necessary for life of people knowledge, skills, i.e. ability to communicate and cooperate with them during the decision of those or other problems”) [5]; on the other hand - the given organizational forms of study are closely connected with features of the student personalization at distribution of functions of everyone. Retroforms are the forms of the organization of learning, based on already existing earlier, but for some reasons become in the certain period of development unnecessary. The purpose of introduction of retroforms is attempt of modernization of class-fixed system from the point of view of an individualization of training of the student. For this reason retroforms are characterized by a combination of collective, group and individual training. Following bases can be the main things at a choice of this or that retroform: 1) revealing of the students, different character of perception of the educational information, type of dialogue with mates, teachers, etc.; 2) identification of those qualities which enter into average quality of group; 3) revealing of one who doesn't correspond to qualities of the majority; 4) specification of the own style of teaching; 5) revealing of chances of collisions between the students different on the qualities, students and the teacher, students and teaching material orientation etc.

All this allows define to the full that the retroforms which have concentrated in a heritage of the past, are something as group forms learning. The potential of their action is such that activity of students is extremely stirred up, conditions for a choice of the problems are created appropriating to features of student, individual approach problems to everyone are resolved, meaning of original home works and consultation.

Modification forms of the organization of studying have in its basis the lesson which thus is transformed and changes that as a result represents a certain monolith. These include: lessons with the use of traditional forms of out-of-class work, lessons transforming traditional ways of the organization of a lesson: lecture-paradox, express poll, a lesson-offset, a lesson-consultation, a lesson-practical work, a lesson-seminar, etc.; the lessons bases on imagination: lesson – presentation, lesson - surprise, etc.

To the given allocated types of modification lessons it is possible to add the following:

lessons of methodology and theoretical orientation forming dialect, abstract, category, theoretical thinking;

lessons of experiment and inventive orientation forming productive, technical, algorithmic thinking;

lessons of moral and aesthetic content forming system, complex, generalizing thinking;

lessons of integration leveling theoretical knowledge, accelerating the mastering, supporting and developing mental faculties of students;

lessons of a technical and monitoring orientation forming technical and algorithmic thinking of students with unequal mental abilities.

Hence, modification forms of the organization of training pay great attention to an emotional and valuable component both in study adjustment in audience, and in its realization by means of characteristic structural elements of process of studying. Such approach to academic and informative activity of students allows forming positive motivation to study a program material, to develop such qualities, as imagination and the figurative, complete perception connected not simply with transfer of actions, knowledge, but also with verbalization of the sensations.

So, modern innovative educational processes are based on aspiration of the higher school to solve the problems connected with individual development of the student. Carefulness of research by pedagogical collectives of new pedagogical concepts and technologies, scrupulousness of development by them of modern methods and forms of study explains public orientation to the person. In an education sphere the given approach is treated as individual and personal studying and development of student.

Thus, innovative educational processes are one of favorable conditions of realization of individual and personal development of the student in teaching and educational activity that means, on the one hand, search of ways of a solution of a problem of the maximum individualization of process of training in the conditions of the collective form of its organization, and with another - a way of achievement of the purpose of the education which is a valuable gain of mankind - formation of the citizen with an active vital position.

1. Назарбаев Н.А. Повышение благосостояния граждан Казахстана – главная цель государственной политики: Послание Главы государства народу Казахстана. – Астана, 7 февраля, 2008.

2. Инновационное обучение: стратегия и практика. – Материалы первого научно-практического семинара психологов и организаторов школьного образования. Сочи, 3-10 октября 1993 г. / Под ред. В.Я. Ляудис. – М., 1994. – С. 5-7.

3. Нечаев В.Я. Современные тенденции институциональных изменений в образовании // Тез. докл. Первого Всерос. социолог. конгресса “Общество и социология: новые реалии и новые идеи”. Санкт – Петербург,

27-30 сентября 2000 г. – СПб., 2000. – С. 549.

4. Куриленко Л.В. Педагогическая технология в учебном процессе. – М., 2001.

5. Немов Р.С. Психология. – М., 1990.

Резюме

В статье рассматриваются вопросы эффективных образовательных технологий в системе образования высшей школы. Выделены некоторые нетрадиционные формы организации, ретроформ и модификационных форм инновационного обучения, способствующие повышению качества образования.

Resume

Questions of effective studying technologies in a system of higher school education are considered in this article. Highlighted some non-traditional forms of organization, retroforms and modification forms of the innovative learning, promoting improvement of quality of education.

Түйін

Мақалада жоғары мектептің білім беру жүйесіндегі тиімді білім беру технологиялар мәселелері қарастырылады. Білім берудің сапасын көтеруге себеп тигізетін инновациялық оқытуды ұйымдастырудың кей-бір дәстүрлі емес түрлерімен ескі және жаңартылған түрлері белгіленген.

УДК 94 (574)

О РОЛИ МИРОВОЙ ПОЛИТИКИ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

А.Т. Байтурбаева – к.п.н., зав. кафедрой
английского языка ФИЯ и МО КазНПУ им. Абая

Независимые государства не развиваются в вакууме, они взаимодействуют друг с другом и выступают субъектами политики более высокого уровня – мировой политики. То есть государства действуют в сфере международных отношений.

Международные отношения – это совокупность экономических, политических, правовых, идеологических, дипломатических, военных, культурных и других связей и взаимоотношений между субъектами, действующими на мировой арене.

Главной особенностью международных отношений является отсутствие в них единого центрального ядра власти и управления. Они строятся на принципе полицентризма и полииерархии. Поэтому в международных отношениях большую роль играют стихийные процессы и субъективные факторы.

Международные отношения выступают тем пространством, на котором сталкиваются и взаимодействуют на разном уровне (глобальном, региональном, многостороннем и двустороннем) различные силы: государственные, военные, экономические, политические, общественные и интеллектуальные.

Все международные отношения можно подразделить на два основных типа: отношения соперничества и отношения сотрудничества.

Международная или мировая политика является ядром международных отношений.

Мировой политикой называют процессы выработки, принятия и реализации решений, затрагивающих жизнь мирового сообщества. В современной мировой политике действует огромное количество различных участников. Но до сих пор преобладающим остается взгляд, что основными субъектами мировой политики являются государства и группы (союзы) государств.

Однако сегодня обозначилась объективная тенденция расширения участников международных отношений. Все более важными субъектами в международных отношениях становятся международные организации. Они обычно разделяются на межгосударственные или межправительственные и неправительственные организации.

Межгосударственные организации являются стабильными объединениями государств, основаны на договорах, обладают определенной согласованной компетенцией и постоянными органами.

Сложность межгосударственных отношений в политической сфере, потребность регулировать международную жизнь привели к созданию неправительственных организаций. Неправитель-

ственные организации имеют более сложную структуру, чем межгосударственные. Они могут быть и чисто неправительственными, а могут иметь смешанный характер, то есть включать и правительственные структуры, и общественные организации, и даже индивидуальных членов.

Как субъекты международных отношений международные организации могут вступать в межгосударственные отношения от своего собственного имени и в то же время от имени всех государств, входящих в них. Число международных организаций постоянно растет.

Международные организации охватывают самые разные аспекты международных отношений. Они создаются в экономической, политической, культурной, национальной областях, имеют определенные особенности и специфику.

Самую значительную роль в системе международных отношений играет Организация Объединенных Наций (ООН). Она стала практически первым в истории механизмом широкого многогранного взаимодействия различных государств в целях поддержания мира и безопасности, содействия экономическому и социальному прогрессу всех народов.

Созданная в 1945 г., ООН превратилась в неотъемлемую часть международной структуры. Ее членами являются 185 государств, что свидетельствует о том, что она достигла практически полной универсальности. Ни одно крупное событие в мире не остается вне поля зрения Организации Объединенных Наций.

В рамках ООН сложился целый ряд организаций, которые органически вошли в систему международных отношений и как структуры ООН, и как самостоятельные организации. К ним относятся: ВОЗ (Всемирная Организация Здравоохранения); МОТ (Международная Организация Труда); МВФ (Международный Валютный Фонд); ЮНЕСКО (Организация, занимающаяся вопросами культуры и науки); МОГАТЭ (Международное Агентство по Атомной Энергии); ЮНКТАД (Конференция ООН по торговле и развитию); Международный суд.

2 марта 1992 года Казахстан был принят (без голосования) в ООН. До конца 1992 года республике признали 106 государств мира, дипломатические отношения были установлены с 61 государством. Казахстан стал членом Сопредседательства по безопасности и сотрудничеству в Европе (СБСЕ), Мирового банка реконструкции и развития (МБРР), Европейского банка реконструкции и развития (ЕБРР), Международного валютного фонда (МВФ), Всемирного банка (ВБ) и других авторитетных международных организаций.

С обретением суверенитета республика столкнулась с необходимостью выработки и проведения собственной внешней политики. Главной задачей государства во внешней политике стало определение внешнеполитических приоритетов и системы национальной безопасности, своих Национальных интересов и, исходя из них, стратегию внешней политики, обороны и военную доктрину.

В 1995-1999 годах, с принятием закона "О порядке заключения, исполнения и денонсации международных договоров Республики Казахстан", Положения о МИДе РК и Консульского Устава РК, была создана законодательная база внешнеполитической деятельности.

С 1992 года Казахстан выступил с рядом внешнеполитических инициатив. На 47 сессии Генеральной Ассамблеи ООН в октябре 1992 года Н.Назарбаев впервые выступил с трибуны ООН в качестве главы независимого государства с инициативой, высказанной им в виде формулы "1+1". Предложение Президента РК предусматривало ежегодное сокращение военных бюджетов государств на один процент в пользу формирования фонда ООН на установление, поддержание и укрепление мира. Н.Назарбаев предложил сделать все возможное для эффективного разрешения "формулы мирового неравенства", согласно которой 20% самых богатых людей в мире (в странах севера и Запада) потребляет 83% мирового валового продукта, а 20% самых бедных (в странах Юга и Востока) – только 14. Также предложил созвать специальную сессию или конференцию ООН для обсуждения проблем посттоталитарной, постконфронтационной эпохи.

За годы независимости Казахстан ратифицировал такие международные акты, как: Женевские конвенции о защите жертв войны от 1949 года и дополнительные протоколы к ним I и II от 1977 года; Конвенцию о правах ребенка от 1989 года; Конвенцию против пыток и других жестоких, бесчеловечных и унижающих достоинство видов обращения и наказания от 1984 года; Конвенцию о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин от 1979 года; Международную конвенцию о ликвидации всех форм расовой дискриминации от 1966 года; Конвенцию о статусе беженцев 1951 года и Протокол, касающийся статуса беженцев от 1967 года; Конвенцию о передаче осужденных к лишению свободы для дальнейшего отбывания наказания; Конвенцию 1958 года о дискриминации в области труда и занятий; Конвенцию о политических правах жен-

щин от 1953 года; Конвенцию 1948 года о свободе ассоциаций и защите права на организацию.

Важным направлением внешнеполитической деятельности нашей страны в области международной безопасности стало налаживание сотрудничества с международными организациями по безопасности, в первую очередь, с Организацией по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ). В январе 1992 года Казахстан был принят в ОБСЕ, в стране было создано и функционирует представительство ОБСЕ.

В декабре 1991 года НАТО создала Совет Североатлантического сотрудничества (ССАС) для развития связей со странами бывшего Варшавского Договора. В марте 1992 года Казахстан присоединился к ССАС. В 1994 году НАТО было создана программа "Партнерство ради мира" (ПРМ), к которой Казахстан также присоединился. В 2002 году Казахстан присоединился к программе НАТО "Процесс планирования и обзора" (ПАРП).

Вторым направлением внешнеполитической деятельности в области международной безопасности стало участие Казахстана в региональных структурах международной безопасности.

В 1992 году, на 47 сессии Генеральной Ассамблеи ООН Н.Назарбаев предложил план поэтапного создания Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии (СВМДА) по типу ОБСЕ.

В рамках работы по созданию СВМДА из более чем 40 азиатских государств членами этой организации стали 16 государств – Казахстан, Азербайджан, Афганистан, Египет, Индия, Иран, Израиль, Китай, Кыргызстан, Монголия, Палестина, Пакистан, Россия, Таджикистан, Турция и Узбекистан. В качестве наблюдателей в процессе принимают участие США, Австралия, Таиланд, Индонезия, Вьетнам, Ливан, Япония, Южная Корея, Малайзия и Украина, а также 4 международные организации – ООН, ОБСЕ, Лига арабских государств и Межгосударственный совет Казахстана, Кыргызстана, Таджикистана и Узбекистана.

В 1999 году на встрече в Алматы была принята Декларация о принципах, регулирующих взаимоотношения между государствами – членами СВМДА. Она включает в себя: уважение суверенитета и прав государств-участников; сохранение территориальной целостности: невмешательство во внутренние дела друг друга; мирное урегулирование споров; отказ от применения силы; разоружение и контроль над вооружениями; сотрудничество в социальной, торгово-экономической и культурно-гуманитарной сферах; уважение основных прав человека в соответствии с принципами ООН и международного права.

В июне 2002 года в Алматы состоялся первый саммит глав государств – членов СВМДА. На саммите были приняты "Декларация СВМДА об устранении терроризма и содействии диалогу между цивилизациями" и "Алматинский Акт", в соответствии с которым участники договорились о том, что основная цель и направление деятельности СВМДА заключается в укреплении сотрудничества путем выработки многосторонних подходов к обеспечению мира, безопасности и стабильности в Азии.

Для выполнения этой цели страны – участники договорились о таких мерах доверия, как: приложение усилий к мирному разрешению территориальных споров всех государств региона; готовность предпринять шаги для безопасности безъядерных государств в форме обязательного для исполнения международно-правового документа; подготовка на основе взаимного согласия "Каталога мер доверия СВМДА" и постепенное его осуществление.

К политическим средствам относится, в первую очередь, дипломатия. Дипломатия – это официальная деятельность государства в лице специальных институтов и при помощи специальных мероприятий, приемов, методов, допустимых с позиций международного права и имеющих конституционно-правовой статус. Дипломатия осуществляется в виде переговоров, визитов, специальных конференций и совещаний, встреч, подготовки и заключения двухсторонних и многосторонних соглашений, дипломатической переписки, участия в работе международных организаций.

Экономические средства внешней политики подразумевают использование экономического потенциала данной страны для достижения внешних политических целей. Государство, обладающее сильной экономикой, финансовой мощью, занимает и прочное положение на международной арене. Даже небольшие по территории государства, небогатые материальными и людскими ресурсами, могут играть видную роль на мировой арене, если у них сильная экономика, которая базируется на передовых технологиях и способная распространять свои достижения далеко за свои пределы. Действенными экономическими средствами являются эмбарго, или наоборот, режим наибольшего благоприятствования в торговле, предоставление инвестиций, кредитов и займов, другой экономической помощи или отказ в ее предоставлении.

Түйін

Бұл мақалда Халықаралық қатынасты сыртқы саясатпен байланысатын жүйе ретінде көрсету мәселесі қаралған. Қорыта келе, Халықаралық қатынас, мемлекеттің сыртқы саяси әрекеті халықаралық қатынастың негізгі бөлігі болып саналатын және белгілі бір ұйымның мүшесі ретіндегі жеке субъект негізінде жинақталған ұйым екендігін білдіреді.

Резюме

Статья посвящена определению роли мировой политики в международных отношениях. Автор прослеживает глубокую связь внешней политики государств со складывающимися международными отношениями в мире и дает этому процессу некоторый анализ.

Resume

In this article the problem of the International relations as a system, that it is impossible to understand without interrelation with such category, as "foreign policy" is considered. Finally the international relations develop, first of all, as set of foreign political activity of states which are the basic participants of the international relations and as independent subjects, and as members of any organizations.

ОӘЖ 323:316.3 (574)

ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ЖАҢАНДАНУ ҮРДСІНІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

М.Дакенов – *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры, т.ғ.к.,*
М.Исаева – *С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазҰМУ аға оқытушысы*

Қазіргі кезде қарқынды дамыған жаһандану процесі көптеген мемлекеттердің саясаты мен ұлттық экономикасына күшті ықпал етіп, әлемдік экономиканың және саяси жүйенің жаңа типін жасауда. «Жаһандану» дегенде ойға алатын ең бірінші нәрсе, ол экономикасы дамыған ірі капиталистік елдердің әлемге өз ықпалын саяси және экономикалық салаларда жүргізуі десек болады. Осы мақсатта түрлі экономикалық ұйымдар құрылып, олар жаһандану үрдісін жеделдетті және оны тереңдетті.

Жаһандану процесінің жылдам дамуына әсер еткен ХХ ғасырдың негізгі оқиғаларын, кезеңдерін, бағыттарын және әсер еткен факторларын айқындау мәселенің өзектіліні арттырып отыр. Оның кезеңдерін біздің ойымызшы былайша топтастыруға болады: Бірінші дүниежүзілік соғыс және жаһандану процесінің алғашқы толқындарының білінуі; Екінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі аймақтық одақтасулар жаһандану процесінің көрінісін беруі; әрі қарай «қырғи қабақ соғыс» кезінде жаһандық процестің жылдам дамуы; түрлі халықаралық ұйымдардың құрылуы және олардың маңызының артуы; трансұлттық корпорациялар қызметінің артуы және ұлттық мемлекеттің қызметтік ролінің азаюы. Тәуелсіз Қазақстанның жаһандану процесіндегі орнын анықтау саяси ғылымдары үшін аса маңызды. Жаһандану процесімен келген ұлттық мүддеге төнген қауіп-тер, оның ішінде, тіл, дін, мәдениет саласына төнген қатерлер сақталған. Сонымен қатар, Қазақстанның экономикалық салада жүргізілген реформаларының жаһандану процесімен байланысы, еліміздің ішкі және сыртқы саясатының негізгі бағыттарын айқындауға ықпалы күшті болып отыр. Соның негізінде, Қазақстанның жаһандану процесіндегі әлемдік саяси аренадағы ұстаным-дарын анықтау қажеттігімен де өзекті.

Жаһандану дегеннің мәні, ең алдымен, мемлекеттік күштер емес, нарықтық күштер белгілейтін әр түрлі экономикалар арасындағы кедергілердің азаю үдерісі деген сөз. Жаһандану дегеніміз – ұлттық экономикалардың біртұтас, жалпы дүниелік жүйеге топтасуы. Ол капиталды алмастырудың жеңілдігіне, дүниенің ақпарат жағынан ашық болуына, ғылыми-техникалық революцияның жетістіктеріне, дамыған индустриялы елдердің тауар мен капитал қозғалысын ырықтандыруды қолдайтындығына негізделеді. Ол ұлтаралық әлеуметтік қозғалыстардың, халықаралық білім берудің және коммуникациялық тұрғыдан жақындасуы негізінде жүзеге асырылады.

Жаһанданудың қазіргі кезеңі 70-жылдардың соңында ғаламдық ауқымда ғарышқа шығарылатын аппараттарды жеткізу құралдарын жетілдіру революциясынан, информатикадан, ақпараттарды сандық өңдеуден және телекоммуникациялардан басталды. Коммуникацияның ең жаңа құралдары дүниежүзілік ауқымдағы сауда-экономикалық байланыстарды жеңілдетті. Экономикадағы

ықпалдастық үдерістер әлемдік сипатқа ие болды және дүниежүзілік дамудың бағыттарын белгілейтін сипат алды. Қазіргі уақытта бірнеше ықпалдастық бірлестік бар, олардың арасында Еуропалық Одақ (ЕО), Солтүстік Америка еркін сауда ассоциациясы (НАФТА), Азия-Тынық мұхит экономикалық ынтымақтастығы (АТЭС) форумы бар. Дүниежүзілік банк, Халықаралық валюта қоры, басқа да қаражат ұйымдары мен институттары жұмыс істейді, олар өзінің қызметімен іс жүзінде дүниежүзілік экономиканы қамтып келеді.

Дүниежүзілік экономикадағы туып жатқан өзгерістер жаһандық шаруашылық кешендерін құру үдерістерінің қалыптасуына әсер етті, бұлардың қатарына трансұлттық корпорациялар, банкілер және т.б. тартылып отыр. Капитал мен сауда лектерін жылжытып отыру жолындағы кедергілерді жою көптеген елдердің стратегиясына айналды. Трансұлттық компаниялар мен капиталдарды қозғалысқа келтіру нәтижесінде мемлекеттер арасындағы экономикалық шекаралар бірте-бірте жойылуда. Трансұлттық корпорациялар мен үкіметтік емес ұйымдар ұлттық шекаралардан бұрын ешқашан болмаған дәрежеде тез өте алатын болды.

Жаһандану дүниежүзілік экономиканың дамуына ғана емес, сонымен қатар оның құрылымына да ықпал етеді. Өзінің көлемі жағынан ғаламдық өзара тәуелділікті туғызатын үдеріс белең алуда. Бүкіл әлем жекелеген ұлттық экономикалар оның құрамдас бөлігін құрайтын біртұтас жаһандық экономикалық жүйеге айналды.

Бүгінгі күнде интеграция құбылысын жаһандану процесінен бөліп қарау мүмкін емес дәрежеге жетті. Шындығында қандай да бір одақ немесе қауымдастықтың қызметі мен оның дамуын талдау үшін оның тек маңызын, мақсат, мүдде, механизмі, оны жүзеге асыру құралдары мен әдіс-терін ғана емес, сонымен қатар оның болашақтағы дамуының негізгі бағытының перспективасы мен тиімділікті арттыру жолдары анықталуы керек. Әсіресе, жаһандану процесіндегі және пост-кеңестік мемлекеттердің дамуының жаңа кезеңі евразиялық интеграция перспективасы жаңа саяси ойды қажет етеді. Айта кететін бір жайт тәуелсіздік алғаннан кейін бұрынғы кеңестік мемлекеттер әлемдік қауымдастықтың толыққанды мүшесі болып, сыртқы саясаттың қыр-сырын жаңадан түсініп, экономика саласында да ұтқандары көп болды.

Басқа мемлекеттердің тәжірибесі көрсеткендей, жаһандану процесінде аймақтық интеграция осы процестің қуатты факторы болып табылады. Қазіргі уақытта интеграциялық талпыныстар экономикалық өсуі қажетті жағдайлар жасауға және оған мүше мемлекеттердің тұрақты дамуын қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс.

Жаһандану процесінде нарықтар интеграцияланып және оның көлемі артуда. Мұндай жағдайда, үлкен көлемдегі нарық техникалық прогрестің таралуы үшін және өндірістік шығындардың азаюына кең мүмкіндіктер береді. Бәсеке күшейіп, нәтижесінде үлкен нарық бизнес дамуын реттейді. Мұның барлығы экономиканың өсуіне тиімді әсер етіп, нәтижесінде мемлекеттің тұрақты дамуы үшін қажетті жағдайлар қалыптастырады.

Есепке алатын жайт, егер тұрақты даму экономикалық өсуге байланысты болатын болса, онда өз кезегінде экономикалық өсім экономикалық, әлеуметтік, саяси, экологиялық, табиғи, климаттық, ақпараттық жағдайлардың жиынтығынан тұратын сыртқы және ішкі факторлармен тығыз байланысты. Тұрақты дамуды қамтамасыз ететін жүйелік мақсат пен тапсырмаларды қамтитын Қазақстан Президентінің «Қазақстан-2030» стратегиялық даму бағдарламасын атасақ болады.

Интеграциялық бірлестіктердің тек экономикалық қана емес гуманитарлық саланың проблемаларын шешуде де маңызы артуда. Мемлекетаралық қатынастарда адам өмірін жақсартуға байланысты оның қажеттіліктері мен сұраныстарын қамтамасыз ету үшін түрлі салада: білім, мәдени, денсаулық, туризм, экология және т.б. салаларында байланыс артып келеді.

Сонымен қатар, жаһандану процесінде көптеген қауіптер трансшекаралық сипат алып отыр. Оған халықаралық терроризм, есірткі саудасын және заңсыз көші-қонды жатқыза аламыз. Бұл тек бір ғана мемлекеттің мінбесінде емес, жалпы шекаралас мемлекеттердің, аймақтық интеграциялық одақтың, тіпті бүкіл дүниежүзілік деңгейде күресетін проблемаға айналып отырған құбылыс.

Әлемдік қауымдастық бүгінде ұлттық мемлекеттердің әлеуметтік-экономикалық тұрақты дамуын және қауіпсіздігін қамтамасыз етуде мүмкіндігін азайтатын жаһандану кезеңіне енді. Тек қуатты аймақтық одақтары ғана жаһанданудың келеңсіз нәтижелерін жоя алады. ЕО, НАФТА, МЕРКОСУР, АСЕАН және басқа аймақтық бірлестіктер жаһандық экономиканың дамуын реттейтін негізгі ролді атқарып отыр.

Жаһандық проблемалар дүниежүзілік экономикалық және саяси дамудың объективті факторы бола отырып, бүкіл адамзаттың мүддесін ғана емес, сонымен бірге жер шарының әр бөлігіндегі

жеке адамның да мүддесін қамтитынында айта кеткен жөн. Сонымен қатар жаңа әлемнің жаһандық проблемалары да бүгінгі күндері айқындалды, Соның қатарына төменгідегі мәселелер қамтылған:

- соғысты болдырмау және бейбітшілікті сақтау;
- әр түрлі елдердің әлеуметтік-экономикалық дамуындағы терең алшақтықтарды жою;
- табиғат пен қоғамның өзара қарым-қатынасында экологиялық тепе-теңдікті сақтау;
- демографиялық үдерістерге бақылау жасау;
- энергетикалық және шикізат ресурстарын пайдалануды олардың жер шарындағы нақты қорының мүмкіндіктеріне сәйкестендіру;
- жер шарының саны үнемі өсіп отырған халқын азық-түлікпен және басқа да күн көріске қажетті заттармен қамтамасыз ету;
- денсаулық проблемалар және салауатты өмір салтына қажетті оңтайлы жағдайлар жасау;
- сауатсыздықты жою және білім беру жүйесін дамыту.

Жаһандану қазіргі дау-жанжалға толы заманның негізгі мазмұны. Бір мемлекеттегі үлкен қақтығыс пен дау-жанжал бүкіл әлемдік және аймақтық тұрақтылық пен қауіпсіздікке тікелей әсерін тигізуде. Осындай объективті жағдайда тәуелсіздігін жаңа ғана алған ел өз бетімен дербес өмір сүруі мүмкін емес. Ол үшін жаңа мемлекет нарық пен демократияға көшу, саяси және әлеуметтік-экономикалық реформаларды жүйелі түрде жүргізу, ішкі және сыртқы қауіпсіздігін қалыптас-тыру мен нығайту үшін көп деңгейлі интеграциялық қауымдастықтарға енудің қажеттілігін бол-жай білуі керек.

Әрбір ұлт пен ұлыс жаһандану арасында жұтылып кетпей, өзіндік ұлттық ерекшелігін сақтап қалғысы келеді. Жаһанданудың басты талабы кез келген мемлекеттің қандай да болсын бір қауымдастықтың құрамына кіру қажеттігі болып саналады.

Қазақстан өзінің дербес дамуын жаһандану процесімен үйлестіруге мәжбүр болды. Былай алып қарағанда, Қазақстанның өз еркімен өркендеуіне барлық мүмкіндіктер бар сияқты. Қазба байлықтары жеткілікті, шетелдік инвестициялар мен жаңа технологиялар да жеткізілуде. Алайда, сол байлықтарымызды өндіру де, оны өнімге айналдыру да, сыртқа шығарып сату да Қазақстан-ның әлемдегі талай елдермен ықпалдастықта болуын, көп деңгейлі интеграцияға түсуін талап етті. Өркениет көшіне ілесу үшін барлық елге қаржы мен технологиялар керек. Оның үстіне тауар мен ақпарат ағынына тосқауыл қойып, шекараны бітеп, өзге әлемнен оқшау, тұйық елге айналу қазіргі заманда мүмкін емес және мұның қандай зардаптарға соқтыратынын біз кешегі Кеңестік кезеңдегі өмір тәжірибесінен көреміз. Сондықтан Қазақстан шетелдік ірі компаниялар-дың көмегімен әлемдік экономикаға кіруге ұмтылуда.

Қазақстан, Ресей, Беларусь мемлекеттерінің Кеден Одағын құруды интеграциялық үдерістің жаңа сипатын ашып отыр. Зерттеушілердің арасында Кеден Одағы туралы әр түрлі пікір, көзқарас қалыптасқан. Зерттеушілердің біріншілері бұл Одақтың болашақтағы экономикалық даму перспективасы зор деген тұжырым жасауда. Екіншілері, ұлт үсті ұйымдар құрылатын болғандықтан Қазақстан өзінің егемендігін жоғалтуы мүмкін, экономиканың тәуелділікке түсуі ықтимал деген болжам айтуда. Үшіншілері Авторлардың тобы Кеден Одағына кірместен бұрын Қазақстан қазақ тілінің ел ішіндегі позициясын нығайтып алуды жөн деп санайды. Өйткені шекара ашыл-ғаннан кейін Ресейден, Беларустан келіп-кетушілер, тінтуден қалып орысшылардың қатары көбе-йіп, орыс тілділер саны қайтадан көбейеме деген қауіпті алға тартады.

Біздің ойымызша үш көзқараста орынды, дәлелді. Бірақ халықтың әл-ауқатын жақсартқымыз келсе, шаруашылықтардың мамандандыруылын және шоғырлануын тереңдеткіміз келсе, экономиканың дамуына зор ықпал ететін басқа да шараларды жүзеге асырғымыз келсе Кеден Одағы-ның беделі мол деген түйін жасауымыз керек.

Сайып келгенде, жаһандану барлық елдерінің қоғамдық өмірінің барлық саласын қамтитын әлемдік процесс. Оның әр елге тигізер оң және теріс жақтарын да жоққа шығаруға болмайды. Бұл үрдісте әр халық өзіне тиімді жағын ойластырып, ұлтының жытылып кетпеуіне жол іздеуде.

1. Мансуров Т.А. *Казахстанско-российские отношения. 1991-1995 годы.* – Алматы-Москва, 1995.
2. Шульга В., Касютина Е. *Анализ социально-экономического положения России и Казахстана на современном этапе.* // *Транзитная экономика* – 2000. №2.
3. *Казахстан сегодня. Агентство Республики Казахстан по статистике.* – Алматы, 2005.

Түйін

Бұл мақалада авторлар қазіргі кездегі жаһандану үрдісінің әлемге және еліміздің саяси-экономикалық жағдайына тигізіп отырған әсерін талдап қарастырады.

Резюме

В данной статье авторы рассматривают вопросы влияния глобализации на политическую и экономическую жизнь мира и казахстанского общества.

Summary

In this article the author examines the impact of globalization on political and economic life of Kazakhstan's society.

УДК 811.161.1'42:070.1 (574)

СМИ И ДЕМОКРАТИЯ, СОВРЕМЕННЫЙ ГАЗЕТНЫЙ ДИСКУРС РК

Ш.А. Сабитова – *к.филол.н., доцент кафедры казахской литературы и журналистики КазНПУ им. Абая*

Годы независимости стали динамичным периодом развития СМИ Казахстана. Словом, формирование информационного поля в республике продолжается. Процесс демократизации неотделим от СМИ.

Сдвиги, которые происходят сегодня в самой природе СМИ, носят, прежде всего, глобальный характер. Это связано с мировым информационным порядком, когда средства массовой информации, как часть коммуникации, становятся одной из важнейших форм всемирной организации.

Однако внедрение Казахстана в международную систему коммуникации не означает автоматического расширения демократических процессов в регионе. Государство обязано регулировать информационный баланс, что не противоречит принципам информационной открытости и позволяет серьезно добиваться информационной независимости. Иначе говоря, казахстанским СМИ приходится учиться отстаивать интересы республики, создавать собственное информационное пространство на политической арене мира, завоевывать аудиторию за рубежом весомыми аргументами в пользу внешних и внутренних политических приоритетов государства. Именно такими обстоятельствами объясняется создание Казинформа, международной телекомпании «Каспио-нет», Академии журналистики Казахстана, общественного совета по СМИ при Президенте РК, проведение конгрессов, Евразийских медиа форумов и других активных шагов прессы в последние годы. [1]

Вместе с тем республика считается одним из крупных потребителей зарубежных СМИ. Сегодня на информрынке представлены СМИ более чем 20 стран мира, без учета возможностей сети интернет. В стране аккредитованы более ста зарубежных журналистов, представляющих всемирно известные агентства, такие как, «Рейтер», «Франс-пресс», «Би-Би-Си», «Ассошиэйтед Пресс», ИТАР-ТАСС, РИА «Новости». [1, с. 13]

Сегодня многие традиционные функции «печатной коммуникации» заменяются новыми с помощью мультимедийных интерактивных СМИ. Подключение к международной сети Интернет дает возможность вхождения в информационное пространство мирового сообщества, что открывает доступ к источникам информации в любой части нашей планеты и одновременно позволяет сделать новую генерируемую человеком информацию всеобщим достоянием. Интернет предоставляет пользователю широчайшие возможности приобщения к мировой культуре: электронные библиотеки, виртуальные музеи, богатейшие банки данных по самым разным областям человеческого знания.

Однако именно в условиях интенсивного использования глобальной сети становится возможным распространение вируса антикультуры. На первый план выступает коммерческая «инфицированность», призванная способствовать сбыту товаров (прежде всего информации). Общедоступность нередко подменяется вседозволенностью, поэтому возрастает опасность утраты национальной самобытности, включая самобытность языковую.

Как известно, информационный обмен лежит в основе всякого знания. Информация и знание по сути своей неразрывны, хотя между ними нельзя ставить знак равенства. Знание превращается

в информацию только тогда, когда оно передается другим людям, т.е. в процессе коммуникации. Поэтому информация нередко рассматривается как знание, отчужденное от его индивидуального носителя и обобществленное в системе коммуникации.

В современном газетном дискурсе РК важную роль играет информация, язык и культура и др.

Демократизация газетного дискурса в современном его состоянии обуславливается преобразованиями в общественно-политической жизни нашего общества, а именно курсом на его демократизацию в различных сферах деятельности. Это повлияло и на изменение требований к языковой норме русского литературного языка, на что указывают ученые. Определяя «языковой вкус эпохи», В.Г. Костомаров подчеркивает: «В целом литературно-языковая норма становится менее определенной и обязательной; литературный стандарт становится менее стандартным» [2, с. 5]. Ученый указывает на диалогизацию сегодняшней речи, причина которой ему видится в расширении «литературного языка за счет народного и даже за счет посторонних, сомнительного качества, кажущихся нежелательными речевых источников»; в использовании новых приемов введения, построения и завершения речевого целого; в учете ожидания коммуникативного партнера-слушателя, читателя [3, с. 58]. Оправданным с позиции диалогизации речи представляется наиболее употребительный жанр светского газетного дискурса, отмечаемый в газетных материалах РК, – интервью.

Применительно к дискурсивной деятельности следует говорить о новом типе участников коммуникативного акта, для которых характерен отход от прежних предписывающих установок о том, что и как писать. В письменную речь проникают узуальные образования, не подвергнутые на определенном синхронном срезе кодификации, так называемые «модные словечки» и выражения. На это указывают многие исследователи современной русской литературной речи. О.А. Лаптева, в частности, говорит о стремительном распространении «в языке многих, поначалу, казалось бы, не слишком жизнеспособных явлений». В качестве примера ученый приводит «почти всеобщее и всеохватное использование в речи бессмысленного словечка *как бы*, пополнившего собою ряд слов-паразитов путем полной утраты свойственного ему изначально значения приблизительно-сти». Исследователь полагает, что такого типа «словечки» несостоятельны: «Нынешнее его употребление функционально равносильно паузе обдумывания или вовсе нефункционально» [4, с. 62]. Новые установки и новые задачи зачастую проявляются в выходе за рамки дозволенного, в стремлении к натурализации, своего рода заигрывании с читателем, что в полной мере относится и к газетному тексту.

Современный газетный текст не просто сообщает. Он интригует, убеждает, стараясь быть востребованным читателем. Признаки газеты прежних лет имеют следующие характеристики: «повседневная доступность, огромный тематический диапазон, синхронная многоплановость содержания, информативная оперативность, фиксирование материала в удобной для читателя форме». [5, с. 57] В современном газетном тексте отмечаются, кроме обозначенных, еще следующие из признаков: активная, открытая оценочно-воздейственная направленность газетного текста, усиление личностного начала, смысловая неоднозначность, ориентация на разные типы адресата, повышение роли оценочного компонента, стилистический динамизм, а также смещение приоритета от примата высокого до негативного. Все это говорит о повышенной роли когнитивно-дискурсивного фактора в современной газете.

Н.И. Формановская указывает на полиадресатность газетного текста, определяемую ученым как тенденция, активно распространяющаяся в настоящее время. Открытость, композиционное варьирование, жанровая размытость делает газетные тексты популярными среди представителей разных социальных групп людей, обладающих стратегиями понимания. [6, с.101]

Ученые также подчеркивают способность современного газетного текста быть востребованным, что обеспечивает покупательскую способность газеты в целом. Причем, современная читательская аудитория интересуется, прежде всего, фактами, получившими своего рода узуальное обозначение «жареные факты». Они включают негативные события, экстремальные известия. Применительно к светскому газетному дискурсу это сведения об определенных сенсациях в жизни знаменитых актеров, певцов, композиторов, художников, писателей, другой творческой интеллигенции, обозначаемой в последнее время словом «звезды», а также о сенсациях из жизни обывателей. Преобладание негативно окрашенной информации свидетельствует о свободном развитии рынка прессы: пишут то, что оказывается востребованным. В связи с этим современные авторы газет и показывают изнанку событий социальной жизни. Именно сообщения о скандалах, конфликтах, разоблачениях, катастрофах и стихийных бедствиях, так называемое «копание в

грязном белье», способны стабильно удерживать внимание читательской аудитории.

На фоне событийной информации отчетливо вырисовывается роль сообщений с особым статусом – сообщений-сенсаций. Сообщения-сенсации, по наблюдениям ученых, являются средством победы в конкурентной борьбе между разными газетами. Таким образом, «помимо социально типичного (война, предвыборная борьба и т.д.), современная газета в силу своего постоянного интереса к отступлениям от обыденного и привычного, часто выходит за границы разделения разума и безумия», как отмечает Е.В. Покровская. Так, исследователь указывает на участвовавшую в последнее время тему, которая стала очень модной, – это сексуальная тема, к которой при-мыкает тема заболеваний, так или иначе связанных с половыми органами. В подтверждение она приводит следующие примеры:

В Госдуме кипит полая жизнь. Женщины пристают к мужчинам. Мужчины не соглашаются [Московский комсомолец, 24.01.2003].

Ж... – символ национального позора [Московский комсомолец, 04.02.2003].

Власть спасла свою ж... [Московский комсомолец, 06.02.2003].

Новое слово на букву «Ж». Власти насобачились писать зверские законы [Московский комсомолец, 23.10.2002].

Почем любовь к олигарху? [Московский комсомолец, 13.11.2002].

На НТВ начался геморрой [Московский комсомолец, 24.01.2003].

Съезд клинических патриотов. Жириновский собрал антисемитов и расистов со всего света [Московский комсомолец, 20.01.2003]. [7]

В данном случае особо следует отметить, что для казахстанских СМИ, в частности для казахстанского светского газетного дискурса, не свойственна открытость сексуальной тематики, обозначений интимного характера, что, на наш взгляд, объясняется, прежде всего, ментальностью казахского народа, в котором веками закладывались такие свойства характера, как стыдливость, трепетное отношение к интимному, недоступность этой сферы. Даже российские газеты с казахстанским грифом типа «МК в Казахстане» не допускают подобного рода публикаций.

Газетный текст, однако, даже при подаче сенсационных сообщений не утрачивает своей воздействующей силы и даже манипулирует сознанием читателя. Это обусловливается тенденцией к диалогизации сегодняшней речи, на что указывалось выше, и спецификой русского речевого поведения. При этом под речевым поведением мы, вслед за Т.Г. Винокур, понимаем феномен говорения/письменного высказывания, включающий внутриязыковые закономерности подсистемной дифференциации стилистических явлений и внешние социальные и социально-психологические условия коммуникации, мотивирующие отбор внутриязыковых закономерностей. Как справедливо отмечает ученый, «речевое поведение предстает как визитная карточка человека в обществе» [8, с. 29]. В свою очередь, таковым является и речевое поведение журналиста в глазах читателей.

В этой связи нами производится анализ речевого поведения журналиста-автора светского газетного дискурса. При этом мы опираемся на предложенные Т.Г. Винокур параметры описания составляющих единиц речевого поведения [8, с. 30]:

- 1) узуально-нормативная оценка лексико-грамматических единиц, используемых в высказывании;
- 2) невербальные компоненты, переводящие текст в дискурс;
- 3) прагматическая сторона речевого акта, соотносящая подбор коммуникативных средств с субъектом речи;
- 4) мотивирующий фактор возникновения речи у субъекта;
- 5) социолингвистический аспект высказывания, соотносящий субъекта речи и его высказывания с реальным положением языковой жизни данного общества на современном этапе его развития.

Учет обозначенных параметров применим, по нашему мнению, к субъекту речи, в качестве которого выступает журналист.

Т.Г. Винокур делит речевое поведение на два вида: информативное (сообщение) и фатическое (общение) [8, с. 108]. Исходя из этой дифференциации можно утверждать, что светскому газетному дискурсу свойственно информативное речевое поведение. Такое поведение, однако, не исключает направленность сообщений на читателя, поскольку суть предназначения газетного текста кроется именно в учете читательских вкусов и интересов. В контексте информативного речевого поведения автора газетного дискурса неоднозначным оказывается дискурс, передаваемый в жанре интервью, особенно характерном для рубрикации светских хроник. Речевое поведение интервьюирования, как нам представляется, выступает в двух разновидностях: информативной – по

отношению к читателям, фатической – по отношению к задающему вопросы автору статьи. Последний вид значим уже потому, что интервьюруемому важна реакция опрашивающего, от которой зависит дальнейшее развертывание коммуникативного акта. В речевом поведении интервьюруемого, таким образом, обнаруживается ситуация, определяемая Т.Г. Винокур «как ориентация на двойного адресата» [8, с. 118]. В этой ситуации основной его интенцией, однако, оказывается воздействие на читателя, которому, в первую очередь, адресована его речь, стремление путем изложения фактов из собственной жизни убедить адресата в чем-то жизненно важном, передать идейную суть излагаемого. При таком условии зачастую используется манипуляция сознанием.

Таким образом, жизнь все больше убеждает, что формирование информационного пространства, развитие информационной инфраструктуры, включение государств Содружества в европейское и мировое информационные пространства – это задачи, которые должны быть решены в XXI веке.

1. Козыбаев С.К. *Свет звезды: Элита отечественной журналистики*. – Алматы, 2006. – С. 13.
2. Костомаров В.Г. *Жизнь языка*. – М.: Педагогика-Пресс, 1994. – С. 5.
3. Костомаров В.Г. *Языковой вкус эпохи: Из наблюдений над речевой практикой*. – М.: Педагогика-Пресс, 1994. – С. 58.
4. Лаптева О.А. *Теория современного русского литературного языка*. – М.: Высшая школа, 2003. – С. 62.
5. Васильева А.Н. *Газетно-публицистический стиль речи*. – М.: Русский язык, 1982. – С. 57.
6. Формановская Н.И. *Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения*. – М.: Институт русского языка им. А.С. Пушкина, 1998. – С. 101.
7. Покровская Е.В. *Понимание современного газетного текста и его языковые характеристики: дис. ... докт. филол. наук*. – М., 2004. – С. 35.
8. Винокур Т.Г. *Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения*. – М.: Наука, 1993. – С. 30.

Түйін

Біздің мақала егемен Қазақстанның газет дискурсының (мәтін) тіл ерекшеліктерін зерттеу мәселелеріне арналған. ҚР тәуелсіздік алғаннан бері бұқаралық аппарат құралдарының даму барысы жақсарды, сондықтан газеттік мәтіндерді зерттеу лингвистикада маңызды болып табылады.

Summary

Our article is devoted to the problem of study of linguistic peculiarities in newspaper discourse (text) of the sovereign Kazakhstan. After Republic of Kazakhstan gained independence intensivity of mass media development increased, therefore, study of the newspaper text is actual in linguistics.

Резюме

Наша статья посвящена проблеме изучения языковых особенностей газетного дискурса (текста) суверенного Казахстана. С обретением независимости Республики Казахстан улучшилась интенсивность развития средств массовой информации, поэтому изучение газетного текста является актуальным в лингвистике.

УДК 327 (574)

AFGHANISTAN: ECONOMIC ASPECT

I. Mussina – *Undergraduate of the 2nd year Speciality: «International relations»
Institute for Master and PhD programs of KazNPU after Abai*

Afghanistan is the agrarian country with the industry. Civil war has almost completely destroyed weak economy of Afghanistan. Traditionally agriculture was the basis of it's economic. When national economy has fallen into decay there began a running of peasants away from villages, there was a sharp curtailment of of agricultural production, dependence of the country on foodstuffs delivered from abroad has accordingly increased. Also the industrial enterprises also have strongly suffered, some stay idle because of shortage of qualified personnel or absence of the funds, capable to restore manufacture. In the late nineties national economy, except agriculture, depended on transit trade.

Transit trade was popular since ancient times and brought many benefits to all participating parties. Especially because of transit trade many Phoenician cities have raised and floured, it promoted flourishing other trade centers, since Babylon. Commercial relations on the Great silk way or on the

Transarabian road along the sea connected the European countries to India and China and promoted not only trading, i.e. commodity contacts, not only an exchange of things and curiosities that in itself is very important, but also to an exchange of culture achievements, ideas, innovations, opening. [1]

But for maintaining of transit posts, there is necessity of account some factors. Among them it is possible to allocate:

- Stable political conditions;
- A low crime rate;
- A condition of transport ways; etc.
- The developed infrastructure

Unfortunately, the situation in Afghanistan doesn't allow to give unequivocally affirmative reply at least by one of above resulted points. For example, in the country only 25 km of the railways are laid. Also there are very few suitable rivers for navigation. The river Kabul is navigable throughout a little more than 100 km. The network of highways has extent of 21000 km, 2800 km of them with a firm covering. Owing to military operations the condition of these roads has strongly worsened, and road repairing works aren't almost lead. In the winter and in the spring some roads become impassable. In many areas people move and transport cargoes basically on camels and donkeys. There are international airports in Kabul and Kandahar and 44 airdromes for service of local lines, and only 14 of them with a firm covering. Three helicopter airdromes operate. It is difficult to develop foreign trade and to realize transit economy in such conditions. Afghanistan had limited commercial relations with other states until recently. Thus import constantly exceeded export. The basic articles of export – heroin, natural gas and dried fruits, and also carpets, fresh fruit, wool, a clap and astrakhan fur. The country is compelled to import the foodstuffs and a wide spectrum of the industrial goods, including motor vehicles, oil products and fabrics. Social and economic problems and restoration in the country of peace and government strengthening are the interdependent factors.

The worse social status afgghans people, the more difficult to establish a peace order in the country and the longer war, the more deeply a problem of social and economic character. In such situation large-scale projects in condition of successful realization can bring benefit to Afghanistan, and also to its partners. These projects are capable to render a notable step forward. Among the projects it is possible to designate:

- CASA – 1000 is so-called «The Central-Asian and South Asian regional power market», assuming transfer 1000 MWatt the superfluous electric power from Tajikistan and Kyrgyzstan to Pakistan with transit through Afghanistan. The general extent of a line makes 750 kilometers.

- TAPI – a gas pipeline Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India will connect a Turkmen deposit of Dovletabad (stocks in 1,7-4,5 bln. cubic meter of gas) to Afghanistan, Pakistan and India. The general extent of a gas pipeline will make 1680 km, which is 170 km from it is on the territory of Turkmenistan, 830 km on the territory of Afghanistan and 400 km – Pakistan. The pipeline will pass through the Afghani Kandahar and the Pakistan Beluchistan and Quetta. Throughput of the pipeline will make to 30 billion cubic meter, building cost – 4 bln. dollars of the USA.

- The railway China-Kyrgyzstan-Tajikistan-Afghanistan-Iran which is capable to improve conditions of transit goods and cargoes of the adjoining states.

- Program TRACECA (Transport Corridor Europe Caucasus Asia). It is the only project of the Euroasian transport corridor, which has got a big international support: financial, organizational, technical, etc.

The purposes of Program TPACECA:

- Creating necessary levers for development of corridor TPACECA, as an alternative to the northern TRANS-SIBERIAN route

- Joining of corridor TPACECA to the European transport networks (TEN)

- Supporting of political and economic independence of the states CIS and the states-participants of the Basic multilateral agreement on Europe – caucasus – Asia TPACECA international transport corridor development which is the effective program of restoration of a historical Silk Way.

Nowadays, the project «New Silk way», initiated by the USA is already widely discussed. It is aimed at a revival of the Great Silk way which was carrying out trade relations on space between China and the Mediterranean. «The New Silk Way» should lie through the Euroasian continent and with the trade include cooperation in energetic sphere, also create strong economic relations between the countries. Project propagation gets the increasing scales: it is discussed on international conferences, forums and bilateral meetings of heads of states and ministers. A strong points of the new project are such countries as Afghanistan, the countries of the Central Asia, Pakistan and India. Afghanistan not casually included in this project. It is noticed the aspiration to depart from military mission to economic campaign, as the most effective concerning the Afghani problem.

Especially without stable Afghanistan there will not be neither New Silk way, no another projects.

But it is necessary to consider that 2014 approaches and in this connection the USA aspire to fix presence at the Central-Asian region. Besides strengthen positions of China, India in this region is considered also. So that it is better not to perceive the project as only economic. By the way, «The New Silk Way» and the S. Frederick Starr`s plan on creation «The Big Central Asia» are related and in many points pursue similar aspirations. It is «rendering of assistance to transform the whole region and the Afghanistan which is kernel of the region, into a zone of safety dividing principles of sovereign states with viable market economy, secular and concerning the open systems of board respecting the civil rights and maintaining positive relations with the USA...». There are different views on the given initiative and the declared purposes. Political underlying reason also «sees» the edition «The Atlantic Monthly» which shows a project «The New Silk Way» as inconsistently: «The geopolitical rudiment continues to live and in current iteration of the New Silk way. Look at a card of Southern and Central Asia – in an ideal, where it is possible to see both topography, and quality of roads – and becomes obvious that the most reasonable way of delivery the goods from India to the West is not that northern variant through massive mountain passes and dilapidated roads of Central Asia, but a southern route, through Iran and Turkey. But abundantly clear that the plan supported by the USA can't include Iran». The author of the book «Map development of Central Asia», Marlene Laruelle is also specifies in absence of economic feasibility in the project «The New Silk Way». According to the expert words, plans «on deep change of the status quo of the world trade which three quarters of it is carried out by the sea for changing continental trade with the pretext of that ways used caravans, it is impossible to perceive seriously». Actually, continues Laruelle, «at the basics of these ways are geoeconomic reasons, which purpose gettin rid of Moscow from a new geopolitical configuration».

Proceeding from it, it is more logical to search the reasons of pushing «The New Silk Way» exclusively are on the geopolitical plane which connected with the future transformation of the American presence at region after a withdrawal of troops by 2014. [3]

Thus, it is possible to assert that the intensification of the USA economic activities particular in Afghanistan, is a consequence of a foreign policy of the US government on maintaining of own interests. And also counteraction to growing influence of China and positions of Russia.

Collision of Powerful countries interests in Afghanistan has deep history. At the first for control over Afghanistan combated Great Britain, which was wishing secure ways to India; and Russia, which was not wishing to suffer the dangerous contender-Britain on the southern boundaries. Today it is possible to designate such countries as the USA, China and India. Unlike the USA which pursues all-round intervention: both a policy and the economy, the People`s Republic of China and India stake on economic interactions. Satisfying the interests smoothly, get into a region. Besides in Afghanistan there are positively responds enough about activity of the Chinese companies in the country. China is considered as the largest single investor. For copper mines China has paid about three billions dollars. Working out by foreign campaigns of Afghanistan industry is a perspective direction for today because the country has no possibility to develop industry itself. But investors are in need of security for successful business dealing. In some degree it is provided with the governmental armies and a foreign contingent, but it is difficult to tell what can happen after a withdrawal of troops in 2014. But if foreign campaigns is positively affect economic growth of Afghanistan people, they would doubtless be interested in safety themselves. And the security will be provided.

The developed economy frequently deduces the state into a lead positions in policy. The history shows hopelessness of military intervention in Afghanistan. Therefore the only way to provide the peace in this country is making investments, development of the industry and modernization of economic mechanisms and institutes.

1 Vasilev, h.p. East History / h.p. Vasilev. – M.: the higher school, 1998.

2 B.Korotkov. Amerikansky «the New Silk way» - a myth or a reality? [An electronic resource] / B.Korotkov.; 2011. – URL: <http://www.centrasia.ru>.

Түйін

Мақалада Ауғаныстанның қатысуымен экономикалық жобалар туралы және олардың Ауғаныстан экономикасына әсері қарастырылады.

Summary

There is an information about economic projects with participation of Afghanistan and the influence of projects on Afghanistan`s economy.

Резюме

В статье представлена информация об экономических проектах с участием Афганистана и их влияние на экономику Афганистана.

СОВРЕМЕННАЯ ГЕОПОЛИТИКА США В СТРАНАХ СНГ

М.М. Утебаев – студент 4 курса МО факультета
Иностранных языков и международных отношений, Каз НПУ имени Абая,
Г.С. Нарматова – научный руководитель, к.и.н., проф

После распада СССР в 1991 году на территории евразийского пространства стали происходить колоссальные изменения. Они охватили все сферы жизнедеятельности теперь уже новых, суверенных государств. В то время как молодые государства стали строить по кирпичикам свою государственность, существовали силы, которые были заинтересованы в негласном разделе своих сфер влияния на новых странах. С одной стороны это, безусловно, была Российская Федерация, которая сама, вставая на ноги, пыталась вновь интегрировать вокруг себя постсоветские государства, но уже на новом уровне, при котором можно было бы сохранить самостоятельность государств. Так, например, в том же 1991 году был создан СНГ, а позже, много других межгосударственных организаций.

Вторая сила, которая стала бороться за сферы влияния на евразийском пространстве это США, которые, кстати, не скрывали своих притязаний на эти территории. Америка, прежде всего, отличается многовекторностью воздействия на другие государства, но в основном это экономическое, политическое и прямое военное воздействие. Если последнее в современном мире всячески критикуется и пресекается, то остаются первые две. Они же и являются и самыми эффективными.

Корни экономического воздействия тянутся еще с 1947 г. когда был принят План Маршалла. Его целью была помощь странам, пострадавшим от второй мировой войны. На самом же деле, США фактически экспортировали свою инфляцию, и увеличили зону влияния доллара. На послевоенный период США как страна участница меньше всех пострадала, и именно это позволило ей вывести излишки капитала в другие страны (прямыми кредиторами США были 17 европейских стран), и построила мировую финансовую систему на американском долларе. На сегодняшний день США также активно кредитуют и страны СНГ, и внешний долг, например Казахстана по некоторым фактам составляет 106,7 млрд. долларов. И как признался один из финансовых экспертов США “Америка распространяет власть доллара, давая кредиты странам на совсем не нужные им вещи”. Так вот, как мы видим, на сегодня доллар остается мировой резервной валютой, и составляет “столб” мировой экономики. Тем не менее сегодняшний мир многополярная экономическая система и говорить о гегемонии доллара уже поздно.

Но чтобы получить основные рычаги власти в том или ином государстве достаточно иметь лояльное или, даже лучше, марионеточное правительство. Так как это самый излюбленный и наиболее эффективный метод вмешательства США в политику стран СНГ, свой анализ я посвящаю именно ему. Существует ряд организаций американского происхождения способных повлиять на политическую жизнь государств, а точнее они и дают “первый толчок” на зарождение этой жизни. Так, например, и появился термин “цветная революция”. Для начала хочу дать общую характеристику этому термину. Итак, “цветная революция” – термин, которым принято обобщенно описывать ряд общественно-политических событий, произошедших в мире в конце XX – начале XXI вв.” [1] Исторический материализм характеризует «цветную революцию» как государственную, а не социальную. В социальном плане ей дается характеристика контрреволюционного переворота в интересах крупной и средней буржуазии. Характерные черты «цветных революций» таковы:

1) «цветная революция» носит подчеркнуто бескровный характер, что является отзвуком движения Ганди и хиппи, раздававших полицейским цветы (flower power); отсюда же характерный брэнд «цветных революций» - неагрессивный цвет (например, оранжевый на Украине) или цветок (роза – в Грузии, тюльпан – в Киргизии) либо иной «позитивный» образ с национальным колоритом («кедровая революция» в Ливане и несостоявшаяся «плово-дынно-хлопковая» – в Узбекистане);

2) «цветная революция» проходит под антикоррупционными радикально-демократическими лозунгами; в качестве ключевых декларируются идеи народного суверенитета Руссо, где народ (сознательно вышедшие на улицу граждане) противопоставляется манипулируемой режимом «серой» массе;

3) «цветная революция» проходит на фоне парламентских или президентских выборов, значительно корректируя их первоначальные результаты;

4) во главе «цветной революции» стоят некогда высокопоставленные чиновники, попавшие в опалу (Глория Арройо, Воислав Коштуница, Михаил Саакашвили, Виктор Ющенко, Курманбек Бакиев);

5) среди лидеров «цветной революции» как правило, присутствует харизматическая женщина аля «Жанна д'Арк» (Глория Арройо, Нино Бурджанадзе, Юлия Тимошенко, Роза Отунбаева);

6) решающую роль в успехе «цветной революции» играет бездействие силовых структур («не допустить пролития крови») и высшие судебные инстанции, выносящие решения о незаконности действий властей под давлением уличных пикетов; новые выборы, как правило, закрепляют смелую власть;

7) переход на проамериканскую и, в подавляющем большинстве случаев, антироссийскую политику после «цветной революции» (исключение – Киргизия, где отношения с Россией не пострадали, а новым президентом был даже поставлен вопрос о выводе американской военной базы «Ганси» с территории страны).

В качестве «цветных революций» чаще всего упоминаются:

«бархатная революция» в Сербии – свержение 5 октября 2000 г. Слободана Милошевича с поста президента и последующая выдача его международному гаагскому трибуналу;

вторая народная революция – события 2000-01 гг. на Филиппинах, приведшие к свержению президента Джозефа Эстрады;

«революция роз» в Грузии – массовые акции неповиновения после парламентских выборов, свержение президента Шеварднадзе 23 ноября 2003 г., приход к власти оппозиционного правительства во главе с Саакашвили;

«оранжевая революция» на Украине – продолжительная кампания митингов, пикетов и забастовок после президентских выборов в ноябре-декабре 2004 г., приведшая к избранию президентом Украины Виктора Ющенко; «тюльпановая революция» в Киргизии – цепь событий, последовавших за парламентскими выборами в феврале-марте 2005 г. и приведших к свержению президента Аскара Акаева. [2]

Эти данные говорят о четкой организованности оппозиционных сил, и о цепной реакции, то есть экспорта цветных революций в другие страны. И это реальность сегодняшнего дня. Но для того чтобы понять этот феномен – нужно зреть в корень, то есть искать первопричину. Тут стоит прибегнуть к истории, а именно к цветной революции в Сербии, там можно увидеть, что впервые были реализованы тезисы книги американского исследователя Джина Шарпа “От диктатуры к демократии”. Этот труд тогда в 2000-ом являлся практическим руководством к действию по свержению правительства, и Библией радикально настроенной молодежи. Так же стоит отметить, что именно из этого события удалось выследить следы “Национального Демократического Института”, во главе которого, кстати, стоит бывший госсекретарь США Мадлен Олбрайт. Этот институт взял на себя субсидирование и организацию тогдашней оппозиции. НДИ действует на всей территории СНГ, включая и Казахстан. Если вдаваться в факты, то деятельность НДИ прослеживается с событий в Югославии 2000 г. Здесь на американские деньги НДИ создал молодежную организацию «Отпор», благодаря которой был свергнут президент Милошевич. В 2003 г. интересы США привели НДИ в Закавказье – Институт профинансировал в Грузии молодежное движение «Кмара» («Хватит»), ставшее организатором массовых беспорядков в период «революции роз» и сыгравшее одну из решающих ролей в свержении президента Шеварднадзе. Через год НДИ спонсировал Народный союз «Наша Украина» и движение «Пора», обучив их по программе «Участие граждан в выборах на Украине» - результатом стал «оранжевый» майдан. Сегодня указанное НПО финансирует оппозицию в Киргизии и Казахстане. Более того, на сегодня прямым продвижением “цветных революций” занимаются и другие фонды и организации, например фонд Джорджа Сороса «Открытое общество», которое организовала “революцию роз» в Грузии, ассоциация “Freedom House” которая перед “тюльпановой революцией” выпускала всю оппозиционную СМИ в Киргизстане, а также Международный республиканский институт – МРИ, занимающийся распространением демократии в мире. Что касается, МРИ то, его возглавляет сенатор Джон Маккейн, который считает что “причина всех бед на постсоветском пространстве это кремль”. И по докладу госдепартамента США за 2008 год Америка на поддержание демократии в мире потратила более 1,2 млрд. долларов, и более чем половина этих денег пошли на поддержку оппозиционной деятельности в СНГ. Но основным инструментом “цветной революции” безусловно, является народ. Как правило, в демонстрациях в основном участвует молодежь и планка возраста примерно 18-35 лет. И хотя “цветная революция” прежде всего, характеризуется, как ненасильственная, но это не отменяет основных правил митинга. Следует так же

отметить что, скорее всего организацией студентов на выступления занимаются молодежные лидеры. Как правило, это молодые люди, получившие образование в США (скорее всего именно там и закладываются их политические воззрения) или даже если сказать одним словом они прошли перевербовку. И США активно субсидируют их за рубежом. Так, например, после обучения в штатах студенты-организаторы оппозиционных шествий, как правило, работали в МРИ или других проамериканских НПО.

К сожалению, вероятность “цветных революций” на сегодняшний день остается на высоком уровне. Если учесть тот факт что США открыто выступают с программой “Поддержка США прав человека и демократии в мире” то складывается мнение будто бы под приятным для ушей лозунгом, США намерены усыпить бдительность масс, которые не подозревают о мето-процессах. Можно ли противостоять этому явлению? Это достаточно сложный вопрос, который не имеет однозначного ответа. Во-первых, это, прежде всего проблема нынешнего правительства которое рискует быть свергнутым и поэтому, говоря о противодействии нужно говорить с точки зрения правительства. При демократии оппозиция – неотъемлемый аспект политической жизни, в обязанности которого входят отслежка и критика государственной политической жизни. Оппозиция это проигравшая на выборах партия, тем не менее занимающая определенное количество мест в парламенте. “Цветные революции” значительно корректируют деятельность оппозиции. В идеале оппозиция способствует прогрессу и развитию государства, объективно следя за процессами, а “цветная революция” на самом деле дает ее суррогат, основной целью которой – поставить во власть марионеточное правительство подчиненное сами знаете кому. Как правило, самые активные действия революции начинают происходить в предвыборный период. Именно тогда, начинается активная пропаганда против существующей власти, коррупционные процессы, необычайная активность оппозиционных СМИ и всевозможные фальсификации в избирательных бюллетенях. Противостоять этому возможно только при жестком контроле избирательных процессов в период переизбрания президента, привлечь как можно больше независимых наблюдателей из разных стран, усилить контроль над коррупцией. Однако это не отменит митингов оппозиции. И как показывает практика, к сожалению не всегда правительству удается погасить всплески выступающих мирным путем. Например, в Узбекистане при попытке совершить вооруженный государственный переворот в городе Андижан в 2005 г. президент И.Каримов проявил твердость, и благодаря этому удалось подавить выступления. Во-вторых, обратить внимание на деятельность НПО, в частности на НДИ ведь именно они спонсируют митингующих. Если удастся приостановить ее деятельность, хотя бы за месяц до новых выборов, это значительно ударит по организации “цветной революции”. Третья причина это банальная политическая неосведомленность народа, ведь именно он есть и инструмент, и источник власти. Чтобы сделать народ более политически подкованным, следует вести ответную пропаганду на оппозиционную СМИ, организовать политические дебаты на государственных и коммерческих каналах. Пресечь, по возможности источники сомнительной политической информации (религиозного уклона, террористических организаций), проводить предвыборные конференции и круглые столы в ВУЗах страны, так как студенты составляют львиную долю выступающих. Такие меры могли бы дезорганизовать задатки “цветной революции”, хотя имеются ряд сложностей с пресечением притока капитала в казну революционеров, и масштабностью движения. Как и было сказано выше – “цветная революция” это реальность сегодняшнего дня, и хотя США ставят собой высокую цель построения демократии и равноправия в мире, я считаю, что для каждого государства имеется свой путь к демократии. И на сегодня в развивающихся странах этот вопрос стоит остро.

1. В.Задунайский “Феномен цветных революций”. – М., 2011.

2 Там же. С. 25.

Түйін

Бұл мақалада АҚШ-ның ТМД елдеріндегі қазіргі геосаясатын көрсетеді және «түлі түсті» революциялар сияқты мәселерді қолзғай келе бұл үрдіске кешенді талдау жасайды.

Резюме

В данной статье автор описывает современную геополитику США в странах СНГ и дает комплексный анализ этому процессу, затрагивая такие вопросы как «цветные революции».

Resume

In given article the author describes modern geopolitics of the USA in the CIS countries and gives the complex analysis to this process, mentioning such questions as « color revolutions».

ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҢ ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ТӘЖІРІБЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ

УДК 327: 341.43

ОСНОВЫ ФИНАНСОВО-ПРАВОВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В РАМКАХ ЕВРАЗЭС

*А.И. Тлеужанова – к.ю.н., доцент кафедры международного права
Института права и экономики КазНПУ им. Абая*

Центрально-азиатский регион на протяжении многих веков представлял собой геополитическое пространство, где всегда пересекались интересы крупных держав. С распадом Советского Союза в этом регионе появилось несколько молодых государств с амбициями на самостоятельность в экономической и политической сферах. Появление этих новых государств в Центральной Азии поставило ряд вопросов, требующих конкретных ответов, способных изменить как геостратегическую, так и политическую и экономическую заинтересованность стран, формирующих политический климат в Центрально-азиатском регионе.

Еще в 2006 году в рамках Послания народу Президент Республики Казахстан озвучил семь основных приоритетов продвижения Казахстана в число наиболее конкурентоспособных и динамично развивающихся государств мира. Это дальнейшая реализация сбалансированного и ответственного внешнеполитического курса, учитывающего интересы Казахстана и динамику регионального и мирового развития. Одно из направлений – интеграция Казахстана в мировую экономику, что станет качественным прорывом в экономическом развитии страны. Республика Казахстан стремится к развитию сотрудничества с возможно большим числом государств, международными экономическими и финансовыми организациями. Бесспорно, экономическая интеграция – это один из ключевых факторов развития страны. Нашему государству необходимо и дальше продолжать устранять экономические «барьеры» с зарубежными странами, участвуя в международных экономических организациях. Одной из важнейших международных организаций, которая во многом предопределяет экономический рост в нашем регионе, является Евразийское экономическое сообщество (ЕврАзЭС). /1/

По оценкам экспертов, без кооперационных связей с другими странами СНГ, Россия способна производить лишь примерно 65% продукции, Казахстан-20% ассортимента промышленной продукции, Киргизстан и Таджикистан – менее 5%. Столь высокая технологически обусловленная взаимозависимость явилась стимулом постсоветской интеграции, заставляя бывшие советские республики возобновить работу системы экономических связей.

Уже в сентябре 1993 года в Москве был подписан Договор об Экономическом союзе (ЭС). В этот союз вошли 12 стран СНГ (Украина – как ассоциированный член, все остальные – как полноправные члены). В данном договоре предусмотрено, по образцу западноевропейской интеграции, поэтапное создание зоны свободной торговли, таможенного союза, общего рынка и валютного союза. Однако странам, в которых рыночная экономика находилась на начальном этапе становления, не удалось добиться успехов в создании экономического объединения – не создали даже единой зоны свободной торговли.

В январе 1995 года Беларусь, Россия и Казахстан (позже к ним присоединился Кыргызстан) подписали соглашения о Таможенном союзе. Целями создания Таможенного союза были провозглашены: устранение барьеров для свободного товарообмена, координация экономической политики стран-участниц договора, в том числе для защиты их интересов на мировом рынке.

29 марта 1996 года президенты Республики Беларусь, Республики Казахстан, Кыргызской Республики и Российской Федерации подписали Договор об углублении интеграции в экономической и гуманитарной областях с целью создания сообщества интегрированных государств. Стороны договорились направить совместные усилия на поэтапное углубление интеграции в экономике, науке, образовании, культуре, социальной сфере при соблюдении суверенитета сторон, принципов равноправия и взаимной выгоды, нерушимости существующих границ, невмешательства во внутренние дела друг друга. В феврале 1999 года на базе предыдущих договоренностей

был подписан Договор о Таможенном союзе и едином экономическом пространстве, к которому присоединилась Республика Таджикистан.

Договор об образовании Евразийского Экономического Сообщества подписан 10 октября 2000 года в Астане (Казахстан) президентами Белоруссии, Казахстана, Киргизии, России и Таджикистана (в 2006 году к нему присоединился Узбекистан. На правах наблюдателей в него также входят Армения, Молдова и Украина). /2/

Стратегические цели стран ЕврАзЭС

доведение состояния социального обеспечения населения стран ЕврАзЭС (здравоохранения, пенсионного обеспечения, коммунально-бытовых условий и т.п.) до норм, соответствующих международным стандартам;

создание условий для согласованного экономического роста, обеспечение безопасности народов и стран ЕврАзЭС;

развитие демократии, реализация положений Всеобщей декларации прав человека, Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах, Международного пакта о гражданских и политических правах.

Основные задачи стран ЕврАзЭС:

разработка реальных стратегических планов и целевых комплексных программ, обеспечивающих решение проблем стран Сообщества; оптимизация расходов материальных ресурсов и денежных средств, повышение эффективности их использования;

развитие научно-технической, технологической и производственной базы стран ЕврАзЭС и их рыночной инфраструктуры в интересах обеспечения социально-экономической стабильности и экономического развития стран ЕврАзЭС;

правовая защита объектов интеллектуальной собственности, интеграция гражданского и военного секторов экономики и координация военно-экономической деятельности государств в интересах обеспечения социально-экономической стабильности; своевременное и полное финансовое обеспечение планов развития ЕврАзЭС, совместных экономических мероприятий, имеющих стратегическое значение.

Проблемы стран ЕврАзЭС определяются:

перспективами учащения экологических и техногенных катастроф, ростом угрозы со стороны экстремистских организаций, недостаточной проработанностью механизма торгово-экономических, кредитно-расчетных отношений;

отсутствием общей системы стандартов;

несовершенством нормативно-правовой системы, различием нормативно-правовой базы стран участниц;

проблемами демаркации государственных границ, различиями между странами-участницами по уровню и структуре экономики, наличием очагов вооруженных конфликтов вблизи стран-участниц, усилением конкуренции зарубежных товаров в условиях глобализации мировой экономики, несовершенством таможенных законов;

отсутствием общей системы стандартов, измерений, затрудняющих разработку и коммерциализацию идей, инновационных технологий, продвижение на внутренние и международные рынки результатов интеллектуального труда;

преимущественно сырьевой направленностью торгово-экономических связей со странами мирового сообщества.

Основные пути их решений:

Сотрудничество с другими международными экономическими организациями;

введение унифицированного порядка валютного регулирования; создание общей унифицированной системы таможенного регулирования, в рамках которой действуют унифицированные правила таможенного оформления и таможенного контроля, применяются единые таможенные режимы, формирование общего рынка транспортных услуг и единой транспортной системы, формирование общего энергетического рынка;

проведение совместных исследований и разработок по приоритетным направлениям науки и технологии, создание унифицированной системы правового регулирования, формирования и деятельности финансово-промышленных групп на многосторонней и двусторонней основе;

в социально-гуманитарной области: гармонизация национальных систем образования, развития науки и культуры;

синхронизация сроков выполнения внутригосударственных процедур по договорам, заключенным в рамках ЕврАзЭС;

обеспечение взаимодействия правовых систем государств- участников с целью создания общего правового пространства в рамках Сообщества.

Перспективы ЕврАзЭС:

Участие в ВТО открывает большие возможности, однако нам нужен переходный период совместной с ЕврАзЭС поддержкой неконкурентных отраслей экономики. Эффективное взаимодействие государств ЕврАзЭС, безусловно, выгодно всем странам данного сообщества и будет способствовать формированию в перспективе общего рынка товаров и услуг и созданию Единого экономического пространства. Организация приобретает еще одного участника – Узбекистан в дополнение к общему рынку. В январе этого года был официально учрежден Евразийский банк развития с уставным капиталом полтора миллиарда долларов. Не за горами введение единого железнодорожного тарифа в странах ЕврАзЭС. Наступит время введения завершения формирования таможенного союза, что позволит резко увеличить выгодную торговлю в странах ЕврАзЭС. Объединение экономических потенциалов стран на постсоветском пространстве будет способствовать успешной их интеграции в мировое сообщество, что подчеркивает актуальность инициативы Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева о создании в перспективе Евразийского союза. /3/

Из Послания Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 1 марта 2006 года:

Интеграция в международную экономику путем участия Казахстана в региональных и международных экономических объединениях и организациях.

Казахстан может и должен активно участвовать в многосторонних международных экономических проектах, что будет способствовать нашей интеграции в глобальную экономику и поддержит наших экспортеров.

В плане регионального партнерства мы намерены и дальше содействовать расширению взаимовыгодного сотрудничества в рамках ЕврАзЭС и формированию Единого Экономического Пространства.

Время доказало, что Евразийское экономическое сообщество – это жизнеспособная, развивающаяся организация. Сотрудничество стран евразийской шестерки постоянно корректируется, ставятся новые задачи по переходу к более высоким ступеням взаимодействия.

Сегодня перед нами стоит общая цель- рост благосостояния наших граждан, а для этого необходимо сделать так, чтобы государства Сообщества, в том числе и Республика Казахстан, были не только привлекательными, но конкурентоспособными на мировой арене. Главное - достичь такого уровня интеграции, который будет взаимовыгодным, станет способствовать экономическому росту всех стран.

1. Назарбаев Н.А. Послание народу Казахстана «Стратегия вхождения Казахстана в число пятидесяти наиболее конкурентоспособных стран мира» // Казахстанская правда, 02.03.2006.

2. А.Есентугелов. «Глобализация и Перспектива вступления Казахстана в ВТО» // Материалы международной научной конференции «Постабилизационная модель развития Казахстана». Казахский государственный аграрный университет. – Алматы, 2003.

3. Стратегия экономических реформ Республики Казахстан // Под ред. Султанова Б.К. – Алматы: КИСИ при Президенте Республики Казахстан, 2005.

Түйін

Мақалада ЕврАзЭҚ аясындағы Қазақстан Республикасының қаржылы-құқықтық ыңтымақтастығының негіздері қарастырылып бұл үрдіске талдау жасалған.

Резюме

В данной статье автор рассматривает основы финансово-правового сотрудничества Республики Казахстан в рамках ЕврАзЭС и дает анализ этому процессу.

Resume

In given article the author considers bases of financially-legal cooperation of Republic Kazakhstan within the limits of the Euroasian economic community and gives the analysis to this process.

ВЛИЯНИЕ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО СТАТУСА КАСПИЙСКОГО МОРЯ НА ДЕЛИМИТАЦИЮ ЕГО КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ШЕЛЬФА

Л.Тимченко – доктор юридических наук, профессор кафедры международного права
Национального университета Государственной налоговой службы Украины,

В.Кононенко – кандидат юридических наук, доцент Киевского славистического университета,
адвокат

Проблема территории всегда была одной из самых острых и сложных в международном праве, ибо территория – это не просто пространство, а необходимый атрибут государства, материальная основа жизнедеятельности населяющего его народа. В течение всей истории человеческой цивилизации возникали конфликты и вспыхивали войны за обладание той или иной территорией, что вызвало необходимость создания международно-правовых норм, которые бы регулировали соответствующие отношения между субъектами международного права. По мере развития науки и техники становились все более доступными и пригодными для исследований и эксплуатации отдаленные территории, не находящиеся под суверенитетом какого-либо государства и являющиеся общим достоянием человечества, например, открытое море, воздушное пространство, Антарктика, космос. В связи с этим появились нормы, определяющие правовой режим этих пространств и возможности субъектов международного права по их научному изучению и экономическому использованию. Этот процесс продолжает развиваться и в настоящее время.

Одной из непростых международно-правовых проблем, привлекающих внимание ученых-юристов и практиков, является проблема юридической классификации территорий. Это вполне закономерно, поскольку вопросы территориального верховенства, суверенных прав на те или иные пространства, сферы деятельности на них или пользования их ресурсами напрямую связаны с политическими и экономическими отношениями и, в конечном счете, с материальными условиями жизни государств и наций. [1]

Большинство юристов-международников (Ю.Г. Барсегов, Я.Броунли, М.И. Лазарев, С.В. Молодцов, М.В. Яновский и др.) используют понятия «режим» или «статус» в качестве критерия для юридической классификации территорий. Известный британский юрист-международник Я.Броунли пишет: «Международное право знает четыре вида режима территорий: территориальный суверенитет; территория, на которую не распространяется суверенитет какого-либо государства или группы государств и которая имеет свой собственный статус (например, подмандатные и подопечные территории); *res nullius* (ничейная территория) и *res communis* (территория, принадлежащая всем)». [2]

Б.М. Клименко к территориальным режимам относит территориальный суверенитет и территориальную юрисдикцию, транзит через иностранную территорию, специальные территориальные режимы, созданные по соглашению заинтересованных государств, и некоторые другие вопросы. [3]

Профессор Дж. Коломбос применяет понятия «режим», «статус» и «юридическая природа» при описании юридической характеристики территорий.

Термины «режим» («правовой режим») и «статус» («правовой статус») используются в Конвенции ООН по морскому праву 1982 г. Так, в п. 4 ст. 49 говорится: «Режим архипелажного прохода по морским коридорам, устанавливаемый в настоящей Части, в других отношениях не затрагивает статус архипелажных вод...» [3] Как видно, в международно-правовой доктрине и практике нет единообразия в использовании понятий в качестве критерия юридической классификации территорий. Оба понятия «режим» и «статус» применяются для базисной характеристики правового положения той или иной территории, которая качественно отличает эту территорию от других пространств.

Р.В. Алямкин, полагая наиболее приемлемым признаком для классификации территории ее правовую (юридическую) природу, разделяет государственную и международную территорию. [4] Однако такой подход, на наш взгляд, является достаточно упрощенным и не отображает всей сложности данной категории.

Некоторые авторы пытаются дифференцировать понятие «режим» от понятия «статус», например, профессор С.В. Молодцов. Имеется определенное отличие между этими понятиями и

в Конвенции ООН по морскому праву 1982 г. В ней термин «режим» («правовой режим») означает совокупность норм, регулирующих определенное явление в рамках фундаментальных положений, которые формируют правовой базис каждой пространственной категории. Последнее в Конвенции 1982 г. обозначается понятием «статус» («правовой статус»). В этой связи предложение авторитетного юриста-международника из Грузии Р.В. Деканозова о применении понятия «юридическая природа» в качестве критерия для правовой классификации пространств представляется весьма конструктивным. При этом данное понятие будет обозначать то же, что и понятие «статус» («правовой статус») в Конвенции ООН по морскому праву 1982 г., т.е. базисную правовую характеристику любой территории. В целях же избежания терминологической путаницы понятия «режим» («правовой режим») и «статус» («правовой статус») следует использовать как равнозначные. Р.В. Деканозов отмечает, что для того, чтобы лучше представить себе взаимосвязь между понятиями «юридическая природа» и «правовой режим», необходимо принять во внимание, что территории, обладающие одинаковой юридической природой и образующие единую пространственную категорию, могут отличаться специфическими чертами своего правового режима. К примеру, в категории международных пространств общего пользования могут существовать такие правовые режимы, как открытое море, морское дно за пределами национальной юрисдикции («Район»), небесные тела и т.д. И наоборот, правовой режим территорий, имеющих разную юридическую природу, может иметь много общего, например, правовой режим международных каналов и открытого моря. [5] Иными словами, правовая ясность в отношении той или иной территории может быть достигнута только при одновременном анализе ее юридической природы и правового режима.

В международной практике существует еще и проблема, связанная с определением географического статуса территории и его влиянием на процесс делимитации территорий. Данный вопрос предлагаем рассмотреть на примере Каспийского моря. В начале 90-х годов XX в. на постсоветском пространстве образовались новые независимые государства, и Каспий, который почти 250 лет был зоной российско-иранских политических и экономических интересов, стал зоной внимания более широкого круга субъектов международного права. Так, к основным игрокам в этом регионе присоединились Азербайджан, Казахстан и Туркменистан.

Каспийское море является самым большим из закрытых морей. Его длина 1160 км, а ширина 330 км. Площадь моря превышает 42914 км. Протяженность берегов по периметру свыше 6400 км. Каспий – это один из важнейших рыбопромышленных водоемов Евразии. Но основной стратегически важный интерес для прикаспийских государств заключается в богатых месторождениях углеводородов: по запасам нефти Каспийское море уступает Персидскому заливу, но опережает Северное море в два раза. Добыча нефти – только одна часть программы освоения каспийского шельфа. Другая часть – доставка минеральных ресурсов Каспия на мировые рынки: к черноморским портам России, Грузии, Турции, в Персидский залив, в Европу, к тихоокеанским портам Китая. В 2011 г. Азербайджан планировал экспортировать ежегодно 100 млн. тонн нефти, а Казахстан 25-30 млн. тонн.

Сложность делимитации Каспия, кроме политических вопросов, также заключается и в его спорном географическом статусе, а именно в его различном толковании как моря и как озера.

Вопрос о международно-правовом статусе Каспийского моря активно обсуждался в рамках многосторонних и двусторонних встреч прикаспийских государств, начиная с октября 1992 г. по настоящее время. За этот период так и не был установлен адекватный международно-правовой статус Каспия, поскольку в течение ряда лет не удается достичь консенсуса в определении статуса бассейна: море или озеро? Дебаты по сугубо географическому вопросу – считать ли этот крупнейший в мире закрытый водоем озером или морем? – приобретают все более острый характер. [6]

Несмотря на то, что Российская Федерация подписала соглашение с Казахстаном о разграничении дна северной части Каспия (6 июля 1998 г.), т.е. признала зафиксированный в практике международных озер принцип секториального деления, она до сих пор не соглашается с тем или иным конкретным географическим международно-правовым положением Каспия, т.е. избегает обозначения его морем или озером.

Позиция Казахстана состоит в признании Каспия замкнутым морем, подпадающим под действие норм и принципов Конвенции ООН по морскому праву 1982 г. (ст. 122 и 123), что не мешает применению в договорной практике норм обычного права и прецедентов из практики других приозерных государств.

Некоторая неопределенность присуща позиции Туркменистана. Это государство выступает сторонником раздела Каспия на национальные секторы без четкого обозначения его морем, или озером, и в случае достижения согласия «кондоминиумом» пяти прикаспийских государств.

Исламская Республика Иран занял особую позицию в отношении Каспия. Иран равнодушен к выяснению того, является ли Каспий морем или озером, его интересует только его безопасность и устранение угроз, которые исходят, по мнению Ирана, из присутствия в районе Каспийского моря западных компаний. Поэтому власти Ирана регулярно настаивают на утверждении в бас-сейне режима кондоминиума, вытекающего из содержания положений советско-иранских соглашений 1921 и 1940 годов.

Азербайджан считает, что Каспий является самым обычным пограничным озером. Суть этой позиции вытекает из географической характеристики, данной азербайджанским академиком К.Гюлем еще в 50-х годах XX в.: «Каспийское море – величайшее озеро в мире. Благодаря своим размерам и солёности воды оно еще в глубокой древности получило наименование моря». [7] Итак, традиционно Каспий считается морем. Но историческая традиция не может служить отправной точкой для решения юридических проблем.

Не могут служить критерием, определяющим правовой статус Каспия, и его размеры – международные правовые акты не учитывают размеры водоема при его отнесении к морю или озеру.

Ученые, считающие Каспий морем, утверждают, что связь между Каспием и Кара-богаз-голом (залив-лагуна в западной части Туркменистана) могут иметь международно-правовые последствия. Так, Кара-богаз-гол уместно считать отдельным озером, а не заливом, во-первых, так как его уровень всегда несколько ниже уровня Каспия, между этими водоемами невозможен водообмен; во-вторых, их флоры и фауны кардинально отличаются друг от друга; и наконец, термический режим этих водоемов совершенно различен, хотя их разделяет лишь узкая песчаная коса, но, если в мелководном Кара-богаз-голе рапа быстро нагревается и также быстро остывает, то Каспий настолько велик, что обладает некоторыми признаками моря. Здесь, как и в море, наблюдается климатическая зональность и адвекция тепла течениями.

Основопологающим принципом отнесения водоема к категории «море» или «озеро» в соответствии с Конвенцией ООН по морскому праву 1982 г. является характер его сообщения с Мировым океаном.

По этому признаку к открытому морю относится водоем, непосредственно сообщаемый с Мировым океаном, к полузамкнутому морю – водоем, сообщаемый с Мировым океаном через другие моря, и к замкнутому морю – водоем, сообщаемый с Мировым океаном через естественный узкий проход. Реки и искусственные каналы не являются объектами международного морского права и потому они не превращают внутриконтинентальные водоемы в моря.

Физико-географические характеристики Каспия Конвенцией ООН не охватываются, а юридически к Каспийскому морю, удаленному от Мирового океана на тысячи километров, нельзя применить понятие открытого, полузамкнутого или замкнутого моря. И именно полная обособленность Каспия привела к тому, что его уровень установился ниже абсолютной отметки уровня Мирового океана в среднем на 27 м. Поэтому и в географическом, и в юридическом смысле Каспий морем не является.

Однако это вовсе не означает, что Каспийское море не может получить статус моря. А.Серикова полагает, что для этого достаточно получить согласие всех пяти прикаспийских государств. В случае признания Каспия обычным морским пространством на него автоматически распространяются соответствующие статьи Конвенции ООН по морскому праву. [8] По нашему же мнению, договорное определение географического статуса территории не может быть приемлемым. К тому же, одним из принципов международно-правового режима открытого моря является то, что оно открыто для всех наций, и ни одно государство не вправе претендовать на подчинение какой-либо его части своему суверенитету. Это означает, что открытое море не входит в состав территории какого-либо государства, никто не может распространять на него свою юрисдикцию. Таким образом, все государства, в том числе, и не имеющие выхода к Каспийскому морю, в исключительной экономической зоне смогут претендовать на свободу судоходства и полетов, прокладывания кабелей и трубопроводов, проведения научных исследований и других, правомерных с точки зрения международного права, видов деятельности, а значит, признание Каспия морем, вопреки географическим доводам может и не соответствовать интересам некоторых прибрежных государств, поскольку разделив Каспий по принципу морских территорий, все пять

государств получают только шельф, а все остальные не прибрежные государства получают права, закрепленные в ст. 58 Конвенции 1982 г. [9] К тому же, такой ход не является необходимым для проведения корректной делимитации. И хотя для осуществления такого права неприкаспийским государствам нужно еще каким-то образом попасть в район открытого моря, технически это вполне выполнимо, например, путем аренды территории, на которой будут расположены портовые сооружения (а то и морская база).

Однако идея А.Сериковой достаточно интересна с некоторой корректировкой, а именно: поскольку последствия конвенционного изменения географического статуса территории могут оказаться юридически ничтожными, следует договориться о применении к делимитации Каспийского моря (юридически подразумеваем – озера) между заинтересованными государствами принципов и норм международного права, которые применяются для делимитации морских пространств. Такой подход, во-первых, соответствует праву международных договоров, а во-вторых, абсолютно исключает споры относительно географического статуса Каспийского моря, отодвигая их на второй план и, в-третьих, позволит соблюсти интересы именно прибрежных государств.

Следует отметить, что строгое соблюдение всеми государствами международно-правовых норм и принципов, относящихся к делимитации морских пространств, является важной основой укрепления международного правопорядка на морях и развития дружественных отношений между государствами всего мира, поскольку проблемы делимитации континентального шельфа и экономических зон прибрежных государств непосредственно затрагивают их политические, экономические и стратегические интересы.

Проблемы делимитации морских границ приобрели в связи с принятием Конвенции ООН по морскому праву 1982 г. долгосрочное международное значение, причем острота споров и разногласий по проблемам, связанным, в частности, с толкованием положений Конвенции 1982 г., по мере расширения технических возможностей использования ресурсов Мирового океана будет усиливаться. Решения международных судебных органов по вопросам делимитации морских пространств играют специфическую роль в этой области международно-правового регулирования, которую все чаще именуют правом делимитации морских пространств. [10] Специфика судебных прецедентов по данной категории дел состоит в том влиянии, которое они оказывают как на прогрессивное развитие конкретных принципов и норм делимитации морских пространств, так и на развитие права делимитации как подотрасли современного международного морского права. Хотя решения Международного суда ООН, как гласит ст. 59 его Статута, обязательны «лишь для участвующих в деле сторон и лишь по данному делу», судебные прецеденты в области делимитации приобретают особую значимость для заполнения правовых пробелов в этой сфере. [11]

Актуальность проблемы делимитации морских пространств между государствами определяется рядом факторов:

- наличием на шельфе запасов перспективных природных ресурсов, прежде всего, углеводородов – нефти и газа;
- установлением 200-мильных экономических зон;
- установлением новых критериев определения внешней границы континентального шельфа и др.

Эта проблема возникает практически перед всеми государствами, имеющими морские побережья. По данным ООН, если бы все такие государства объявили об установлении 200-мильных экономических (рыболовных) зон, то это привело бы к необходимости определения примерно 300 морских границ. В настоящее время соответствующими соглашениями закреплено около 1/4 от данного числа границ; многие из них зафиксированы лишь частично. Нередко разногласия из-за морских границ перерастают в острые межгосударственные конфликты, которые выносятся на рассмотрение Совета Безопасности ООН. Примером могут служить споры о разграничении континентального шельфа между Мальтой и Ливией, Грецией и Турцией. Переговоры по поводу некоторых границ продолжаются многие годы. Для разрешения таких споров государства неоднократно обращались в Международный Суд ООН. [12] По мнению Э.П. Свиридова, определение понятия «разграничение континентального шельфа» связано с выяснением прежде всего юридической природы прав прибрежных государств на континентальный шельф. Особый интерес при этом представляет обоснование прав на континентальный шельф в односторонних актах государств по данному вопросу, первым из которых явился, по существу, исполнительный акт Англии от 3 августа 1942 г., принятый в связи с подписанием 26 февраля 1942 г. англо-венесуэльского соглашения о «подводных районах» залива Пария. Этим актом Англия присоединила к сво-

ей тогдашней колонии Тринидад и Тобаго поверхность и недра морского дна, расположенные в заливе Пария вне территориальных вод данной колонии в пределах границ, определенных упомянутым соглашением. Так, Англия и Венесуэла обязались «не предъявлять каких-либо претензий на суверенитет или контроль» над районами, лежащими по другую сторону от линии разграничения, а также заявили о признании «любых прав на суверенитет или контроль, которые были или могут быть приобретены» [13] каждым из этих государств над упомянутыми частями подводных районов залива Пария. Данное соглашение, с предложением о заключении которого Англия обратилась к Венесуэле еще в 1936 г., явилось, по свидетельству некоторых специалистов, первым правовым актом, посредством которого были заявлены права территориального характера на зоны, находящиеся под открытым морем, как исключение из общего господствующего здесь режима свободы. [14] До заключения этого соглашения Англия рассматривала подводные районы залива Пария в качестве *res nullius*.

Однако ни в исполнительном акте Англии 1942 г., ни в упомянутом соглашении не приводилась аргументация прав Англии и Венесуэлы на поверхность и недра морского дна залива Пария за пределами территориальных вод.

Наиболее полное обоснование притязаний на континентальный шельф было дано в прокламации президента США Трумэна от 28 сентября 1945 г., в которой были выдвинуты следующие мотивы: 1) рост потребностей в новых источниках нефти и других полезных ископаемых, которые, по мнению экспертов, находятся под многими участками континентального шельфа вблизи берегов США и использование которых в результате развития техники уже возможно или станет возможным в ближайшее время; 2) необходимость принятия мер по разумному использованию и охране этих ресурсов, эффективность которых зависит от прибрежного государства; 3) континентальный шельф может рассматриваться как продолжение земельного массива прибрежного государства и ему принадлежит; 4) ресурсы шельфа зачастую являются продолжением в море месторождений, находящихся на территории прилегающих государств; 5) интересы самообороны вынуждают прибрежное государство контролировать действия, происходящие у его берегов и имеющие характер использования ресурсов шельфа.

Ссылаясь на эти доводы, президент США провозгласил, что естественные богатства поверхности и недр континентального шельфа, находящегося под водами открытого моря, но прилегающего к берегам США, принадлежат США и подлежат юрисдикции и контролю с их стороны. В прокламации не давалось определения континентального шельфа, однако в сопровождающем его пресс-релизе Белого дома отмечалось, что континентальным шельфом считается, как правило, затопленная земля, прилегающая к берегу и покрытая водой не более чем до 100 морских саженей (т.е. около 200 м.).

Вышеприведенные тезисы имеют, конечно, определенное значение. Однако ни они, ни действия Англии в отношении присоединения к ее колонии Тринидад и Тобаго подводных районов в заливе Пария сами по себе не раскрывают истинных причин борьбы за шельф и его ресурсы.

Вслед за Англией и США в борьбу за шельф включились и другие государства, в результате чего к 1958 г. было принято более 20 односторонних актов о шельфе, анализ которых показывает, что доводы США в обоснование прав на ресурсы шельфа в той или иной форме получили свое подтверждение в значительном их числе. При этом наиболее широкое признание получили концепция континентального шельфа как естественного подводного продолжения материковой территории прибрежного государства (концепция продолжения) и концепция, в соответствии с которой прибрежное государство может предъявлять права на тот район шельфа, который находится вблизи, прилегает (примыкает) к его берегам или расположен за пределами его территориальных вод (концепция прилегания).

Значительную поддержку получила также ссылка на экономическую заинтересованность прибрежных государств в ресурсах шельфа. И хотя большинство односторонних актов, принятых в 1945-1957 годах, и основывалось в той или иной форме на доводах, провозглашенных в прокламации президента США от 28 сентября 1945 г., в этих актах не был установлен единообразный объем прав на континентальный шельф.

Касаясь вопроса о юридической природе суверенных прав прибрежных государств на континентальный шельф в целях разведки и разработки его естественных богатств, Комиссия международного права ООН в своем окончательном докладе по этой проблеме в 1956 г. отметила, что «нельзя в основу принципа суверенных прав прибрежного государства положить одну только недавнюю

практику, ибо в данном случае не идет и речи о придании односторонней практике, которая основана исключительно на воле заинтересованных государств, авторитета нормы права». [15]

При этом Комиссия изложила следующие соображения в обоснование суверенных прав прибрежных государств на шельф: «...После того, как морское дно и его недра стали предметом активного интереса государств, имеющих в виду разведку и разработку их богатств, нельзя уже рассматривать их как бесхозные вещи, т.е. такие, которые могут принадлежать первому, кто ими завладеет. Совершенно естественно, что прибрежные государства протестовали бы против такого решения. Кроме того, в большинстве случаев эффективная разработка естественных богатств зависит от наличия сооружений на территории прибрежного государства. Нельзя также игнорировать и известное географическое явление, независимо от того, рассматривается ли в нем отношение близости, смежности, географической цельности, принадлежности или идентичности между подводными районами, о которых идет речь, и прилегающей не покрытой водой землей». [16]

В 1956 г. Комиссия международного права ООН разработала определение континентального шельфа, которое включало в себя как концепцию продолжения, так и концепцию прилегания (примыкания) и в соответствии с которым термин «континентальный шельф» употреблялся применительно к поверхности и недрам морского дна подводных районов, примыкающих к берегу, но находящихся вне зоны территориального моря, до глубины 200 м или за этим пределом до такого места, до которого глубина покрывающих вод позволяет разработку естественных богатств этих районов. Основную позицию в данном определении, базирующемся на признании соответствующих прав прибрежного государства на шельф в силу его суверенитета над принадлежащей ему сухопутной территорией, занимает концепция продолжения. Это подтверждается прежде всего использованием термина «континентальный шельф» и тем, что в качестве первого предела шельфа здесь называется критерий 200-метровой глубины, на которой, как правило, заканчиваются континентальные шельфы в геологическом смысле и начинается материковый склон, круто спускающийся на большие глубины.

Действительно, геологическая наука рассматривает континентальный шельф и континентальный склон либо как прямое продолжение прилегающих частей материка, либо как области погружения и накопления подвижных частиц земной коры. Вслед за широким признанием геологической концепции континентального шельфа как естественного подводного продолжения материковой территории прибрежного государства появилась правовая концепция, в соответствии с которой прибрежное государство имеет определенные права на тот район шельфа, который примыкает к его берегам. Однако признание последней еще не решало задачу определения характера и содержания, а также объема и пределов тех прав, которые надлежит предоставить прибрежному государству для реализации его потребности в эксплуатации поверхности и недр дна моря.

С геологической точки зрения, континентальный шельф – подводное продолжение материка. Это значит, что начальной границей его является береговая линия материка. Однако в международно-правовом отношении берега государств опоясывают его территориальные воды, являющиеся продолжением его суверенной территории, которые включают дно и недра дна, а также воздушное пространство над ними. Многочисленные и длительные споры вызвал вопрос определения внешней границы континентального шельфа. Дело в том, что геоморфологическая линия перехода собственно континентального шельфа в континентальный склон лежит на самых различных глубинах моря от 50 м и даже меньше до 1200 м. В соответствии со ст. 1 Конвенции о континентальном шельфе 1958 г. «...термин «континентальный шельф» употребляется применительно: а) к поверхности и недрам морского дна подводных районов, примыкающих к берегу, но находящихся вне зоны территориального моря до глубины 200 м или за этими пределами до такого места, до которого глубина покрывающих вод позволяет разработку естественных богатств этих районов; б) к поверхности и недрам подобных подводных районов, примыкающих к берегам островов». [17]

Однако техническая доступность – лишенный юридического содержания критерий, казавшийся достаточно определенным в конце 50-х годов, в период бурного развития науки и техники последующих лет дал основания для свободного толкования правового понятия «континентальный шельф». [18]

О преобладании концепции продолжения свидетельствует и то, что даже когда в 1951 г. Комиссия дала иное определение шельфа, основанное, казалось бы, только на критерии технической возможности разработки его ресурсов, то она все же использовала термин «континенталь-

ный шельф» и отказалась от возможного применения выражения «подводные районы». Мотивировала она это тем, что выражением «континентальный шельф» пользуются теперь постоянно, а использование только термина «подводные районы» не давало бы, само по себе, никакого указания на природу тех подводных районов, о которых в данном случае идет речь [19]. По этой причине I Конференция ООН по морскому праву 1958 г. отказалась от предложения Англии и Голландии о том, чтобы вместо термина «континентальный шельф» использовать выражение «подводные районы», и согласилась с определением шельфа, рекомендованным Комиссией международного права ООН, дополнив его, по предложению Филиппин, указанием на то, что оно применяется и к островам.

О приоритете концепции продолжения свидетельствует и преобладающее определение континентального шельфа в практике государств на основе ст. 1 Женевской конвенции о континентальном шельфе 1958 г. или на основе одного только критерия глубины, и наличие этой концепции в той или иной форме в новых определениях континентального шельфа, предлагаемых на III Конференции ООН по морскому праву, а также решение Международного Суда ООН от 20 февраля 1969 г. по спорам ФРГ с Голландией и Данией о разграничении шельфа в Северном море. Суд в этом решении отметил, что «более фундаментальным принципом, нежели понятие близости», является «принцип естественного продолжения или продления сухопутной территории или владения или продолжение суверенитета прибрежного государства на землю, находящуюся под водами открытого моря, через дно его территориального моря, которое находится под полным суверенитетом этого государства». [20]

Разъясняя это положение, Суд ООН далее указал, что, с точки зрения международного права, фактором, определяющим предоставление *ipso jure* права прибрежному государству в отношении его континентального шельфа, является то, что подводные районы можно рассматривать фактически как часть той территории, которая уже находится под властью этого прибрежного государства, в том смысле, что, хотя эти районы и покрыты водой, они являются продолжением или продлением этой территории, расширением ее под морем. Отсюда следует вывод, что в случае, если данный подводный район не составляет естественное (или наиболее естественное) продолжение сухопутной территории прибрежного государства, даже хотя этот район и может быть расположен ближе к данной территории, нежели к территории любого другого государства, он не может рассматриваться как район, принадлежащий этому государству, – по крайней мере он не может рассматриваться в качестве такого района при наличии претензии со стороны государства, естественным продолжением сухопутной территории которого является данный подводный район, даже если он и расположен менее близко к ней».

Конечно, при оценке этого решения необходимо учитывать, что оно касается Северного моря, все дно которого составляет шельф на глубине менее 200 м, за исключением так называемой норвежской впадины. Необходимо также принять во внимание и то, что Комиссия международного права ООН в своем комментарии 1956 г. к данному ею определению шельфа отметила, что смысл, в котором употребляется здесь термин «континентальный шельф», отклоняется до некоторой степени от геологического понятия этого термина. Тем не менее, Комиссия признала, что она приняла в определенной мере географический критерий континентального шельфа за основу юридического определения этого термина, хотя и указала, что она «вовсе не считает, что существование континентального шельфа в общепринятом географическом смысле имеет существенное значение для осуществления прав прибрежного государства, предусмотренных в этих статьях. Если, как это имеет место в Персидском заливе, подводные районы никогда не достигают глубины в 200 м, этот факт не имеет значения с точки зрения целей данной статьи. Точно так же разработка какого-нибудь подводного района на глубине более 200 м не может противоречить настоящим правилам только потому, что этот район не является континентальным шельфом в геологическом смысле». [21] В двух последних случаях преобладающее значение для осуществления прав над шельфом имеет концепция прилегания, а не продолжения.

Проведение различия между концепциями продолжения и прилегания (примыкания) не означает, что каждая из них при обосновании прав прибрежного государства на шельф действует обособленно друг от друга; скорее, они дополняют друг друга и в своей совокупности составляют фактически единый геолого-географический фактор, зафиксированный в ст. 1 Женевской конвенции о континентальном шельфе 1958 г., обеспечивающий юридическое равенство прибрежных государств в правах на континентальный шельф, независимо от его существования в геологическом смысле. Указанный фактор был включен также, причем в более четкой форме, в новое определение континентального шельфа, содержащееся в ст. 76 Третьего пересмотренного сводного проекта новой

конвенции по морскому праву, подготовленного в августе 1980 г. в результате работы второй части девятой сессии III Конференции ООН по морскому праву. И как следствие, он присутствует в принятой в 1982 г. Конвенции по морскому праву в следующем виде: «Континентальный шельф прибрежного государства включает в себя морское дно и недра подводных районов, простирающихся за пределы его территориального моря на всем протяжении естественного продолжения его сухопутной территории до внешней границы подводной окраины материка или на расстояние 200 морских миль от исходных линий, от которых отмеряется ширина территориального моря, когда внешняя граница подводной окраины материка не простирается на такое расстояние». [22]

Вместе с тем, как показывает практика, при разграничении шельфа различие между рассмотренными концепциями проводится с целью обоснования того или иного прохождения границы континентального шельфа. Поэтому важно знать, какую роль каждая из данных концепций наряду с другими факторами (экономическими, оборонными и т.д.) имеет с точки зрения определения юридической природы прав прибрежных государств на шельф.

Эти положения Международный Суд ООН назвал в упомянутом решении 1969 г. самой фундаментальной из всех норм, относящихся к континентальному шельфу, заложенной в ст. 2 Женевской конвенции о континентальном шельфе, хотя и существующей совершенно независимо от нее, подчеркнув, что «права прибрежного государства в отношении района континентального шельфа, представляющего собой естественное продолжение его сухопутной территории в море и под морем, существуют *ipso facto* и *ab initio* на основе его суверенитета над сушей... Короче говоря, здесь налицо неотъемлемое право. Чтобы им воспользоваться, нет необходимости ни обращаться в суд, ни представлять особые юридические документы». Именно поэтому, как справедливо отметил Суд, разграничение шельфа «является процессом, который включает в себя установление границ района, который уже в принципе принадлежит прибрежному государству, а не определение такого района *de novo*».

Таким образом, разграничение континентального шельфа означает определение в соответствии с принципами и нормами международного права прохождения и направления границ тех его районов, которые имманентно принадлежат заинтересованным прибрежным государствам и являются пространственной сферой действия их суверенных прав над континентальным шельфом в целях разведки и разработки его естественных богатств. Этот вывод подтверждается также договорной практикой разграничения шельфа, которая исходит из определения границ (или линий разграничения) между теми районами шельфа, над которыми соответствующие государства осуществляют суверенные права в целях разведки и разработки его естественных богатств. Нельзя исключать и того, что в некоторых случаях государства могут договориться поделить между собой особым образом соответствующие районы шельфа. Однако, по мнению Э.П. Свиридова, было бы неправильно, как это иногда делается в правовой литературе, характеризовать процесс разграничения шельфа термином «раздел» на равных с термином «разграничение» условиях. Такое использование термина «раздел» означало бы, что шельф, примыкающий к противолежащим или смежным государствам, рассматривался бы как находящийся в их общем владении, подобный подход противоречил бы вышеприведенным положениям ст. 2 Женевской конвенции о континентальном шельфе, согласно которой соответствующий район шельфа, примыкающий к берегам прибрежного государства (за пределами его территориальных вод), является объектом исключительных прав только этого государства, а не объектом совместных прав противолежащих или смежных государств. В связи с этим и цель разграничения шельфа должна заключаться не в дележе совместного хозяйственного объекта, а в определении прохождения и направления границ тех районов шельфа, которые в принципе уже принадлежат соответствующим прибрежным государствам. [23]

Возможность признания заинтересованными государствами прилегающих к ним районов шельфа объектом совместных или общих суверенных прав или же раздел данных районов может иметь место лишь в случае их взаимного согласия, что отнюдь не является неотъемлемой чертой юридической природы прав прибрежных государств на шельф и процесса его разграничения.

Необходимо подчеркнуть, что разграничение континентального шельфа – процесс международный, поскольку он касается интересов двух или более прибрежных государств в вопросе о пространственной сфере действия их суверенных прав над шельфом и может затрагивать интере-

сы, касающиеся международного района морского дна за пределами шельфа международного сообщества государств в целом. Этот вывод подтверждается, в частности, решением Международного Суда ООН 1951 г. по англо-норвежскому спору о рыболовстве, в котором подчеркивается, что «разграничение морских пространств всегда имеет международный аспект».

Вопрос о разграничении шельфа приобрел практическое значение в 40-х годах XX в. Начало этому процессу положило ранее упомянутое англо-венесуэльское соглашение 1942 г. о «подводных районах» залива Пария. Само соглашение не указывает принципы разграничения этих районов и дает лишь описание прохождения линии их разграничения, которая не совпадает со срединной линией, лишь приближаясь к ней в некоторых местах. В связи с этим напрашивается вывод, что она определена на основе особой договоренности сторон. Как уже отмечалось, после подписания этого соглашения последовала серия односторонних актов по вопросам шельфа, и прежде всего прокламация 1945 г. президента США Трумэна, предусматривающая определение границы шельфа «в соответствии с принципами справедливости».

Из разграничения шельфа на основе «принципов справедливости» исходила и декларация 1948 г. парламента Никарагуа. В ст. 5 конституции Никарагуа 1950 г. было записано; что «государственная территория простирается от Атлантического до Тихого океана и от Республики Гондурас до Республики Коста-Рика. Кроме того, в нее входят прилежащие острова, недра, территориальные воды, морское дно, континентальный шельф (материковый выступ), воздушное пространство и стратосфера.

Границы, не определенные до настоящего времени, подлежат установлению международными договорами и законами». [24]

Остальные латиноамериканские страны, принявшие до 1951 г. односторонние акты о шельфе, не восприняли американскую формулу разграничения шельфа на основе принципов справедливости. В их актах ничего не говорилось по данной проблеме. Однако в прокламациях 1949 г. Саудовской Аравии и девяти арабских шейхств, находившихся под протекторатом Англии было предусмотрено определение границ «поверхности и недр морского дна» прилегающих районов Персидского залива на основе справедливости не в одностороннем порядке, а соответственно «в согласии» или «после консультаций» с соседними государствами.

Формулу разграничения шельфа в соответствии с принципом справедливости воспринял в 1955 г. и Иран. Однако в других районах мира в это время она не получила поддержки, а Ирак в 1957-1958 г.г. заявил о своей приверженности в данном вопросе «международной практике... и принципу эквидистанции». Принятый в это же время декрет Португалии предусматривал непредоставление концессий на шельфе, простирающемся до побережья другого государства, до тех пор, пока не будет определена линия демаркации. А декрет Камбоджи от 30 декабря 1957 г. исходил из разграничения ее шельфа с соседними странами по перпендикулярам к берегам этих государств.

Односторонние акты о шельфе 1948-1957 годов Исландии, Филиппин, Пакистана, Израиля, Австралии, Цейлона и Англии (касающиеся ряда ее колоний) не содержали положений о разграничении шельфа.

Ввиду отсутствия широкой и единообразной практики государств в вопросе разграничения шельфа до середины 50-х годов XX в. не сформировалось какой-либо нормы международного права (обычной или конвенционной) по данному вопросу. Вместе с тем можно констатировать, что уже в то время наибольшее признание у государств, выразивших в той или иной форме свое мнение по этому вопросу начиная с 1942 г., получил принцип разграничения шельфа по соглашению.

Комиссия международного права ООН впервые высказала свое мнение по этому вопросу на своей II сессии в 1950 г., отметив, что, «если два или более соседних государств заинтересованы в подводном пространстве шельфа за пределами своих территориальных вод, следует делимитировать границы». [25] Однако, на этой сессии Комиссии не удалось определить принципы такой делимитации. С большими затруднениями проходило обсуждение этого вопроса и на III ее сессии. Ссылаясь на сложность проблемы, некоторые члены Комиссии заявляли даже, что в настоящее время невозможно найти ее оптимальное решение. Так, предлагалось сформулировать общее правило об установлении границы шельфа между соседними государствами на основе принципов продолжения линии разграничения территориальных вод; проведения перпендикуляра к берегу в точке стыка с морем сухопутной границы между этими государствами или к общему направлению берега; продления сухопутной границы; на основе линии, равноотстоящей от территорий заинтересованных государств, и на основе справедливости. Что касается разграничения шельфа

между противолежащими государствами, чему Комиссия уделила гораздо меньше внимания, то в этом случае предлагалось разграничить шельф, в частности, пополам, т.е. по срединной линии.

Ни одно из этих предложений не получило поддержки, за исключением в определенной мере правила о срединной линии, которое было рекомендовано Комиссией в ее комментарии. В конечном счете, III сессия Комиссии подготовила по этому вопросу проект ст. 7, предусматривающий, что «два или более государств, к территориям которых прилегает один и тот же континентальный шельф, должны установить границы в районе этого континентального шельфа соглашением. При отсутствии соглашения на сторонах лежит обязательство установления таких границ арбитражем». [26]

Комиссия, следовательно, с самого начала своей работы придавала соглашению между заинтересованными государствами главенствующее место в решении вопроса о разграничении между ними шельфа. В проекте ст. 7 она поставила соглашение на первое место и в то же время отказалась от включения в этот проект положения о линии равного отстояния, дав ссылку на срединную линию лишь в комментарии.

В принципе, в Конвенции 1982 г. значение соглашения между государствами осталось значимым: в ст. 83, в частности, говорится, что делимитация континентального шельфа между государствами с противолежащими или смежными побережьями осуществляется путем соглашения на основе международного права, как это указывается в статье 38 Статута Международного Суда, в целях достижения справедливого решения. До заключения соглашения заинтересованные государства в духе взаимопонимания и сотрудничества предпринимают все усилия для того чтобы достигнуть временной договоренности практического характера и в течение этого переходного периода не ставить под угрозу достижение окончательного соглашения или не препятствовать его достижению. Такая договоренность не должна наносить ущерба окончательной делимитации. [27]

По нашему мнению, прибрежным государствам следует рассмотреть возможность осуществления делимитации континентального шельфа Каспийского моря на основе секторального принципа с учетом особых обстоятельств.

Конвенция ООН 1982 г. не дает определения понятию «особые обстоятельства», что, конечно, затрудняет оценку их значения при разграничении шельфа. Тем не менее практика показала, что особые обстоятельства, могут не только вносить частичные изменения в применение срединной линии или линии равного отстояния, но и служить основой для принципиально иного определения границы шельфа. В частности, разграничение шельфа ФРГ с Англией, Данией и Голландией в 1971 г. свидетельствует о том, что шельф в центре Северного моря был разграничен между ними, по существу, на основе секторального принципа ввиду наличия в этом районе ряда особых обстоятельств. Секторальное разграничение шельфа при наличии соответствующих особых обстоятельств правомерно и в других районах мира, например в Арктике, тем более что в соответствии с достигнутой в 1977 г. договоренностью СССР и США согласились разграничить прилегающие к их берегам 200-мильные районы юрисдикции в области рыболовства по линии, установленной русско-американской конвенцией 1867 г. и совпадавшей в Северном Ледовитом океане с восточной границей полярных владений СССР. Однако следует заметить, что Арктика является особым районом со своим специфическим правовым статусом, что не позволяет автоматически распространять практику государств по разграничению шельфа в нем на другие территории. Секторальной системы защиты своих интересов в этом регионе придерживаются Канада и Россия, обладающие наиболее обширными арктическими территориями. Ее инициатором выступил в 1907 г. канадский сенатор П.Пуарье. 1 июня 1925 г. Канада впервые закрепила эту инициативу на законодательном уровне путем принятия дополнения к Закону о северо-западных территориях. После этого Канада приняла ряд законодательных актов в отношении своих арктических территорий, которые базировались на секторальной концепции. В соответствии с положениями канадского законодательства суверенитет Канады распространяется на земли и острова, расположенные в пределах сектора, вершиной которого является Северный полюс, а сторонами – меридианы 60° и 141° з.д. В законодательстве ничего не говорится о претензиях Канады на морские пространства в пределах сектора. Однако некоторые канадские политики и юристы стали толковать указанные положения законодательства расширительно, т.е. распространять их на морскую территорию, что встретило противодействие США и других государств. Для защиты своих интересов Канада 17 июля 1970 г. приняла закон о предотвращении загрязнения арктических вод. Действие закона распространяется на морские воды шириной 100 миль в пределах канадского сектора. Принятие закона не уменьшило трений между Канадой и США в отношении статуса канад-

ских арктических вод, которые сохраняются и по ныне.

Президиум ЦИК СССР 15 апреля 1926 г. принял постановление, которое объявляло территорией СССР все «как открытые, так и могущие быть открытыми в дальнейшем земли и острова», расположенные в Северном Ледовитом океане до Северного полюса в пределах между меридианами 32° 04' 35' ' в.д. и 168° 49' 30' ' з.д. Исключение составили острова норвежского архипелага Свальбард (Шпицберген), лежащие между 32° и 35° в.д. Границы, определенные постановлением, образуют арктический сектор. В пределах этого сектора СССР претендовал только на земли и острова, но не на морские пространства за пределами территориальных вод. Несмотря на это, ряд советских юристов (Е.А. Коровин, С.А. Вышнепольский, Г.М. Гуслицер и др.) сделали вывод о распространении положений постановления и на морские территории, покрытые льдами. Официально же советское правительство ни разу не высказалось в поддержку этой точки зрения. В настоящее время в российских политических и научных кругах идет процесс переоценки арктической секторальной концепции.

США не разделяли позицию Канады и СССР в отношении Арктики и продолжают выступать против секторальной системы. Такой же точки зрения придерживается Норвегия. Оба государства считают, что за пределами территориальных вод в Арктике должны действовать свободы открытого моря. Дания, будучи сувереном Гренландии, молчаливо склоняется к точке зрения США и Норвегии.

Компромисс между двумя подходами, однако не лишенный противоречий, был найден в ст. 234 Конвенции ООН по морскому праву 1982 г., которая наделила прибрежные государства правами принимать законы и правила по предотвращению загрязнения и сохранению морской среды в покрытых льдами районах шириной не более 200 миль. [28]

Таким образом, по убеждению Э.П. Свиридова, имеются основания для признания за особыми обстоятельствами качества самостоятельного принципа разграничения шельфа. Близкого к этому выводу мнения придерживается А.Л. Колодкин, считающий, что «нельзя согласиться с оценкой особых обстоятельств как какого-то изъятия из общего правила». [29]

Что же касается отличия принципа особых обстоятельств от принципа разграничения шельфа на основе соглашения, то оно заключается в том, что особые обстоятельства имеют объективный характер, ибо они касаются, например, необычной географической конфигурации береговой линии, геологических особенностей морского дна, исторически сложившихся правовых оснований и т.п., тогда как разграничение шельфа по договоренности сторон может основываться не только на объективных факторах, но и на соображениях политического и субъективного характера, а значит, и при отсутствии особых обстоятельств.

Включение в ст. 6 Конвенции 1958 г. положения об особых обстоятельствах, отмечается в решении Международного Суда ООН 1969 г. по спорам ФРГ с Голландией и Данией в Северном море, отражая убеждение в том, что делимитация должна осуществляться на основе «принципов справедливости», тогда как «упор» ст. 6 «на приоритет делимитации по договоренности» отмечает тот факт, что «нет такого единого метода делимитации, который удовлетворял бы при всех обстоятельствах». [30]

Таким образом, прибрежным государствам следует, не оспаривая «озерный» статус Каспия рассмотреть возможность договорного осуществления делимитации его континентального шельфа на основе принципов и норм международного права, которые применяются для делимитации морских пространств, в частности на основе секторального принципа с учетом особых обстоятельств.

1. Тимченко Л.Д. *Международное право: Учебник.* – Изд. 3-е, стереотип. – Харьков: Консум; Нац. ун-т внутр. дел, 2004. – С. 281.

2. Я.Броунли. *Международное право.* Кн. 1. – М.: Прогресс, 1977. – С. 173.

3. Клименко Б.М. *Мирное решение международных споров.* – М.: Междунар. отношения, 1982. – С. 6.

4. *Сборник важнейших документов по международному праву. Ч. 2 / Сост. Андреева М.В.* – М.: ИМПЭ, 1997. – С. 102.

5. Алякин Р.В. *Мирне вирішення міжнародних територіальних спорів: практика міжнародних судових органів / Р.В. Алякин: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук.* – Киев, 2011. – С. 5.

6. См.: Деканозов Р.В. *О правовой классификации морских пространств (постановка вопроса) // Сов. ежегодн. междунар. права, 1985.* – М.: Наука, 1986. – С. 126.

7. См.: Р.Мамедов (Маммадов.) *Разграничение Каспийского моря (международно-правовые вопросы).* –

Баку, 2006. – С. 9-91.

8. Р.Мамедов. *Международно-правовая делимитация Каспийского моря / Право и политика, 2001 – №.4. [Электронный ресурс] – Режим доступа:*

9. А.Серикова. [Международно-правовые аспекты разграничения Каспия и добрососедство прикаспийских государств. \[Электронный ресурс\] – Режим доступа: http://www.dobrososedstvo.org/dobrososedstvo-mezhdustranami-i-narodami-2010/mezhdunarodno-pravovye-aspekty-razgranicheniya-kaspiya-i-dobrososedstvo-prikaspijskix-gosudarstv.html](http://www.dobrososedstvo.org/dobrososedstvo-mezhdustranami-i-narodami-2010/mezhdunarodno-pravovye-aspekty-razgranicheniya-kaspiya-i-dobrososedstvo-prikaspijskix-gosudarstv.html).

10. А.Серикова. Указ. раб.

11. См.: Ю.Депоров *Разграничение морских пространств между государствами – актуальная проблема международного права / Сов. государство и право. – М.: Наука, № 7. 1986. – С. 112.*

12. Осинцев Ю.В. *Урегулирование спора о морской границе между США и Канадой и развитие права делимитации морских пространств / Сов. ежегодн. междунар. права, 1985. – М.: Наука, 1986. – С. 198.*

13. Каиуб Масуд Али Салим. *Международно-правовые аспекты делимитации морских пространств государств зоны Аравийского (Персидского) залива: Автореферат дис. ...канд. юрид. наук. – М., 2003. – С. 1.*

14. Цит. по: Свиридов Э.П. *Границы континентального шельфа: международно-правовые вопросы. – М.: Междунар. отнош., 1981. – С. 7.*

15. См.: Там же.

16. Цит. по: Свиридов Э.П. Указ. раб. – С. 8-10.

17. Конвенция про континентальный шельф 1958 г. *Официальный сайт Верховной Рады Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.*

18. Чан Чьюн Тхун. *Территориальные конфликты в Южно-китайском море [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/38707>.*

19. См.: Свиридов Э.П. Указ. раб. – С. 11-12.

20. Официальный сайт Суда ООН [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/icj/index.htm>. Цитаты и информация по данному делу и иным делам, рассмотренным Международным Судом ООН, будут базироваться на ресурсах указанного сайта.

21. Цит. по: Свиридов Э.П. Указ. раб. – С. 13.

22. Конвенция ООН з морского права 1982 г. *Официальный сайт Верховной Рады Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_057.*

23. Свиридов Э.П. Указ. раб. – С. 16.

24. Конституция республики Никарагуа 1950 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.uristys.ru/Zakonodatelstvo/Konstituciya.htm>.

25. Цит. по: Свиридов Э.П. Указ. раб. – С. 18.

26. Цит. по: Свиридов Э.П. Указ. раб. – С. 19.

27. Конвенция ООН з морского права 1982 г. *Официальный сайт Верховной Рады Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_057.*

28. См.: Тимченко Л.Д. *Международное право: Учебник. – Изд. 3-е, стереотип. – Харьков: Консум; Нац. ун-т внутр. дел, 2004. – С. 300-302. См. также: Timchenko L. Quo Vadis, Arcticum? The International Law Regime of the Arctic and Trends in its Development. – Kharkiv: University Press “Osнова”, 1996. – P. 73-84.*

29. Цит. по: Свиридов Э.П. *Границы континентального шельфа: международно-правовые вопросы. – М.: Междунар. отнош., 1981. – С. 29.*

30. Официальный сайт Суда ООН [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/icj/index.htm>

Түйін

Бұл мақалада автор Каспи теңізінің жағрафиялық мәртебесінің оның құрлықтық қайранды бөліп алуына тигізген әсерін қарастырады және бұл үрдіске талдау жасайды.

Резюме

В данной статье автор рассматривает влияние географического статуса Каспийского моря на делимитацию его континентального шельфа и дает анализ этому процессу.

Resume

In this article an author examines influence of geographical status of the Caspian sea on delimitaciyu of his continental shelf and gives an analysis this process.

INTERNATIONAL LAW AND CONFLICT OF LAWS

Dr. A.A. Sabitova –
head of International law

Private international law is an unfortunate term for what is more properly and accurately called *conflict of laws*. That is the body of rules of the domestic law of a state which applies when a legal issue contains a foreign element, and it has to be decided whether a domestic court should apply foreign law or cede jurisdiction to a foreign court. Many of the rules are now found in legislation.

Naturally, over time the domestic rules grow closer as states come to adopt similar solutions to the same problems, but they remain domestic law. Established in 1893, the Hague Conference on Private International Law seeks primarily to harmonise domestic rules on conflict of laws, and since 1954 has concluded some thirty-six multilateral treaties. These must be distinguished from treaties that seek to unify or harmonise states' substantive domestic laws, such as on carriage by air or sea, or intellectual property. UNIDROIT is an international organisation with.

Fifty-nine member states that seeks to harmonise domestic laws, especially commercial. Despite its name, it is neither a UN body nor a UN specialised agency. But UNCITRAL *is* a UN body charged with promoting the harmonisation of international trade law.

International law is sometimes called *public* international law to distinguish it from private international law, though, as already explained, even this can lead to misunderstandings. Whatever the connections international law has with other systems of law, it is clearly distinguished by the fact that it is not the product of any national legal system, but of the states (now over 190) that make up our world. In the past, international law was referred to as the Law of Nations. Although it had been developing over many centuries, international law as we know it today is commonly said to have begun properly with the Dutch jurist and diplomat, Grotius (Hugo de Groot), 1583–1645, and with the Peace of Westphalia 1648. That event marked not only the end of the Thirty Years War but also the end of feudalism (and, with the Reformation, obedience to the Pope) and the establishment of the modern state with central governmental institutions that could enforce control over its inhabitants and defend them against other states. But since those states had to live with each other, there had to be common rules governing their external conduct. Although rudimentary rules had been developing ever since civilised communities had emerged, from the midseventeenth century they began to develop into what we now recognise as international law.

Although it is as invidious as comparing apples and oranges, in comparison with domestic crime states generally do comply rather well with international law. If, as H. L. A. Hart argued, law derives its strength from acceptance by society that its rules are binding, not from its enforceability, then international law is law. The *raison d'être* of international law is that relations between states should be governed by common principles and rules. Yet what they are is determined by national interest, which in turn is often driven by domestic concerns.

Those matters on which international law developed early on included freedom of the high seas and the immunity of diplomats. Both were vitally important for the increasing international trade, the famous 1654 Treaty of Peace and Commerce between Queen Christina and Oliver Cromwell epitomising this new reality. As we will see when we look at the sources of international law, its binding force does not come from the existence of police, courts and prisons. It is based on the consent (express or implied) of states, and national self-interest: if a state is seen to ignore international law, other states may do the same. The resulting chaos would not be in the interest of any state. While the language of diplomacy has changed over the centuries from Latin to French to English, international law has provided a vitally important and constantly developing bond between states. As this book will show, today in many areas of international law the rules are well settled. As with most domestic law, it is how the rules are to be applied to the particular facts that cause most problems.

To look at the question from a more mundane point of view, international law is all too real for those who have to deal with it daily. Foreign ministries have legal departments. Some are large: the US State Department has some 150 legal advisers; the UK Foreign and Commonwealth Office thirty-five, including some seven posted in Brussels, Geneva, New York and The Hague. Their task is to advise on a host of legal matters that arise in the conduct of foreign affairs. They also have the conduct of cases involving international law in international, foreign and UK courts and tribunals. If international law is not law, then they and their legal colleagues in other foreign ministries are drawing their salaries under false pretences.

Sometimes the media will describe a person as an ‘international lawyer’, yet he may at most have a practice with many foreign clients, and be concerned more with foreign law and conflict of laws.

Yet, when the media is full of stories questioning the lawfulness of a state’s actions, some domestic lawyers rush to express their opinions, usually critical. They are not always wrong, but usually display a lack of familiarity with international law, apparently believing that the reading of a textbook or an (apparently simple) instrument like the UN Charter is enough. The fact that some textbooks are lucid and make international law accessible, does not mean that a domestic lawyer, however eminent, can become an expert on it overnight.

International law differs from domestic law in that it is not always that easy to find out what the law is on a particular matter. Domestic law is reasonably certain and found mostly in legislation and judgments of a hierarchy of courts. In contrast, international law is not so accessible, coherent or certain. There is no global legislature (the UN General Assembly does not equate to a national legislature), and no formal hierarchy of international courts and tribunals. As with the (mainly unwritten) British Constitution, an initial pointer to the international law on a given topic is often best found in the textbooks. They will explain that international law is derived from various sources, which are authoritatively listed in Article 38(1) of the Statute of the International Court of Justice (annexed to the UN Charter) as:

international conventions, whether general or particular, establishing rules expressly recognised by the contracting states; international custom, as evidence of a general practice accepted as law; the general principles of law recognised by civilised nations; subject to the provisions of Article 59, judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicists of the various nations, as subsidiary means for the determination of rules of law.

The reference in (a) to ‘international conventions’ is to bilateral and multilateral treaties. For the moment it is enough to say that, as with domestic legislation, treaties now play a crucial role in international law, important areas of customary international law having now been codified in widely accepted treaties. In consequence, custom and the other sources of international law are no longer as important as they used to be. But that does not mean that custom is on a lower level than treaties. There is no formal hierarchy of the sources of international law. As between parties to a treaty, the treaty binds them. As between a party to a treaty and a non-party, custom will apply, including custom derived from treaties.

General principles of law, judgments and the opinions of writers are of less importance as sources. Customary international law – or simply ‘custom’ – must be distinguished from the customary law that is an important part of some states’ domestic law and deals largely with family matters, land and suchlike. In international law a rule of custom evolves from the *practice* of states, and this can take a considerable or a short time. There must be evidence of substantial uniformity of practice by a substantial number of states. In 1974 the ICJ found that a customary rule (now superseded) that states had the right to exclusive fishing within a twelve nautical mile zone had emerged.

State practice can be expressed in various ways, such as governmental actions in relation to other states, legislation, diplomatic notes, ministerial and other official statements, government manuals (as on the law of armed conflict), and certain unanimous or consensus resolutions of the UN General Assembly. The first such resolution was probably Resolution 95() of 11 December 1946 which affirmed unanimously the principles of international law recognised by the Charter of the Nürnberg International Military Tribunal and its judgment. When a state that has an interest in the matter is silent, it will generally be regarded as acquiescing in the practice. But if the new practice is not consistent with an established customary rule, and a state is a *persistent objector* to the new practice, the practice either may not be regarded as evidence of new custom or the persistent objector may be regarded as having established an exception to the new customary rule.

But to amount to a new rule of custom, in addition to practice there must also be a general recognition by states that the practice is settled enough to amount to an obligation binding on states in international law. This is known as *opinio juris* (not the opinions of jurists).

Sometimes the recognition will be reflected in a court judgment reached after legal argument based on the extensive research and writings of international legal scholars. In themselves, neither judicial pronouncements nor favourable mention in a UN resolution, even when adopted by a large majority, are conclusive as to the emergence of new custom. But in *Nicaragua v. US* (Merits) (1986) the International Court of Justice found that the acceptance by states of the Friendly Relations Declaration of the General Assembly constituted *opinio juris* that the Charter prohibition on the use of force now also represented custom. There is however a growing tendency for international courts and tribunals, without making a rigorous examination of the evidence, to find that a customary rule has emerged.

Jus cogens (or a peremptory or absolute rule of general international law) is, in the words of Article 53 of the Vienna Convention on the Law of Treaties 1969:

a norm accepted and recognised by the international community of states as a whole as a norm from which no derogation is permitted and which can be modified only by a subsequent norm of general international law having the same character.

The concept was once controversial. Now it is more its scope and applicability that is unclear. There is no agreement on the criteria for identifying which principles of general international law have a peremptory character: everything depends on the particular nature of the subject matter. Perhaps the only generally accepted examples of *jus cogens* are the prohibitions on the use of force (as laid down in the UN Charter) and on genocide, slavery and torture. This is so even where such acts are prohibited by treaties that parties can withdraw from. It is wrong to assume that all the provisions of human rights treaties, such as due process, are *jus cogens* or even rules of customary international law.

There is no agreement about what is 'soft law', or indeed if it really exists. Generally, it is used to describe international instruments that their makers recognise are not treaties, even if they employ imperative language such as 'shall', but have as their purpose the promulgation of 'norms' (see above) of general or universal application. Such non-treaty instruments are typically called Guidelines, Principles, Declarations, Codes of Practice, Recommendations or Programmes. They are frequently found in the economic, social and environmental fields. The Rio Declaration on Environment and Development 1992 is one.

Matters

International law since the middle of the last century has been developing in many directions, as the complexities of life in the modern era have multiplied. For, as already emphasised, law reflects the conditions and cultural traditions of the society within which it operates. The community evolves a certain specific set of values – social, economic and political – and this stamps its mark on the legal framework which orders life in that environment. Similarly, international law is a product of its environment. It has developed in accordance with the prevailing notions of international relations and to survive it must be in harmony with the realities of the age. Nevertheless, there is a continuing tension between those rules already established and the constantly evolving forces that seek changes within the system. One of the major problems of international law is to determine when and how to incorporate new standards of behaviour and new realities of life into the already existing framework, so that, on the one hand, the law remains relevant and, on the other, the system itself is not too vigorously disrupted.

Түйін

Бұл мақалада автор халықаралық қатынастарда жиі кездесетін мәселе ретінде халықаралық құқықтың елдердің ішік заңнамаларымен қарам-қайшы келіп қалатын жақтарын қарастытып және бұған талдау жасайды.

Резюме

В данной статье автор рассматривает проблему возникающую часто в международных отношениях, а именно вступление в конфликт внутренних законов государств с международным правом.

Resume

In given article the author contemplates a problem arising often in the international relations, namely the introduction into the conflict of internal laws of the states with international law.

УДК 327: 341.43

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІН РЕФОРМАЛАУДЫҢ КЕЙБІР ЖАҚТАРЫ

Қ.Абдиева – Абай атындағы ҚазҰПУ Шетел тілдері және ХҚ
факультеті Халықаралық қатынастар кафедрасының 4 курс студенті,
А.К. Кульбаев – ғылыми жетекші, аға оқытушы

Азаттықты аңсаған қазақ халқының асыл арманының орындалғанына да 20 жыл толғалы тұр. Осы сындарлы шақта елдің елдігін сақтап қалу, ұлттың еңсесін тіктеу, халықтың сенімін ақтау аса күрделі іс болатын. Сол аса күрделі кезеңде Н.Назарбаевтай көреген басшы салиқалы саясат ұстанып, елді, халықты сүріндірмей сара жолға шығарды. Елбасы осыдан 20 жыл бұрын: – Біз зайырлы құқықтық мемлекет құруымыз керек. Адам құқығы әркез қорғалуы тиіс. Заңдылықтар сақталса, адам өзінің заңды түрде қорғалатынын айқын сезінсе онда дұрыс жолмен келе жатқаны-

мыз, – деп еді. Енді міне, сол сәттер де сағымға айналып, еліміздің егемендігіне 20, Ата Заңымызға 16 жыл толғалы тұр.

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» Қазақстан халқына дәстүрлі Жолдауында биылғы жылы атқарылуы тиіс негізгі бағыттар мен міндеттер айқындалды. Соның ішінде Тәуелсіздіктің 20 жылдығын ел болып жоғары деңгейде атап өту мәселесі-не ерекше мән берілді. [1] Тәуелсіздік – тәңірдің біздің ұрпаққа берген үлкен бақыты, халқымыздың мәңгілік құндылығы. Біз бүгінге дейінгі барлық жетістіктерімізге тәуелсіздіктің арқасында қол жеткіздік. Жиырма жыл ішінде елдің әл-ауқатын көтеріп, төл мәдениетіміз бен мемлекеттік тілді жаңғырту ісіне қыруар жұмыстар жасадық. Елімізде білім, ғылым, денсаулық, спорт салалары айрықша даму үстінде. Тәуелсіздік – біздің ең басты игілігіміз, баға жетпес құндылығымыз. Жас мемлекет тарихындағы жаңа дәуір дәл осы Тәуелсіздіктен бастау алады. Дәуір жасампаздығы сенімді және серпінді дамуға байланысты. Сондықтан да, тәуелсіздік ерекше маңызға ие. Біздің алдымызда осы жылы Тәуелсіздік мерейтойын асқан ұйымдастырушылықпен және жоғары идеологиялық деңгейде өткізу міндеті тұр. Ел тарихындағы осындай бірегей белесті толайым табыстармен қарсы алу баршамыз үшін үлкен сын. Тәуелсіздік тойы жалпыхалықтық сипатқа ие болып, отандастарымызға айрықша рух беруі керек. Тәуелсіздік тойына әрбір қазақстандық өз үлесін қосуы тиіс. Ол – ауыл шаруашылығында, өндірісте, өнеркәсіпте жұмыс істеп жүрген кез келген отандасымыздың сапалы еңбек етіп, ел игілігін арттыру деген сөз. Яғни, азаматтарымыздың адал еңбегі мен елге деген шынайы құрметі тәуелсіздік тойына жасалған үлкен тарту болмақ. Жиырма жылдық – елдіктің, егемендіктің, кемелдену мен келешекке құлаш сермеудің тамаша кезеңіне айналуы тиіс. Мемлекет басшысының атап өткеніндей, Жолдауда мемлекеттік саясаттың алдағы жылдардағы басымдықтары нақты белгіленген. Биылғы Жолдау негізінен әлеуметтік бағытта болды. Онда еліміз халқының әлеуметтік әл-ауқатын көтеруге қатысты үлкен блокты шаралар қарастырылған, экономиканы индустриялық инновациялық дамыту бойынша жаңа міндеттер қойылған.

Сонау алыста қалған 1991 жылдың 16 желтоқсанында Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі туралы Конституциялық заң қабылданған болатын, бұл қоғамның, адам құқықтары мен бостандықтарының, меншіктің, саяси плюрализмнің және билік бөлінуінің негізгі қағидаларын бейнелейтін құқықтық, саяси және идеологиялық құжат. Осы іргелі ережелер Конституцияның негізін қалады. Еліміздің азаматтары үшін осы бір ерекше күн ел тарихының ескі сатысының аяқталып, Республикамыздың дамуының жаңа кезеңінің басталуының белгісі болып табылады.

Қазақстан халқы тәуелсіздігінің алғашқы жылдарында қиындықтарға төтеп беріп, дұрыс даму жолын ұстану арқылы жеткен жетістіктерімізді атап көрсетіп, 2020 жылға дейінгі ел дамуының басты бағыт-бағдарын нықтап берген Жолдауын жария еткен күні, 28 қаңтар 2011 ж. Елордасы Астанада, ел Тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналған кеңесінде, Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Тәуелсіздік тәңірдің біздің ұрпаққа берген үлкен бақыты, халқымыздың мәңгілік құндылығы. Біз бүгінге дейінгі барлық жетістіктерімізге Тәуелсіздіктің арқасында қол жеткіздік. Жиырма жыл ішінде елдің әл-ауқатын көтеріп, төл мәдениетіміз бен мемлекеттік тілді жаңғырту ісіне қыруар жұмыстар жасадық. Жолдауда мен еліміздің Тәуелсіздігінің 20 жылдығын мерекелеу мәселесін ерекше атап өттім. Тәуелсіздік – бұл біздің басты байлығымыз, баға жеткізсіз жетістігіміз. Жас елдің тарихындағы жаңа дәуір шынтуайтында өзінің бастауын Тәуелсіздіктен алады. Сондықтан Тәуелсіздік мерейтойы ерекше мәнге ие. Және де біздің алдымызда бұл жылды жоғары ұйымдастыру және идеологиялық деңгейге жеткізу міндеті тұр» – деп, Елбасы Тәуелсіздіктің биік тұғыры туралы өз пікірін түйіндеді. [2]

Президентіміз Н.Ә. Назарбаевтың Жарлығымен 2011 жыл «ҚР Тәуелсіздігінің 20 жылдығы жылы» деп жарияланды. Осыған орай, биылғы жыл «Бейбітшілік пен жасампаздыққа – 20 жыл» ұранымен өтеді. Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 20 жылдығын мерекелеудің басты атрибуттары атқарылған нақты істер болады.

Ал, Тәуелсіздіктің 20 жылдығын мерекелеудің басты мақсаты – мемлекеттілік пен Қазақстан халқы бірлігін нығайту және базалық құндылықтар төңірегінде қоғамды шоғырландыру. Осылардың негізінде тәуелсіздік пен тұрақтылықты, келісім мен бейбіт өмірді нығайту болып табылады. 2011 жыл – Қазақстан Тәуелсіздігінің 20 жылдығы тойланатын жыл. «Тәуелсіздіктің 20 жылдық тойы – той тойлау үшін емес, Тәуелсіздіктен тағылым алу керек» деген Елбасының сөзі біз үшін, яғни барша қазақстандық азаматтар үшін алдағы атқаратын жұмысымыздың негізгі бағыты болмақ.

Ел Тәуелсіздігінің 20 жылы ішінде елімізді дүниежүзі танып, Елбасы ерен еңбегінің, сындарлы саясатының арқасында саяси-экономикалық, әлеуметтік табыстарға қол жеткізуге мүмкіндік алдық.

Қазіргі уақытта ҚР кемелді тәуелсіз мемлекетке айналды. Жиырма жылдық мерзім ішінде елімізде кең көлемді мемлекеттік түбегейлі өзгерістер орын алды. 2 палаталы Парламент құрылды, сот жүйесінің негізі қаланды, жаңа елорда салынды. Қарулы күштер, Республикалық ұлан, шекара-ралық әскерлер және әскери теңіз флоты пайда болды. Қазақстан өз аумағында ядролық қаруды пайдаланудан өз еркімен бас тартып, өзін ядролық қарусыз ел ретінде жария етті. Өткен жылы біз Кедендік одаққа кірдік.

Еліміздің халықаралық саясаты мемлекеттің егемендігі мен тәуелсіздігінің дүниежүзілік кепілдігіне қол жеткізуге бағытталды. Ауқымды, әрі жемісті жұмыс жасалды. 120-дан аса ел Қазақстанды ресми түрде танып, тату дипломатиялық қарым-қатынас құрды. Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымы мен Еуропадағы Қауіпсіздік және Ынтымақтастық Ұйымының толық құқылы және белсенді мүшесі болып отыр, сондай-ақ еліміз Еуроодақ, Еуропалық Қайта құру және Даму Банкі, Халықаралық Валюта Қоры, Халықаралық Атомдық Энергия Агенттігі, Қызыл Крест, ЮНИСЕФ және ЮНЕСКО сияқты аса беделді халықаралық ұйымдармен ынтымақтастығын күшейтуде.

Жыл сайынғы Президенттің халыққа арналған Жолдаулары мен қабылданған мемлекеттік бағдарламалар, стратегиялық бағыттардың барлығы да қарапайым халықтың тұрмысын жақсартып, тәуелсіздігімізді нығайтуға бағытталды. Елбасы өз Жолдауында ішкі саяси мен ұлттық қауіпсіздіктің 2020 жылға дейінгі негізгі мақсаттары қоғамда келісім мен тұрақтылықты сақтау, ел қауіпсіздігін нығайту екенін атап өтті. Саяси жүйені жетілдіруде құқықтық реформаның маңызды рөл атқарылатынын, құқық қорғау жүйесін реформалау бойынша құқық қорғау органдары функцияларындағы орын алған жағымсыз факторлардан, сондай-ақ құқық қорғау жүйесі қызметіндегі мөлдірлік пен бақылаудың жоқтығынан туындаған проблемалардан арылудың қажеттігін атап көрсетті.

Елбасы өз Жолдауында құқық қорғау жүйесін реформалаудың бағыттарын көрсетіп берді, олар – құқық қорғау жүйесін оңтайландыру, әрбір мемлекеттік органның нақты құзыретін белгі-леу, заңдарды ізгілендіре отырып сапасын арттыру, құқық қорғау жүйесінің қызметінде ішкі ведомстволық мүддеден азаматтардың құқық пен мемлекеттің мүддесін қорғауға ауыстыру. Парламенттік және қоғамдық қатал бақылауды қамтамасыз ету, құқық қорғау органының қызметінде есептілік пен бағалау жүйесін жетілдіру. Сондай-ақ, қазіргі күнде жүзеге асырылып отырған қамауға алу, үйде қамауда ұстау түріндегі бұлтартпау шараларын қолданудың сотқа берілуі азаматтардың конституциялық құқықтарының сақталуының кепілі болып, сот жүйесінде қолдануда жақсы қорытындыларын көрсетуде.

Халқымыз ежелден заңға, тәртіпке аса мән бере білген. Бабаларымыздың «Қасым ханның қас-қа жолы», «Есім ханның ескі жолы», Тәуке ханның «Жеті жарғысы» сияқты өте маңызды ереже-заңдары болғаны баршамызға аян.

Әділдік іздеп келген адамға әділ шешімін айтып, тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін тауып, ердің құнын, нардың пұлын екі-ақ ауыз сөзбен таразылаған би, шешендер елдің небір содыры мен тентегін тоқтатып, шекіскенді бітістіріп, араздасқанды татуластырған.

Демек, кең байтақ жерімізді ежелден мекендеген халқымыз әділдік пен адалдықты әрқашан ту етіп, әділ де сындарлы заңы бар өркениетті ел болуға ұмтылған. Енді тәуелсіздігін алып, азат атанып, көк туын тік ұстаған Қазақ елінің өз Конституциясы, яғни Ата Заңы бар құқықтық мемлекет. Өркениетті қоғам құруды алдына мақсат еткен елдің Ата Заңы, заңды қорғайтын әділ соты, заңды құрметтейтін адал азаматы бар.

Бүгінде егемендігін алып, тәуелсіздігінің тұғырын беріктендіру бағытындағы Отанымызда тұратын әр азамат өзінің конституциялық құқығын білуге міндетті. Бүгінгі заман соны талап етеді. Яғни, құқығыңды білмесең, сан соғып, қор боласың.

ҚР Конституциясының 76-бабында «Сот билігі Қазақстан Республикасының атынан жүзеге асырылады және өзіне азаматтар мен ұйымдардың құқықтарын, бостандықтарын мен мүдделерін қорғауды, конституциялық заңдылықтардың, өзге де нормативтік құқықтық актілердің, халықаралық шарттардың орындалуын қамтамасыз етеді» делінген. Яғни, бұл – Конституция адам құқықтарының кепілі екендігіне дәлел.

Ата Заңымызда адамның азаматтық, саяси, экономикалық құқықтары мен бостандықтарының негізі айқындалған. Конституцияның бірінші кезекте жеке адам, азамат мүддесін қорғауға бейімделуі – Қазақстан егемендігінің және оның тек құқықты мемлекет болуға ұмтылысының айғағы. Жалпы, Ата Заңымыз еліміздің демократиялық қоғам құруына негіз қалап берді. Еліміз ішінде болып жатқан оң өзгерістердің барлығы да Конституциямыздан бастау алады және заңдар арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасы Конституциясы 13-бабының 2-тармағында «Өркім өз құқықтары мен

бостандықтарын сот арқылы қорғауына құқығы бар» деп көрсетілген. Мұның өзі адамдардың құқықтары мен бостандықтарын кеңес заманындағыдай партия емес, басқа емес, осы іспен тікелей айналысатын арнайы орган – соттың ғана қорғауға құдіреті бар екендігін заң жүзінде белгілеген. Шын мәнінде, құқықтық-демократиялық қоғамда дәл осылай болуы тиіс. Яғни, адам құқығы мен бостандығы тек заң арқылы қорғалуы тиіс. Ұлы ойшыл Аристотель «Әлемді заң билеуі керек» деген екен. Ендеше, заң болған жерде әділдік, адалдық, тәртіп болады деген сөз. Азат елі-міздің Негізгі Заңының қабылданғанына биыл он алты жыл толып отыр. Осы уақыт ішінде Қазақстанның өз тәуелсіздігін орнықтырып қана қоймай, одан әрі нығайту, әлем таныған мемлекетке айналуы, жүзеге асырған экономикалық, әлеуметтік, саяси қайта құрулары мен қол жеткізген жетістіктері түгелдей Конституциямызбен тығыз байланысты.

«Конституция – елдегі қоғамдық күштердің шын мәніндегі арақатынасы» деп Фердинанд Ласаль осыдан 140 жыл бұрын айтқан екен. Осы бір қанатты сөздің ақиқатына дербес өмірге жолдама алған әр мемлекеттің көзі жеткені анық. Ендеше, еркін халықтың санасында мәңгі орнаған бостандық идеясының жүзеге аса бастауының негізі болып отырған Конституцияның Қазақ елі үшін орны бөлек. Демек, елдігіміздің айнасы – Ата Заңымыз жасай берсін!

20 жыл ішінде еліміздің сот билігі ел Тәуелсіздігінің басты бір тірегі болғаны сөзсіз. Сот билігі халықтың Конституциямыздағы, заңнамалар мен өзге де нормативтік құқықтық актілерде көрсетілген азаматтардың және заңды тұлғалардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауда, заңды тұлғалар мен басқа да ұйымдардың жұмыстарында заң үстемдігін қамтамасыз етуде елеулі рөл атқарды.

Егемен еліміздің тәуелсіз сот жүйесін қалыптастырудағы оң өзгерістер 1991 ж. 16 желтоқсанында қабылданған «Мемлекеттік Тәуелсіздік туралы» заңнан бастау алды. Бүкіл әлемдік қауымдастықтың алдында, Қазақстан Республикасының демократиялық дамудың сара жолына түскендігін жариялаған аталмыш заң, еліміздегі мемлекет билігінің заң шығару, атқару және сот билігі тармақтарына бөлінуін заңдастырды.

Сот билігінде реформаның бастамасы егемен еліміздің 1993 жылғы ақпан айында тұңғыш Конституциясын қабылдаумен басталды. Ата Заң сот билігінің ұйымы мен қызметінің негізгі қағида-тарын бекітті. Алайда, сот жүйесі әлі де жетілдіруді қажет етті.

1994 ж. ақпан айында Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың қабылдаған «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік құқықтық реформа бағдарламасы туралы» Қаулысы әділ сот жүйесін одан әрі жетілдіруді, сот реформаларының дәйектілікпен жүзеге асырылуын белгілеп берген маңызды құжат болды. Сот істерін қарауды 4 сатыда жүзеге асыру жобаланып, халық заседательдерінің институты таратылатын болды.

30 тамыз 1995 ж. қабылдаған жаңа Конституцияға сәйкес, судьяларды Президенттің тағайындауы және Жоғарғы Сот судьяларының Парламент Сенаты арқылы сайлауға енгізіліп, Жоғарғы Сот Кеңесі мен Әділет биліктілік алқасы құрылды, міндеттері жалпы құзырдағы соттарға беріліп, төрелік соттар жүйесі таратылды, судьялар тәуелсіздігінің кепілдігі күшейтілді, олардың мәртебесі нығайтылды. Мемлекетіміздің тарихында тұңғыш рет судьялар тұрақты мерзімге тағайындала бастады.

25 желтоқсан 2000 ж. «Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» конституциялық заңның қабылдануы ұлттық сот жүйесіндегі тарихи елеулі оқиға болды. Егемен еліміздің тәуелсіз сот жүйесін жетілдіруде аталмыш заң, ғасыр жүгін арқалады десек, асыра айтқандық емес. Осы уақыт аралығында мамандандырылған соттар құрылды, үш сатылы сот жүйесі жұмыс істей бастады.

Алқабилер институты енгізіліп, қамауға алу құзыры прокуратурадан соттарға берілді. Барлық деңгейдегі соттарда электрондық терминалдар мен бейнебайланыс жүйелері, басқа да ғылым мен техниканың соңғы жетістіктері енгізілді. Жоғарғы Сот жанындағы Сот әкімшілігі жөніндегі Комитеттің бұйрығымен «Қазақстан Республикасының сот органдарының бірыңғай ақпараттық-талдау жүйесі» бағдарламасы бекітіліп, іске қосылды.

«Сот жүйесі мен судьялардың мәртебесі туралы» заңы – судьяның тәуелсіздік кепілдіктерін, оның мәртебесіне сай материалдық мүмкіндігін құқықтық тұрғыдан бекітті.

Сот реформасы барысында атқарылған жұмыстар, азаматтар мен ұйымдардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғауға, сот жұмысы туралы ақпараттық ашықтығы мен айқындығына, қолжетімділігіне, сондай-ақ, Конституцияның және басқа да заңдардың, құқықтық нормативтік актілердің, халықаралық шарттардың орындалуын қамтамасыз етуге бағытталды.

Соның ішінде сот жүйесіндегі үлкен жетістік – қылмыстық іс жүргізу кодексінде белгіленген тәртіппен қылмыстық іс бойынша сот төрелігін жүзеге асыру өкілеттіктері Қазақстан азаматтарының қатысуымен жүргізілуі. Бұған 2006 ж. «Алқабилер туралы» заңының қабылданып, 2007

жылдың 1 қаңтарынан бастап қолданысқа енгізілуі дәлел. Сондай-ақ, заң талабымен санкциялады сотқа беріп, азаматты қамауға алу туралы мәселесі сот билігінде саралау халық көңілінен шығып, сотқа деген сенімін арттырды. Конституциялық нормалардың одан әрі дамуы Қазақстан Республикасының 2010-2020 жылдарға арналған құқықтық саясат Тұжырымдамасынан нақты көрініс тапты.

Елбасы 2010 жылдың 29 қаңтардағы «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауында еліміздің заңдарын ізгілендіруді мақсат етіп қойды. Соттар балама жаза түрлері мен бітімгершілік рәсімдерін қолдануға кірісті. 2010 жылдың 1 қаңтарынан бастап облыстық соттардағы бұрын болып келген қылмыстық және азаматтық істерді қарайтын сот алқалары таратылып, тиісінше апелляциялық және кассациялық сатылар өз жұмысын бастады. Сонымен қатар, облыстық соттардағы қадағалау алқалары таратылды. Сөйтіп заңды күшіне енген сот актілерін қадағалау ретімен тексеру жүргізуді Жоғарғы сот қана жүзеге асыратын болды, яғни, сот актілерін қадағалау тәртібімен қарау құзыреті Жоғарғы сотқа берілді. Бұл құрылымдық өзгерістер соттарда істерді тез және кәсіби жоғары деңгейде қарауға мүмкіндік беруіне бағытталып отыр. 2010 жылдың 18 тамызындағы «Қазақстан Республикасының құқық қорғау қызметі мен сот жүйесінің тиімділігін арттыру жөніндегі шаралар туралы» Жарлығында «Қылмыстық сот ісін жүргізуде бітімгерлік рәсімдерді кеңейтуге, оның ішінде медиация институтын дамытуға, сондай-ақ, жеке ашық айыптау қылмыстық істерінің санатын кеңейтуге» тапсырма бергенін баршамыз жақсы білеміз. Жақында Елбасы дауларды шешудің қосымша әдісі ретінде «Медиация туралы» заңға қол қойды. Сөйтіп заңды ізгілендіру арқылы жаза қолданудың бас бостандығынан айырудан басқа балама түрлерін сот өндірісіне енгізуге мүмкіндік туды.

Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Республика Тәуелсіздігінің 20 жылдығы қарсаңында Қазақстан халқына арнаған «Болашақтың іргесін бірге қалайық» атты Жолдауында, қылмыстық заңды ізгілендіру арқылы еліміздің сот, құқық қорғау жүйесінің әлемдік стандарттар межесіне көтеру мақсат-міндеттері тұрғандығын айқындап берді.

Қазіргі уақытта құқық қорғау және сот жүйесінің әрі қарай дамуы басты назарға алынды. Құқық қорғау органдарының алдында азаматтардың құқықтарын және бостандықтарын тиімдірек қорғау, қылмыстарды жылдам және толық ашу, қылмыс жасаған тұлғаларды әшкерелеу, жауап-кершілікке тарту, сыбайлас жемқорлықпен ымырасыз күрес жүргізу, қылмысқа қарсы күрес қызметінің тиімділігін жоғарлату міндеті қойылып отыр.

Ізгілендіру саясаты негізінде ең алдымен шағын және орта ауырлықтағы қылмысты бірінші рет жасаған азаматтарды, халықтың әлеуметтік әлсіз топтары өкілдеріне қылмыстық жазаны тағайындауда жеңілдету қарастырылған. Қатаң қылмыстық саясат негізінен өте ауыр қылмыс жасаған кінәлілерге, қылмыстық іздестіруден жасырынушыларға, қылмыстық рецидивтерге қатысты жүргізілетін болады.

Міне, осы шаралардың барлығы еліміздің тәуелсіздігін нығайту мен ел азаматтарының құқықтары мен бостандықтарын қорғауға бағытталған.

1. «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз». ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан Халқына арнаған Жолдауы. / Егемен Қазақстан, қаңтар, 2011.

2. Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың ел Тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналған кеңесінде сөйлеген сөзі. / Президент және Халық, 4 ақпан, 2011.

Түйін

Бұл мақалада автор Қазақстан Республикасының құқық қорғау жүйесін реформалаудың кейбір жақтарын қарастырады және бұған кешенді талдау жасайды.

Резюме

В данной статье автор рассматривает некоторые аспекты реформирования правовой системы Республики Казахстан и дает анализ этому процессу.

Resume

In this article an author examines some aspects of reformation of the legal system Republics of Kazakhstan and gives an analysis to this process.

THE UNITED NATION ORGANIZATION – THE UNIVERSAL ORGANIZATION

R.Dilmurat– 4th year student, KazNPU by named after Abay,
Scientific Supervisor – A.A. Sabitova Candidate of Judicial Science

The United Nations – the universal international organization created with a view of maintenance of peace and the international safety and development of The United Nations charter has been signed on June, 26th, 1945 at conference in San Francisco and has come into force on October, 24th, 1945.

The United Nations charter is the unique international document whose positions are obligatory for all states. Value of the Charter of the United Nations is not only the constitutional document regulating ability to live, of the international organization of safety, but also urges to play an exclusive role as the basic formation of the collective safety system equal for all states, and developments of the original code of behavior of the states in military, political, economic, ecological and humanitarian areas. On the basis of the United Nations Charter there was a branched out system of multilateral contracts and the agreements concluded within the limits of the United Nations.

United Nations principal organs are the General Assembly, Security Council, Economic and Social Council, Council about Guardianship, Secretary and the International Court. [1]

The name “United Nations”, coined by United States President Franklin D. Roosevelt, was first used in the “Declaration by United Nations” of 1 January 1942, during the Second World War, when representatives of 26 nations pledged their governments to continue fighting together against the Axis Powers.

States first established international organizations to cooperate on specific matters. The International Telecommunication Union was founded in 1865 as the International Telegraph Union, and the Universal Postal Union was established in 1874. Both are now United Nations specialized agencies.

The United Nations officially came into existence on 24 October 1945, when the Charter had been ratified by China, France, the Soviet Union, the United Kingdom, the United States and a majority of other signatories. United Nations Day is celebrated on 24 October each year.

United Nations Charter

The Charter is the constituting instrument of the Organization, setting out the rights and obligations of Member States, and establishing the United Nations organs and procedures. An international treaty, the Charter codifies the major principles of international relations - from the sovereign equality of States to the use of force in international relations.

Purposes and principles

The Purposes of the United Nations are:

- To maintain international peace and security, to take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression or other breaches of the peace, and to bring about by peaceful means, and in conformity with the principles of justice and international law, adjustment or settlement of international disputes or situations which might lead to a breach of the peace;
- To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace;
- To achieve international co-operation in solving international problems of an economic, social, cultural, or humanitarian character, and in promoting and encouraging respect for human rights and for fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion; and
- To be a centre for harmonizing the actions of nations in the attainment of these common ends. [2]

The United Nations acts in accordance with the following principles:

- it is based on the sovereign equality of all its Members;
- all Members are to fulfill in good faith their Charter obligations;
- they are to settle their international disputes by peaceful means and without endangering international peace and security, and justice;
- they are to refrain from the threat or use of force against any other state;
- they are to give the United Nations every assistance in any action it takes in accordance with the Charter;

Nothing in the Charter is to authorize the United Nations to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of any state.

Official languages

Under the Charter, the official languages of the United Nations are Chinese, English, French, Russian and Spanish. Arabic has been added as an official language of the General Assembly, the Security Council and the Economic and Social Council.

Structure of the Organization

The Charter established six principal organs of the United Nations, which are the: General Assembly, Security Council, Economic and Social Council, Trusteeship Council, International Court of Justice and Secretariat. The United Nations family, however, is much larger, encompassing 15 agencies and several programmes and bodies.

General Assembly of the United Nations. An important role in performance of diverse functions of the United Nations the General Assembly plays a consultative representative body in which all member states of the United Nations are presented. The general Assembly is allocated according to the Charter of the United Nations a number of rather important functions, and first of all in consideration of questions at issue of world politics: strengthening of an international peace, relaxation of international tension, reduction of armaments and disarmament, creation of conditions for development of friendship and cooperation between the states in the most various areas.

According to item 10 of the Charter of the United Nations General Assembly is authorised to discuss any questions or affairs in limits of the Charter of the United Nations or concerning powers and functions of any of bodies of the United Nations and to do recommendations to member states of the United Nations or Security council on any such questions or affairs. The general Assembly is allocated also by powers to consider the general principles of cooperation in business of maintenance of an international peace and safety, including the principles defining disarmament and regulation of arms, and also to discuss a wide range of problems of cooperation of the states in political, economic, social, ecological, scientific and technical and other areas and to take out recommendations about them.

The general Assembly spends annual regular sessions which open on the third Tuesday of September, and also special – are convoked on any question if requirements arrive from Security council and emergency sessions which are convoked within 24 hours from the moment of reception by the Secretary general of the requirement from Security council and supported by voices of any councilors in cases:

- 1) if there is a threat to peace;
- 2) there was a breach of the peace or an act of aggression and councilors of Safety haven't come to a determination a question.

During regular session of General Assembly sessions of plenum of General Assembly, General committee, Credentials committee and seven main committees are held: the First (disarmament and safety questions), Special political (political problems), the Second (economic and financial questions), the Third (social and humanitarian questions), the Fourth (decolonization questions), the Fifth (administrative and budgetary questions) and the Sixth (legal questions). The preliminary agenda of regular session is made by the Secretary General and informed members of the United Nations not less than 60 days prior to session opening. It included 33 questions on the first part of 1st session of General Assembly, and since 20th session includes more than 100 questions.

The general Assembly allows to carry out an exchange of opinions and development of the coordinated decisions, creates unique conditions for diplomatic negotiations and consultations between representatives of the states and gives the chance to considerable number of heads of the states and the governments, and also Ministers for Foreign Affairs to meet and discuss their interesting problems of world politics.

The general Assembly plays an essential role in United Nations activity. It has brought the considerable contribution to working out and preparation of some important international documents. Within the limits of the United Nations the big work on the further progressive development and codification of principles and norms of international law is spent. Maintenance of this all-important field of activity of the United Nations is directly provided in item 13 of the Charter of the United Nations where it is noticed that the General Assembly will organize researches and does recommendations with a view of «assistance to the international cooperation in a political sphere and encouragements of progressive.

Security Council. One of the United Nations Organization principal organs, consisting of 15 members: five of them – constants (Russia, the USA, Great Britain, France and China), other ten members – "changeable" are selected in Council according to the procedure provided by item 2 of item 23 of the Charter of the United Nations. Places of non-permanent members of Council are distributed as follows: from Asia and Africa – 5 members, the Eastern Europe – 1, Latin America and Caribbean sea – 2, the Western Europe, Canada, New Zealand and Australia – 2 members.

There is a special procedure of decision-making in Security Council depending on their importance. Decisions on points of order are considered accepted if votes of any nine councilors are given for them. For decision-making on all other questions it is required not less than nine voices, including concurring votes of all constant members. It means that to enough one or several constant councilors to vote against any decision – and it is considered rejected. Such procedure is called as veto imposing by a constant member. Thereby the coordination of actions of constant councilors of Safety in the field of international peace and safety maintenance is reached.

United Nations secretary. One of United Nations principal organs is the Secretary. It consists of the

Secretary general and experts such which can be demanded for the Organization. It serves also other bodies of the United Nations and spends practical work on implementation of programs of activity and the decisions approved by these bodies, provides service of conferences of all main things and United Nations subsidiary organs. Secretary work includes realization of operations on maintenance of peace from the Security council sanction, the organization and carrying out of the international conferences on problems of world value (for example, Conferences on a marine law), drawing up of reviews of world economic and social tendencies and problems, preparation of researches on such questions, as disarmament, development, human rights. As Secretary enter also oral and a written translation of performances and documents and documentation distribution, registration of the international contracts.

The secretary is placed in United Nations headquarters in New York, there are also Secretary divisions in Geneva, Vienna, Nairobi, Bangkok and other cities. According to the Charter of the United Nations and decisions of General Assembly employees of Secretary should have high level of competence, working capacity and conscientiousness. At their hiring fair geographic distribution of posts between United Nations member states is provided. Employees of Secretary give oath of allegiance to principles and ideals of the United Nations and at execution of the duties shouldn't request or receive instructions, from any government. United Nations member states, in turn, are obliged to respect strictly international character of duties of the Secretary general and employees of Secretary of the United Nations and not to try to influence on them at execution of the duties by them.

All personnel of Secretary of the United Nations shares on 4 categories: experts, employees of field service, the general service, economic-technical services. The basic part of posts of experts is subject to distribution among member states on the basis of a principle of fair geographical representation taking into account the size of a payment in the United Nations and population budget.

The secretary general of the United Nations. Heads Secretary is the main administrative official, the Secretary General appointed General Assembly under the recommendation of Security council for 5-year-old term after whom can be appointed again. The Secretary General delivers to General Assembly the annual report on Organization work, and also brings to the notice of Security council any questions which, in its opinion, can threaten international peace and safety maintenance.

Whether the first Secretary General was Trjugeve (Norway). Now by the Secretary general of the United Nations the citizen of South Korea Ban Ki-moon has been appointed.

The international Court. The important place in United Nations structure occupies the International Court, the main judicial body of the United Nations. It consists of 15 independent judges selected without dependence from their citizenship, from among persons of the high moral qualities which are meeting the requirements, shown in their countries for appointment to the higher judicial posts, or being lawyers with recognized authority in the field of international law. Judges are selected General Assembly and Security council for term nine years with the re-election right. Thus for election as Security council it is enough to candidate to receive 8 voices (all other decisions demand the majority in 9 voices). Nominees for election in Court are put forward by national groups of members of Constant chamber of the arbitration court (on 4 members in each group). The Court residence – the city of Hague.

Its Statute is an integral part of the Charter of the United Nations, therefore all member states of the Organization automatically are participants of the Statute. According to item 2 of item 93 of the Charter of the United Nations General Assembly under the Security council recommendation defines conditions according to which the state which is not a member of the United Nations, can become the participant of the Statute of Court. So, the states-participants of the Statute of Court are Switzerland and Nauru though they aren't members of the United Nations. The specified states can participate in elections of associate justices on the conditions defined by the resolution of 264 (III) General Assemblies. They can participate also in work of General Assembly in connection with entering of amendments into the Court Statute the same order, as members of the United Nations. Amendments to the Court Statute, according to the resolution 2520 (XXIV) General Assemblies from December, 4th, 1969, come into force for all states-participants of the Statute after they are accepted 2/3 voices of participants of the Statute and ratified according to their constitutional procedure of 2/3 states-participants of the Statute.

Specialized establishments UN .According to item 57 and 63 Charters of the United Nations specialized interstate establishments establish connection with the United Nations as the conclusion of special agreements with Economic and Social Council of the United Nations. Thus, specialized interstate establishments remained the independent intergovernmental organizations, their communication with the United Nations had character of cooperation and coordination of actions.

In 1946 under United Nations aegis the International organization of work (1919, Geneva) – the SQUANDERER has entered; in 1947 – the oldest international organization – the International union of telecommunication (1865, Geneva); in 1948 – the World postal union (1874, Bern); in 1961 – the World meteorological organization (1878, Geneva). In 1944 creation of financial and economic group of system of the United Nations has begun. The International currency fund (IMF), and the International bank of reconstruction and the development (IBRD), called to assist restoration and development of

member states have started to operate. Subsequently IBRD has formed a basis of creation of group of the organizations which have made World Bank. The world bank included three structures possessing identical mechanisms and similar functions: IBRD, the International financial corporation (1956), having for an object rendering assistance in financing of private enterprises, and the International association of development (1960), aimed at granting of the help to developing countries on favourable terms. The MB functions in a close connection with the IMF, thus all its organizations are connected by cooperation agreements with the United Nations Organization.

In 1946 following intergovernmental organizations – the United Nations Organization concerning education, sciences and cultures have been created; World Health Organization (Geneva) and the International organization on affairs of refugees of the United Nations. Same year contacts of the United Nations to the United Nations Organization concerning the foodstuffs and agriculture (Rome, 1945) have been come into. In 1947 the status of specialized establishment the International Civil Aviation Organization (Montreal, 1944). The next year process of creation of specialized establishments went not so intensively: in 1958 there was an International Maritime Organization; in 1967 – the World organization of intellectual property; in 1977 – the International fund of agricultural development. "The youngest" specialized establishment of the United Nations – the United Nations Organization on industrial development, created in 1967 as United Nations subsidiary organ. Within the limits of UNIDO in 1975 the decision on its transformation to specialized establishment of the United Nations was accepted, the big work on development of the constituent document – the Charter is done, and after its ratification by 80 member states UNIDO in 1985 has received this status.

Order of admission to membership and exception of the United Nations. Original members of the United Nations Organization are the states which, having taken part in Conference in San Francisco on creation of the International Organization or earlier having signed the Declaration of the Incorporated Nations from January, 1st, 1942, have signed and ratified the Charter of the United Nations according to article 110.

Admission to membership of the Organization is opened for all other peaceful states which will take up containing in the Charter of the United Nations of the obligation and which, on judgement of the Organization, can and wish these obligations to carry out. Reception of any such state in Members of the Organization is made by the decision of General Assembly under the recommendation of Security council. If against any Member of the Organization have been undertaken by Security council of action of preventive or compulsory character, the General Assembly has the right, under the recommendation of Security council, to stop realisation of the rights and the privileges belonging to it as the Member of the Organization. Realisation of these rights and privileges can be restored Security council.

The member of the Organization regularly breaking principles, containing in the present Charter, can be excluded from the Organization General Assembly under the recommendation of Security council. For January, 1st, 2004 members of the United Nations is 191 state of the world. The last, in September, 2002, Switzerland and East Timor have entered. According to item 2 of item 4 of the Charter of the United Nations, state reception in members of the United Nations is carried out by the resolution of General Assembly of the United Nations (accepted by the majority in 2/3 voices), under the UN Security Council recommendation. Originally the application for admission is considered by committee specially founded at the UN Security Council on reception of new members which represents to Council the report with the conclusions. The question on compulsion of the recommendation of the UN Security Council concerning reception of a new member for General Assembly of the United Nations was considered by the International Court of the United Nations, on demand of General Assembly of the United Nations. The advisory conclusion from March, 3rd, 1950 the International Court has decided that the positive recommendation of Security council is an indispensable condition for consideration of a corresponding question by General Assembly. Realization of the rights and privileges of member state of the United Nations can be suspended the decision of General Assembly (under the Security council recommendation) if against the given state the Security council undertakes actions of preventive or compulsory character. After the lapse of such circumstances of the right and the privilege are restored by Security council.

The exception of the state of the United Nations, according to item 6 of the Charter of the United Nations, can be made for regular infringement of the principles containing in the Charter of the United Nations. The decision is accepted on similar with reception of new members to procedure. Possibility of an exit of the state from the United Nations isn't provided, but as marks G.V. Ignatenko, «as though presumed, as the United Nations this voluntary association of the sovereign states». Along with membership, in the United Nations there was a status of constant observers of the states which are not members of the United Nations. Now this status the Most holy Throne (Vatican) possesses, in particular. [3]

The Role of the United Nations High Commissioner for Human Rights

More than 40 years after the idea of appointing a United Nations High Commissioner to deal with matters related to human rights was first raised. In accordance with this resolution, the United High Commissioner for Human Rights, holding the rank of Under – Secretary – General, is the United

Nations official with principal responsibility for United Nations human rights activities, under the direction and authority of the Secretary – General within the framework of the overall competence, authority and decisions of the General Assembly, the Economic and Social Council and the Commission on Human Rights. The High Commissioner must perform his duties in an impartial, objective, nonselective and effective manner and must be guided by the recognition that all human rights – civil, cultural, economic, political and social – are universal, indivisible, interdependent and interrelated. [4]

Cooperation of the Republic of Kazakhstan with the United Nations Organization

Since the first day of its independence Kazakhstan has been actively participating in the work of the UN and its specialized agencies. This cooperation is one of the priorities of the state foreign policy. The main objective in this area is to ensure strategic interests of the Republic of Kazakhstan in the international arena in the sphere of global and regional security, development of an equitable world order both from political and economic perspective, sustainable development frameworks and harmonization of relations among world community members.

March 2, 1992 went down in the history of the independent Kazakhstan as a significant date. On this day the UN General Assembly at its 46th session unanimously adopted the resolution 46/224 that recognized Kazakhstan as a new member of the UN.

Since 1992 Kazakhstan has succeeded to integrate into the world community as well as to take there visible position.

Participation in the work of the UN system is one of the main dimensions of Kazakhstan's multilateral diplomacy. It enhances sovereignty and independence of our country, creates favourable international conditions for further advancement of political, economic, social and other spheres of public life.

Official visit of the UN Secretary General to Kazakhstan in October 2002 was an important milestone in the history of cooperation between Kazakhstan and the UN. This visit reinforced the outcomes of ten-year-cooperation between Kazakhstan and the UN as well as outlined new perspectives of collaboration.

Participation of Mr. N.Nazarbayev, President of Kazakhstan in the 62nd session of the UN General Assembly (24-26 September 2007, New York) reaffirmed the importance attached by our country to dynamic and constructive development of cooperation with this universal international organization.

Kazakhstan stands for expanding cooperation between the UN and regional organizations as well as enhancing partnership between regional organizations themselves in fight against organized crime, drug threat, illegal migration, religious extremism, poverty and the HIV/AIDS epidemics.

A huge potential has been built in cooperation between the Republic of Kazakhstan and UNDP, UNICEF, WHO, UNEP and other agencies in engaging UN expertise, technical and financial assistance to Kazakhstan during transit period of our country[5].

When with expansion of the world powers it arises with the need of the world security as well. So there was a great evolution of the United Nations Organization which has come with the common goal to help all individuals of the world. This was being achieved by making the common laws for all and to make the international security as well.

The need of United Nations Organizations was the development in the economy; to make progress in society; to have the human rights and to get the world peace. This effort of the United Nations Organizations was being made many years back after the world war to up come with the disasters of the wars being aroused by different nations to become a world power.

1. *Международное право / Колосов М.Ю. – М., 1994г., С.232*
2. *<http://www.un.org.ru>*
3. *Basic Facts About the United Nations, 2000 years p.3-7*
4. *The United Nations and human rights, 1945-1995 p. 109-110*
5. *www.mfa.kz.*

Түйін

Бұл мақалада автор Біріккен Ұлттар Ұйымын халықаралық әмбебаптық ұйымы ретінде қарастыра келе, оның адамның негізгі құқықтарын қорғау жұмысына ерекше тоқталады.

Резюме

В данной статье автор рассматривает Организацию Объединенных Наций как универсальный международный орган по защите основных прав и свобод человека.

Resume

In given article the author considers the United Nation Organization as universal international body on protection of basing rights and freedom of the person.

THE INTERNATIONAL COOPERATION CONCERNING PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

A.Tyumebaeva – 4th year student, KazNPU by named after Abay,
Scientific Supervisor – **A.A. Sabitova** – *Candidate of Judicial Science*

Human rights is a system of conditions and the blessings (material and spiritual) without which its normal ability to live, development of its individual properties, free choice and self-determination, realization of "civil interests» are impossible. [1]

The international protection of human rights represents one of the branches of modern international law of the rights, consisting of principles and the norms regulating the rights and duties of subjects of international law in the course of human rights protection. At the heart of the given branch, the duty of the states lies to respect the rights and the basic freedom of all persons, without distinction of race, a gender, language and religion, and also a principle of cooperation of the states in encouragement and development of respect for human rights. This principle expresses essence of the granted branch of the rights and defines its prominent features.

The state as the subject of international law is characterized by presence of two material components, namely, territories and the population. The physical persons who are living in territory of the state and being under its jurisdiction, in aggregate make the population of the given state. The population structure doesn't include persons who use diplomatic immunity. [2]

In modern international law, unlike classical international law, there is the whole branch devoted to customs of the person. The modern international law contains conventional and therefore, obligatory norms for all states, defining fundamental laws and freedom of the person irrespective of citizenship, gender, races etc. Except these conventional basic norms, also a great number of the general contracts on special questions of human rights are available, as, for example, the convention on the political rights of women, the Convention on liquidation of all forms of discrimination concerning women; the convention on the status of refugees, numerous conventions of the International organization of work, and also regional contracts on human rights. [3]

The modern theory of international law more and more is guided by the person. And in it there is no contradiction, it is possible to speak about law of communication more likely. Respect of human rights, democracy is an important guarantee of the world. In the international certificates it is underlined that the respect of these rights is a universal peace basis. The considerable number of conventions and the pacts devoted to human rights is accepted. [4]

According to the Convention on liquidation of all forms of discrimination concerning women of 1979 of the state-participant condemn such discrimination and of its liquidation undertake to pursue a policy. With that end in view they will include, if yet haven't included, in the national legislation the principle of equality of men and women and will provide its practical realization, having forbidden any discrimination concerning women, having established necessary sanctions and having created possibility of legal protection of the rights of women. The states undertake to change or cancel all laws, decisions, customs, practice which establish discrimination concerning women. The States-participants can accept provisional measures which are directed on inequality elimination between women and men. They undertake to take all corresponding measures for suppression of all kinds of trade by women and operation of prostitution of women.

The States-participants take all measures on liquidation of discrimination of women in public and political life, in the sphere of education, employment, public health services and in other areas of economic and social life, in questions of marriage and family relations. It is given to women equal with men legal ability and identical possibilities of its realization.

For control over observance of obligations under the Convention the Committee on liquidation of discrimination concerning the women, consisting of 23 experts selected the states-participants of the Convention is created. The states direct to Committee through the Secretary general of the United Nations reports in which it is informed on the measures accepted by them on performance of positions of the Convention and on the results reached on this way. The committee in the annual report represented to General Assembly of the United Nations through Economic and Social council, can make offers and make the recommendations of the general character based on studying of reports of the state. [5]

Academician C.H. Sabikenov notices that the rights of freedom of each person, honor and advantages of the person – the greatest universal values which everywhere are subject to protection and enrichment. [6]

In 1989 the General Assembly of the United Nations has accepted the Convention on the rights of the

child. In the Convention taking into account that children have the right to the special help and protection, the civil, political, economic and social rights, in particular the right of free expression of opinion, the right to freedom of thought, conscience and religion, freedom of associations And peace meetings, access to the information, the right to use system of public health services and the social security blessings, the right to a standard of living necessary for physical, intellectual, spiritual, moral and social development of children, the right to formation, to rest and leisure, on protection against economic operation are defined.

State duty is wide acquaintance as adults, and children with principles and Convention positions.

For control the Committee on the rights of the child is created, 10 members are selected as the states-participants and operate in personal quality. The states in the order provided in the Convention give to Committee reports in which they inform on the accepted measures directed on carrying out in life of the rights provided in the Convention, and on the progress reached on this way.

Cooperation of the states in the field of human rights is carried out and within the limits of specialized establishments of the United Nations. [7]

The international Covenant on Civil and Political rights has been signed on December, 16th, 1966. The pact consists of 6 parts which are subdivided into 53 articles. «Each state participating in the present Pact, - is told in Pact article 2, - undertakes to respect and provide with all being in limits of its territory and under its jurisdiction to persons the rights called in the present Pact, without any distinction, somehow concerning race, skin color, a floor, language, religion, political and other belief, national and a social origin, a property status, a birth or other circumstance».

In article 3 necessity of an establishment of equality of men and women for using business by all civil and political rights is formulated. In article 6 it is fixed that the right to life is an inalienable law of each person and that it is protected by the law. In this case it is a question of the death penalty. In the second part of this article it is said that in those countries where the death penalty isn't cancelled, «death sentences can is taken out only for the grave crimes according to the law which operated during commission of crime». Further it is especially underlined that the law in force shouldn't contradict «to decisions of the present Pact and the Convention on the prevention of a crime of a genocide and punishment for it». Such punishment can be taken out only competent court. In case of state of emergency in the country some deviations from obligations under human rights can be admitted, but such deviation is strictly limited by certain frameworks. «During state of emergency in the state at which nation life is under the threat and about which presence officially appears, the states participating in the present Pact can take measures in deviation from the obligations under the present Pact only in such degree in what it is required a position sharpness provided that such measures should compatible to their other obligations on international law and don't involve discrimination exclusively on the basis of race, skin color, language, religion or a social origin» (Convention item 4). If similar deviation has occurred, such state immediately should inform on it to other states-participants of the Pact through the Secretary general of the United Nations. [8]

One of the great achievements of the United Nations is the creation of a comprehensive body of human rights law-a universal and internationally protected code to which all nations can subscribe and to which all people can aspire. The Organization has defined a broad range of internationally accepted rights, include economic and cultural rights and political and civil rights. It has also established mechanisms to promote and these rights and to assist governments in carrying out their responsibilities.

The foundations of this body of law are the United Nations Charter and the Universal Declaration of Human Rights, adopted by the General Assembly in 1945 and 1948, respectively. Since then, the United Nations has gradually expanded human rights law to encompass specific standards for women, children, persons with disabilities, minorities, migrant workers and other vulnerable groups, who now possess rights that protect them from discriminatory practices that had long been common in many societies.

Rights have been extended through ground-breaking General Assembly decisions that have gradually established their universality, indivisibility and with development and democracy. Education campaigns have informed the world' public of their inalienable rights, while numerous national judicial and penal system have been enhanced through UN training programmes and technical advice. The United Nations machinery to monitor compliance with human rights has treaties has acquired a remarkable cohesiveness and weight among members states.

The United Nation High Commissioner for Human Rights works to strengthen and coordinate United Nations efforts for the protection and promotion of all human rights of all person around the world. The Secretary-General has made human rights central theme that unifies the Organization's work in the key areas of peace and security, development, humanitarian assistance, and economic and social affairs. Virtually every United Nations body and specialized agency is involved to some degree in the protection of human rights. [9]

One of features of modern international law consists in occurrence in it set of the norms regulating cooperation of the states in the field of human rights. At the international level standards of the rights and freedom of the person are developed, which states undertake to enter into the national legal systems, and also the order of control over observance of these standards and consideration of the disputes arising because of non-observance by the states of obligations taken on under the international contracts is established.

Legal basis of cooperation of the states in the field of human rights is the United Nations Charter. In it the principle of a nondiscrimination on the basis of race, language, gender and religion is fixed. And international cooperation in the field of human rights, according to the United Nations Charter, consists "in encouragement and development of respect for human rights and the basic freedom" (item 1 item 3).

The United Nations charter contains only one concrete norm about human rights – the equal rights of men and women to participate in the main things and subsidiary organs of the United Nations (item 8). But all cooperation of the states in the field of human rights should be under construction taking into account the main principles of modern international law fixed in the Charter of the United Nations. [10]

The preparatory work on the Universal Declaration of Human Rights is a remarkable example of normative efficiency at the international level. Human rights are based on the "inherent dignity" of every human person. This dignity, and the rights to freedom and equality which derive from, are inalienable and imprescriptible. [11]

Three years after United Nation was created the General Assembly laid the cornerstone of contemporary human rights law: the Universal Declaration of human Rights, intended as a "common standard of achievement for all peoples". It was adopted on 10 December 1948, the day now observed worldwide as International Human Rights. Its 30 articles spell out basic civil, cultural, economic, political and social rights that all human being in every country should enjoy.

The provisions of the Universal Declaration are considered by many scholars to have the weight of customary international law because they are so widely accepted and used the measure the conduct of states. Many newly independent countries have cited the universal Declaration or included its provisions in their basic laws or constitutions.

The broadest legally binding human rights agreements negotiated under United Nation auspices are the International Covenant on Economic, Social and cultural rights, and the International Covenant Civil and Political Rights. These agreements, adopted by the General assembly in 1966, take the provisions of the Universal Declaration a step further by translating these rights into legally binding commitments, while committees monitor the compliance of states parties.

The Universal Declaration, together with two International Covenants on Human Rights and the Optional Protocols to the International Covenant on civil and Political Rights, comprise the International Bill of Human Rights. [12]

The emergence of international human rights is a relatively new development. Prior to the post-World War II era, human rights, in so far as they were acknowledged, were broadly subsumed under the domestic jurisdiction of states in accordance with the post-Westphalian ideas about sovereignty and its corollary, non-intervention. However, this thinking began to change with the establishment of the United Nation Commission on Human Rights, and on 10 December 1948 the UN General Assembly passed the Universal Declaration of Human Rights. The Declaration was the first time in history that an international organization had attempted to define a comprehensive code for the internal government of its members. The notion that human beings have rights because they are human beings and not because they are citizens of state A or B was, in terms of the contemporary practice of world politics hitherto, a most novel approach. The voting for the Declaration was forty-eight for and none against. But eight states, including South Africa, Sauda Arabia and the Soviet bloc, abstained. [13]

European and American systems provide for the existence of special courts of human rights with the possibility of presenting individual cases of alleged violation of human rights by States Parties to regional human rights instruments.

The Vienna Declaration and Programme of Action give a positive evaluation of regional arrangements, noting that they play a fundamental role in promoting and protecting human rights. The regional human rights system reinforces universal human rights standards. They may also advance and develop universal standarts. Thus, for example, in Europe the protection of persons belonging to minorities as a results of instruments adopted by the Council of Europe, the Organization for Co-operation and Security in Europe, as well as number of bilateral agreements, is more advanced in comparison to instruments adopted by United Nations systems. The same may be said of the systems for monitoring the implementation of human rights established by American and European states. The World Conference on Human Rights reiterated the need to establish regional and sub-regional arrangements for the promotion and protection of human rights where they do not already exist. The General Assembly adopted a series of resolution in which it affirmed the value of regional arrangement

for the promotion and protection of human rights in the Asia and Pacific region. [14]

Sarsembaev M.A. has noted: «Practically all international standards of human rights have found the settlement in articles 10-39 of our constitution... not in all constitutions of the countries of the world there are separate sections about human rights and the citizen». [15]

In our country according to the constitution the Republic of Kazakhstan proclaims itself a democratic, secular, legal and social state whose highest values are an individual. The international protection of human rights represents one of branches of modern international law of the right, consisting of principles and the norms regulating the rights and duties of subjects of international law in the course of protection of human rights, his life, rights and freedoms (item 1). Human rights and freedoms in the Republic of Kazakhstan shall be recognized and guaranteed in accordance with this Constitution. Human rights and freedoms shall belong to everyone by virtue of birth, be recognized as absolute and inalienable, and define the contents and implementation of laws and other regulatory legal acts (item 12). Rights and freedoms of an individual and citizen may be limited only by laws and only to the extent necessary for protection of the constitutional system, defense of the public order, human rights and freedoms, health and morality of the population (item 39). [16]

Expansion of international human rights law has often not been matched by practice. Yet, there is growing consensus that the protection of human rights is important for the resolution of conflict and to the rebuilding process afterward. To achieve these goals, the international community has identified a number of mechanisms both to bring an end to human rights abuses and to establish an environment in which they will be respected in the future. They are not alternatives, but each provides important benefits in dealing with the past and envisioning a brighter future.

1. Сабитова А.А. Материалы Республиканской научно-практической конференции 28 декабря 2009г. «Участие РК в международном сообществе: международные и политико-правовые аспекты», С. 41-42.
2. Колосов М.Ю. Международное право – М., 1994. – С. 352.
3. Г.Тункин. Международное право. – М., 1994. С. 285.
4. Сабитова А.А. Материалы Республиканской научно-практической конференции 28 декабря 2009 г. «Участие РК в международном сообществе: международные и политико-правовые аспекты», С. 41.
5. Г.Тункин Международное право. – М., 1994, С. 298.
6. Сабикенов С.Н. Конституция Республики Казахстан и проблемы обеспечения прав и свобод человека и гражданина. Республиканская конференция «Правовая и судебная реформа в Республике Казахстан: история и современность», посвященная 10-летию Конституции Республики Казахстан / научные доклады / по ред. Абдыманапова С.А., Абдрасулова Е.Б. – Астана: ЕНУ им. Л.Гумилева, 2005. – С. 26.
7. Шестаков Л. Права человека. Сб. международных документов. – М., 1990. – С. 70.
8. Международный Пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 года.
9. The United Nations today. – New York, 2008. – P. 239.
10. Островский Я. ООН и права человека. – М., 1968, - С. 45.
11. The United Nation and Human Rights 1945-1995 years. – P. 23-24.
12. The United Nations today. – New York, 2008. – P. 240.
13. Robert G.Patman. Universal Human Rights. 2000 - P. 1.
14. Human Rights: New Dimensions and Challenges edited by Janusz Symonides. – 1998 – P. 31.
15. Сарсембаев М.А. Конституция Республики Казахстан как политико-правовой документ, обладающий высшей юридической силой. Сборник материалов международной научно-практической конференции «Конституция: Личность, общество и государство» - Астана, 2005 – С. 33.
16. Конституция Республики Казахстан, Алматы. – 1995.

Түйін

Бұл мақалада автор адам құқығын қорғаудың халықаралық-құқықтық аспектілерін қарастырады және бұл үрдіске терең талдау жасайды.

Резюме

В данной статье автор рассматривает международно-правовые аспекты защиты прав человека и дает глубокий анализ этому процессу.

Resume

In given article the author considers is international-legal aspects of protection of human rights and gives in-depth analysis to this process.